

Holdninger til samer og nasjonale minoriteter i Norge

Innhold

Forord	4
Terminologi	5
1. Sammendrag	7
1.1 Bakgrunn og formål	7
1.2 Kunnskap og erfaring.....	8
1.3 Holdninger	9
1.4 Reaksjoner på hatprat/hets.....	11
1.5 Observasjoner av hatprat/hets.....	11
1.6 Overordnet om funnene i undersøkelsen	12
2. Anbefalinger	13
3. Bakgrunn og problembeskrivelse	17
3.1 Omfanget av hatprat/hets og diskriminering mot samer og nasjonale minoriteter.....	17
3.2 Det rettslige rammeverket	23
3.3 Eksisterende politikk og tiltak mot diskriminering og hatefulle ytringer	32
4. Metode for gjennomføring av undersøkelsen	42
4.1 Kvalitetssikring av spørreskjema og rapport	42
4.2 Utvalg.....	42
4.3 Feilmarginer og statistisk utsikkerhet	43
4.4 Metodiske begrensninger.....	43
5. Kunnskap og erfaring	46
5.1 Bakgrunn og eksisterende forskning	46
5.2 Kjennskap	48
5.3 Læring om gruppene i skolen.....	49
5.4 Egen vurdering av egen kunnskap	51
5.5 Medieoppmerksomhet	53
5.6 Kontakt.....	55

6.	Holdninger	57
6.1	Bakgrunn og eksisterende forskning	57
6.2	Overordnet inntrykk av gruppene	60
6.3	Oppfattelser om andres holdninger	61
6.4	Sosial distanse/toleranse for nærhet	63
6.5	Oppfatninger om stereotypier	65
6.6	Oppfatninger om rettigheter	69
6.7	Intern og ekstern kontroll av negative holdninger	72
7.	Reaksjoner på hatprat/hets	74
7.1	Bakgrunn og eksisterende forskning	74
7.2	Aksept for hatprat/hets	75
7.3	Håndtering av hatprat/hets	76
7.4	Intensjoner om egen handling som svar på hatprat/hets	79
7.5	Myndighetenes rolle i forbindelse med hatprat/hets	82
8.	Observasjoner av hatprat/hets	83
8.1	Bakgrunn og eksisterende forskning	83
8.2	Observasjoner	85
8.3	Hvem var ytringene rettet mot?	86
8.4	Hvor observeres ytringer?	87
8.5	Innholdet i hatprat/ hets	89
8.6	Handling som følge av observasjonen	89
8.7	Årsaker til reaksjoner på hatprat/hets	90
	Referanseliste	91
	Vedlegg	104

Forord

NIM har som mandat å «fremme og beskytte menneskerettighetene».¹ Dette inkluderer en plikt til å «bidra til å styrke gjennomføringen av menneskerettighetene» i Norge ved å gi råd, samt ved overvåking, rapportering og gjennom å informere om menneskerettighetene.² Å overvåke menneskerettighetsutfordringer gjennom datainnsamling er en viktig del av dette arbeidet og hjelper oss å identifisere områder der staten kan gjøre mer for å oppfylle sine forpliktelser.

I denne rapporten presenterer NIM resultatene fra en undersøkelse om holdninger til samer og nasjonale minoriteter i Norge.³ Undersøkelsen viser at mange i befolkningen har lite kunnskap om samer og nasjonale minoriteter, og har negative holdninger til disse gruppene. I tillegg ser vi at en betydelig andel har observert hatprat mot jøder, samer, romer og romani/tatere de siste 12 månedene, og at hatprat mot samer øker jo lenger nord man kommer i Norge. Forskning tyder på at hatprat kan ha både direkte skadevirkninger for dem som utsettes for det, samt indirekte konsekvenser for dem som observerer den og for samfunnet generelt.

Etter NIMs syn er dette et systemisk samfunnsproblem som krever felles innsats og flere ulike tiltak. Det følger av menneskerettighetene at statene har en forpliktelse til ikke bare å forby diskriminering og hatprat, men også til å iverksette effektive tiltak for å forebygge og bekjempe fordommer som bidrar til disse problemene. Rapporten er derfor også utarbeidet med sikte på å forbedre

kunnskapsgrunnlaget for å utvikle og forbedre tiltak på dette området, og inneholder fem anbefalinger for videre arbeid.

For å få et best mulig grunnlag for denne rapporten opprettet NIM en referansegruppe for prosjektet bestående av forskere med kompetanse på dette området, som kom med innspill til både undersøkelsesdesign og analyse.⁴ NIM har også vært i møter med representanter fra Sametinget og nasjonale minoritetsorganisasjoner, Sannhets- og forsoningskommisjonen og statlige myndigheter, som har gitt verdifulle innspill. Tusen takk til alle som har bidratt til undersøkelsen.

Vi håper at denne rapporten vil bidra til å løfte befolkningens kunnskap om samer og nasjonale minoriteter og til å beskytte disse gruppene mot diskriminering og hatprat. Dette er alles ansvar, på alle samfunnsnivå. Samene og de nasjonale minoritetene bør ikke bære dette ansvaret alene.

¹ NIM-loven av 22. mai 2015, §§ 1 og 3.

² NIM-loven, § 3.

³ Denne rapporten er skrevet av NIMs seniorrådgiver Peter Dawson, med hjelp fra kollegene Anders Broderstad, Helle Sanden, Birthe Einen, Gro Nystuen, Vidar Strømme, Jan-Paul Brekke, Nora Vinsand og Birgitte Bøgh-Olsen. Thomas Karterud fra Kantar Public har vært ansvarlig for gjennomføring av undersøkelsen.

⁴ Referansegruppens medlemmer er Ketil Lenert Hansen (UiT), Ann Ragnhild Broderstad (UiT), Einar Niemi (UiT), Gada Azam og Erle Inderhaug (Bufdir), Mariette Lobo (LDO), Hege Høivik Bye (UiB), Guri Tyldum (Fafo), Frøydis Strøm (SSB), Vibeke Moe (HL-senteret) og Gunnar M. Ekeløve-Slydal (Den norske Helsingforskomite).

Terminologi

Temaområdene for denne rapporten spenner vidt, og mange av begrepene som brukes gjennom teksten kan defineres på ulike måter, eller det finnes ofte ikke omforent forståelse av begrepene. Vi gir derfor følgende arbeidsdefinisjoner av relevante begreper knyttet til diskriminering og hatprat mot samer og nasjonale minoriteter.

Samer: Samene er et urfolk som har et tradisjonelt landområde (Sápmi) som dekker de nordlige delene av Norge, Sverige, Finland og Kolahalvøya i Russland. Den samiske befolkningen bor spredt i alle fire land, både i og utenfor det tradisjonelle landområdet. ILO-konvensjon nr. 169, som Norge ratifiserte i 1990, inneholder en beskrivelse av urfolk som omfatter samene. Samene har sin egen kultur, språk, historie og levemåte sterkt basert på deres nære forhold til naturen. De har tradisjonelt levd av jakt, fiske, reindrift eller jordbruk. I dag er samene en del av det moderne samfunnet, bor i byer og finnes i alle yrker. I Norge er det flere ulike samiske språk. Samenes representative folkevalgte organ er Sametinget. I en periode på omtrent 100 år fra midt på 1800-tallet førte norske styresmakter en aktiv assimilering eller fornorskningsspolitikk overfor samene, med et utgangspunkt i et ønske om at samer skulle assimileres i det norske samfunnet.

Nasjonale minoriteter: I Europarådets medlemsstater kan minoriteter med langvarige bånd til et land defineres som nasjonale minoriteter i samsvar med Europarådets rammekonvensjon for beskyttelse av nasjonale minoriteter. Jøder, kvener/norskfinner, skogfinner, romer (som tidligere ble kalt sigøynere) og romani/tatere er anerkjent som

nasjonale minoriteter i Norge på grunn av deres århundrelange tilknytning til landet. Alle disse fem gruppene har sine egne unike kulturer, tradisjoner, historier og i noen tilfeller språk og religioner. De har også ulike interesseorganisasjoner som blant annet jobber med sosiale og kulturelle aktiviteter, politisk deltakelse og engasjement. Historisk sett har de fem nasjonale minoritetene ulike forhold til den norske stat. Flere nasjonale minoriteter har historisk erfaring med statlig diskriminering, assimileringsspress og ekskludering som ledd i tidligere fornorskningsspolitikk. Noen av de nasjonale minoritetene har historisk vært knyttet til tradisjonelle bosettingsområder, men er i dag spredt over det meste av landet.⁵

Stereotypier: Stereotypier er generaliserte forestillinger og meninger om egenskapene og oppførselen til visse sosiale grupper. De kan være positive eller negative og tilskrives vanligvis alle medlemmer av gruppen eller gruppen som helhet, selv om egenskapene til bestemte individer ikke samsvarer med stereotypien.

Negative holdninger og fordommer: Negative holdninger er tanker eller følelser av motvilje, harme, forakt eller fiendtlighet mot noen eller noe. Fordommer forekommer når slike holdninger er rettet mot andre basert på deres

⁵ For nærmere forklaring av begrepene, se Norges institusjon for menneskerettigheter (NIM), Norges nasjonale minoriteter (Oslo: rapport nr. NIM-R-2019-003, 2019) s. 8-9.

antatte tilhørighet til en viss sosial gruppe. Slike grupper kan defineres etter etnisk eller religiøs tilhørighet, seksuell orientering, kjønn og så videre. Fordommer er ofte basert på stereotypier man har om medlemmene i en slik gruppe. Fordommer er ofte vanskelige å endre, selv der man blir presentert for fakta som tilsier at de ikke stemmer.

Hatefulle ytringer: Straffeloven § 185 forbyr «hatefulle ytringer» basert på hudfarge eller nasjonal eller etnisk opprinnelse, religion eller livssyn, seksuell orientering, kjønnsidentitet eller kjønnsuttrykk eller nedsatt funksjonsevne. Med hatefulle ytringer menes det å true eller forhåne noen, eller fremme hat, forfølgelse eller ringeakt overfor noen på grunn av noen av forholdene nevnt over. Etter straffeloven er det også et vilkår for straffbarhet at ytringen fremsettes offentlig eller i andres nærvær.

Hatprat/hets: I samfunnsforskning er begrepene «hatefulle ytringer» og «hatprat/hets» ofte definert bredere enn det som rammes av straffeloven. Dette har flere årsaker, ikke minst at mange synes den juridiske definisjonen er uklar og vanskelig å anvende i en undersøkelse, men også fordi både lovlig og ulovlig hatprat/hets påfører samfunnet og individer store skader. Dersom man ønsker å bekjempe skadene som både lovlig og ulovlig hatprat/hets påfører individer og samfunnet, er det hensiktsmessig med en definisjon som omfatter både lovlige ytringer og straffbare ytringer. I denne studien bruker NIM derfor begrepet «hatprat/hets» i stedet og opererer med følgende vide, samfunnsfaglige definisjon:

Med «hatprat/hets» menes ytringer som er stigmatiserende, nedverdiggende, trakasserende eller truende, og er rettet mot et individ eller en gruppe på grunnlag av gruppekarakteristikk (som for eksempel etnisitet). Enkelte ytringer som omfattes av denne definisjonen kan også utgjøre «hatefulle ytringer» etter straffeloven.

Diskriminering: Diskriminering forekommer når noen blir behandlet dårligere enn andre, uten at denne forskjellsbehandlingen er saklig, nødvendig og forholdsmessig. Det spiller ingen rolle om hensikten med forskjellsbehandlingen er å diskriminere eller ikke. For at noe skal være diskriminering i lovens forstand må forskjellsbehandlingen være begrunnet i ett eller flere av diskrimineringsgrunnlagene: kjønn, graviditet, permisjon ved fødsel eller adopsjon, omsorgsoppgaver, etnisitet, religion, livssyn, funksjonsnedsettelse, seksuell orientering, kjønnsidentitet, kjønnsuttrykk, alder eller kombinasjoner av disse grunnlagene. Med etnisitet menes blant annet nasjonal opprinnelse, avstamning, hudfarge og språk. Forbudet gjelder også diskriminering på grunn av *antatte* diskrimineringsgrunnlag.

Antisemittisme og antisiganisme: Dette er samlebegreper for å beskrive fiendtlighet, fordommer, diskriminering og hatprat/hets rettet mot jøder eller det som oppfattes som «jødisk» (antisemittisme), og mot romer, romani/tatere eller ulike grupper som oppfattes som «sigøynere» (antisiganisme). Både antisemittisme og antisiganisme har likhetstrekk med andre gruppebaserte fordommer. Begge har lange historiske røtter i Europa, inkludert i Norge.

1. Sammendrag

1.1 Bakgrunn og formål

I denne rapporten presenteres resultatene fra en kvantitativ undersøkelse om holdninger til samer og nasjonale minoriteter gjennomført i november 2021 av Kantar Public på oppdrag fra Norges institusjon for menneskerettigheter (NIM). Undersøkelsen var rettet mot 2654 respondenter i et representativt utvalg av Norges befolkning, avgrenset til personer fylt 18 år eller eldre.⁶

Formålet med undersøkelsen er å identifisere og måle holdninger i den bredere befolkningen som kan påvirke menneskerettighetene til samer og nasjonale minoriteter – jøder, kvener/norskfinner, skogfinner, romer og romani/tatere, og som kan føre til diskriminering og hatprat mot disse gruppene. I tillegg undersøker vi hvordan tilskuere oppfatter hatprat mot disse minoritetsgruppene selv om de ikke er direkte mottakere av ytringen, og hvilke faktorer som kan føre til at de griper inn.

Bakgrunnen for at vi satte i gang en slik kartlegging er at samer og flere av de nasjonale minoritetene rapporterer om opplevd diskriminering og hatprat i større grad enn befolkningsgjennomsnittet, men det er store kunnskapshull om omfanget og arten av dette samfunnsproblemet.⁷ Hatprat/hets, i både lovlige og ulovlige former, har negative konsekvenser for dem som utsettes for det, de som er vitne til det og for demokratiet generelt.⁸ Det har også klare sider til

menneskerettighetene, som forplikter stater til ikke bare å forby diskriminering og hatprat, men også til å iverksette effektive tiltak for å forebygge og bekjempe de underliggende årsakene.⁹

Ikke alle som har negative holdninger til samer eller nasjonale minoriteter vil si eller gjøre noe diskriminerende eller hatefullt mot disse gruppene. Men forskning tyder på at fordommer vanligvis er en av flere årsaker til diskriminering og hatprat, og at tiltak for å forbedre kontakt, kunnskap og holdninger kan bidra til å redusere problemet.¹⁰ Forskning viser også at når tilskuere griper inn for å støtte ofre for diskriminering eller hatprat, kan det spille en avgjørende rolle for å stoppe utførelse av spesifikke hendelser, redusere risiko for eskalering, forebygge fysiske, psykiske og sosiale skader, samt styrke sosiale normer og fellesskapskulturer som kan redusere sannsynligheten for lignende hendelser i fremtiden.¹¹

Hovedfunnene i NIMs undersøkelsen kan deles inn i fire kategorier:¹²

1. **Kunnskap og erfaring:** Dette omhandler kjennskap til og kunnskap om gruppene, læring i skolen, selvrapportert kunnskap, medieoppmerksomhet og kontakt.
2. **Holdninger:** Respondentenes holdninger til gruppene påvirkes av deres oppfatninger om andres holdninger, egne inntrykk,

⁶ Se vedlegg 2, 3 og 4 for mer informasjon om utvalget.

⁷ Se kapittel 3.1.

⁸ Se kapittel 8.1.

⁹ Se kapittel 3.2.

¹⁰ Se kapittel 5.1 og 6.1

¹¹ Se kapittel 8.1.

¹² Se vedlegg 6 spørreskjema for mer informasjon om innholdet i undersøkelsen.

toleranse for nærhet til gruppene, graden av enighet med en rekke påstander om stereotyper og gruppenes rettigheter, samt motivasjon for å kontrollere egne negative holdninger.

3. **Reaksjoner på hatprat/hets:** Dette handler om respondentenes aksept for et hypotetisk tilfelle av hatprat/hets mot gruppene, respondentenes vurderinger av hvordan slike ytringer bør håndteres og vurderinger av hva de selv ville gjort dersom de observert slike ytringer.
4. **Observasjoner av hatprat/hets:** Dette handler om å være vitne til en faktisk hendelse, hvem den er rettet mot, hvor den skjer, med hvilket innhold og hvilke eventuelle handlinger den utløser.

I dette kapitlet oppsummeres hovedfunnene for hver av disse kategoriene. I kapittel 2 presenteres NIMs anbefalinger for videre arbeid. I kapittel 3 presenteres kunnskap om omfanget av hatprat og diskriminering mot samer og nasjonale minoriteter, samt det rettslige rammeverket og eksisterende politikk og tiltak på dette området. I kapittel 4 presenteres metoden for gjennomføringen av undersøkelsen. I kapitlene 5 til 8 gjennomgås NIMs undersøkelse mer utdypende enn i den korte oppsummeringen i kapittel 1.

1.2 Kunnskap og erfaring

Undersøkelsen viser at mange i befolkningen oppgir at de lærte lite eller ingenting om samer og nasjonale minoriteter på skolen, og at mange fortsatt har lite kunnskap om og kontakt med gruppene i dag. Flere oppgir også at noen av disse gruppene blir fremstilt negativt i medieoppslag.

De fleste i Norge har hørt om samer og de ulike nasjonale minoritetene, men én av tre har aldri hørt om skogfinner og én av seks har aldri hørt om kvener/norskfinner. Yngre personer har gjennomgående dårligere kjennskap til

minoritetsgruppene enn eldre, med unntak av kjennskap til jøder og samer, hvor de yngre har tilnærmet samme kjennskapsnivå som de eldre. Kjennskap til norske romer og romani/tatere kan også være lavere enn resultatene indikerer fordi noen respondenter kan ha forvekslet disse gruppene med tilreisende romer fra Romania og andre land i Øst-Europa som reiser til Norge på sesongbasis.

Respondentene som har gått på grunnskole i Norge ble spurt om hvor mye de mener at de lærte om gruppene i skolen. Ni av ti oppgir at de lærte lite eller ingenting om kvener/norskfinner, skogfinner, romer og romani/tatere på skolen. Halvparten oppgir det samme om samer og en tredjedel oppgir det samme om jøder. De som oppgir at de lærte *mye* om gruppene på skolen oppgir følgende:

- Samer forbindes med reindrift, språk og kultur.
- Kvener/norskfinner forbindes med innvandring fra Finland, språk og jordbruk.
- Jøder forbindes med holocaust og jødisk religion.
- Skogfinner forbindes med finsk opphav og svedjebbruk.
- Romer og romani/tatere forbindes begge med bakgrunnen som reisende/vandrefolk, språk, musikk og håndverk.

For de fleste av respondentene som oppgir at de lærte mye om gruppene på skolen, var hovedtemaene knyttet til kultur, språk, religion og tradisjoner. Mens noen respondenter nevnte rettighetene til samer og jøder og den historiske urettferdigheten disse gruppene har opplevd, var det få som nevnte disse temaene når det gjaldt kvener/norskfinner, skogfinner, romer og romani/tatere. På et overordnet nivå ser vi at undervisning om samer og jøder i skolen har økt i omfang hvert tiår, mens undervisning om kvener/norskfinner, skogfinner, romer og

romani/tatere har holdt seg stabilt på et lavt nivå.

Resultatene som gjelder respondentenes egen vurdering av hvor mye kunnskap de har om de respektive gruppene i dag følger samme mønster som læringsutbytte nevnt over, men noen respondenter har mer kunnskap om samer og nasjonale minoriteter i dag enn da de gikk på skolen. Tre av fire oppgir at de har lite eller ingen kunnskap om kvener/norskfinner, skogfinner, romer og romani/tatere i dag, mens en tredjedel oppgir det samme om samer og jøder. Selvrapportert kunnskap om samer, kvener/norskfinner og skogfinner er imidlertid klart større i de geografiske områdene som tradisjonelt assosieres med de respektive gruppene.

De som oppgir at de har hørt om de respektive gruppene ble spurt om de har lest, sett eller hørt saker i media om gruppene det siste året. De aller fleste oppgir å ha lagt merke til nyhetssaker om samer og jøder, men kun et mindretall oppgir å ha lagt merke til nyhetssaker om de øvrige gruppene. Blant dem som har lagt merke til nyhetssaker, oppfatter 50 % at romer og romani/tatere vanligvis framstilles negativt i medieoppslag, etterfulgt av 15 % som oppfatter det samme om jøder. Kun 6 % oppfatter at samer vanligvis framstilles negativt i medieoppslag, men dette øker til 11 % i Nord-Norge.

Respondentene oppgir at de relativt sjelden er i kontakt med gruppene, men befolkningen oppgir i større grad å være i kontakt med samer og jøder enn de øvrige gruppene. Omtrent 70 % av befolkningen oppgir at de «aldri» har vært i kontakt med kvener/norskfinner, skogfinner, romer og romani/tatere det siste året, mens omtrent 50 % oppgir det samme om kontakt med samer og jøder. Kontakten med samer, kvener/norskfinner og skogfinner er betydelig hyppigere i de geografiske områdene som

assosieres med de respektive gruppene, og spesielt kontakten med samer blant de som er bosatt i Nord-Norge, det vil si Nordland, Troms og Finnmark. Generelt sett oppfattes kontakten med de ulike minoritetene i større grad som mer positiv enn negativ, men andelen som opplever kontakten med romer og romani/tatere som negativ er betydelig høyere enn for de øvrige gruppene.

1.3 Holdninger

Alle som besvarte undersøkelsen ble spurt om deres holdninger til én tilfeldig valgt gruppe av gruppene de har hørt om. Negative holdninger til minoritetsgrupper kan ha mange forskjellige former avhengig av en rekke faktorer, som sosial og historisk kontekst, samt individuelle verdier, personlighet og tidligere erfaringer. Ulike typer negative holdninger påvirker derfor noen minoritetsgrupper mer enn andre. De mest åpenbare og direkte er eksplisitte negative inntrykk, motvilje eller hat, men det finnes også mer indirekte og subtile holdninger som innvendinger mot rettighetene eller statusen til bestemte grupper og aksept av stereotypier om at grupper mottar for mye eller bidrar for lite til samfunnet.

Det mest direkte spørsmålet i denne delen av undersøkelsen ber respondentene oppgi hvor positivt eller negativt deres inntrykk av gruppene er. En tredjedel rapporterer at de selv har et negativt inntrykk av romer og romani/tatere. Derimot er det færre som svarer at de har et dårlig inntrykk av de øvrige gruppene. Blant personer bosatt i Nord-Norge er imidlertid andelen med et negativt inntrykk av samer og kvener/norskfinner 11 %, som er nesten fire ganger landsgjennomsnittet.

Respondentene ble også stilt spørsmål om hvilket syn de oppfatter at befolkningen, altså andre enn dem selv, har på de respektive minoritetsgruppene de har hørt om. To tredjedeler av respondentene oppfatter at

befolkningen har et negativt syn på romer og romani/tatere, mens mellom 5 % og 11 % oppfatter det samme om jøder, samer, kvener/norskfinner og skogfinner. De antatte årsakene til negative synspunkter varierer avhengig av gruppe, men knytter seg ofte til stereotypier, fordommer og kunnskapsmangel.

Andelen som opplever et behov for sosial distanse til romer og romani/tatere er betydelig større enn for de øvrige minoritetene. Én av ti ville mislike å ha romer eller romani/tatere som nabo, mens én av fem ville mislike å ha medlemmer av disse gruppene som nært familiemedlem. Tilnærmet ingen gir uttrykk for at de ville mislike å ha en same, kven/norskfinne, jøde eller skogfinne til nabo, som del av vennekretsen, som kollega, eller som nært familiemedlem.

På et overordnet nivå er en betydelig andel av respondentene enige i et utvalg klassiske negative stereotypier om gruppene.

- For eksempel er støtten relativt høy til stereotypiske utsagn om at samer, kvener/norskfinner og skogfinner ligner for mye på nordmenn og er for integrert i det øvrige samfunnet til å bli kalt henholdsvis urfolk eller et eget folkeslag (mellom 26 % og 32 %).
- Støtten er også relativt høy til stereotypiske utsagn om at samer har for mange særrettigheter, ordninger og goder som andre ikke får (23 %), at samer blir for lett krenket (31 %), at samer bidrar i liten grad til det økonomiske fellesskapet (14 %) og at samer hindrer fremskritt og moderne utvikling (14 %).
- I tillegg støtter 15 % av respondenter et stereotypisk utsagn om at jøder har altfor stor innflytelse over internasjonal økonomi, mens 26 % støtter et utsagn om at jøder blir for lett krenket.

- En betydelig andel av respondentene støtter også stereotypiske utsagn om at romer og romani/tatere i liten grad bidrar til det økonomiske fellesskapet (39 %), og at mange av dem er kriminelle (henholdsvis 34 % og 32 %).

Undersøkelsen viser at påstander om samenes og de nasjonale minoritetenes rettigheter i all hovedsak har bred støtte i befolkningen, men også at mange har motforestillinger. Det er sterkere motforestillinger til påstander om nasjonale minoriteters rettigheter enn til påstander om samenes rettigheter, og de sterkeste motforestillingene er til romers og romani/tateres rettigheter.

- For eksempel støtter en tredjedel av respondentene ikke en påstand om at staten burde støtte romer, romani/tater og jøder i å sikre og utvikle deres kultur, språk og/eller tradisjoner, mens 13 % svarer det samme om skogfinner, 11 % om kvener/norskfinner og 7 % om samer.
- De fleste respondentene støtter en påstand om at gruppene har opplevd historisk urett fra den norske stat, men én av ti er uenig i dette når det gjelder jøder, romer og romani/tatere. For halvparten av respondentene er det «umulig å svare» på dette spørsmålet om skogfinner, noe som indikerer at de fleste ikke er klar over den historiske uretten mot denne gruppen.

75 % av befolkningen prøver til en viss grad å unngå å ha negative holdninger til minoriteter fordi det er viktig for dem personlig. De som ikke er motivert til å unngå å ha negative holdninger til minoriteter, eller som kun er motivert til å unngå kritikk fra andre utgjør til sammen 7 % av befolkningen. Denne gruppen er betydelig overrepresentert blant dem som mener at det hypotetiske eksemplet på hatprat/hets mot samer og nasjonale minoriteter er akseptabelt.

1.4 Reaksjoner på hatprat/hets

Respondentene ble gitt et hypotetisk eksempel på hatprat/hets mot gruppene i et kommentarfelt på Facebook og majoriteten synes at ytringene i eksempelet er uakseptable. Hatpraten i eksempelet aksepteres i størst grad når det er rettet mot romer og romani/tatere (10 %), men også av flere når det er rettet mot samer (7 %) og kvener/norskfinner (5 %). Ytringene aksepteres i større grad av menn enn kvinner, blant personer med lav utdannelse vs. høy utdannelse og av personer som opplever egen kontakt med gruppen som negativ.

Rundt halvparten mener at personen som skrev kommentaren i eksempelet bør bli møtt med kritikk fra andre, videre mener mange at Facebook bør slette kommentaren, og at personen bør utestenges fra Facebook i en periode. Det er langt færre som mener at slike ytringer bør gis formelle sanksjoner. De fleste nordmenn mener at myndighetene bør bruke ressurser for å hindre og bekjempe slike uttalelser.

1.5 Observasjoner av hatprat/hets

NIMs undersøkelse inneholder flere spørsmål om hvorvidt respondentene har observert hatprat/hets mot samer og nasjonale minoriteter. De som har observert hatprat/hets ble fulgt opp med spørsmål om hvem ytringene var rettet mot, hva som var innholdet i ytringene, og hva de selv foretok seg da de observerte ytringene. Før de ble stilt spørsmål ble de presentert for en samfunnsfaglig definisjon av hatprat/hets.¹³

Andelen av befolkningen som har observert hatprat/hets mot samer og nasjonale minoriteter de siste 12 månedene er størst når

det gjelder jøder (19 %) og samer (15 %), etterfulgt av romani/tatere (12 %), romer (10 %), kvener/norskfinner (3 %) og skogfinner (3 %). Hatprat/hets rettet mot samer er i betydelig større grad observert av personer bosatt i Nord-Norge (33 %) og i områder assosiert med sørsamer, det vil si i Midt-Norge og de nordøstlige delene av Innlandet (24 %).

Hatprat/hets observeres oftest på nettet og i sosiale medier. Noen respondenter sier de har observert hatprat/hets i tradisjonelle medier som TV, aviser og radio. En mindre andel oppgir også at de har observert hatprat/hets i private omgivelser/blant venner og kjente eller i det offentlige rom. Med hatprat/hets på nettet og i sosiale medier menes i all hovedsak hatprat/hets fremsatt på Facebook og i kommentarfeltet til nettaviser. Med hatprat/hets i det offentlige rom handler det i størst grad om hatprat/hets på gaten, på offentlig transport og i butikk.

En andel på 56 % oppgir at ytringene var rettet mot gruppen som helhet, 17 % at de var rettet mot fremmede personer, og 6 % at de var rettet mot offentlig kjente personer. Opplevd hatprat/hets rettet mot jøder er gjerne knyttet til Israels politikk og konflikten med palestinerne. Hatprat/hets rettet mot samer er ofte knyttet til spørsmål om rettigheter til utmark/beitemark og til ytringer om at samene ikke er urfolk, eller at de har for mye makt og krever for mye. Hatprat/hets rettet mot romer og romani/tatere handler gjerne om påstander om at disse gruppene tigger, stjeler og snylter på samfunnet.

Et flertall av de som observerte hatprat/hets mot gruppene foretok seg ingenting som følge av det de opplevde (58 %). Tilbøyeligheten til å ta til motmæle er liten, men noe høyere når det

¹³ Definisjonen finnes i terminologidelen av rapporten og kapittel 8.

gjelder å ta til motmæle mot hatprat/hets rettet mot jøder. Svært få oppgir at de sa eller skrev noe som tok avstand fra ytringen og nesten ingen rapporterer hendelsen til Likestillings- og diskrimineringsombudet (LDO), politiet eller andre organisasjoner. Årsakene til at de ikke gjør noe omfatter blant annet lav deltakelse i sosiale medier, dårlig debattklima, at man ikke ønsker å gi saken mer oppmerksomhet eller eskalere situasjonen, og at slike ytringer er blitt så vanlige at man ikke kan reagere.

Det er stor forskjell mellom respondentenes tiltenkte reaksjoner og faktiske reaksjoner på hatprat/hets mot samer og nasjonale minoriteter. Når respondentene får et hypotetisk eksempel på hatprat/hets mot de seks gruppene, mener rundt halvparten at den ansvarlige bør møtes med kritikk fra andre og rundt 17 % mener de selv ville sagt eller skrevet noe for å ta avstand fra ytringen. Blant respondentene som faktisk har observert hatprat/hets mot disse gruppene, oppga 58 % at ikke de gjorde noe for å hjelpe og kun 7 % at de sa eller skrev noe for å ta avstand fra ytringen.

1.6 Overordnet om funnene i undersøkelsen

NIMs undersøkelse viser at mange i befolkningen har lite kunnskap om og kontakt med samer og nasjonale minoriteter. Undersøkelsen viser også at det finnes negative holdninger til disse gruppene og at mange har observert hets eller hatprat mot gruppene. Disse utfordringene påvirker samene og de ulike nasjonale minoritetene i ulik grad. Befolkningens kjennskap til og kunnskap om flere av de nasjonale minoritetene er lav, dette gjelder særlig skogfinner og kvener. Undersøkelsen viser at hatprat/hets observeres oftest mot jøder, samer, romer og romani/tatere. Hatprat/hets mot samer er vanligst i Midt- og Nord-Norge. Undersøkelsen viser at særlig romer og romani/tatere er gjenstand for mer negative holdninger i befolkningen enn det som gjelder for de andre gruppene.

NIM vil derfor understreke at følgende fem anbefalinger må leses med dette som bakteppe.

2. Anbefalinger

Følgende anbefalinger er basert på funnene i NIMs undersøkelse, i tillegg til eksisterende forskning. Også det internasjonale menneskerettighetsrammeverket og anbefalinger fra menneskerettighetsorganer, som er gjort rede for i kapittel 3, har lagt føringer for anbefalingene. Anbefalingene er ment å bidra til å styrke gjennomføringen av statens menneskerettslige forpliktelser til å beskytte samer og nasjonale minoriteter mot diskriminering og hatprat.¹⁴

Anbefaling 1: Det bør igangsettes et nasjonalt kompetanseløft

Kunnskapsdepartementet bør vurdere å igangsette et nasjonalt kompetanseløft om samer og nasjonale minoriteter for alle lærere og lærerutdanninger. Dette kan omfatte ulike kompetansehevingstiltak som tilskuddsordninger, videreutdanningstilbud, utvikling av nettressurser og nettverksbygging innen lærerutdanningssektoren. Sametinget og nasjonale minoritetsorganisasjoner bør være samarbeidspartnere for å kvalitetssikre innholdet.

Grunnlaget for denne anbefalingen er funnet fra NIMs undersøkelse om at 9 av 10 i befolkningen over 18 år oppgir at de lærte lite eller ingenting om kvener/norskfinner, skogfinner, romer og romani/tatere på skolen, mens halvparten oppgir det samme om samer og en tredjedel oppgir det samme om jøder.¹⁵ På et overordnet nivå ser vi at undervisning om samer og jøder i skolen har økt i omfang hvert tiår, mens undervisning om kvener/norskfinner, skogfinner, romer og romani/tatere har holdt seg stabilt på et lavt nivå. I tillegg viser en gjennomgang av eksisterende forskning at kunnskap om samer og nasjonale minoriteter ofte nedprioriteres i skolen og i lærerutdanningen fordi det er for vanskelig å finne de menneskelige, økonomiske og pedagogiske ressursene til å gjennomføre målene og kravene i læreplanene og retningslinjene for lærerutdanningen.¹⁶

¹⁴ Se kapittel 3.2.4.

¹⁵ Se kapittel 5.3.

¹⁶ Se kapittel 3.3.2.

Anbefaling 2: Det bør utarbeides nasjonale handlingsplaner mot hatprat/hets

Kultur- og likestillingsdepartementet bør styrke innsatsen for å forebygge og bekjempe hatprat/hets mot samer og nasjonale minoriteter gjennom konkrete, forpliktende og målbare tiltak utviklet i samarbeid med gruppene organisasjoner og institusjoner. Tiltak som planlegges iverksatt kan uttrykkes i form av en ny generell handlingsplan mot hatprat/hets eller mer konkrete handlingsplaner rettet mot hver enkelt gruppe. Uavhengig av hvilken løsning som velges, mener NIM at det er særlig behov for tiltak for å forebygge og bekjempe hatprat/hets rettet mot samer, jøder, romer og romani/tatere.

Denne anbefalingen er basert på funnene i NIMs undersøkelse som viser at mellom 10 % og 19 % av befolkningen har observert hatprat/hets mot samer, jøder, romer og romani/tatere de siste 12 månedene.¹⁷ Videre indikerer annen forskning at selvrapporterte opplevelser av diskriminering og hatprat og hets blant medlemmer av disse gruppene er enda høyere. NIMs undersøkelse viser også at særlig romer og romani/tatere er gjenstand for mer negative holdninger i befolkningen enn det som gjelder for de andre gruppene. En gjennomgang av eksisterende politikk og tiltak viser at regjeringens tidligere strategi mot hatefulle ytringer gikk ut i 2020 og at dagens strategi mot rasisme og diskriminering på grunn av etnisitet og religion inneholder få tiltak som gjelder hatprat mot samer og nasjonale minoriteter.¹⁸ Regjeringen har vedtatt en handlingsplan mot antisemittisme, men det finnes ingen lignende plan mot samehets eller antisiganisme. NIM mener det er et klart behov for langsiktige og systematiske tiltak for å styrke forebyggingen og håndteringen av hatprat/hets mot disse gruppene.

Anbefaling 3: Det bør utarbeides lokale handlingsplaner mot hatprat/hets

Kommunene bør vurdere behovet for konkrete, forpliktende og målbare tiltak for å forebygge og bekjempe hatprat/hets mot samer og nasjonale minoriteter. Slik innsats kan for eksempel være i form av handlingsplaner i tråd med planene Oslo og Arendal kommune har vedtatt. Det vil være ulike behov for tiltak i kommunene avhengig av hvilke utfordringer de ulike gruppene møter der. Dette må kommunene ta stilling til i vurderingen av hvilke tiltak den skal iverksette. For eksempel bør kommunene i Midt- og Nord-Norge spesielt vurdere å vedta tiltak for å bekjempe hatprat/hets mot samer og kvener. Sametinget, nasjonale minoritetsorganisasjoner og Kommunesektorens organisasjon (KS) bør være samarbeidspartnere for kommunene i dette arbeidet.

¹⁷ Se kapittel 8.2.

¹⁸ Se kapittel 3.3.1.

Siktemålet med denne anbefalingen er å belyse kommunenes menneskerettighetsansvar til å forebygge og bekjempe hatprat/hets mot samer og nasjonale minoriteter. NIMs undersøkelse viser at hatprat/hets mot samer øker jo lenger nord man kommer i Norge. Mens 15 % av befolkningen nasjonalt har observert hatprat/hets mot samer de siste 12 månedene, øker dette til 24 % i sørsamiske områder (Midt-Norge og de nord-østlige deler av Innlandet), og til 33 % i Nord-Norge (Nordland, Troms og Finnmark).¹⁹ Landets kommuner har et selvstendig menneskerettighetsansvar for å jobbe mot diskriminering og hatprat på lokalt nivå.²⁰ Kommunene står i førstelinjen og er de som ivaretar mange av menneskerettighetene i praksis. Forskning viser at det er større usikkerhet blant kommuneansatte rundt forebygging og bekjempelse av hatprat/hets når det gjelder samer og nasjonale minoriteter enn når det gjelder andre utsatte grupper.²¹

Anbefaling 4: Det bør utarbeides en lavterskelløsning for å melde fra om hatprat/hets

Kultur- og likestillingsdepartementet bør vurdere å utvikle et lavterskelverktøy på nett der man kan melde fra om opplevd eller observert hatprat/hets, uavhengig av om de konkrete hendelsene er politianmeldt. Slike meldinger kan eventuelt henvises til andre tjenester og klagemekanismer som tilbys av for eksempel Diskrimineringsnemnda, politiet, hjelpetelefoner og støttesenter for kriminalitetsutsatte. Formålene med et slikt verktøy vil være å gjøre det enklere for ofre og tilskuere å melde fra om opplevelser eller observasjoner av hatprat/hets, og å gjøre det lettere å finne kvalitetssikret informasjon og oversikt over ulike hjelpetilbud. I tillegg vil et slikt verktøy bidra til å produsere jevnlig statistikk. Nettskjemaet kan muligens administreres av Likestillings- og diskrimineringsombudet (LDO) og bør være tilgjengelig på flere språk. Sivilsamfunnet, Sametinget og nasjonale minoritetsorganisasjoner bør være partnere i å utvikle og fremme denne ordningen.

Bakgrunnen for denne anbefalingen er at det er svært høye mørketall knyttet til omfanget av hatprat/hets blant samer og nasjonale minoriteter. NIMs undersøkelse viser at 58 % av de som har observert hatprat/hets mot samer eller nasjonale minoriteter de siste 12 månedene ikke gjorde noe som følge av det de observerte. Svært få oppgir at de sa eller skrev noe som tok avstand fra handlingen og nesten ingen meldte fra om hendelsen til LDO, politiet eller en annen organisasjon.²² I NIMs undersøkelse blir ikke samer og nasjonale minoriteter spurt om de selv har meldt fra om hatprat/hets som de har opplevd, men andre studier viser at mindre enn 2 % av samene som oppgir å ha opplevd diskriminering rapporterte dette til LDO.²³ Flere av de nasjonale minoritetene har tatt opp lignende utfordringer i møter med NIM. En av grunnene til dette kan være at man er usikre på hva man har vært utsatt for og ikke kjenner til mulighetene for å melde fra om slike opplevelser. Selv om det finnes flere gode tjenester på nettet fra aktører innen fagfeltet, kan det være vanskelig å finne nettstedene og velge hvilke som passer best for situasjonen.²⁴ Videre er henvendelsene til de ulike tjenestene ikke samlet i én enkelt publikasjon for statistiske formål. NIMs anbefaling vil være i tråd

¹⁹ Se kapittel 8.2.

²⁰ NIM, Kommuner og menneskerettigheter (Oslo: rapport nr. NIM-R-2021-003-V02, 2021).

²¹ Se kapittel 3.3.1.

²² Se kapittel 8.6.

²³ Se kapittel 3.1.2.

²⁴ Se kapittel 3.3.2.

med Ytringsfrihetskommisjonens anbefaling om å opprette en nasjonal digital hjelpeportal som kan samle og synliggjøre lovverkets grenser for ytringsfrihet, samt vise vei til hjelpeapparat for dem som trenger bistand i krevende ordskeerter.

Anbefaling 5: Alle politidistrikter bør samle inn og publisere statistikk om hatefulle ytringer og hatkriminalitet mot samer og nasjonale minoriteter

Politidirektoratet bør sørge for at alle politidistrikter i Norge bygger opp fagmiljøer som kan samle inn og publisere statistikk om de konkrete gruppene som er utsatt for hatefulle ytringer og hatkriminalitet, inkludert samer og nasjonale minoriteter, etter klare nasjonale retningslinjer basert på metodikken som allerede benyttes av Oslo politidistrikt. Statistikken bør fange opp alle ledd i påtalekjeden (inkl. utfall og ev. domfellelser).

Bakgrunnen for denne anbefalingen er behovet for statistikk om de konkrete gruppene som er utsatt for hatefulle ytringer. I dag er et kun Oslo politidistrikt som publiserer statistikk om de spesifikke etniske gruppene som er utsatt for hatkriminalitet.²⁵ Bortsett fra statistikk over saker motivert av antisemittisme, finnes det ikke tall for andelen rapporterte tilfeller av hatkriminalitet knyttet til ulike etniske grupper i de andre politidistriktene i Norge, noe som gjør det vanskelig å få en representativ oversikt av dette problemet når det gjelder samer og nasjonale minoriteter.²⁶

²⁵ Se kapittel 3.1.1.

²⁶ For NIMs tidligere anbefalinger om politiets arbeid med hatefulle ytringer se NIM, Årsmelding 2019, s. 38.

3. Bakgrunn og problembeskrivelse

I dette kapittelet gis det en oppsummering av bakgrunnsinformasjonen og problembeskrivelsen NIM har lagt til grunn for undersøkelsen. Vi oppsummerer eksisterende forskning om omfanget av hatprat og diskriminering mot samer og nasjonale minoriteter, det rettslige rammeverket for hatprat og diskriminering, samt regjeringens eksisterende politikk og tiltak på dette området.

3.1 Omfanget av hatprat/hets og diskriminering mot samer og nasjonale minoriteter

Samene og de nasjonale minoritetene i Norge har gjennom historien vært utsatt for ulike former for statlig diskriminering, assimileringsspress og ekskludering. I visse perioder og i enkelte miljøer har de også blitt møtt med negative holdninger blant den bredere befolkningen.²⁷ Statens *fornorskningsspolitikk* hadde som målsetting å få enkelte minoriteter til å leve etter majoritetsbefolkningens verdier, normer og tradisjoner, for eksempel ved å begrense deres eiendomsrett, plassere barna på internat eller barnehjem uten kontakt med familien, og ved å innskrenke mulighetene til å lære og bruke språk, kultur, historie og tradisjoner. *Ekskluderingspolitikken* hadde som mål å fjerne enkelte minoriteter fra det norske samfunnet, for eksempel ved å overvåke og kontrollere deres levesett, sende folk til arbeidskolonier og bortplassere barn, samt ved tvangssterilisering, deportasjoner og restriksjoner ved innreise til riket for enkelte minoriteter.²⁸

Selv om den norske stat for lengst har gått bort fra en slik offisiell politikk kan negative holdninger, hatprat/hets og diskriminering mot disse gruppene vedvare. Manglende kunnskap, hatprat/hets og diskriminering mot samer og nasjonale minoriteter har fått økende oppmerksomhet de siste årene, og det er utbredt enighet om at disse fenomenene er et samfunnsproblem med betydelige skadevirkninger.

Mediesaker om opplevelser av hatefulle ytringer mot samer har økt de siste årene, og noen har resultert i domfellelser. I 2018 ble en mann fra Nordland dømt for hatefulle ytringer mot samer av Salten tingrett etter et innlegg på Avisa Nordlands Facebook-side. Retten beskrev ytringene som nedlatende, nedverdiggende og krenkende overfor samer.²⁹ Et år senere ble en mann fra Selbu bøtelagt av statsadvokaten i Trøndelag for hatefulle ytringer mot samer i et Facebook-innlegg som omtalte samer som en

²⁷ Nik Brandal, Cora Alexa Døving, og Ingvill Thorson Plesner, reds., *Nasjonale minoriteter og urfolk i norsk politikk fra 1900 til 2016* (Oslo: Cappelen Damm Akademisk, 2017).

²⁸ For en oversikt over en del relevant forskning om slike forhold, se NIM, *Norges nasjonale minoriteter* (Oslo: rapport nr. NIM-R-2019-003, 2019).

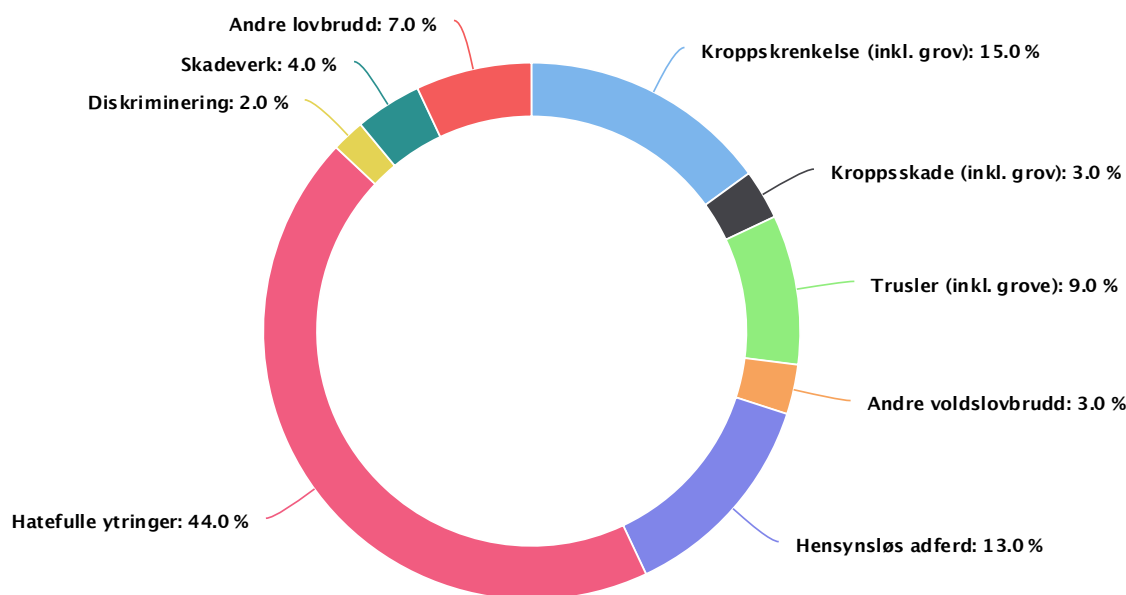
²⁹ Susanne Skjåstad Lysvold, «Dømt for hatefulle ytringer mot samer: – En seier for alle samer i Norge», NRK. 01.02.2019. Hentet fra <https://www.nrk.no/nordland/domt-for-hatefulle-ytringer-mot-samer--en-seier-for-alle-samer-i-norge-1.14410857>.

«pæst».³⁰ Fotballag har opplevd blant annet joiking fra tribunen og stygge tilrop.³¹ Samiske barn har fortalt om krenkelser og mobbing på skolen og noen føler at de må skjule sin samiske bakgrunn for å slippe hets.³² Det har også blitt fortalt at samer har blitt verbalt eller fysisk trakassert for å ha på seg kofte, snakke

samisk, vifte med samisk flagg eller for å legge ut samisk innhold i sosiale medier.³³

3.1.1 Statistikk fra politiet om anmeldelser av hatkriminalitet

Her presenteres statistikk fra politiet om anmeldelser av hatkriminalitet både nasjonalt og i Oslo. Uttrykket hatkriminalitet nevnes ikke i

Figur 1: Anmeldte lovbrudd med hatmotiv i Norge, etter utvalgte typer lovbrudd. 2021. Prosentandel. Basert på data publisert av STRASAK.

³⁰ Mette Ballovara, «Mann bøtelagt for hatefulle ytringer – Hanne tror dette kan bremse samehets», NRK Sápmi. 06.05.2020. Hentet fra <https://www.nrk.no/sapmi/mann-botelagt-for-hatefulle-ytringer--hanne-tror-dette-kan-bremse-samehets-1.15005758>.

³¹ Anja Ariel Tørnes Brekke, «Samehets i fotballen», NRK. 19.10.2020. Hentet fra <https://www.nrk.no/tromsogfinnmark/tar-et-oppgjor-med-samehets-i-fotballen--hadde-det-dreid-seg-om-hudfarge--hadde-alle-skjont-det-1.15204011>; Øyvind Sivertsen, «Provosert av joiking fra Vålerenga-supporterne», Aftenposten. 23.11.2021. Hentet fra <https://www.aftenposten.no/sport/fotball/i/eE67pQ/provosert-av-joiking-fra-vaalerenga-supporterne-helt-uakseptabelt>.

³² Carima Tirillsdottir Heinesen og Linda Tinuke Strandmyr, «Stopp rasismen mot samer», NRK. 21.10.2021. Hentet fra <https://www.nrk.no/ytring/stopp-rasismen-mot-samer-1.15677056>; Per Jan Pedersen, «Samiske elever: hetses på Skånland skole», Harstad Tidende. 10.12.2020. Hentet fra <https://www.ht.no/nyheter/i/17a8xl/samiske-elever-hetses-pa-skanland-skole>.

³³ Lena Marja Myrskog m.fl., «Jon-Richard (21) ble slått ned: – Skal fortsatt ha på meg samekofta», NRK Sápmi. 23.09.2019. Hentet fra <https://www.nrk.no/sapmi/jon-richard-21-ble-slatt-ned--skal-fortsatt-ha-pa-meg-samekofta-1.14714120>; Berit Solveig Gaup og Mette Ballovara, «Raja er rystet over samehets i Tromsø», NRK Sápmi. 07.12.2020. Hentet fra <https://www.nrk.no/sapmi/kulturministeren-er-rystet-over-samehets-i-tromso-1.15277285>; Mari Ranheim, «Fikk «lappjævel» ropt etter seg: – Hadde jeg hatt på bunad hadde ingen gjort noe», NRK. 30.10.2021. Hentet fra <https://www.nrk.no/innlandet/rita-laakso-fikk-lappjaevel-ropt-etter-seg-pa-gata-i-hamar-da-hun-deltok-pa-samisk-sprakuke-1.15709574>; Alexander Kjønø Karlson, «Magnus (5) gledet seg til 17. mai – skal ha blitt møtt med hets i barnehagetøget», NRK. 17.05.2022. Hentet fra <https://www.nrk.no/nordland/magnus-5-gledet-seg-til-17-mai--ble-mott-med-hets-i-barnehagetoget-1.15970389>; Eirik Rognaldsen, «Anna opplevde samehets på 17. mai», NRK. 20.05.2022. Hentet fra <https://www.nrk.no/sorlandet/opplevde-samehets-pa-17-mai--folk-skjonner-ikke-at-det-ikke-er-greit-1.15972197>; Håkon Mudenia, «Opplever hets på TikTok: – Jeg slutter ikke på grunn av det», NRK Sápmi. 16.05.2022. Hentet fra <https://www.nrk.no/sapmi/opplever-hets-pa-tiktok--jeg-slutter-ikke-pa-grunn-av-det-1.15947193>.

straffeloven, men brukes ved rapportering om straffbare handlinger som må forstås som motivert av hat eller negative holdninger mot en person eller gruppe på grunn av en eller flere av de kategoriene som er listet opp i straffeloven § 185. I tillegg til § 185 inngår slike kriterier i eksempelvis bestemmelser om trusler og tortur, og slik bakgrunn er generelt en skjerpene omstendighet etter straffeloven § 77 ved alle typer lovbrudd.

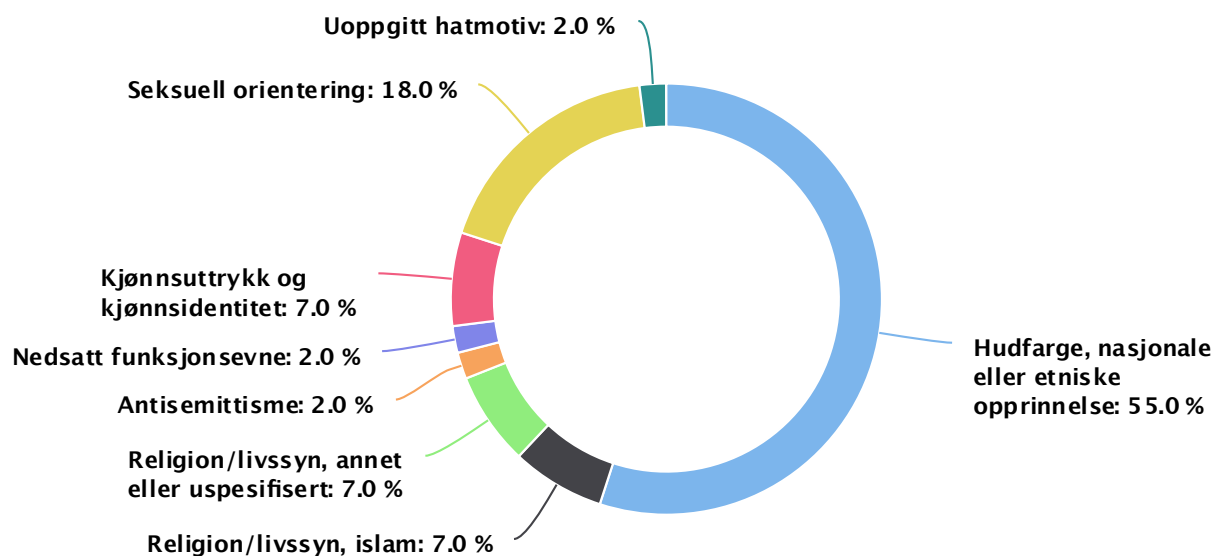
I 2021 ble 815 saker kodet som hatkriminalitet av politiet i hele Norge. Dette er en oppgang på 7 % i forhold til året før, og 67 % mer enn i 2016.³⁴ Hatmotivert kriminalitet omfatter ulike typer lovbrudd, men de mest fremtredende er hatefulle ytringer, som utgjorde 44 % av sakene i 2021 (se Figur 1).

Blant den registrerte hatkriminaliteten kan de fleste lovbruddene brytes ned på ulike typer hatmotiv. Ett anmeldt tilfelle av hatkriminalitet

kan bygge på flere typer hatmotiv. Hudfarge, nasjonal eller etnisk opprinnelse ble registrert som hatmotiv i 55 % av sakene i 2021 (se Figur 2). Antisemittisme ble lagt til som eget motiv i den nasjonale politistatistikken i april 2018, og kjønnsuttrykk/kjønnsidentitet ble lagt til som eget motiv i januar 2021.

Det er kun Oslo politidistrikt som publiserer statistikk om de spesifikke etniske gruppene som er utsatt for hatkriminalitet. Oslo politidistrikt bruker følgende underkategorier for etnisitet: «antisiganisme, antisemittisme, anti-Asia, anti-Afrika, uspesifisert utenlandsk, Europa utenom Norge, norsk, internnorsk/ sviker / forræder, samisk, Midtøsten, nazisymboler el lign, klankonflikt og annet».

Blant de 325 sakene kodet som hatkriminalitet i Oslo politidistrikt i 2021 var 56 % knyttet til etnisitet.³⁵ I perioden 2015–2021 i Oslo var det fire saker knyttet til samisk bakgrunn, 13 knyttet

Figur 2: Hatmotiv registrert i anmeldte lovbrudd i Norge. 2021. Prosentandel. Basert på data publisert av STRASAK.

³⁴ Politifagavdelingen seksjon for straffesak, STRASAK-rapporten: Anmeldt kriminalitet og politiets straffesaksbehandling 2021 (Politidirektoratet, 2022) s. 35.

³⁵ Ingjerd Hansen, Anmeldt hatkriminalitet i Oslo politidistrikt 2021 (Oslo politidistrikt, 2022) s. 10-13.

til antisiganisme og 38 knyttet til antisemittisme. Det var ingen saker knyttet til skogfinner eller kvener/norskfinner. Det finnes ikke tall for andelen rapporterte tilfeller av hatkriminalitet knyttet til ulike etniske grupper i de andre politidistriktene i Norge, noe som gjør det utfordrende å presentere en representativ oversikt av problemet blant samer og nasjonale minoriteter.

Økningen i anmeldte saker av hatefulle ytringer de siste årene antas å ha sammenheng med økt bevissthet rundt hatkriminalitet i befolkningen, i tillegg til økt kompetanse i politiet. Samtidig rapporteres det om store mørketall. I politiets innbyggerundersøkelse fra 2019, svarte kun 21 % av de som oppga at de har opplevd hatkriminalitet, at de hadde anmeldt forholdet.³⁶ Annen forskning tyder på at andelen samer og nasjonale minoriteter som rapporterer erfaringer med hatefulle ytringer og diskriminering er enda lavere.

3.1.2 *Forskning på omfang av hatprat/hets og diskriminering*

Det er få kvantitative studier som ser på forekomsten av hatprat/hets og diskriminering mot samer og de nasjonale minoritetene i Norge, noe som gjør det vanskelig å kartlegge

omfanget og konsekvensene av problemet, og hvordan dette endrer seg over tid.³⁷ Dette skyldes blant annet at det ikke finnes et eksisterende nasjonalt representativt utvalg av disse minoritetene, som man kan sende en spørreundersøkelse til – en utfordring som NIM beskriver i vår rapport om samisk statistikk.³⁸ De fleste studiene som eksisterer, bruker derfor kvalitative intervjuer, organisasjonsundersøkelser eller andre alternativer til å bygge et slikt utvalg.

Institutt for samfunnsforskning gjennomførte en slik undersøkelse i 2019 med medlemmer av samiske og jødiske sivilsamfunnsorganisasjoner, og fant at 53 % av de samiske respondentene og 31 % av de jødiske respondentene rapporterte at de hadde blitt utsatt for hatprat/hets sammenlignet med 10 % av de andre respondentene.³⁹ Resultatene må imidlertid tolkes med forsiktighet fordi utvalget var relativt lite, og tall fra organisasjonsundersøkelser ikke er representative for de aktuelle befolkningsgruppene som helhet.⁴⁰

Studier viser også at samer rapportere om opplevd diskriminering i større grad enn befolkningsgjennomsnittet. I SAMINOR 2-

³⁶ Kantar, Politiets innbyggerundersøkelse (2019) s. 33.

³⁷ Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir), «Hatefulle ytringer og hatkriminalitet mot samer, nasjonale minoriteter og personer med innvandrerbakgrunn». 08.08.2022. Hentet fra

https://www.bufdir.no/en/Statistikk_og_analyse/Etnisitet/hatkriminalitet/; Bufdir, «Diskriminering av samer, nasjonale minoriteter og personer med innvandrerbakgrunn». 27.07.2022. Hentet fra

https://www.bufdir.no/en/Statistikk_og_analyse/Etnisitet/Diskriminering/; Arnfinn Midtbøen og Hilde Lidèn, Diskriminering av samer, nasjonale minoriteter og innvandrere i Norge – En kunnskapsgjennomgang (Oslo: Institutt for samfunnsforskning, rapport nr. 1, 2015); Maria Rosvoll og Natasha Bielenberg, Antisiganisme, stereotyper og diskriminering av rom (Oslo: Holocaust-senteret, temahefte nr. 14, 2012); Monica Five Aarset og Ragnhild Nordvik, Dagens situasjon – Levekår og livskvalitet blant tatere/romanifolk (Vedlegg 6 til NOU 2015: 7), s. 117.

³⁸ NIM, En menneskerettighetsbasert tilnærming til samisk statistikk i Norge (Oslo: rapport nr. NIM-R-2020-003, 2020).

³⁹ Audun Fladmoe, Marjan Nadim og Simon Roland Birkvad, Erfaringer med hatytringer og hets blant lhbt-personer, andre minoritetsgrupper og den øvrige befolkningen (Oslo: Institutt for samfunnsforskning, rapport nr. 4, 2019).

⁴⁰ De fleste samiske respondentene var medlemmer av den største samiske organisasjonen og politisk parti i Norge, Norske samers riksforbund (NSR). De fleste jødiske respondenter var medlemmer av Det Mosaiske Trossamfund (DMT) eller Det Jødiske Samfunn i Trondheim (DJST). Rapporten understreker for eksempel at de høye tallene kan være en konsekvens av at NSR også er et politisk parti, og at medlemmene som har svart således, trolig er mer politisk aktive og ytrer seg oftere enn samer flest.

undersøkelsen fra 2012–2014, som omfattet 25 kommuner i Nord og Midt-Norge, oppgir 33 % av respondentene med «selv-rapportert samiskhet» og 51 % av respondentene med en «sterk samisk tilknytning» å ha blitt diskriminert på et tidspunkt.⁴¹ Kun 14,3 % av de ikke-samiske respondentene rapporterer om det samme. Skolen, arbeidslivet, lokalsamfunnet og sosiale medier er de vanligste arenaene hvor respondentene oppgir at de har opplevd diskriminering. Diskriminering på nett blir hyppigst rapportert blant de yngste samiske respondentene.⁴² Mindre enn 2 % av de samiske respondentene som oppgir å ha opplevd diskriminering rapporterte dette til LDO. SAMINOR 2-undersøkelsen fant også at 15 % av de kvenske respondentene og 28 % av de respondentene som både var kvenske og samiske, hadde opplevd diskriminering.

Tallene stemmer også overens med folkehelseundersøkelser utført i 2019/2020 i Troms og Finnmark og Nordland, hvor omtrent én av tre samiske respondenter rapporterer at de har blitt diskriminert, mens omtrent én av ti kvener uten samisk bakgrunn rapporterer det samme.⁴³

Hansen og Skaar har gjennomført en kvalitativ studie om unge norske samers mentale helse, hvor rundt tre av fire rapporterer om å ha opplevd å bli diskriminert minst en gang i livet.⁴⁴

De fleste respondentene har ikke blitt mobbet i skolen den siste måneden, men de fleste hadde opplevd trakassering på internett. Unge samer rapporterer om vesentlig høyere forekomst av diskriminering i sosiale medier enn andre ungdommer. Flere uttrykker at de sjelden deltar i nettdebattene eller kommentarfeltene i samiske debatter på grunn av frykt for hatprat. De forteller at slike debatter ofte er svært polariserte og bidrar til å holde liv i fordommer og stereotyper. Blant dem som har blitt diskriminert, rapporterer de fleste at dette påvirker dem negativt.

I en kommende rapport basert på kvalitative intervjuer med medlemmer av de nasjonale minoritetene finner den norske Helsingforskomiteen at det er et betydelig problem med hatprat/hets mot disse gruppene i Norge.⁴⁵ Dette er så alvorlig at det fører til at personer som tilhører nasjonale minoriteter unnlater å stå frem med sin identitet eller engasjere seg i organisasjoner, samfunnsliv og politikk. Hetsen er ofte rettet mot «minoritetsidentiteten» og ser ut til å ha som formål å svekke oppslutningen om minoritetskultur.

Holocaust-senterets (HL-senteret) holdningsundersøkelse fra 2016 inkluderte ikke spørsmål spesifikt om diskriminering eller hatprat/hets mot jøder, men heller om

⁴¹ Ketil Lenert Hansen, «Selvopplevd diskriminering av samer i Norge» i Samiske tall forteller 9 (Kautokeino: Samisk høgskole, 2016) s. 124. Studien inkluderte 25 kommuner i de fem nordligste fylkene i Norge og hadde 11600 respondenter, hvorav 35 % var samer (3928) og 65 % ikke var samer (7577). «Sterk samisk tilknytning» refererer til respondentene som svarte «ja» på alle de tre følgende spørsmål: «Jeg selv har samisk som hjemmespråk», «Min etniske bakgrunn er samisk» og «Jeg regner meg selv som samisk». «Selv-rapportert samiskhet» refererer til respondentene som svarte «ja» til det siste spørsmålet.

⁴² Ibid, s. 140.

⁴³ Marita Melhus og Broderstad, Folkehelseundersøkelsen i Troms og Finnmark. Tilleggsrapport om samisk og kvensk/norskfinsk befolkning (Tromsø: UiT Norges arktiske universitet, 2020), s. 48; Marita Melhus og Broderstad, Folkehelseundersøkelsen i Nordland. Tilleggsrapport om samisk og kvensk/norskfinsk befolkning (Tromsø: UiT Norges arktiske universitet, 2020), s. 48-49.

⁴⁴ Ketil Lenert Hansen og Sara With Skaar, Unge samers psykiske helse. En kvalitativ og kvantitativ studie av unge samers psykososiale helse (Tromsø: UiT Norges arktiske universitet, 2021).

⁴⁵ Den norske Helsingforskomiteen, kommende rapport om hets mot minoriteter, forventes å bli publisert i 2022.

opplevelser av trakassering og urettferdig behandling.⁴⁶ 11 % av de jødiske respondentene rapporterer at de har blitt trakassert på grunn av sin religiøse identitet, mens 7 % oppgir at de har blitt urettferdig behandlet av offentlige institusjoner på grunn av deres religiøse identitet. 64 % sier at de unngår å vise sin religiøse tilhørighet i frykt for negative holdninger. Liknende resultater fremkommer i HL-senterets undersøkelse fra 2011, noe som peker på at jødernes opplevelse av urettferdig behandling har holdt seg relativt stabilt.⁴⁷ Samtidig fanger undersøkelsen opp noen endringer i befolkningens holdninger til jøder. I 2011 var det kun 4 % av befolkningen som mente at skuddene mot synagogen i Oslo kunne forsvares når en tenker på hvordan Israel behandler palestinerne. I 2016 var det 12 % av befolkningen som mente vold og trakassering mot jøder kunne forsvares med det samme argumentet. Flere studier har funnet at negative holdninger til jøder i Norge blir påvirket og tilspisset av Israels rolle i Midtøsten-konflikten.⁴⁸

I HL-senteretsundersøkelse fra 2011 oppgir halvparten av respondentene at de har erfart at «jøde» har blitt brukt som skjellsord. En undersøkelse blant ungdomsskoleelever i Oslo fra 2011 viser også at 41 % har opplevd vitser

om jøder og generelle negative kommentarer om jøder.⁴⁹ Studier om antisemittisme i norske medier, på nett og i sosiale medier viser at negative og problematiske utsagn og ytringer om jøder eksisterer både i de redigerte nyhetsmediene og i kommentarfeltene.⁵⁰

Kunnskapen om hatprat/hets og diskriminering mot norske romer og romani/tatere er i stor grad basert på erfaringer som er trukket fram av representanter og talspersoner for gruppene, og har i mindre grad blitt dokumentert gjennom kvantitative undersøkelser.⁵¹ Flere forskere, sivilsamfunnsorganisasjoner, offentlige utredninger og stortingsmeldinger forteller at romer og romani/tatere i dag opplever å bli møtt med mistro, fordommer og diskriminering, blant annet på arbeids- og boligmarkedet, campingplasser, i skolen og i barnevernet.⁵² I rapporten *Dagens situasjon – Levekår og livskvalitet blant tatere/romanifolk* forteller forskerne Aarset og Nordvik at selv om noen oppgir at de ikke hadde opplevd forskjellsbehandling, tyder deres undersøkelse på at slik diskriminering forekommer.⁵³

NIM kjenner ikke til forskning om hatprat/hets eller diskriminering av skogfinner i et nåtidsperspektiv. Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir) trekker imidlertid

⁴⁶ Christhard Hoffmann og Vibeke Moe, *Holdninger til jøder og muslimer 2017* (Oslo: Holocaust-senteret, 2017) s. 9, 11, 118.

⁴⁷ Christhard Hoffmann, Øivind Kopperud og Vibeke Moe, *Antisemittisme i Norge? Den norske befolkningens holdninger til jøder og andre minoriteter* (Oslo: Holocaust-senteret, 2012).

⁴⁸ Hoffmann og Moe, *Holdninger til jøder og muslimer 2017*; Holocaust-senteret, «Jødisk, norsk, minoritet-ish?». 28.04.2021. Hentet fra <https://www.hlsenteret.no/aktuelt/nyheter/2021/jodisk-eller-minoritet-ish-.html>.

⁴⁹ Hanne Vaagen og Anne-Britt Gran, *Kartlegging av kunnskaper og holdninger på området rasisme og antisemittisme i Osloskolen* (Oslo: Perduco, 2011).

⁵⁰ Hjeltnes, *Medieanalyse av antisemittisme i dag*.

⁵¹ Brandal, Døving og Plesner, *Nasjonale minoriteter og urfolk i norsk politikk*.

⁵² Monica Five Aarset og Hilde Lidèn, «Historiens betydning for rom og romanifolks/tateres situasjon i dag», i *Nasjonale minoriteter og urfolk i norsk politikk fra 1900 til 2016*, Nik Brandal, Cora Alexa Døving, og Ingvill Thorson Plesner, reds. (Oslo: Cappelen Damm Akademisk, 2017), s. 286-90; Malin J Fævelen, «Rom for forskjell? Barnevernstjenestens møte med norske romer» *Fontene forskning*, årgang 9, nr. 2 (2016) s.16-28; NOU 2015: 7 *Assimilering og motstand – Norsk politikk overfor taterne/romanifolket fra 1850 til i dag*; Rosvoll og Bielenberg, *Antisiganisme, stereotyper og diskriminering av rom*; Den norske Helsingforskomité, *Norsk romani-/taterpolitikk: Fortid, nåtid, fremtid* (2009).

⁵³ Aarset og Nordvik, *Dagens situasjon – Levekår og livskvalitet blant tatere/romanifolk*.

frem at «usynliggjøring kan sees som en form for indirekte eller strukturell diskriminering i form av lite kunnskap om eller interesse for minoriteter i storsamfunnet» som «kan bidra til å forsterke følelsen av utenforskap».⁵⁴

3.2 Det rettslige rammeverket

3.2.1 Gjennomføring av menneskerettigheter i norsk rett

Norge er bundet av de fleste av de viktigste internasjonale menneskerettighetskonvensjonene som er vedtatt av FN og Europarådet, og norske domstoler følger et generelt prinsipp om at nasjonal rett skal tolkes i samsvar med folkeretten. For at internasjonale konvensjoner skal få virkning i norsk rett, må de innarbeides særskilt, for eksempel ved at de blir inkorporert i norsk lov.

21. mai 1999 vedtok Stortinget menneskerettsloven som inkorporer fem viktige menneskerettighetskonvensjoner. Disse omfatter *Den europeiske menneskerettskonvensjon (EMK)*, *FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter (SP)*, *FNs konvensjon om økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter (ØSK)*, *FNs konvensjon om å avskaffe alle former for diskriminering mot kvinner (KDK)* og *FNs konvensjon om barnets rettigheter (BK)*. I henhold til § 3 i menneskerettighetsloven har disse konvensjonene forrang fremfor annen norsk lovgivning hvis det skulle oppstå regelkonflikt.

På mange rettsområder har EMK hatt størst praktisk betydning for rettsutvikling i Norge. Grunnen til det er at konvensjonen håndheves av en egen domstol, Den europeiske menneskerettsdomstol (EMD). Den rikholdige praksisen fra EMD skal legges til grunn av norske domstoler og andre rettsanvendere.⁵⁵ Europarådets ministerkomite har også vedtatt anbefalinger (recommendations) om hatefulle ytringer.

I forbindelse med tohundreårsjubileet for Grunnloven i 2014, ble det vedtatt en ny del E, med tittelen «Menneskerettigheter», i Grunnloven. Selv om det allerede fra 1814 fantes flere sentrale menneskerettigheter i Grunnloven, ble en rekke nye menneskerettighetsbestemmelser inkludert i 2014, med det mål å styrke menneskerettighetenes stilling i nasjonal rett ved å gi dem Grunnlovs rang. Menneskerettighetskapittelet i Grunnloven omfatter § 108 om myndighetenes plikt til å sikre samenes rett til utvikling av sitt språk, sin kultur og sitt samfunnsliv. I henhold til § 92 må alle offentlige organer respektere og ivareta rettighetene som er nedfelt i Grunnloven og i menneskerettslige konvensjoner som Norge er bundet av.⁵⁶

FNs konvensjon om avskaffelse av alle former for rasediskriminering (RDK) er inkorporert i norsk lov gjennom likestillings- og diskrimineringsloven. Norge har også ratifisert ILO-konvensjon nr. 169 om urfolk og stammefolk i selvstendige stater og

⁵⁴ Bufdir, «Statistikk og analyse: Diskriminering av samer, nasjonale minoriteter og personer med innvandrerbakgrunn». 17.03.2022. Hentet fra https://bufdir.no/Statistikk_og_analyse/Etnisitet/Diskriminering/.

⁵⁵ Se for eksempel Høyesterett i HR-2001-1588 som uttaler at norske domstoler skal «[...] benytte samme metode som Domstolen, med den reservasjon at det i første rekke er Domstolen som skal utvikle konvensjonen. Dersom den tolkning av en inkorporert konvensjonsbestemmelse som utfra en slik bedømmelse har de beste grunner for seg, kommer i strid med annen norsk lovgivning, skal konvensjonsbestemmelsen gå foran, jf. menneskerettsloven § 3.»

⁵⁶ Høyesterett fastslo i HR-2016-2554-P, avsn. 65-70, at dette ikke kan tolkes som en inkorporasjonsbestemmelse, men må forstås som et pålegg til domstolene og andre myndigheter om å håndheve menneskerettighetene på det nivå de er gjennomført i norsk rett.

Europarådets rammekonvensjon om beskyttelse av nasjonale minoriteter, som er juridisk bindende for de ratifiserende statene. Anbefalingene fra internasjonale menneskerettighetsorganer og eksperter er ikke juridisk bindende, men deres vurderinger kan ha betydelig vekt som autoritative tolkninger av folkeretten eller beste praksis på området. I henhold til forarbeidene til *menneskerettsloven (1999)*, skal FNs traktatorganers avgjørelser og uttalelser som hovedregel tillegges «stor vekt». Det er blant annet gjennom slike uttalelser rekkevidden av konvensjonene blir klargjort. Deres betydning i enkeltsaker i Norge «vil kunne variere alt etter kor klar fråsegna er, og i kva grad den konkrete saka er identisk med dei situasjonane komiteen truleg har hatt for auge under utarbeidinga».⁵⁷ FNs traktatorganer publiserer også såkalte «generelle kommentarer», i tillegg til konkrete anbefalinger til stater. Hvilken vekt disse kommentarene har, er ikke endelig klarlagt.

Norge har menneskerettslig ansvar for handlinger og unnlatelser som kan tilskrives norske offentlige myndigheter. Dette gjelder uten hensyn til vårt internrettslige skille mellom ulike statsmakter og forvaltningsnivåer. Kommunene har derfor et selvstendig menneskerettighetsansvar i tillegg til sentrale myndigheter.⁵⁸ Dette betyr at kommunene også må ivareta menneskerettighetene i alle

aspekter av sitt virke, blant annet ved å jobbe mot diskriminering og hatprat på lokalt nivå.

3.2.2 Den internasjonale forpliktelsen til å forby diskriminering og hatefulle ytringer

Menneskerettighetene bygger på prinsippet om at alle mennesker er likeverdige, og de sentrale menneskerettighetskonvensjonene krever at stater gjennomfører retten til ikke-diskriminering i sin nasjonale lovgivning og praksis. Dette betyr at stater er forpliktet til å gjennomføre en politikk for å eliminere diskriminering gjennom alle egnede midler, å garantere at alle menneskerettigheter gjelder for alle, uten diskriminering, og å vedta spesielle tiltak for å sikre den materielle likestillingen for sårbare eller vanskeligstilte grupper.⁵⁹

Ytringsfriheten er også en menneskerettighet og en forutsetning for å kunne leve i et demokratisk samfunn, men den er ikke absolutt. Artikkel 19 i SP sier at retten til å ha meninger er absolutt, men ytringsfriheten kommer med «spesielle plikter og ansvar» og «kan derfor være underlagt visse begrensninger [...] slike som er fastsatt ved lov og er nødvendige for respekt for andres rettigheter eller omdømme eller for å beskytte nasjonal sikkerhet, offentlig orden, folkehelse eller moral».

⁵⁷ Ot.prp. nr. 93 (2008–2009) s. 32; Geir Ulfstein, «Høyesteretts anvendelse av traktatorganers tolkningspraksis» Lov og Rett, nr. 7 (2016).

⁵⁸ Grunnloven § 92; HR-2022-401-A (Tolgasaken); NIM, Kommuner og menneskerettigheter.

⁵⁹ FN-pakten, 1 UNTS XVI (24.10.1945) art. 1(3); Menneskerettighetserklæringen (UDHR), UN Doc. A/810 (10.12.1948) art. 2; FNs konvensjon om avskaffelse av alle former for rasediskriminering (RDK), 66 UNTS 195 (21.12.1965, trådte i kraft 04.01.1969) arts. 2, 5, 1(4), 2(2); FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter (SP), 999 UNTS 171 (16.12.1966, trådte i kraft 23.03.1976) arts. 2(1), 26, 27; FNs konvensjon om økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter (ØSK), 993 UNTS 3 (16.12.1966, trådte i kraft 3.01.1976) art. 2(2); FNs konvensjon om barnets rettigheter (BK), 1577 UNTS 3 (20.11.1989, trådte i kraft 02.09.1990) art. 2; FNs konvensjon om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne (CRPD), 2515 UNTS 3 (13.12.2006, trådte i kraft 03.05.2008) art. 5; FNs konvensjon om å avskaffe alle former for diskriminering mot kvinner (KDK), 1249 UNTS 13 (01.03.1980, trådte i kraft 03.09.1981) arts. 2, 5; Den europeiske menneskerettskonvensjon (EMK), CETS No. 005 (04.11.1950, trådte i kraft 03.09.1953) art. 14.

En slik begrensning er eksplisitt anerkjent i SP artikkel 20 (2), som sier at stater har en forpliktelse til ved lov å forby enhver form for nasjonalt, rasemessig eller religiøst hat som utgjør oppfordring til diskriminering, fiendtlighet eller vold. I artikkel 20 (2) refererer begrepet «oppfordring» til uttalelser «som skaper en overhengende risiko for diskriminering, fiendtlighet eller vold mot personer som tilhører disse gruppene».⁶⁰ Stater kan også velge å forby et bredere spekter av hatefulle ytringer, inkludert for eksempel ytringer som ikke utgjør oppvigling, forutsatt at slike restriksjoner er i samsvar med vilkårene i artikkel 19.

Flere FN-traktatorganer og eksperter har fremhevet at forbudet mot hatefulle ytringer er en legitim begrensning av ytringsfriheten, forutsatt at den oppfyller de tredelte kravet av lovlighet, nødvendighet og proporsjonalitet.⁶¹ Dette betyr at ethvert forbud mot hatefulle ytringer må være nedfelt i lovgivning, svare på et presserende sosialt behov, være klart og snevert definert som det minst inngripende tiltaket som er tilgjengelig, og være forholdsmessig slik at fordelene for den beskyttede interessen oppveier ytringsbegrensningen.⁶²

Rabat-handlingsplanen, vedtatt av FNs generalforsamling i 2013, gir den mest omfattende veiledningen for implementering av artikkel 20 (2) i nasjonal lovgivning. Planen bemerker at mens alle former for hatefulle

ytringer som utgjør oppfordring til diskriminering, fiendtlighet eller vold bør være forbudt ved lov, bør strafferettslige sanksjoner forbeholdes de strengeste former, mens andre rettsmidler som økonomisk erstatning og/eller oppreisning bør vurderes for mindre alvorlige former.⁶³ Planen skisserer en seksdelte test for å vurdere alvorlighetsgraden av hatefulle ytringer, inkludert en vurdering av den juridiske, politiske og sosiale konteksten, statusen eller autoriteten til taleren, intensjonen til taleren, innholdet og formen til uttrykket, spredningsnivå, publikumsstørrelse og grad av skaderisiko.⁶⁴

Stater har også en forpliktelse i henhold til artikkel 4 i FNs konvensjon mot rasediskriminering til å forby spredning av ideer basert på rasemessig overlegenhet eller hat, samt oppfordring til rasediskriminering eller vold. Dette inkluderer hatefulle ytringer basert på rase, hudfarge, avstamning og nasjonal eller etnisk opprinnelse, som hatefulle ytringer rettet mot urfolk, etniske minoriteter, innvandrere, flyktninger og asylsøkere.⁶⁵ FNs komité mot rasediskriminering har bemerket at konvensjonen forbyr et bredt spekter av hatefulle ytringer. Den er ikke begrenset til eksplisitt rasistiske ytringer, trusler eller oppfordringer til diskriminering eller vold, den

⁶⁰ Frank La Rue, Report of the Special Rapporteur on the Promotion and Protection of the Right to Freedom of Opinion and Expression, UN Doc. A/67/357, 2012, avsn. 44.

⁶¹ FNs menneskerettskomité, General Comment 34: Article 19 Freedom of Opinion and Expression, UN Doc. CCPR/C/GC/34, 12.09.2011, avsn. 22 og 50; FNs komité mot rasediskriminering, General Recommendation 15: Measures to Eradicate Incitement to or Acts of Discrimination, UN Doc. A/48/18, 23.03.1993, avsn. 4; David Kaye, Report of the Special Rapporteur on the Promotion and Protection of the Right to Freedom of Opinion and Expression, UN Doc. A/74/486, 09.10.2019, avsn. 6.

⁶² FNs generalforsamling, Rabat Plan of Action on the Prohibition of Advocacy of National, Racial or Religious Hatred, UN Doc. A/HRC/22/17/Add.4, 11.01.2013, avsn. 18.

⁶³ Ibid, paras. 34 and 20.

⁶⁴ Ibid, avsn. 29.

⁶⁵ FNs komité mot rasediskriminering, General Recommendation 35: Combatting Racist Hate Speech, UN Doc. CERD/C/GC/35, 26.09.2013, avsn. 6.

dekker også ytringer som indirekte angriper etniske grupper eller innebærer oppfordring til rasediskriminering.⁶⁶

Komiteen har også merket seg at de strafferettslige sanksjonene nevnt i konvensjonens artikkel 4 bør forbeholdes alvorlige saker i samsvar med prinsippene om lovlighet, proporsjonalitet og nødvendighet, og at beslutningen om å straffeforfølge enkeltsaker forblir innenfor statens skjønnsmargin.⁶⁷ Komiteen anbefaler at statene bruker den seksdelte testen fastsatt i Rabat-handlingsplanen for å avgjøre om en bestemt oppførsel utgjør en straffbar handling.⁶⁸ Både konvensjonen om sivile og politiske rettigheter og konvensjonen mot rasediskriminering innebærer derfor at hatefulle ytringer eksisterer på et spekter, med varierende alvorlighetsgrad som hver krever ulike juridiske og politiske reaksjoner.⁶⁹

Internasjonale anbefalinger til Norge om hatefulle ytringer mot samer og nasjonale minoriteter

Både FNs menneskerettskomité og FNs komité mot rasediskriminering har uttrykt bekymring overfor Norge om hatefulle ytringer mot samer, jøder, romer, romani/tatere og andre grupper.⁷⁰ De anbefaler Norge blant annet å:

- Opprette enheter i alle politidistrikter for å etterforske hatkriminalitet.
- Sørge for at alle saker om hatefulle ytringer blir effektivt etterforsket og straffeforfulgt.
- Opprette et enhetlig nasjonalt datainnsamlingssystem for registrering av hatkriminalitet.
- Styrke kapasiteten- og opplæringsinnsatsen i justissektoren.
- Ta avstand fra offentlige personer som begår hatefulle ytringer.

Vedta effektive forebyggende tiltak for å adressere de underliggende årsakene til hatefulle ytringer mot sårbare grupper, inkludert kampanjer for å bekjempe fordommer og fremme toleranse.

3.2.3 Den europeiske menneskerettskonvensjon

I likhet med SP artikkel 19, inneholder artikkel 10 i EMK en bestemmelse om ytringsfrihet, som imidlertid kommer med «plikter og ansvar» og kan være underlagt «betingelser, begrensninger eller straffer» forutsatt at ansvaret er foreskrevet ved lov, er nødvendig i et demokratisk samfunn, og retter seg mot ett av flere legitime mål. Disse målene inkluderer offentlig sikkerhet, forebygging av uorden eller kriminalitet, beskyttelse av helse eller moral

⁶⁶ Ibid, avsn. 7.

⁶⁷ Ibid, avsn. 12; Yilmaz-Dogan v. The Netherlands, UN Doc. CERD/C/36/D/1/1984, 10.08.1988, avsn. 9.4.

⁶⁸ FNs komité mot rasediskriminering, General Recommendation 35, avsn. 15.

⁶⁹ FNs generalforsamling, Rabat Plan of Action, avsn. 35.

⁷⁰ FNs menneskerettskomité, Concluding Observations on the Seventh Periodic Report of Norway, UN Doc. CCPR/C/NOR/CO/7, 25.04.2018, avsn. 16, 17 og 37; FNs komité mot rasediskriminering, Concluding Observations on the Combined Twenty-Third and Twenty-Fourth Periodic Reports of Norway, UN Doc. CERD/C/NOR/CO/23-24, 2.01.2019, avsn. 12-14.

eller beskyttelse av andres omdømme eller rettigheter.

EMK inneholder ingen selvstendig forpliktelse til å forby hatefulle ytringer som sådan. Imidlertid innebærer vernet av privatliv i EMK artikkel 8 også at staten har en positiv plikt til å verne individers omdømme. Denne plikten vil i praksis kunne medføre et krav på beskyttelse mot hatefulle ytringer, basert på artikkel 8 sammenholdt med artikkel 14 som lister opp en rekke forbudte diskrimineringsgrunnlag inklusive etnisitet.⁷¹ EMD har også uttalt at lover som forbyr hatefulle ytringer er av «fundamental betydning i et demokratisk samfunn» og er en tillatt begrensning av ytringsfriheten forutsatt at de er foreskrevet ved lov, forfølger en eller flere av de legitime målene angitt i EMK artikkel 10 (2) og er nødvendige for å nå disse målene.⁷²

EMDs praksis er klargjørende for i hvilken grad beskyttelsen av ytringsfrihet er til hinder for inngrep overfor mennesker som fremsetter hets eller hatefulle ytringer. For å oppfylle lovlighetskravet må forbudet mot hatefulle ytringer være nedfelt i lov og være tilstrekkelig klart og forutsigbart slik at enkeltpersoner er i stand til å regulere sin oppførsel deretter.⁷³ Ved avgjørelsen av om den aktuelle begrensningen var «nødvendig i et demokratisk samfunn», vil domstolen vurdere innholdet i kommentarene og konteksten de ble fremsatt i, mottakernes sårbarhet, mottakerens mulighet til å unngå

kommentarene, og om de ilagte straffene var proporsjonale med det legitime målet som ble forfulgt.⁷⁴ Domstolen har også slått fast at lover som forbyr hatefulle ytringer ikke bør gjelde for satire, analytiske uttalelser, legitim kritikk av offisiell politikk eller rapportering av hatefulle ytringer i media.⁷⁵

Stater har en viss skjønnsmargin når det gjelder å avgjøre hvilke typer ytringer som kan anses som hatefulle, men domstolen pleier å legge til grunn en relativt vid tolkning. I *Perincek v. Sveits* viste EMD til en anbefaling fra Europarådets ministerkomité som definerer hatefulle ytringer som:

Alle former for uttrykk som sprer, oppfordrer, fremmer eller rettferdiggjør rasehat, fremmedfrykt, antisemittisme eller andre former for hat basert på intoleranse, slik som intoleranse uttrykt ved aggressiv nasjonalisme og etnosentrisme, diskriminering og fiendtlighet mot minoriteter, migranter og personer med innvandrerbakgrunn.⁷⁶

Domstolen har bemerket at oppfordring til hat ikke nødvendigvis betyr å oppmuntre andre til vold eller kriminelle handlinger, det kan også omfatte fornærmelse, latterliggjøring eller bakvasking av bestemte grupper i befolkningen.⁷⁷

⁷¹ Se for eksempel EMDs storkammeravgjørelse *Perinçek v. Switzerland* (27510/08) 15.10.2015. Saken gjaldt rasistiske uttalelser om deportasjon og massakre av armenere, og EMD uttalte at den måtte «strike a balance» mellom artikkel 8 om privatliv og artikkel 10 om ytringsfrihet.

⁷² *Vejdeland and Others v. Sweden* (1813/07) 09.02.2012, §§ 48-52.

⁷³ *Ibid*; *Sugg and Dobbs v. Sweden* (dec.) (45934/99) 28.08.2001.

⁷⁴ *Ibid*; *Pedersen and Baadsgaard v. Denmark* (49017/99) 19.06.2003, § 69 og 70; *Kobenter and Standard Verlags GmbH v. Austria* (60899/00) 02.11.2006, § 29.

⁷⁵ *Erdođdu and İnce v. Turkey* [GC] (25067/94) 08.07.1999; *Stomakhin v. Russia* (52273/07) 09.05.2018; *Jersild v. Denmark* [GC] (15890/89) 23.09.1994; *Alves da Silva v. Portugal* (41665/07) 20.10.2009; *M'Bala M'Bala v. France* (dec.) (25239/13) 20.10.2015; *Fatullayev v. Azerbaijan* (40984/07) 22.04.2010, § 81.

⁷⁶ *Perinçek v. Switzerland*, § 79.

⁷⁷ *Vejdeland and Others v. Sweden*, § 55; *Féret v. Belgium* (15615/07) 16.07.2009, § 73.

EMD har utviklet en enhetlig praksis i saker om hatefulle ytringer. EMDs administrasjon har utgitt en oversikt over domstolens praksis i saker om «hate speech».⁷⁸ Denne viser at ytringsfriheten i stor grad må vike på dette området. I enkelte tilfeller konstaterer EMD at ytringene helt savner vern under konvensjonen, siden dens artikkel 17 bestemmer at konvensjonen ikke kan brukes til å undergrave dens egne bestemmelser. Dette kan gjelde oppfordringer til vold, eller rasistisk basert undergraving av demokratiet.⁷⁹

I andre tilfeller nøyer domstolen seg med å foreta en avveining mellom ytringsfriheten og de «duties and responsibilities» som kan tilsi inngrep i ytringsfriheten. Denne avveiningen har eksempelvis medført at det var «manifestly ill-founded» å klage over domfellelse for å foreta holocaust-fornektelse på TV.⁸⁰ Domfellelse for å utgi bok om «The colonisation of Europe – Truthful remarks about the immigration and Islam» var heller ikke brudd på ytringsfriheten.⁸¹ Det samme gjaldt det belgiske Front Nationals løpeseddel med teksten «Stand up against the Islamification of Belgium» og «Send non-European job-seekers home».⁸²

Domstolen viser ofte til Europarådets ministerkomité, som senest i mai 2022 vedtok en ny anbefaling om «combating hate speech». I anbefalingen understreker komiteen ytterligere, med grunnlag i EMK og EMDs

praksis, behovet for å forebygge og bekjempe hatefulle ytringer.⁸³ Komiteen anbefaler statene å skille mellom tre typer hatprat/hets. For det første de alvorligste sakene som skal forbys etter straffeloven, for det andre de sakene som ikke oppfyller terskelen for straffansvar, men som likevel er underlagt sivilrett og forvaltningsrett, og for det tredje krenkende eller skadelige ytringer som ikke er alvorlige nok til å være lovlig begrenset etter EMK, men som likevel krever forebyggende tiltak. Anbefalingen gir også veiledning om forebyggende tiltak som bevisstgjøring, utdanning, bruk av motfortellinger, samt etablering av støttetjenester for å hjelpe de som rammes av hatprat/hets og opplæring av blant annet politi og rettsvesen.

3.2.4 Den internasjonale forpliktelsen til å bekjempe fordommene som fører til diskriminering og hatefulle ytringer

Det følger av artikkel 4 og 7 i FNs konvensjon om rasediskriminering at statene har en forpliktelse til å iverksette effektive tiltak for å bekjempe fordommer som fører til diskriminering og hatefulle ytringer, og til å fremme forståelse og toleranse blant etniske grupper, særlig innen utdanning, kultur og bevisstgjøring. FNs komité mot rasediskriminering har bemerket at dette er en positiv forpliktelse som tar sikte på å adressere de grunnleggende årsakene til diskriminering og hatefulle ytringer med alle hensiktsmessige

⁷⁸ Den europeiske menneskerettsdomstolen (EMD), «Factsheet: Hate speech». 2022. Hentet fra https://www.echr.coe.int/documents/fs_hate_speech_eng.pdf.

⁷⁹ Se *Glimmerveen and Hagenbeek v. Nederland* (8348/78 og 8406/78) kommisjonsavgjørelse 11.10.1979, hvor det ble lagt til grunn at et hefte med sterkt nedsettende omtale overhodet ikke hadde vern. (“... the major part of our population since a long time has had enough of the presence in our country of hundreds of thousands Surinamers, Turks and other so-called guest workers, who moreover are not at all needed here, and... the authorities merely have to see to it that these undesired aliens leave our country as soon as possible”). I *Norwood v. UK* (23131/03) 16.11.2004 ble en klage over domfellelse for å ha hengt opp plakater med «Islam out of Britain – Protect British People» erklært «inadmissible» på samme grunnlag.

⁸⁰ *Williamson v. Germany* (64496/17) 8.01.2019; *Pastörs v. Germany* (55225/14) 03.10.2019.

⁸¹ *Soulas and others v. France* (15948/03) 10.07.2008.

⁸² *Feret v. Belgium* (15615/07) 16.07.2009.

⁸³ Europarådets ministerkomité, Recommendation of the Committee of Ministers to Member States on Combating Hate Speech, CM/Rec(2022)16, 20.05.2022.

midler. Komiteen gir også flere eksempler på tiltak som stater bør vedta.⁸⁴

Først og fremst anbefaler komiteen at læreplaner, lærerutdanning og læremidler skal fremme toleranse mellom etniske grupper ved å inkludere balansert og objektiv informasjon om urfolks og etniske minoriteters historie og kultur, deres bidrag til samfunnet, samt eventuelle historiske urettferdigheter begått mot dem.⁸⁵

Komiteen anbefaler også at stater fremmer offentlige bevisstgjøringskampanjer og opplæringsprogrammer som gjør oppmerksom på skadene forårsaket av hatefulle ytringer mot etniske minoriteter og fremmer interkulturell forståelse.⁸⁶ I tillegg mener komiteen at stater bør oppmuntre pressen til å fremme rettferdige og balanserte representasjoner av urfolk og etniske minoriteter og unngå å opprettholde stereotypier og intoleranse, inkludert gjennom etiske normer, standarder og andre former for selvregulering.

I tillegg følger det av artikkel 29 (1) i barnekonvensjonen at utdanning skal fremme respekt for menneskerettigheter, fred, toleranse og likeverd mellom alle mennesker, inkludert etniske og religiøse minoriteter og urfolk. FNs barnekomité har lagt vekt på at skoleelever bør lære om historisk rasisme mot bestemte minoritetsgrupper og hvordan dette fortsetter å påvirke gruppene i dag.⁸⁷

Artikkel 31 i ILO-konvensjon nr. 169, som Norge ratifiserte i 1990, er også relevant for

forebygging av hatefulle ytringer. Den krever at stater vedtar utdanningstiltak som tar sikte på å eliminere fordommer mot urfolk, med særlig fokus på de i befolkningen som er i mest direkte kontakt med urfolk. For dette formål må læreplaner, lærebøker og andre læremidler gi en rettferdig, nøyaktig og informativ fremstilling av urfolk, så vel som deres historier og kulturer.⁸⁸

Flere bestemmelser i Europarådets rammekonvensjon om beskyttelse av nasjonale minoriteter, som Norge ratifiserte i 1999, er også relevante for forebygging av hatefulle ytringer. Artikkel 6 krever spesielt at statene skal vedta effektive tiltak for å fremme toleranse, dialog, gjensidig respekt og forståelse mellom nasjonale minoriteter og den bredere befolkningen, spesielt innen utdanning, kultur og media. Den pålegger også statene å vedta passende tiltak for å beskytte personer som kan bli utsatt for trusler eller handlinger av diskriminering, fiendtlighet eller vold som følge av deres nasjonale minoritetsbakgrunn. I tillegg pålegger artikkel 12 statene å vedta tiltak innen utdanning og forskning for å fremme kunnskap om nasjonale minoriteters kulturer, historier, språk og religioner.

Den rådgivende komité for rammekonvensjonen har gitt flere anbefalinger til Norge om tiltak for å bekjempe stereotypier, hatefulle ytringer og diskriminering av nasjonale minoriteter og for å fremme toleranse og interkulturell forståelse i utdanning og media.⁸⁹ Den rådgivende komitéen anbefaler i sin siste rapport til Norge i 2022 norske myndigheter å vedta en handlingsplan for å bekjempe antisiganisme i samarbeid med romer og

⁸⁴ FNs komité mot rasediskriminering, General Recommendation 35, avsn. 10 og 30.

⁸⁵ Ibid, avsn. 32-35.

⁸⁶ Ibid, avsn. 36-40.

⁸⁷ FNs barnekomité, General Comment No. 1 The Aims of Education, UN Doc. CRC/GC/2001/1, 17.04.2001.

⁸⁸ FNs generalforsamling, Erklæring om urfolks rettigheter, UN Doc. A/RES/61/295, 13.09.2007, art. 15(2).

⁸⁹ Den rådgivende komité for rammekonvensjonen om beskyttelse av nasjonale minoriteter, Fjerde uttalelse om Norge, ACFC/OP/IV (2016)008, 13.10.2016, s. 29.

romani/taterne, tilsvarende de eksisterende handlingsplanene mot antisemittisme og muslimhat.⁹⁰ Komiteen trekker også frem at samer og nasjonale minoriteter som opplever hatefulle ytringer ofte er tilbakeholdne med å melde fra om sine opplevelser på grunn av lav tillit til politi og rettsvesen og en oppfatning om at den strafferettslige terskelen er så høy at det er lave sjanser for domfellelse.⁹¹

3.2.5 *Forbudet mot diskriminering og hatefulle ytringer i det norske rettssystemet*

De aller fleste ytringer er tillatte i Norge, men ytringsfriheten er ikke absolutt. Det finnes en rekke lovfestede begrensninger i ytringsfriheten, som forbud mot å fremsette trusler, ærekrenkelser, privatlivskrenkelser, trakassering, og diskriminerende og hatefulle ytringer.

Det følger av straffeloven § 185 at det er straffbart å fremsette hatefulle eller diskriminerende ytringer mot enkeltpersoner. Den historiske bakgrunnen for straffeloven § 185 var Norges ratifisering av FNs rasediskrimineringskonvensjon i 1970.⁹² Straffebestemmelsen om hatefulle ytringer utgjør en begrensning av den grunnlovfestede og konvensjonsfestede menneskerettigheten enhver har til å ytre seg etter blant annet Grunnloven § 100 og EMK artikkel 10.

Basert på EMDs praksis fremstår det som relativt klart at den terskelen som man generelt har lagt seg på i norsk rettspraksis for når en hateful ytring er straffbar, er i samsvar med det EMD mener må være opp til hver enkelt stat å

regulere (statenes såkalte skjønnsmargin). Grunnloven § 100 inneholder et noe sterkere vern av ytringsfriheten enn det som følger av EMK artikkel 10. Særlig gjelder dette for ytringer av politisk karakter eller om andre emner av offentlig interesse, som har et forsterket vern etter Grunnloven § 100 tredje ledd, samt et særlig vern mot forhåndssensur som Grunnloven er alene om.

Bestemmelsen i straffeloven om hatefulle ytringer er blitt endret en rekke ganger etter at den først ble vedtatt. Endringene har gjennomgående styrket vernet mot hatefulle ytringer.⁹³ Paragraf 185 kalles til tider «rasismeparagrafen». Dette er ikke så treffende lenger ettersom den beskytter flere grupper enn de som utsettes for grove rasediskriminerende ytringer. I 2020 ble det vedtatt at transpersoner og andre som har en kjønnsidentitet eller et kjønnsuttrykk som bryter med omgivelsenes forventninger, skulle gis et vern mot hatefulle ytringer.⁹⁴ I tillegg oppstiller bestemmelsen vern mot hatefulle ytringer rettet mot noen på grunn av deres religion/livssyn, seksuelle orientering eller nedsatte funksjonsevne.

Ved avgjørelsen av om en ytring er en straffbar hateful ytring, må ytringen først tolkes for å fastlegge dens meningsinnhold. Hvis ytringens innhold tilsier at den rammes av § 185, må det deretter vurderes om de hensynene som begrunner ytringsfriheten, medfører at uttalelsen likevel ikke skal rammes av straffebudet. Grensegangen mellom hvilken menneskerettighet som veier tyngst – ytringsfriheten eller diskrimineringsvernet – og følgelig hvor grensen går for når en ytring er

⁹⁰ Den rådgivende komité for rammekonvensjonen om beskyttelse av nasjonale minoriteter, Femte uttalelse om Norge, ACFC/OP/V(2021)7, 02.02.2022, s. 24.

⁹¹ Ibid, s. 22 – 23.

⁹² Gjennom dens forløper straffeloven 1902 § 135 a.

⁹³ Ot.prp. nr. 8 (2007–2008) s. 247.

⁹⁴ Prop. 66 L (2019–2020) kap. 21.4.

straffbar, er et tilbakevendende spørsmål både i samfunnsdebatten og i rettsapparatet. Både språktolkningen og lovtolkningen kan være komplisert.

Høyesterett har bekreftet at det er «hvordan den alminnelige tilhører vil oppfatte utsagnet ut fra den sammenheng det er fremsatt» som styrer rettens tolkning av det som ble sagt, ikke hvordan fornærmede oppfattet dem.⁹⁵

Høyesterett har også bekreftet at terskelen for straff er lavere for rene sjikanøse uttalelser enn for ytringer fremsatt som innlegg i en debatt eller i en politisk sammenheng.⁹⁶ Skillet mellom sjikane og meningsytringer ble også understreket av Salten tingrett i 2019 i den alle første saken der samehets blir tatt til domstolen:

Retten legger også vekt på at ytringen ikke var fremsatt som et innlegg i en debatt eller for øvrig i en politisk sammenheng. Det er vanskelig lese innlegget på annen måte enn at det skal være sjikanøst og krenkende. Ytringen kan derfor ikke sies å være fremsatt som en del av det frie ordskiftet, som er den kjerneverdi ytringsfriheten skal beskytte.⁹⁷

Denne dommen ble anket til Hålogaland lagmannsrett, der den ble opprettholdt.⁹⁸

Vurderingstemaene ved fastsettelse av terskel for straffbarhet

Det er flere forhold som tas i betraktning når retten skal vurdere om en ytring kan straffes etter straffeloven § 185. Domstolene har lagt til grunn at det er *kvalifisert krenkende* eller hatefulle ytringer som rammes, selv om lovteksten selv ikke inneholder uttrykket. I juridisk teori har vurderingstemaene blitt oppsummert som følger:

- Grovheten i ytringen.
- Om ytringen har et tema, for eksempel religion, eller retter seg mot person.
- Om ytringen innebærer en (grov) nedvurdering av en gruppes menneskeverd.
- Om det er en politisk meningsytring eller sjikane. Sjikane har svakere vern enn politiske meningsytringer.
- Om personen utsagnet retter seg mot, er i en utsatt posisjon.

Om det oppfordres til vold/integritetskrenkelser.⁹⁹

Høyesterett kom i 2020 med avklaringer om bruken av straffeloven § 185 og hvordan hatytringer i sosiale medier skal behandles.¹⁰⁰ Ytringer på Facebook, også i lukkede grupper med mer enn 20–30 personer, regnes som ytringer i det offentlige rom. I straffeutmålingen tar Høyesterett høyde for at ikke alle brukere av sosiale medier fullt ut forstår kraften av å ytre seg der. I begge sakene, som gjaldt ytringer i henholdsvis Facebook-gruppene «Vi som støtter Sylvi Listhaug» og «Fedrelandet viktigst», understreker retten ytringsfrihetens

⁹⁵ HR-2018-674-A.

⁹⁶ HR-2012-689-A.

⁹⁷ TSALT-2018-159702.

⁹⁸ LH-2019-36965.

⁹⁹ Vidar Strømme, «Ekspertkommentar til HR-2020-184-A og HR-2020-185-A, hatytringer på Facebook», Juridika. 15.6.2020. Hentet fra <https://juridika.no/innsikt/ekspertkommentar-til-dommer-om-hatytringer-p%C3%A5-facebook>; Erlend Andreas Methi og Vilde Jalleni Tennfjord, «Hatefulle ytringer - grensen mellom ytringsfrihet og diskrimineringsvern - kommentar til HR-2020-2133-A», Juridika. 27.04.2021. Hentet fra <https://juridika.no/innsikt/hatefulle-ytringer-grensen-mellom-ytringsfrihet-og-diskrimineringsvern-kommentar-til-hr-2020-2133-a>; Jon Wessel-Aas, Audun Fladmoe og Marjan Nadim, Hatefulle ytringer. Delrapport 3: Grenseoppgangen mellom ytringsfrihet og strafferettslig vern mot hatefulle ytringer (Oslo: Institutt for samfunnsforskning, rapport nr. 16, 2016) s. 29.

¹⁰⁰ HR-2020-184-A og HR-2020-185-A.

betydning og klargjør at man både kan forhåne og være smakløs så lenge ytringen er rettet mot et tema som religion, og ikke mot personer. Høyesterett avsa også en tredje dom i 2020, denne gjaldt utsagn på åpen gate om at en mørkhudet 18-åring skulle komme seg «tilbake til Afrika der du kommer fra, jævla utlending». Kvinnen som sa dette, ble dømt til 36 dages fengsel.¹⁰¹

Også andre lover har bestemmelser som kan ramme negative og krenkende ytringer. Likestillings- og diskrimineringsloven forbyr både direkte og indirekte diskriminering, men også *trakassering* på grunn av blant annet etnisitet, religion eller livssyn. Trakassering er definert i lovens § 13 som handlinger, unnlatelser eller ytringer som har som formål eller virkning å være krenkende, skremmende, fiendtlige, nedverdiggende eller ydmykende.

Terskelen for hva som er å regne som trakassering etter likestillings- og diskrimineringsloven er lavere enn terskelen for hatefulle ytringer etter straffeloven.¹⁰² I Likestillings- og diskrimineringslovens forarbeider står det at man ved vurderingen av om et forhold er å regne som trakassering, må gjøre en helhetlig vurdering.¹⁰³ Det er ikke krav om at den som trakasserer har til hensikt å trakassere. Vurderingen skal ta utgangspunkt i opplevelsen til den som mener seg utsatt for trakassering. Den enkeltes subjektive vurdering må likevel suppleres av en mer objektiv vurdering av hvor alvorlig forholdet er. I denne vurderingen er det relevant å legge vekt på forholdets grovhet, omstendighetene rundt handlingen, og hvorvidt forholdet har vedvart

over tid eller om det er snakk om en enkelthendelse.

Forarbeidene sier at selv om én enkelt handling, ytring eller unnlattelse ikke skulle tilfredsstillende kriteriene for å falle inn under trakasseringensbegrepet, vil flere handlinger, ytringer eller unnlatelser sett i sammenheng kunne være nok til å oppfylle kriteriene. Man kan også legge vekt på om personen som hevder seg utsatt for trakassering har gitt uttrykk for at atferden er uønsket, og om den som har utøvd atferden selv innså eller burde ha innsett at handlemåten kunne være krenkende, skremmende, fiendtlig, nedverdiggende eller ydmykende. For at en ytring skal være trakasserende, må ytringen være rettet mot en konkret person eller en konkret personkrets. Generelle ytringer rettet mot grupper vil ikke være trakassering i diskrimineringslovgivningens forstand.

3.3 Eksisterende politikk og tiltak mot diskriminering og hatefulle ytringer

3.3.1 Handlingsplaner og strategier

Mens plikten til å forby diskriminering og hatefulle ytringer først og fremst gjelder lov og håndheving, må plikten til å bekjempe fordommene som fører til hatefulle ytringer iverksettes gjennom politiske tiltak.

Likestillings- og diskrimineringsloven §24 pålegger offentlige myndigheter å arbeide aktivt, målrettet og planmessig for å fremme likestilling og hindre diskriminering. Det er opp til staten å bestemme hvilke tiltak som skal iverksettes og hvordan de skal organiseres,

¹⁰¹ HR-2020-2133-A.

¹⁰² Merk at etter IdL § 39 første ledd bokstav b kan den som i fellesskap med minst to andre personer som grovt overtrer forbudet om å trakassere på grunn av etnisitet, religion eller livssyn straffes med bøter eller fengsel inntil tre år. Også gjentatte overtredelser av straffebestemmelsen kan rammes av straff, selv om den nye overtredelsen ikke er grov. Bestemmelsen viderefører gjeldende rett og erstatter diskrimineringsloven om etnisitet § 26, jf. Prop. 81 L (2016-2017) s. 337–338.

¹⁰³ Prop.81 L (2016–2017) s. 320.

men plikten gjelder likt for både sentrale og lokale myndigheter.¹⁰⁴ Myndighetene har de siste årene vedtatt flere tiltak på dette feltet, som ofte har vært organisert under ulike strategier og handlingsplaner.

I 2016 ble «Regjeringens strategi mot hatefulle ytringer 2016–2020» lansert.¹⁰⁵ Strategien inneholdt tiltak innenfor totalt seks *innsatsområder*: møteplasser, barn og unge, rettssystemet, arbeidslivet, mediesektoren og kunnskap og forskning. Ingen av tiltakene var rettet spesifikt mot samer eller de fem gruppene som regnes som nasjonale minoriteter, men strategien og annet informasjonsmateriell i forbindelse med dette ble oversatt til nordsamisk, og Sametinget var med i referansegruppen for arbeidet med strategien.

I 2021 utga By- og regionforskningsinstituttet (NIBR) en rapport som evaluerte denne strategien.¹⁰⁶ Samlet sett konkluderer forfatterne av evalueringsrapporten med at strategien har styrket myndighetenes koordinering, bidratt til prioritering av tematikken i forvaltningen, bidratt til at det har blitt produsert mer forskning om temaet og igangsatt tiltak som tilsynelatende bidrar til økt bevissthet om hatefulle ytringer. Samtidig blir det understreket at tiltakene generelt kunne vært mer konkrete, forpliktende og ambisiøse, samt mer rettet mot sosiale medier fordi det er en arena hvor hatefulle ytringer ofte fremsettes.

Frem til nå har det ikke blitt rapportert om hvorvidt strategien skal videreføres, men ifølge

Kultur- og likestillingsdepartementet vil dette bli avgjort etter at eksterne vurderinger av strategiens effekter er gjennomført.¹⁰⁷ Ifølge evalueringsrapporten vil det være nyttig å videreutvikle en ny strategi mot hatefulle ytringer som favner bredt og som knytter mange av de nye strategiene og handlingsplanene sammen. Årsaken er at mange av de eksisterende strategiene er rettet spesifikt mot enkelte grupper. Uavhengig av hvordan myndighetene organiserer innsatsen på feltet fremover, anbefaler forfatterne et større fokus på å styrke forebyggingen og håndteringen av hatefulle ytringer, ikke bare på å øke bevisstheten om hatefulle ytringer. I tillegg fremhever de at tiltakene bør være konkrete og forpliktende, og de fleste tiltak bør være vidtgående og systematiske fremfor prosjektbaserte.

I desember 2019 presenterte Solberg-regjeringen sin handlingsplan mot rasisme og diskriminering på grunn av etnisitet og religion 2020–2023.¹⁰⁸ Handlingsplanen tok utgangspunkt i Granavolden-plattformen som stadfestet at regjeringen ville bekjempe rasisme, religiøs diskriminering, antisemittisme, sosial kontroll og fordommer basert på etnisitet. Planen har ni innsatsområder: kunnskap og forskning, møteplasser, debatt og demokrati, barn, unge og utdanning, arbeid, bolig, straffesakskjeden, offentlige tjenester og internasjonal innsats. Totalt inneholder den 50 nye tiltak for offentlig sektor. Ingen av disse tiltakene er rettet spesifikt mot samer eller de fem gruppene som regnes som nasjonale minoriteter. Planen viser derimot til

¹⁰⁴ Kommunene har et selvstendig menneskerettighetsansvar, jf. Grunnloven § 92 og HR-2022-401-A (Tolgasaken).

¹⁰⁵ Kommunal- og distriktsdepartementet, Handlingsplan mot antisemittisme 2021-2023, 27.01.2021.

¹⁰⁶ Stian Lid, Tone Maia Liodden og Marianne Stærkby Leirvik, Evaluering av regjeringens strategi mot hatefulle ytringer (Oslo: By- og regionforskningsinstituttet NIBR, 2020).

¹⁰⁷ Kultur- og likestillingsdepartementet, Handlingsplan mot rasisme og diskriminering på grunn av etnisitet og religion 2020-2023, 11.12.2019, s. 44.

¹⁰⁸ *ibid*

«fordommer basert på etnisitet».¹⁰⁹ Noen av de viktigste tiltakene inkluderer:

- Økt fokus på forskning om rasisme og diskriminering mot ulike grupper.
- Oppbygging av et nasjonalt kompetansemiljø.
- Egne tiltak rettet mot satsing i skolen.
- Opprettelsen av dialogmøter med lokale og nasjonale aktører.
- Styrking av mangfold i kultursektoren.
- Styrking av likestillings- og diskrimineringsdepartementet.
- Opprette et koordinerende statssekretærutvalg.
- Opprette og videreføre ulike kampanjer mot diskriminering og hatprat.

Sistnevnte kampanjer inkluderer blant annet Stopp hatprat-kampanjen, en informasjonskampanje om hvordan man fremmer klager om diskriminering på grunn av etnisitet og religion og en kampanje om hets og trakassering i arbeidslivet. Noen av ungdomsambassadørene som er involvert i Stopp hatprat-kampanjen har samisk eller nasjonal minoritetsbakgrunn, og noen arrangementer fokuserer spesielt på disse gruppene. Liknende iverksatte kampanjer som ikke er oppgitt i handlingsplanen, men som er verdt å nevne er LDOs kampanje «Stå opp mot rasisme – du kan gjøre en forskjell».¹¹⁰ Kampanjen har som formål å senke terskelen for å engasjere seg og støtte opp om personer

som utsettes for rasisme og diskriminering i det offentlige rom.

Den første statusrapporten for handlingsplanen, publisert i 2021, viser til noen eksempler på tiltak knyttet til de seks konkrete minoritetsgruppene, for eksempel Bufdirs nye kunnskapsportal om likestilling og levekår blant samer og nasjonale minoriteter, dialogmøter om diskriminering av samer samt to nye mastergrader innen barnevern som fremhever blant annet at samiske og minoritetsbarns rett til eget språk, kultur, etnisitet og religion må ivaretas i barnevernets arbeid.¹¹¹

Minotenk har gjennomført en gjennomgang av nasjonale handlingsplaner mot rasisme og diskriminering fra 1998 til 2021 og har funnet at planene i stor grad er preget av ambisiøse visjoner, men i mindre grad er ambisiøse med tanke på tiltak og gjennomføring av større og målbare tiltak.¹¹² Videre er det klart at det er i liten grad konkrete og håndfaste mål som skal nås, og mange av målene er utforskende og presiserer at det trengs mer kunnskap på feltet uten å bevilge penger til slik forskning. Minotenk anbefaler blant annet at det i større grad brukes måltall og styringsindikatorer i videre arbeid med denne tematikken, og at fremtidige handlingsplaner bør kartlegge hvordan rasisme og diskriminering påvirker grupper forskjellig, og dernest skreddersy tiltak basert på denne kunnskapen. Dette vil kunne sikre mer granulære og evidensbaserte tiltak som også i større grad treffer de gruppene som trenger det, og på en effektiv måte.

¹⁰⁹ Ibid, s. 4.

¹¹⁰ Likestillings- og diskrimineringsforbundet (LDO), «Stå opp mot rasisme – du kan gjøre en forskjell» 2021. Hentet fra <https://www.ldo.no/ombudet-og-samfunnet/siste-nytt2/sta-opp-mot-rasisme-du-kan-gjore-en-forskjell/>

¹¹¹ Kultur- og likestillingsdepartementet, Statusrapport for Handlingsplan mot rasisme og diskriminering på grunn av etnisitet og religion (2020-2023), 16.08.2021.

¹¹² Sjur Kristian Moen Tveit, Tony Sandset og Kine Marie Michelet, Kunnskapsoppsummering om rasisme og diskriminering (Minotenk, 2022) s. 32.

I tråd med Hurdalsplattformen skal Støre-regjeringen utarbeide en ny handlingsplan mot rasisme og diskriminering som skal tre i kraft når den eksisterende handlingsplanen utløper i 2023. I den forbindelse har Arbeids- og inkluderingsdepartementet gjennomført innspillmøter med ulike organisasjoner som representerer samer og nasjonale minoriteter.

I 2021 publiserte regjeringen sin handlingsplan mot antisemittisme 2021–2023 som bygger videre på handlingsplanen regjeringen la fram i 2016.¹¹³ Ifølge regjeringen er planen en del av deres arbeid for inkludering og mot diskriminering og hatefulle ytringer og gir grunnlag for en samlet og systematisk innsats mot jødehets og antisemittisme. Planen inneholder totalt 12 tiltak, blant annet:

- Satsing på videre tiltak for skoleelever og lærere.
- Videreføring av støtte til Det Mosaiske Trossamfunds informasjonstiltak og jødiske museer.
- Etablering av et nasjonalt kompetansemiljø.
- Fokus på forskning og gjennomføring av holdningsundersøkelser.
- Økt fokus på internettovervåking.
- Videreføring av Norges internasjonale engasjement mot antisemittisme.
- Evaluering av den samlede innsatsen mot antisemittisme.

I tillegg har regjeringen vedtatt en handlingsplan mot diskriminering av og hat mot muslimer for perioden 2020 til 2023.¹¹⁴

Lokale myndigheter er også stadig mer aktive på dette området. En undersøkelse utført av Rambøll på oppdrag fra Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir) i februar 2022 viser at de fleste kommuner rapporterer at de arbeider med forebygging og bekjempelse av rasisme og diskriminering, men kun fire av ti oppgir at de jobber med dette i stor grad og halvparten svarer at kommunen har få eller ingen utfordringer med diskriminering og rasisme på grunn av etnisitet eller religion.¹¹⁵ De utfordringene som nevnes mest av kommunene er hatefulle ytringer, mobbing i skolen, og mobbing og diskriminering på fritidsarenaer for barn og unge. De fleste kommuner som arbeider med rasisme og diskriminering prioriterer arbeid rettet mot personer med innvandrerbakgrunn (42 %), etterfulgt av samer (17 %) og nasjonale minoriteter (13 %). Undersøkelsen viser at det er større usikkerhet rundt forebygging- og bekjempelsesarbeid knyttet til samer og nasjonale minoriteter.

Et godt eksempel på lokale tiltak på dette feltet kommer fra Arendal kommune, som i februar 2021 vedtok en handlingsplan mot rasisme og diskriminering for perioden 2021-2025.¹¹⁶ Handlingsplanen synliggjør eksisterende tiltak som forebygger rasisme og diskriminering og gir et utgangspunkt for å utvikle nye tiltak sammen med lokalsamfunnet, bystyret og andre samfunnsaktører innen tre innsatsområder: kunnskap, møteplasser og demokrati.

Bystyret i Oslo kommune vedtok i desember 2021 også en handlingsplan mot hatefulle ytringer og holdninger for perioden 2022-

¹¹³ Kommunal- og distriktsdepartementet, Handlingsplan mot antisemittisme.

¹¹⁴ Kultur- og likestillingsdepartementet, Handlingsplan mot diskriminering av og hat mot muslimer 2020-2023, 23.09.2020.

¹¹⁵ Rambøll, Kartlegging av kommunenes arbeid mot rasisme og diskriminering på grunn av etnisitet og religion, 10.02.2022.

¹¹⁶ Arendal Kommune, Handlingsplan mot rasisme og diskriminering, 2021-2025, 18.02.2021.

2025.¹¹⁷ Målet med handlingsplanen er å forebygge og begrense skade forårsaket av hatefulle ytringer og holdninger. Tiltakene i handlingsplanen er rettet mot kommunens ansatte, sivile organisasjoner, næringsliv, akademia og Oslos befolkning generelt, og setter søkelys på å forebygge, begrense og konfrontere hatefulle ytringer og holdninger, samt motvirke konsekvensene for de som opplever det.

I tillegg har kommunesektorens organisasjon utviklet en satsing kalt KS Ung, som er en samling digitale spill, læringsressurser og filmer om lokaldemokrati, kommuner, medbestemmelse og yrker i kommunal sektor. Her finnes informasjon om hatprat/hets mot folkevalgte, kampanjefilmen «Stoppnetthets» finansiert med midler fra blant annet Kristiansand kommune og et videoinnslag med et medlem av Sametinget.¹¹⁸

Sametinget vedtok 15. juni 2022 sin egen handlingsplan mot samehets.¹¹⁹ Handlingsplanen har 17 tiltak som Sametinget skal jobbe med frem mot 2025. Den inneholder tiltak som Sametinget selv skal gjennomføre, og tiltak som er avhengig av samarbeid og at nasjonale myndigheter tar sitt ansvar. Disse inkluderer å opprette en egen støtteordning for prosjekter som arbeider med forebygging av samehets, å styrke opplæring i grunnskolen om samiske temaer, å lage en veileder for hvordan man går frem for å anmelde samehets og å styrke Sametingets samarbeid med politiet. I

tillegg vil Sametinget kreve at regjeringen lager en egen handlingsplan mot samehets, at Statsadvokaten undersøker kvaliteten på politiets arbeid med samehets og at det opprettes en ny ombudsfunksjon under LDO som fokuserer bare på arbeid med samehets.

I juni 2022 tok Sametinget og Troms og Finnmark fylkeskommune inn et nytt punkt i sin samarbeidsavtale om bekjempelse av samehets og rasisme, og handlingsplanen inneholder et tiltak om å etablere tilsvarende dialog om samehets med andre fylkeskommunene. I tillegg har Sametinget støttet opp om prosjekter rettet mot forebygging av samehets slik som kampanjen «RomsaDál». Kampanjen synliggjør samisk kultur og språk i Tromsø¹²⁰ og anvender nettbaserte kurs om samehets til arbeidsgivere, skoleledere og frivilligheten.¹²¹

3.3.2 Registrering av hatprat/hets

Som nevnt ovenfor mener politiet at det er svært høye mørketall i statistikk over anmeldt hatkriminalitet generelt og for hatefulle ytringer spesielt. For det første er det mange som ikke anmelder denne typen forhold, og for det andre er det en del saker som av ulike grunner ikke registreres som hatkriminalitet i politiets registre. I tillegg er det flere utfordringer med å gjennomføre undersøkelser om omfanget av hatprat/hets, spesielt blant etniske minoriteter. Dette gjør det vanskelig å få et fullstendig bilde

¹¹⁷ Oslo Kommune, Handlingsplan mot hatefulle ytringer og holdninger 2022-2025, 22.12.2021.

¹¹⁸ Kommunesektorens organisasjon, «Hatefulle ytringer mot folkevalgte – en trussel mot lokaldemokratiet?». 2022. Hentet fra <https://www.ks.no/fagomrader/barn-og-unge/ks-ung/faglig-fordypning/samfunnsfag/hatefulle-ytringer-mot-folkevalgte-en-trussel-mot-lokaldemokratiet/>.

¹¹⁹ Sametinget, Handlingsplan mot samehets, 22/9569, vedtatt i plenum 14.06.2022.

¹²⁰ Sametinget, «Støtte til TIL-prosjekt som skal forebygge samehets i Tromsø - Sametinget». 08.10.2021. Hentet fra <https://sametinget.no/aktuelt/stotte-til-til-prosjekt-som-skal-forebygge-samehets-i-tromso.16612.aspx>

¹²¹ Sametinget, «Nettbaserte kurs om samehets til arbeidsgivere, skoleledere og frivilligheten». 2021. Hentet fra https://innsyn.onacos.no/sametinget/postliste/norsk/wfdocument.ashx?journalpostid=2021008326&dokid=1015819&versjon=1&variant=A&.

av omfanget av hatprat/hets mot samer og nasjonale minoriteter.

Det er satt i verk flere tiltak for å øke politiets kompetanse på dette området siden 2018, blant annet er det laget en egen veileder for registrering av hatkriminalitet, obligatorisk årlig opplæring (OÅO) innen hatkriminalitet for etterforskere og påtalejurister og etablert et studium innen hatkriminalitet på Politihøgskolen.¹²² I regjeringens handlingsplan mot rasisme og diskriminering 2020–2023 er et tiltak å bygge opp et nasjonalt kompetansemiljø innen hatkriminalitet. I 2021 ble politiet tildelt syv millioner kroner til formålet,¹²³ og midlene ble i sin helhet tildelt Oslo politidistrikt som har fått i oppdrag å videreutvikle kompetanse og bidra til kompetanseheving i alle politidistrikter.

I dag finnes det flere ulike alternativer for å melde fra om hatprat/hets eller diskriminering. Slike ordninger har ulike formål og ulik oppfølging. Politiet har en nettside hvor man kan tipse om hatefulle ytringer man har sett på nett.¹²⁴ Det å tipse er enklere og har lavere terskel enn å anmelde et konkret straffbart forhold, som må gjøres hos lokalt politi. Diskrimineringsnemnda har et skjema på sine nettsider for de som mener de har opplevd diskriminering eller trakassering og ønsker å sende inn en klage.¹²⁵ LDO har en veiledningstjeneste på nett som gir gratis veiledning om blant annet diskrimineringsregelverket, innspill til hvordan

du kan løse din sak på egenhånd, samt henvisninger til rett instans.¹²⁶ Nettsiden med informasjon om LDOs veiledningstjeneste er også tilgjengelig på nordsamisk.¹²⁷ Antirasistisk Senter har eget skjema på sine hjemmesider hvor de som har vært utsatt for rasisme eller vært vitne til en rasistisk handling, kan melde fra.¹²⁸ Det Mosaiske Trossamfund har også en tilsvarende skjema på sine nettsider med det formål å dokumentere antisemittiske hendelser overfor myndighetene og argumentere for nødvendige tiltak.¹²⁹ Som svar på omfanget av hatprat/hets mot samer på nett, har enkeltpersoner opprettet Facebook-gruppen «Dokumenter samehetsen» og Twitter-kontoen @samehets, for å samle inn og dokumentere kommentarer og innlegg der samer blir omtalt negativt.¹³⁰

Det kan være flere årsaker til at noen ikke melder fra om hatprat/hets eller diskriminering, som språklige eller kulturelle barrierer, skamfølelse, manglende tillit til politiet og offentlige myndigheter eller en oppfatning om at en opplevelse ikke er alvorlig nok til å anmelde den. Noen velger også å tie av redsel for konsekvensene ved å si ifra. Det kan også være at man ikke sier noe fordi man er usikker på hva man har vært utsatt for og mulighetene for å melde fra om slike opplevelser. Selv om det finnes flere gode tjenester på nettet fra aktører innen fagfeltet, kan det være vanskelig å finne nettsidene og velge hvilke som passer best for situasjonen dersom man ikke vet om

¹²² STRASAK, Anmeldt kriminalitet og politiets straffesaksbehandling 2021, 15.03.2022, s. 37.

¹²³ Justis- og beredskapsdepartementet, Tildelingsbrev til politiet, 08.01.2021.

¹²⁴ Politiet, «Hatefulle ytringer». 2022. Hentet fra <https://www.politiet.no/rad/hat-ytringer-og-trusler/hatefulle-ytringer/>.

¹²⁵ Diskrimineringsnemnda, «Informasjon til klager». 2022. Hentet fra <https://www.diskrimineringsnemnda.no/for-klager>.

¹²⁶ LDO, «Veiledningstjenesten». 2022. Hentet fra <https://www.ldo.no/ombudet-og-samfunnet/ombudets-arbeid/veiledningstjenesten/>.

¹²⁷ LDO, «Áittardeaddji birra». 2022. Hentet fra <https://www.ldo.no/samisk-side/>.

¹²⁸ Antirasistisk senter, Meld fra om rasisme. 2022. Hentet fra <https://antirasistisk.no/meld-fra-om-rasisme/>.

¹²⁹ Det Mosaiske Trossamfund, «Meld ifra om antisemittisme». 2022. Hentet fra <https://www.dmt.oslo.no/meld-fra-om-antisemittisme/>.

¹³⁰ Anne Biret Holmestrand, «Gikk lei av samehets – begynte å dokumentere den», NRK Sápmi. 24.07.2018. Hentet fra <https://www.nrk.no/sapmi/startet-opp-jakten-pa-netthets-mot-samer-1.14113929>.

dem fra før, spesielt gitt at hatprat/hets kan falle innenfor rammen av hatefulle ytringer under straffeloven og trakassering under likestillings- og diskrimineringsloven.¹³¹ De ulike alternativene for å melde fra kan være forvirrende både for de som ønsker å klage formelt og de som heller vil bare dokumentere det de opplevde. Videre er henvendelsene til disse ulike tjenestene ikke samlet i én enkelt publikasjon for statistiske formål.

Et tiltak som kan bidra til å redusere mørketallene på dette området vil være et lavterskelverktøy på nett der man kan melde fra om de har opplevd eller har vært vitne til hatprat/hets, uavhengig av om de konkrete hendelsene er politianmeldt, og deretter henvises til andre tjenester og klagemekanismer som tilbys av for eksempel diskrimineringsnemnda, politiet, hjelpetelefoner og støttesenter for kriminalitetsutsatte. Formålet med et slikt verktøy vil være å produsere jevnlig statistikk over selvrapporterte opplevelser av hatprat/hets, samtidig som det blir enklere for ofre og tilskuere å melde fra, finne kvalitetssikret informasjon og oversikt over ulike hjelpetilbud. Et slikt verktøy kan på noen måter ligne på den nasjonale nettportalen om vold i nære relasjoner, overgrep og voldtekt (dinutvei.no) og den nasjonale nettportalen for bekymringsmelding til barnevernet (bekymringsmelding.fiks.ks.no).

Ytringsfrihetskommisjonen har også anbefalt opprettelse av en nasjonal digital hjelpeportal som kan samle og synliggjøre lovverkets grenser for ytringsfrihet, samt henviser til hjelpeapparat for dem som trenger bistand i

krevene ordskifter.¹³² Ifølge kommisjonen har mange ordninger som finnes i dag snevre virkeområder, og tilbudet er uoversiktlig og fragmentert. En slik portal kan samle, synliggjøre og forenkle tilgangen til eksisterende tjenester og klagemuligheter.

Ifølge handlingsplanen mot rasisme og diskriminering på grunn av etnisitet og religion skal Kultur- og likestillingsdepartementet gjennomføre en informasjonskampanje om hvordan man fremmer en klage om diskriminering.¹³³ I statusrapporten til handlingsplanen fra august 2021 står det at tiltaket ikke er igangsatt enda.¹³⁴ Etter NIMs syn er det et klart behov for en slik kampanje, men den bør også gi informasjon om hvordan man kan melde fra om hatprat/hets. Ideelt sett burde dette kommet i tillegg til utviklingen av et nettbasert lavterskelverktøy som beskrevet ovenfor.

3.3.3 Læreplaner, lærerkompetanse og læremidler

Høsten 2020 startet innføring av nye læreplaner for grunnskolen og for gjennomgående fag i videregående opplæring. Både samer og nasjonale minoriteter er nevnt i læreplanene, men lærerplanene er mer eksplisitte og stiller langt strengere krav når det gjelder samer.

Ifølge læreplanene skal alle skoler i Norge gi opplæring om samer og samiske forhold. Det framgår både av overordnet del som inneholder verdier og prinsipper og er et krav i de ulike fagene.¹³⁵ Elever i kommuner som er en del av forvaltningsområdet for samisk språk eller som har rett til opplæring på samisk språk i landet

¹³¹ Se kapittel 4.2.5.

¹³² NOU 2022: 9, kapittel 6.8.3.

¹³³ Kultur- og likestillingsdepartementet, Handlingsplan mot rasisme og diskriminering, s. 61.

¹³⁴ Kultur- og likestillingsdepartementet, Statusrapport for Handlingsplan mot rasisme og diskriminering, s. 18.

¹³⁵ Utdanningsdirektoratet, «Samisk i skolen: Alle elever skal lære om samer og samiske forhold». 20.11.2020. Hentet fra <https://www.udir.no/laring-og-trivsel/samisk-i-skolen/>.

for øvrig (den samiske skolen) følger et samisk parallelt likeverdig læreplanverk, som skal sørge for at samiske barns rettigheter etterlevs. Alle elever i den norske skolen skal for øvrig blant annet lære om samenes historie og kamp for likeverd, om samenes rettigheter, og om mangfold og variasjon i samisk kultur og samfunnsliv. Nasjonale minoriteter er tydelig vektlagt i overordnet del av læreplanen og i de ulike fagene i grunnskolen,¹³⁶ og etter anbefalinger fra NIM i 2021 er det nå tatt inn forklaringstekster i de nye læreplanene for videregående opplæring som informerer lærere om at kompetansemål også kan omhandle nasjonale minoriteter.¹³⁷ Det er imidlertid i stor grad avgjørende om lærere selv har god kunnskap og kompetanse om samer og nasjonale minoriteter for å kunne trekke inn relevante temaer i undervisningen.

I læreplanens overordnede del står det at skolen skal fremme mangfold, demokratiske verdier og holdninger som motvekt mot fordommer og diskriminering, og at dette bør inkludere urfolks og minoriteters perspektiver. I tillegg er både samer og nasjonale minoriteter nevnt eksplisitt i verdigrunnet i retningslinjene som gjelder alle lærerutdanninger,¹³⁸ men de gjeldende forskriftene for utdanning av grunnskolelærere refererer kun til samer, og ikke nasjonale minoriteter.¹³⁹ NIM har tidligere anbefalt at en eksplisitt henvisning til nasjonale minoriteter i forskriftene for lærerutdanningen bør vurderes,

og at kunnskap om nasjonale minoriteter i større grad kan tydeliggjøres. I hvilken grad samer og nasjonale minoriteter inngår i lærerutdanningen varierer imidlertid, avhengig av den kompetansen de ulike lærerutdanningene har blant sine ansatte og hvilke pensumbøker lærerutdanningene bruker. Hvordan lærerutdanningene i praksis inkluderer samer og nasjonale minoriteter i undervisningen og hvordan kompetansen om samer og nasjonale minoriteter kan styrkes, bør etter NIMs syn undersøkes nærmere.

Forskere har pekt på at de siste årene har det vært utfordrende å gjennomføre den økte vektleggingen av tematikk om samer og nasjonale minoriteter i skolen generelt og i lærerutdanningene spesielt. I en kommende bok med tittelen «Indigenising Education and Citizenship» viser kvalitative intervjuer utført av Torjer A. Olsen at lærere og pedagogiske ledere i Norge strever med å finne de menneskelige, økonomiske og pedagogiske ressursene for å implementere læreplanens mål og krav om samiske temaer.¹⁴⁰ Dette samsvarer med en kvalitativ undersøkelse fra 2019 som fant at nedprioritering av samiske temaer skjer oftere utenfor forvaltningsområdet for samisk språk der lærere får mindre kunnskap gjennom samiske institusjoner. Slik nedprioritering forekommer også innenfor forvaltningsområdet fordi lærere ofte tror elevene kan dette fra før,

¹³⁶ Nasjonale minoriteter nevnes eksplisitt i tre læreplaner for grunnskolen: læreplan i KRLE, kompetansemål etter 7. trinn, læreplan i samfunnsfag, kompetansemål etter 7. trinn og læreplan i samfunnsfag, kompetansemål etter 10. trinn.

¹³⁷ Se kompetansemål og vurdering for Samfunnskunnskap vg1/vg2 (SAK01-01), Historie (HIS01-03) og Religion og etikk (REL01-02).

¹³⁸ Universitets- og høyskolerådet, Nasjonale retningslinjer for lærerutdanningene. Fellestekst for retningslinjene for alle typer av lærerutdanning, 17.10.2018, s.1; Universitets- og høyskolerådet, Nasjonale Retningslinjer For Grunnskolelærerutdanning Trinn 1 – 7, s. 29 og 62.

¹³⁹ Se forskrifter om rammeplan for grunnskolelærerutdanning for trinn 1–7, trinn 5–10 og trinn 8–13.

¹⁴⁰ Torjer A. Olsen, «Not Good Enough for Anyone? Managing Sámi Education in the Cultural Interface» i *Indigenising Education and Citizenship Perspectives on Policies and Practices from Sápmi and Beyond*, Torjer A. Olsen og Hilde Sollid, reds. (Oslo: Universitetsforlaget, 2022).

selv om det ikke alltid er tilfelle.¹⁴¹ I en undersøkelse blant 817 elever i niende klasse ved 15 skoler fra 2011, fant forsker Hadi Strømmen Lile at flertallet av elevene oppga at de ikke hadde fått noen opplæring om samene i det hele tatt eller at opplæringen de hadde fått var ganske dårlig eller dårlig.¹⁴² I 2015 måtte flere høgskoler og universiteter avlyse videreutdanningstilbud i samisk kulturhistorie og samfunnsfag på grunn av å få søkere og også fordi skoleeiere heller ikke hadde prioritert å sende lærere til disse kursene.¹⁴³

En gjennomgang av statens virkemidler i politikken overfor nasjonale minoriteter utført av Telemarksforskning i 2019 fant at det er stor mangel på kunnskap om de nasjonale minoritetene i majoritetsbefolkningen generelt og i skolesektoren spesielt.¹⁴⁴ En av undersøkelsens informanter som har reist rundt på skoler i Norge for å snakke om nasjonale minoriteter sa at det var svært sjelden å møte elever og lærere som visste hvem de nasjonale minoritetene i Norge var. I 2014 utredet forskerne Midtbøen, Orupabo og Røthing hvordan samer og nasjonale minoriteter ble fremstilt i skolen og i lærebøker for

ungdomstrinnet og videregående opplæring.¹⁴⁵ De fant at de nasjonale minoritetene ble tildelt liten plass, og når de ble omtalt var det først og fremst knyttet til historiske forhold heller en dagens situasjon. De understreket også at romani/tatere, romer, kvener og skogfinner særlig ofte ble utelatt. Andre påpeker at fremstillingen av samer og nasjonale minoriteter i lærebøker og andre læremidler fortsatt er preget av stereotyper og betraktning på avstand.¹⁴⁶

I nyere lærebøker er denne trenden i ferd med å snu. I 2020 kom den første boken for lærere og lærerstudenter som omhandler urfolk og nasjonale minoriteter i Norge, som vil være viktig for å redusere kunnskapsmangelen og manglende læremidler i skolen om temaet.¹⁴⁷ I tillegg har Senter for samiske studier ved UiT utviklet en nettressurs kalt «Reaidu» for å gi lærere og lærerstudenter bedre undervisningsverktøy og oppdatert kunnskap om samisk språk, kultur og samfunn.¹⁴⁸ Det nasjonale tilbudet om kompetanseheving for skoler i forebygging av antisemittisme, rasisme og udemokratiske holdninger (Dembra) har også publisert flere undervisningsøkter og

¹⁴¹ Borghild Hanem Kavli, «Samiske tema i samfunnsfag - en nedprioritering? En kvalitativ undersøkelse av seks ungdomsskolelærere sin undervisning om samiske tema» (Masteroppgave i samfunnsfagdidaktikk, NTNU, 2019).

¹⁴² Hadi Strømmen Lile, «FNs barnekonvensjon artikkel 29 (1) om formålet med opplæring: En rettsosociologisk studie om hva barn lærer om det samiske folk» (PhD: Juridisk fakultet, Universitetet i Oslo, 2011); Hadi Strømmen Lile, «Human Rights Education» i Malcolm Langford; Marit Skivenes & Karl Harald Søvig (reds.), *Children's Rights in Norway: An Implementation Paradox?* (Universitetsforlaget, 2019) s. 415.

¹⁴³ Mette Ballovara, «Tror utydelig kurskatalog forklarer få søkere», NRK Sápmi. 16.03.2015. Hentet fra <https://www.nrk.no/sapmi/fa-soker-pa-samisk-kulturhistorie--tror-utydelig-kurskatalog-har-skylda-1.12263440>.

¹⁴⁴ Ola K. Berge, Åsne Dahl Haugsevje og Nanna Løkka, *Kulturell berikelse – politisk besvær: Gjennomgang av politikken overfor nasjonale minoriteter 2000–2019* (Telemarksforskning, rapport nr. 490, 2019) s. 9-10.

¹⁴⁵ Arnfinn Midtbøen, Julia Orupabo og Åse Røthing, *Beskrivelser av etniske og religiøse minoriteter i læremidler* (Institutt for samfunnsforskning, rapport nr. 11, 2014); Arnfinn Midtbøen, Julia Orupabo og Åse Røthing, «Gamle minoriteter i det nye Norge» i *Nasjonale minoriteter og urfolk i norsk politikk fra 1900 til 2016*, Nik Brandal, Cora Alexa Døving og Ingvill Thorson Plesner, reds. (Oslo: Cappelen Damm Akademisk, 2017) s. 255–72.

¹⁴⁶ Norunn Askeland og Bente Aamotsbakken, *Folk uten land? Å gi stemme og status til urfolk og nasjonale minoriteter* (Oslo: Cappelen Damm, 2016).

¹⁴⁷ Bengt-Ove Andreassen og Torjer A. Olsen, *Urfolk og nasjonale minoriteter i skole og lærerutdanning* (Bergen: Fagbokforlaget, 2020).

¹⁴⁸ UiT Norges arktiske universitet Senter for samiske studier, «Reaidu: Et verktøy for undervisning i samiske temaer». 2022. Hentet fra <https://result.uit.no/reaidu/>.

ressurser om samer og nasjonale minoriteter de siste årene.¹⁴⁹ Nettressursen foreligger nå på nordsamisk. Et annet viktig tiltak er Samiske veivisere, som er en gruppe ungdom som reiser rundt og holder foredrag om samer og tilbyr besøk på grunn- og videregående skoler.¹⁵⁰ Målet er å motarbeide negative holdninger og ytringer, og forbedre ungdommers kunnskap og forståelse av det å være same i dagens samfunn.¹⁵¹ En lignende ordning med jødiske veivisere finnes også.¹⁵²

Selv om disse prosjektbaserte tiltakene er viktige, det er et klart behov for et nasjonalt kompetanseløft for alle for alle lærere og lærerutdannelser om samer og nasjonale minoriteter dersom de overordnede målene i læreplaner og retningslinjer for lærerutdanningen skal implementeres.¹⁵³ Dette kan ligne på de tidligere nasjonale kompetansehevingene på andre områder som har representert store utfordringer i norsk skole, som for eksempel «spesialpedagogikk og inkluderende praksis», «ungdomstrinn i utvikling» og «kompetanse for mangfold».

¹⁴⁹ Demokratisk beredskap mot rasisme og antisemittisme (Dembra), «Urfolk og nasjonale minoriteter». 2022. Hentet fra <https://dembra.no/no/utema/urfolk-og-nasjonale-minoriteter/?fane=om-temaet>.

¹⁵⁰ Ordningen Samiske veivisere var opprinnelig et treårig prøveprosjekt som ble satt i gang av Kommunal- og regionaldepartementet i 2004. Det ble slått fast i Stortingsproposisjon nr. 1 (2007-2008) at tiltaket med samiske veivisere ville bli videreført som en fast ordning.

¹⁵¹ Samisk høgskole, «Samiske veivisere». 2022. Hentet fra <https://samiskeveivisere.no/om-veiviserordningen/>.

¹⁵² Det Mosaiske Trossamfund, «Jødiske veivisere». 2022. Hentet fra <https://www.xn--jdedommen-l8a.no/jodiske-veivisere/>.

¹⁵³ Torjer A. Olsen et. al., «Kunnskap om samiske forhold som integrert del av lærerutdanningene» Acta Didactica Norge 11, nr. 2 (2017).

4. Metode for gjennomføring av undersøkelsen

4.1 Kvalitetssikring av spørreskjema og rapport

Spørreskjemaet er utviklet av NIM med innspill fra Kantar Public, prosjektets referansegruppe, samiske institusjoner og nasjonale minoritetsinstitusjoner og -organisasjoner, samt sannhets- og forsoningskommisjonen. Ved oppstart av prosjektet gjennomførte vi en omfattende kartlegging av lignende holdningsundersøkelser både i Norge og internasjonalt, og denne dannet grunnlag for de spørsmålene som senere ble utviklet til undersøkelsen.

I tråd med Kantar Publics kvalitetssikringsrutiner ble spørreskjemaet testet og sendt ut til om lag 60 personer. Etter testintervjuene ble respondentene fulgt opp med spørsmål om hvordan de opplevde undersøkelsen for å se om ytterligere endringer var nødvendig.

Rapporten er kvalitetssikret ved at flere erfarne jurister og forskere har lest gjennom teksten før publisering. Hovedfunnene har også blitt presentert i faglige fora før publisering, og her fikk vi viktige tilbakemeldinger som vi tok med oss i arbeidet med rapporten.

4.2 Utvalg

NIMs undersøkelse er rettet mot et representativt utvalg av befolkningen i Norge, avgrenset til personer fylt 18 år eller eldre. Undersøkelsen er basert på Kantars aksesspanel, GallupPanelet, som utvalgskilde.

Panelet består av ca. 45 000 personer som regelmessig svarer på spørreundersøkelser på internett. GallupPanelet er satt sammen med tanke på representativitet, og målsetningen er at GallupPanelet skal være et Norge i miniatyr som gjenspeiler hele landets befolkning. Dette er oppnådd gjennom rekruttering hovedsakelig på landrepresentative CATI-undersøkelser.¹⁵⁴ Undersøkelser med utgangspunkt i dette panelet gjennomføres elektronisk, gjennom rekruttering via e-post og utfylling av webskjema.

Utvalget til denne undersøkelsen er trukket innenfor to geografiske områder eller strata: (1) Spesifiserte kommuner som er assosiert med samer, kvener/norskfinner og skogfinner basert på deres tradisjonelle bosettingsområder, og (2) øvrige kommuner. Vedlegg 1 viser de aktuelle kommunene. Denne inndelingen er valgt for å sikre undersøkelsen et tilstrekkelig antall svar fra områder som historisk sett har vært assosiert med disse gruppene, men som normalt vil utgjøre en liten andel av respondentene i et nasjonalt representativt utvalg. I disse områdene kan befolkningens erfaringsgrunnlag med gruppene forventes å være bredere enn i den øvrige befolkningen, og gir dermed et bedre grunnlag for å gjennomføre analyser av problemstillinger hvor det er behov for å bryte resultatene ned i mindre delenheter og segmenter. Tilnærmingen var ikke nødvendig for de tre andre nasjonale minoritetene - jøder, romer og romani/tatere, fordi de stort sett er knyttet til Oslo og

¹⁵⁴ CATI refererer til «Computer Aided Telephone Interviewing».

områdene rundt, som allerede er tilstrekkelig dekket i utvalget.

Fra de spesifiserte kommunene assosiert med samer, kvener/norskfinner og skogfinner (1) har Kantar trukket alle tilgjengelige respondenter fra aksesspanelet. Fra de øvrige kommunene (2) er utvalget trukket representativt og proporsjonalt med befolkningens demografiske fordeling i kjønn og alder. Dette designet gir en innbygd skjevhet hvor personer fra de spesifiserte områdene totalt sett vil være overrepresentert, og demografiske skjevheter i denne delen av panelet følger med over i det endelige utvalget som besvarer undersøkelsen. I de endelige resultatene er derfor resultatene korrigeret for disse skjevhetene gjennom utvalgsvekting, hvor de overrepresenterte kommunene vektet ned til den korrekte proporsjonale andelen disse kommunene faktisk representerer i populasjonen.

Det er totalt gjennomført 2654 intervjuer, hvorav 1553 intervjuer med personer bosatt i områder assosiert med samer, kvener/norskfinner og skogfinner og 1101 intervjuer med den øvrige befolkningen, bosatt i øvrige kommuner. Spørreskjemaet inneholder også en egen bolk for hver av de seks gruppene, hvor mellom 432 og 439 respondenter får mer detaljerte spørsmål om egne holdninger til én tilfeldig valgt gruppe av de gruppene de har hørt om.

Vedlegg 2 viser utvalgets fordeling innenfor de to områdene før og etter korreksjon for demografiske skjevheter. Det korrigerede utvalget kan betraktes som representativt for Norges befolkning som helhet, med hensyn til kjønn, alder og geografisk fordeling mellom de to områdene. Vedlegg 3 viser utvalgets fordeling på områder assosiert med samer, kvener/norskfinner og skogfinner og de øvrige områdene, etter fylke. Vedlegg 4 viser utvalgsbasene for å gjennomføre analyser på

en rekke relevante undergrupper for denne undersøkelsen.

4.3 Feilmarginer og statistisk usikkerhet

Det vil alltid knytte seg en viss usikkerhet til resultatene når man spør et utvalg av befolkningen for deretter å trekke slutninger fra de innsamlede dataene som gjelder hele befolkningen. Denne usikkerheten, eller feilmarginen, kan beregnes statistisk. Fastsettelsen av feilmarginen vil avhenge av hvor stor usikkerhet vi er villige til å akseptere. Blant forskere er det vanlig å akseptere feilmarginer på +/- 5 %, noe som betyr at resultatene kan variere opptil fem prosent i begge retninger. Oversikten over feilmarginer i vedlegg 5 kan brukes som et hjelpemiddel ved tolkningen av resultatene i undersøkelsen.

Noen av resultatene i NIMs undersøkelse gjelder alle respondenter som har hørt om gruppene, mens andre er fra en egen bolk av undersøkelsen der respondentene ble delt inn i seks delutvalg og ble stilt mer detaljerte spørsmål om én tilfeldig valgt gruppe av gruppene de har hørt om. De større utvalgene varierer mellom 1600 og 2700 respondenter avhengig av gruppe. Maksimal feilmargin for spørsmål rettet til disse utvalgene er henholdsvis +/-2,5 og +/-1,9 prosentpoeng. Hvert av de mindre delutvalgene inneholder mellom 432 og 439 respondenter, noe som gjør at analysegrunnlaget er mer begrenset i denne delen av undersøkelsen, og at feilmarginene for resultatene er høyere enn i de øvrige delene. Maksimal feilmargin for disse utvalgene er +/- 4,8 prosentpoeng.

4.4 Metodiske begrensninger

Å måle holdninger er en av flere tilnærminger til å studere likestilling, diskriminering og hatprat/hets. Som andre typer undersøkelser, har holdningsundersøkelser en del

begrensninger. En av de vanlige kildene til målefeil i denne typen undersøkelser er kjent som «sosial ønskelighet» eller «politisk korrekthet». Dette viser til respondentenes tendens til å svare på spørsmål om skadelige eller upopulære meninger på en måte som de oppfatter som mer sosialt akseptabelt enn det de egentlig mener.¹⁵⁵ På grunn av dette kan andelen av befolkningen med negative holdninger til minoriteter være høyere enn undersøkelser tilsier. NIM har tatt dette i betraktning ved utformingen av undersøkelsen, for eksempel gjennom ordlyden og rekkefølgen på spørsmålene, ved å sikre at undersøkelsen gjennomføres anonymt og ved å inkludere både direkte og indirekte spørsmål om ulike dimensjoner ved negative holdninger, samt spørsmål om respondentenes motivasjon for å unngå å uttrykke negative holdninger til minoriteter. Dataene i denne undersøkelsen ble samlet inn via et eksisterende nettpanel, og deltakerne visste av erfaring at svarene deres vil være helt anonyme, så det forelå ingen insentiver til å presentere seg på sosialt ønskelige måter.¹⁵⁶ «Sosial ønskelighet» eller «politisk korrekthet» vil likevel ha en viss innflytelse på resultatene.

I tillegg er det noen begrensninger knyttet til spørsmål om egen vurdering av egen kunnskap (selvrapportert kunnskap).¹⁵⁷ Fordi slike spørsmål er subjektive, kan de påvirkes av flere faktorer som hukommelse, selvtillit og politisk korrekthet, noe som kan føre til at respondenter som kan mindre om temaet overvurderer kunnskapsnivået sitt og respondenter som kan mer om temaet undervurderer kunnskapsnivået

sitt. En helhetlig objektiv vurdering av respondentens kunnskap om samer og de fem nasjonale minoriteter ligger utenfor denne undersøkelsen. Undersøkelsen inkluderer imidlertid et åpent oppfølgingsspørsmål for de som sier de har lært ganske mye eller svært mye om en gruppe på skolen, noe som gir en indikasjon på respondentenes kunnskapsdybde. Vi kan også anta at andelen respondenter som sier de ikke har lært noe (ingenting) om gruppene på skolen, er mindre påvirket av disse begrensningene.

En annen begrensning med denne typen undersøkelser er at det kan være vanskelig å måle holdninger til små minoritetsgrupper som få i majoritetsbefolkningen kjenner til. Dette kan føre til lavere svarprosent dersom respondentene opplever at undersøkelsen ikke er relevant for dem. Det kan også føre til et mindre analysegrunnlag, som gjør at feilmarginen kan bli høyere for resultater om de mindre kjente gruppene. Disse utfordringene ivaretas til en viss grad i undersøkelsen ved å øke antallet respondenter fra områder assosiert med noen av gruppene (korrigert i resultatene gjennom utvalgsvekting), og ved å inkludere «filterspørsmål» tidlig i undersøkelsen, slik at respondentene stort sett mottar spørsmål angående grupper de har hørt om tidligere. For de mer komplekse spørsmålene var det også nødvendig å dele respondentene i seks underutvalg, som mottar spørsmål om én tilfeldig valgt gruppe av de gruppene de har hørt om. Til tross for dette vil det fortsatt være noen spørsmål hvor en høyere andel av respondentene svarer «vet ikke», potensielt på

¹⁵⁵ Ivar Krumpal, «Determinants of Social Desirability Bias in Sensitive Surveys: A Literature Review» *Quality & Quantity* 47, nr. 4 (2013); Angeles Cea D'Ancona, «Measuring xenophobia: Social desirability and survey mode effects» *Migration Studies* 2, nr. 2 (2014).

¹⁵⁶ Gary Lautenschlager og Vicki Flaherty, «Computer administration of questions: More desirable or more social desirability?» *Journal of Applied Psychology* 75, nr. 3 (1990); Tobias Stark m.fl., «The impact of social desirability pressures on Whites' endorsement of racial stereotypes: A comparison between oral and ACASI reports in a national survey» *Sociological Methods & Research* 51, nr. 2 (2018).

¹⁵⁷ I denne rapporten bruker vi også begrepet «selvrapportert kunnskap».

grunn av lav kunnskap om den aktuelle gruppen.

En vanlig utfordring i undersøkelser om holdninger til norske romer og romani/tatere er at noen i befolkningen forveksler disse gruppene med tilreisende romer fra Romania og andre land i Øst-Europa. Norske romer (som tidligere ble kalt sigøynere) og romani/tatere er anerkjent som nasjonale minoriteter i Norge på grunn av deres århundrelange tilknytning til landet, mens EØS-migranter som tilhører minoritetsgruppa rom har kommet til Norge på

sesongbasis siden 2007 da Romania ble medlem av EU. Dette løses imidlertid noe ved å bruke navnene «romer (norske sigøynere)» og «romani/tatere» og ved å gi respondentene et svaralternativ som åpner for å uttrykke usikkerhet. Dersom noen respondenter har blandet gruppene, vil undersøkelsesresultatene som gjelder negative holdninger og hatprat/hets fortsatt være relevante for norske romer og romani/tatere fordi de samme stereotypiene og fordommene ofte er rettet mot alle tre gruppene uavhengig av deres spesifikke bakgrunn – et fenomen som har fått betegnelsen antisiganisme.¹⁵⁸

¹⁵⁸ Runa Falck, «Discrimination against Roma: Evidence from Two Survey Experiments in Norway» Migration Studies (2020) 1-23.

5. Kunnskap og erfaring

5.1 Bakgrunn og eksisterende forskning

NIMs undersøkelse inneholder flere spørsmål om respondentenes kunnskap om og erfaring med samer og nasjonale minoriteter. Begrunnelsen er at forskning tyder på at lav grad av kontakt mellom gruppene,¹⁵⁹ kunnskapsmangel¹⁶⁰ og stereotypiske framstillinger i mediene¹⁶¹ kan føre til økte fordommer mot minoritetsgrupper. Motsatt kan tiltak som fremmer kunnskap, kontakt mellom gruppene og positive mediefremstillinger av minoritetsgrupper forebygge og redusere fordommer.¹⁶²

Sammenhengen mellom disse faktorene og hatprat eller diskriminering er imidlertid

kompleks, og effekten av tiltak som fremmer mer kunnskap, økt kontakt og positive mediefremstillinger kan variere sterkt avhengig av tilnærmingen som brukes. For eksempel kan kontakt redusere fordommer mellom ulike grupper dersom den er tilstrekkelig nær, positiv og hyppig, samtidig som selv et enkelt tilfelle av negativ kontakt kan fremme fordommer mellom grupper hvis det er betydelig nok og ikke balanseres av andre positive erfaringer.¹⁶³ Mer kunnskap om minoritetsgruppers historie og kultur i skolen kan bidra til å redusere fordommer, men undervisningen er mer effektiv dersom den aktivt utfordrer stereotyper og dekker historisk og aktuell urettferdighet mot gruppene, samt gruppenes egne perspektiver på disse temaene.¹⁶⁴

¹⁵⁹ Gordon Allport, *The Nature of Prejudice* (New York: Addison-Wesley, 1954); Thomas F. Pettigrew og Linda R. Tropp, *When groups meet: The dynamics of intergroup contact* (Hove: Psychology Press, 2013).

¹⁶⁰ Thomas F. Pettigrew, Linda R. Tropp, "How does intergroup contact reduce prejudice? Meta-analytic tests of three mediators" *European Journal of Social Psychology* 38, nr. 6 (2008); Fethi Mansouri og Matteo Vergani, "Intercultural contact, knowledge of Islam, and prejudice against muslims in Australia" *International Journal of Intercultural Relations* 66 (2018); Graham Thornicroft m.fl., «Stigma: ignorance, prejudice or discrimination?» *The British Journal of Psychiatry* 190, nr. 3 (2007); Courtney M. Bonam, «Ignoring History, Denying Racism: Mounting Evidence for the Marley Hypothesis and Epistemologies of Ignorance» *Social Psychological and Personality Science* 10, nr. 2 (2018).

¹⁶¹ Karla Perez Portilla, «Challenging Media (Mis)Representation: An Exploration of Available Models" *International Journal for Crime, Justice and Social Democracy* 7, nr. 2 (2018); Florian Arendt og Temple Northup, «Effects of long-term exposure to news stereotypes on implicit and explicit attitudes» *International Journal of Communication* 9 (2015); Tara Ross «Media and Stereotypes» i *The Palgrave Handbook of Ethnicity*, Steven Ratuva, red. (Singapore: Palgrave Macmillan, 2019); Jessika ter Wal, *Racism and cultural diversity in the mass media: An overview of research and examples of good practice in the EU Member States 1995-2000* (Utrecht: European Research Centre on Migration and Ethnic Relations, 2002); Guri Tyldum, *Holdninger til diskriminering, likestilling og hatprat i Norge*, 2. utgave (Oslo: Fafo, rapport nr. 26, 2019) s. 31.

¹⁶² Ulrich Wagner og Miles Hewstone, «Intergroup contact» i *The Oxford Handbook of Intergroup Conflict*, Linda R. Tropp (red.) (Oxford: Oxford Library of Psychology, 2012); Dominic Abrams og Anja Eller, «A temporally integrated model of intergroup contact and threat» i *Intergroup Contact Theory: Recent Developments and Future*, Loris Vezzalis og Sofia Stathi (reds.) (Abingdon: Routledge, 2016); Maureen McBride, *What works to reduce prejudice and discrimination? - A review of the evidence* (Scottish Centre for Crime and Justice Research, 2015); Sylvie Graf, Pavla Linhartova og Sabine Sczesny, «The effects of news report valence and linguistic labels on prejudice against social minorities» *Media Psychology* 23, nr. 2 (2020).

¹⁶³ Stefania Paolini m.fl., «Positive and extensive intergroup contact in the past buffers against the disproportionate impact of negative contact in the present» *European Journal of Social Psychology* 44 (2014).

¹⁶⁴ Sheri Levy m.fl., «Understanding and reducing racial and ethnic prejudice among children and adolescents» i *Handbook of prejudice, stereotyping, and discrimination* Todd D. Nelson (red.), 2. utg. (Hove: Psychology Press, 2016); Sally Grapin m.fl.,

Det er gjennomført få undersøkelser med det formål å undersøke befolkningens kjennskap til og kunnskap om samer og de nasjonale minoritetene i Norge. Et unntak er Kommunal- og moderniseringsdepartementets (KMD) undersøkelse om kjennskap til nasjonale minoriteter, som ble gjennomført høsten 2020 av IPSOS blant et landsrepresentativt befolkningsutvalg på 1000 respondenter.¹⁶⁵ I KMD-undersøkelsen svarte ni av ti at de har kjennskap til at Norge har nasjonale minoriteter. På åpne spørsmål om hvilke grupper dette innebar, kom det imidlertid frem at få har kjennskap til de fem gruppene dette gjelder. I gruppen som oppga at de hadde kjennskap til Norges nasjonale minoriteter, nevnte syv av ti samer. Kun 19 % nevnte kvener/norskfinner, 7 % romer, 6 % romanifolk/tatere, 4 % jøder og 3 % skogfinner. De som svarte at de ikke har kjennskap til nasjonale minoriteter i Norge, ble presentert for disse fem gruppene og spurt om de kjenner til noen av dem. Over ni av ti i denne gruppen hadde kjennskap til jøder, rom og romanifolket. Når det gjaldt kvener/norskfinner, hadde to av tre kjennskap, mens bare en av to hadde kjennskap til skogfinner.

Det er heller ikke gjennomført mange undersøkelser med det formål å undersøke

befolkningens eksponering for negative mediefremstillinger av samer og nasjonale minoriteter i dag. En del forskning viser at samer, jøder, romer og romani/tatere historisk sett har fått mye negativ omtale i media, og deknningen i norske medier har ofte vært preget av stereotypiske og konfliktpregede fremstillinger.¹⁶⁶ Gjennomgang av samiske nyheter i ulike aviser mellom 1970 og 2000 viser at deknningen preges av saker om konflikter mellom samene og den norske stat, at samepolitikk og reindrift ofte blir fremstilt negativt, og at samisk kultur ofte blir fremstilt som noe eksotisk på siden av norsk kultur.¹⁶⁷ En studie fullført av HL-senteret i 2016 fant at negative og problematiske utsagn om jøder er å finne både i de redigerte nyhetsmediene og i kommentarfeltene.¹⁶⁸ Undersøkelsen viser at det er særlig høy forekomst av problematiske fremstillinger av jødene som en kollektiv størrelse og ansvarliggjøring av jøder for staten Israels politikk. Tradisjonelle konspiratoriske og antisemittiske forestillinger vises oftere i kommentarfeltene. Nyhetssaker knyttet til norske romer, romani/tatere og tilreisende romer fra Øst-Europa har de siste årene ofte lagt vekt på elendighetsbeskrivelser og de opplevde problemene gruppene har, eller utgjør.¹⁶⁹

«School-based interventions for reducing youths' racial and ethnic prejudice» Policy Insights from the Behavioral and Brain Sciences 6, nr. 2 (2019); Dominic Abrams, Processes of prejudice: Theory, evidence and intervention (London: Equality and Human Rights Commission, rapport nr. 56, 2010); Sara Gabrielli m.fl., «Reducing implicit prejudice towards migrants in fifth grade pupils: efficacy of a multi-faceted school-based program» Social Psychology of Education 25 (2022).

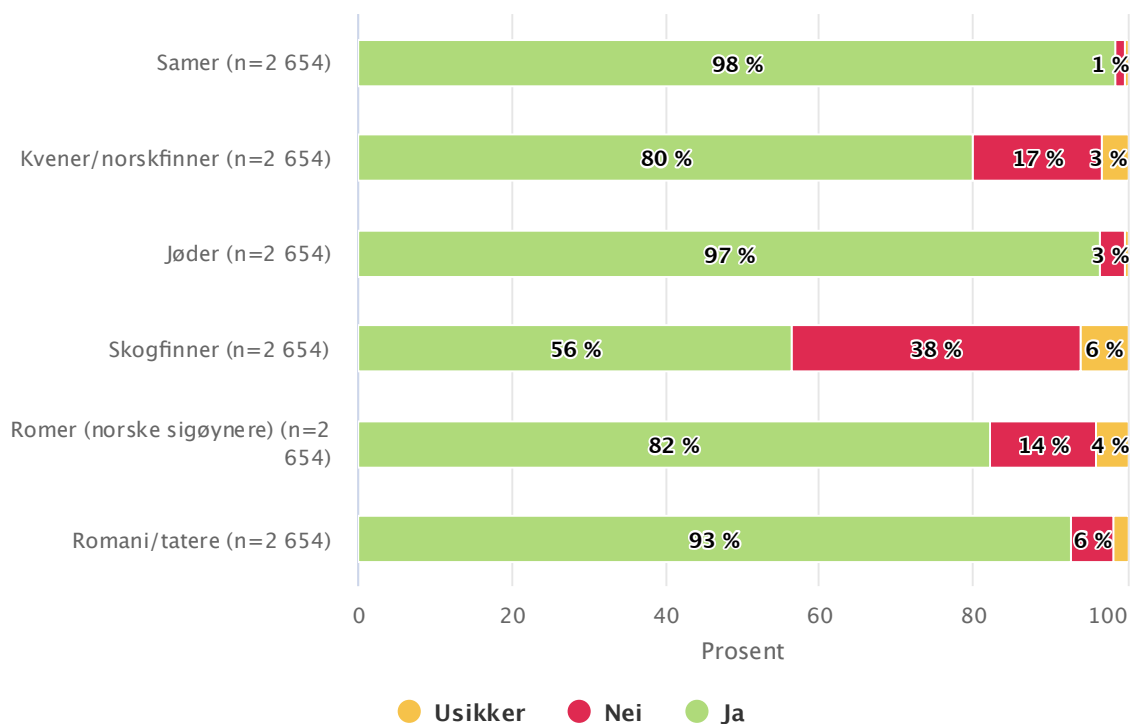
¹⁶⁵ IPSOS, Nasjonale minoriteter i Norge: Spørreundersøkelse gjennomført på oppdrag fra Kommunal- og moderniseringsdepartementet, upublisert (2020).

¹⁶⁶ Sharam Alghasi, Elisabeth Eide og Anne Hege Simonsen, Hvem er "vi" nå? Medier og minoriteter i Norge (Oslo: Cappelen Damm Akademisk, 2020); Brandal, Døving og Plesner, Nasjonale minoriteter og urfolk i norsk politikk.

¹⁶⁷ Arne Johansen Ijäs, Samer i to norske nyhetsmedier. En undersøkelse av saker med samisk hovedfokus i Nordlys og Dagsrevyen i perioden 1970-2000 (Kautokeino: Sámi allaskuvla, 2012); Arne Johansen Ijäs, Samisk pressehistorie: fra Muitalægje til Ávvir (Karasjok: CálliidLágádus, 2011); Bård A Berg, Holdninger til samer og samiske forhold 1996-2000: en undersøkelse av avisene Aftenposten, Nordlys, Finnmark dagblad, Altaposten og Finnmarken for perioden 1.1.1996-31.12.1999 (Tromsø: Senter for samiske studier, 2001).

¹⁶⁸ Guri Hjeltnes, Medieanalyse av antisemittisme i dag (Oslo: Holocaust-senteret, 2016).

¹⁶⁹ Silje M. Eriksen, «Rom for sigøynere Begreper, retorikk og moderne sagn om rom. En kulturhistorisk analyse av romdebatten» (Masteroppgave i kulturhistorie, UiO, 2016) s. 40; Rosvoll og Bielenberg, Antisiganisme, stereotyper og diskriminering av rom.

Figur 3: Har du hørt om følgende minoritetsgrupper i Norge? Utvalg: Alle respondenter.

5.2 Kjennskap

Den rapporterte kjennskapen til gruppene, målt ved spørsmålet «Har du hørt om følgende minoritetsgrupper i Norge?» er høy, med et unntak for skogfinner. Nesten alle har hørt om samer (98 %), jøder (97 %), og romani/tatere (93 %), men kjennskapen til romer (82 %) og kvener/norskfinner (80 %) er litt lavere, og bare litt over halvparten (56 %) har hørt om skogfinner.

Respondentene fikk ikke en definisjon av hver gruppe fordi hensikten med dette spørsmålet kun var å vurdere hvorvidt de har hørt om gruppene, ikke hvor mye de vet om dem. Dette spørsmålet vurderer heller ikke om respondentene er klar over gruppens særstilling som urfolk og nasjonale minoriteter, fordi dette ville innebære å gi respondentene en beskrivelse av gruppene, som vil påvirke deres svar i påfølgende spørsmål. Det er derfor mulig at noen respondenter kan ha forvekslet norske romer og romani/tatere med tilreisende romer fra Romania og andre land i Øst-Europa som reiser til Norge på sesongbasis. Dette løses

imidlertid noe ved å bruke navnene «romer (norske sigøynere)» og «romani/tatere» og ved å gi respondentene et svaralternativ som åpner for å uttrykke usikkerhet.

Yngre har gjennomgående lavere kjennskap til minoritetsgruppene enn eldre, med unntak for kjennskapen til jøder og samer, hvor de yngre har tilnærmet samme kjennskapsnivå som de eldre. I tillegg til dette viser undersøkelsen følgende:

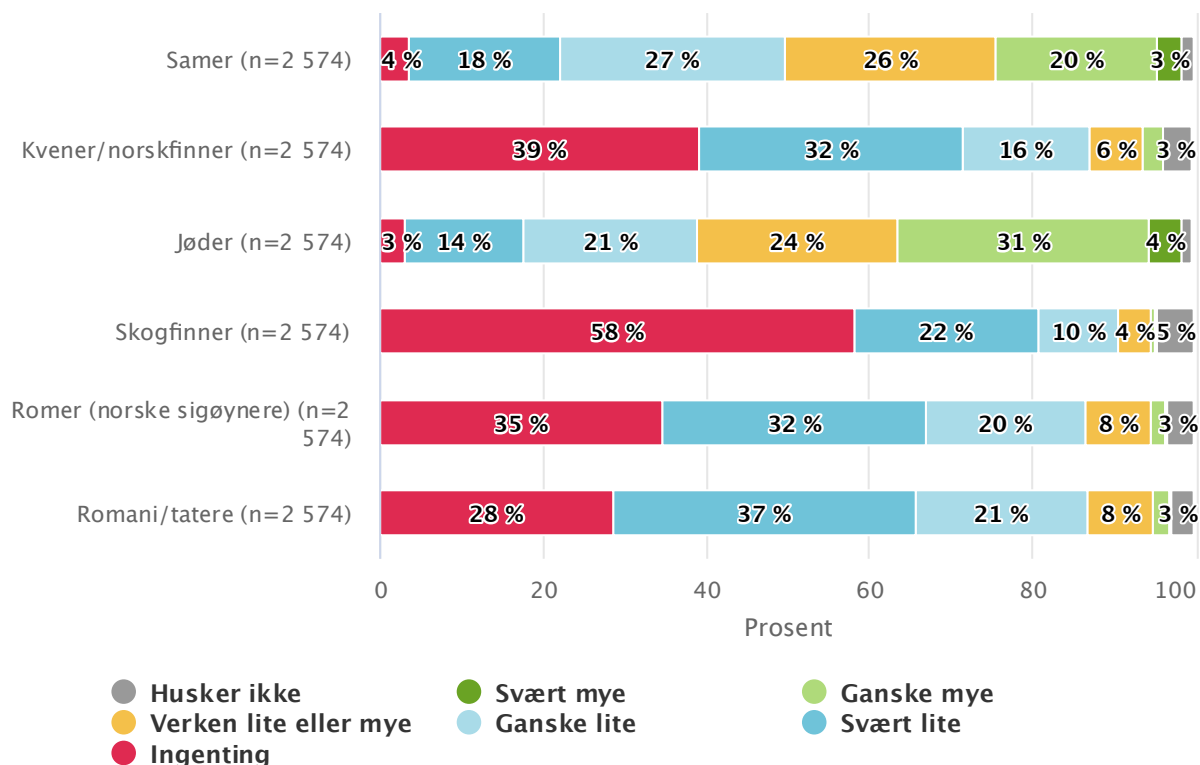
- Andelen som har hørt om samer er høy på tvers av kjønn, alder, utdanning, hvor man er bosatt i landet, og hvilken sektor man jobber i (mellom 96 % og 100 %).
- Kvener/norskfinner er mer kjent blant de som bor i Nord-Norge. I disse områdene har 94 % hørt om kvener/norskfinner. På landsbasis er tallet 80 %. Kvener/norskfinner er også betydelig bedre kjent blant eldre enn yngre. Blant de under 30 år oppgir 66 % at de har hørt om kvener, mot 91 % blant de over 60 år.

- Andelen som har hørt om jøder er like høy som andelen som har hørt om samer. I likhet med samer er andelen som har hørt om jøder like høy på tvers av kjønn, alder, utdanning, hvor man er bosatt i landet, og hvilken sektor man jobber i (mellom 94 % og 99 %).
- Den minst kjente av minoritetene, skogfinnerne, er betydelig mer kjent blant de som bor i områder assosiert med skogfinner, det vil si de østlige deler av Sør-Norge. Her har 82 % hørt om denne minoriteten, mot 56 % i landet som helhet. Skogfinnerne er også bedre kjent blant høyt utdannede enn lavt utdannede (62 % vs. 48 %), og bedre kjent blant de som jobber i offentlig sektor enn privat sektor (62 % vs. 49 %). Skogfinnerne er også bedre kjent blant eldre enn yngre. Blant de under 30 år oppgir 46 % at de har hørt om skogfinner, mot 64 % blant de over 60 år.

- Andelen som har hørt om romer er noe lavere blant unge enn eldre. Blant de under 30 svarer 77 % at de har hørt om romer, mot 85 % blant de over 60 år.
- I likhet med romer er andelen som har hørt om romani/tatere lavere blant yngre enn eldre. Blant de under 30 oppgir 82 % å ha hørt om romani/tatere, mot 97 % blant de over 60 år.

5.3 Læring om gruppene i skolen

Respondentene som har gått på grunnskole i Norge ble spurt om hvor mye de mener at de lærte om minoritetsgruppene i skolen.¹⁷⁰ Helt overordnet viser resultatene at befolkningen mener at de lærte mest om jøder og samer, og generelt lite eller ingenting om skogfinner, kvener/norskfinner, romer, og romani/tatere. Omtrent 90 % av befolkningen oppgir at de lærte ingenting, svært lite eller ganske lite om kvener/norskfinner, skogfinner, romer og

Figur 4: Hvor mye mener du at du lærte om følgende minoritetsgrupper i skolen? Utvalg: De som har gått på grunnskole i Norge.

¹⁷⁰ 97% av respondentene har gått på grunnskole i Norge.

romani/tatere på skolen, mens 49 % oppgir det samme om samer og 38 % oppgir det samme om jøder.

Skogfinner er den gruppen befolkningen opplever at de lærte klart minst om på skolen. Her er andelen som oppgir at de ikke lærte noe om gruppen 58 %. Det er også en betydelig andel av respondentene som mener at de ikke lærte noe om kvener/norskfinner (39 %), romer (35 %) og romani/tatere (28 %) på skolen. Andelen som mener at de lærte ganske eller svært mye om minoriteten på skolen ligger på 23 % for samer og 34 % for jøder. For de øvrige gruppene ligger andelen som mener de lærte ganske- eller svært mye mellom 1 % og 3 %.

De som oppgir at de lærte ganske eller svært mye om en gruppe på skolen ble spurt om de kunne gi noen eksempler på hva de lærte om minoriteten. En gjennomgang av de åpne svarene viser følgende:

- Om samer handler eksemplene på læringsutbytte typisk om reindrift, samiske næringstradisjoner, språk, kultur og Sametinget. Noen respondenter nevner også gruppens status som urfolk, samiske bosettingsområder, historie og fornorskningspolitikken.
- Blant de få som husker mye om hva de lærte om kvener/norskfinner er det typisk kvenenes finske opphav og at folkegruppen innvandret fra Finland til Nord-Norge som sitter igjen. Noen respondenter nevner også kvenske/norskfinske språk, jordbruk, fiske og området Nordkalotten.
- Om jøder er det jødeforfølgelsene under 2. verdenskrig og holocaust som framstår som det viktigste læringsutbyttet fra skolen. I

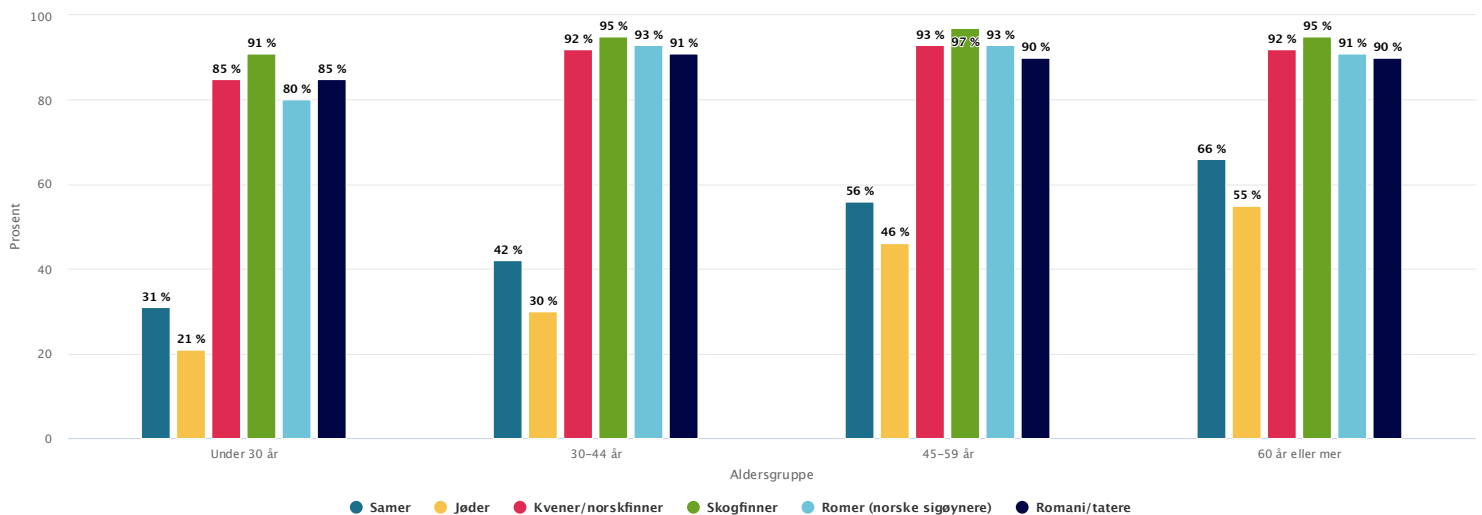
tillegg nevner mange jødisk religion, kultur og staten Israel.

- De få som oppgir at de har lært mye om skogfinner nevner det finske opphavet til gruppen og svedjebruk (dyrking av matvekster på nybrente vegetasjonsområder).
- De få som oppgir at de har lært mye om romer nevner gjerne gruppens bakgrunn som reisende/vandrefolk. Noen respondenter nevner også gruppens språk, musikk og håndverk.
- De få som oppgir at de har lært mye om romani/tatere nevner også først og fremst gruppens bakgrunn som reisende/vandrefolk. Noen respondenter nevner også gruppens språk, musikk og håndverk.

For de fleste av respondentene som oppgir at de lærte mye om gruppene på skolen, var hovedtemaene knyttet til kultur, språk, religion og tradisjoner. Mens noen respondenter nevnte rettighetene til samer og jøder og den historiske urettferdigheten disse gruppene har opplevd, var det få som nevnte disse temaene i forhold til kvener/norskfinner, skogfinner, romer og romani/tatere. Dette samsvarer med et funn senere i undersøkelsen om at en av ti er uenig i at jøder, romer og romani/tatere har opplevd stor historisk urett fra den norske stat, mens halvparten av respondentene ikke klarer å svare på spørsmålet i forhold til skogfinner.¹⁷¹

Ettersom lærerplaner har endret seg over tid er det spesielt interessant å se nærmere på hvordan vurderingene av hva man lærte om samene og de ulike nasjonale minoritetene på skolen varierer mellom aldersgruppe (se Figur 5). For de minst kjente minoritetene, altså kvener/norskfinner, skogfinner, romer, og romani/tatere, finner vi ingen vesentlige

¹⁷¹ Se kapittel 7.6.

Figur 5: Andelen som oppgir at de lærte ingenting, svært lite eller ganske lite om gruppene på skolen. Etter aldersgruppe. Utvalg: De som har gått på grunnskole i Norge.

forskjeller mellom aldersgruppene med hensyn til vurderingene av hva man lærte om de ulike minoritetene. Mens andelen som oppgir at de ikke har lært noe i det hele tatt om disse minoritetene på skolen er litt mindre blant yngre respondenter, er andelen som oppgir at de lærte ganske eller svært mye, liten for alle aldersgrupper. For jøder og samer derimot, finner vi noen tydelige forskjeller mellom aldersgruppene: Blant de under 30 år oppgir 49 % at de lærte svært mye eller ganske mye om jøder, og 36 % at de lærte svært mye eller ganske mye om samer. Dette står i sterk kontrast til de på 60 år eller mer, hvor 26 % oppgir at de lærte svært mye eller ganske mye om jøder, og 14 % oppgir at de lærte svært mye eller ganske mye om samer. På et overordnet nivå ser vi at undervisning om samer og jøder i skolen har økt i omfang hvert tiår, mens undervisning om kvener/norskfinner, skogfinner, romer og romani/tatere har holdt seg stabilt på et lav nivå.

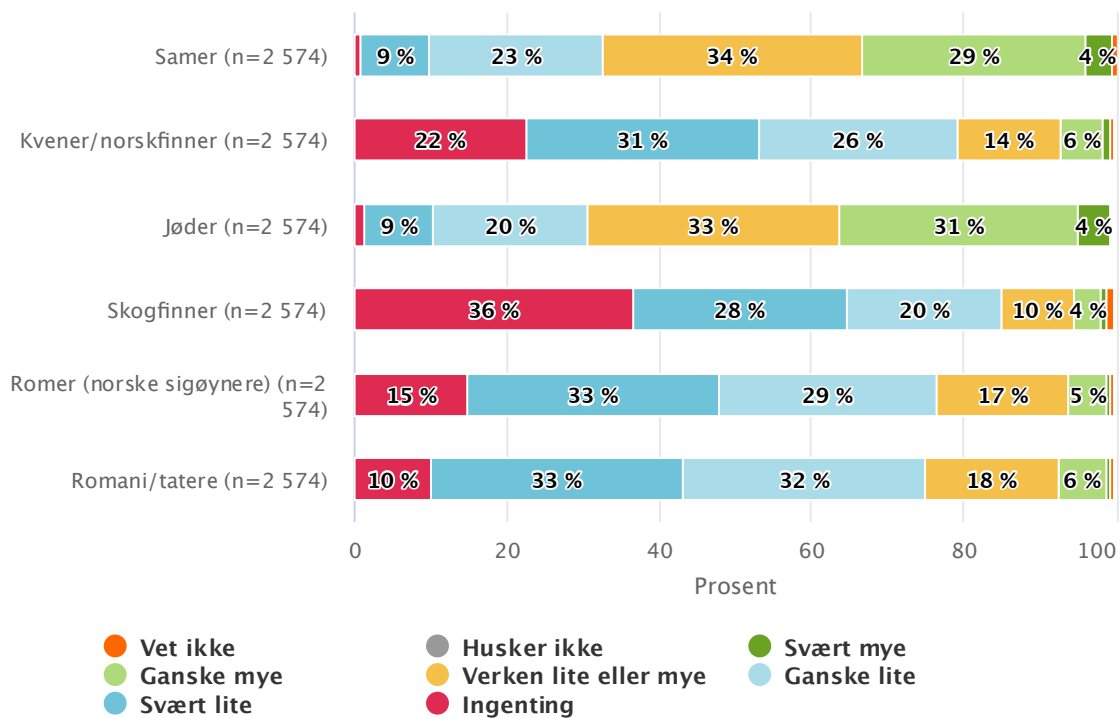
5.4 Egen vurdering av egen kunnskap

Alle som besvarte undersøkelsen, uavhengig av om de har gått på norsk grunnskole eller ikke, ble spurt om å gi en overordnet vurdering av egen kunnskap (i det følgende anvendes

begrepet «selvrapportert kunnskap») som de har om hver enkelt minoritetsgruppe i dag. Sammenstillingen av resultatene for de ulike gruppene viser, i tråd med resultatene for læringsutbytte, at selvrapportert kunnskap er størst om samer og jøder, og svært lav om skogfinner, kvener/norskfinner, romer, og romani/tatere. Omtrent 80 % av befolkningen oppgir at de har ingen, svært lite eller ganske lite kunnskap om kvener/norskfinner, skogfinner, romer og romani/tatere i dag, mens omtrent 30 % oppgir det samme om samer og jøder. Andelen som mener at de har svært eller ganske mye kunnskap ligger på 33 % for samer, 35 % for jøder, og mellom 4 og 7 % for de øvrige gruppene.

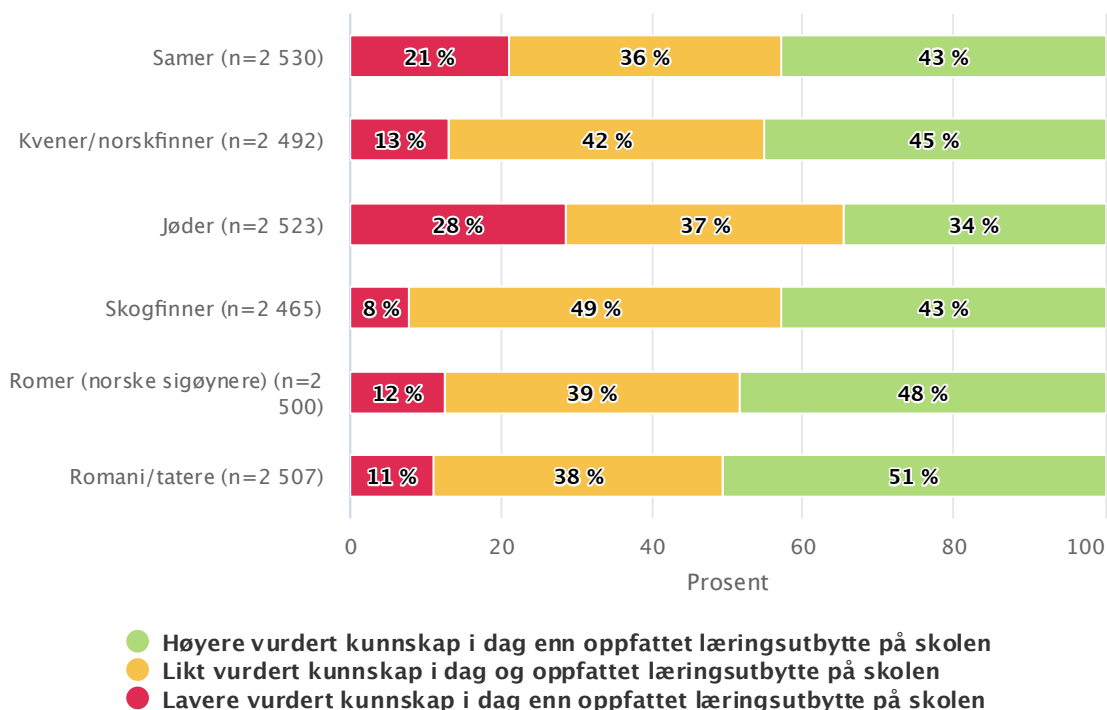
Høyt utdannede oppgir gjennomgående at de har mer kunnskap om samer og nasjonale minoriteter enn lavt utdannede. I tillegg viser undersøkelsen følgende:

- Andelen som oppgir at de har mye kunnskap om samer er (som forventet) størst blant de som er bosatt i Nord-Norge, hvor 54 % oppgir å ha ganske eller svært mye kunnskap om målgruppen (vs. 33 % i landet som helhet). De eldste (over 60 år) oppgir også i vesentlig større grad at de har mye

Figur 6: Hvor mye kunnskap har du om følgende grupper i dag? Utvalg: Alle respondenter.

- kunnskap om samer enn de yngste (under 30 år) (42 % vs. 27 %).
- Utbredelsen av kunnskap om kvener/norskfinner følger samme mønster som for samer: blant de som er bosatt i Nord-Norge oppgir flere at de har ganske eller svært mye kunnskap om kvener/norskfinner (19 % vs. 7 % i landet som helhet). Undersøkelsen viser også det samme mønsteret mht. alder: de yngste oppgir i lavere grad at de har kunnskaper om gruppen enn de eldste (3 vs. 9 %).
 - Selvrapportert kunnskap om romani/tatere er klart høyere blant de som er bosatt i de østlige deler av Sør-Norge, hvor 14 % oppgir å ha ganske eller svært mye kunnskap om romani/tatere (vs. 7 % i landet som helhet). De eldste oppgir også i større grad å ha kjennskap til romani/tatere enn andre aldersgrupper (11 % oppgir at de har ganske eller svært mye kunnskap).
 - Selvrapportert kunnskap om skogfinner er mye høyere i områder assosiert med skogfinner, det vil si de østlige deler av Sør-Norge. I disse områdene oppgir 16 % at de har ganske eller svært mye kunnskap. På landsbasis er tallet 5 %.
 - Den selvrapporterte kunnskapen om jøder er størst blant de eldste og yngste (henholdsvis 42 % og 39 % rapporterer mye kunnskap) og noe lavere i aldersgruppene mellom, altså de mellom 30 og 59 år (33 % rapporterer mye kunnskap).
 - Selvrapportert kunnskap om kvener/norskfinner er høyere blant de eldste sammenliknet med de yngste (10 % vs. 4 %).
 - Den selvrapporterte kunnskapen om romer er noe høyere blant de eldste sammenliknet med de yngste (8 % vs. 3 % oppgir ganske mye kunnskap).
 - Selvrapportert kunnskap er generelt lavere blant de som jobber i privat sektor sammenliknet med de som jobber i offentlig sektor. For eksempel er andelen som oppgir å ha ingen, svært lite eller ganske lite kunnskap om romani/tatere 81 % for de som jobber i privat sektor, vs. 73 % for de som jobber i offentlig sektor.
 - Det er ingen store forskjeller i selvrapportert kunnskap blant de 132 respondentene som jobber i førstelinje innen helsetjenester eller blant de 178 som jobber i barnehage, skole og undervisning, sammenliknet med gjennomsnittet. Omtrent 70-80 % av disse

Figur 7: Læring og kunnskap om minoriteter: Sammenstilling av vurdert læring i skolen og kunnskap i dag. Utvalg: Alle respondenter.

respondentene oppgir at de har ingen, svært lite eller ganske lite kunnskap om kvener/norskfinner, skogfinner, romer og romani/tatere i dag, mens omtrent 25-30 % oppgir det samme om samer og jøder.

En sammenstilling av selvrapportert læring i grunnskolen og kunnskap i dag viser helt overordnet at en tilsvarende andel av respondentene enten har økt kunnskapen om gruppene siden de gikk på skolen eller har opprettholdt samme kunnskapsnivå (mellom 34 % og 51 % avhengig av gruppe). Andelen som oppfatter at de ligger på et lavere kunnskapsnivå enn de hadde på skolen er noe høyere for samer og jøder. Dette gjenspeiler trolig at undervisningen om disse gruppene er mer omfattende enn for de øvrige gruppene.

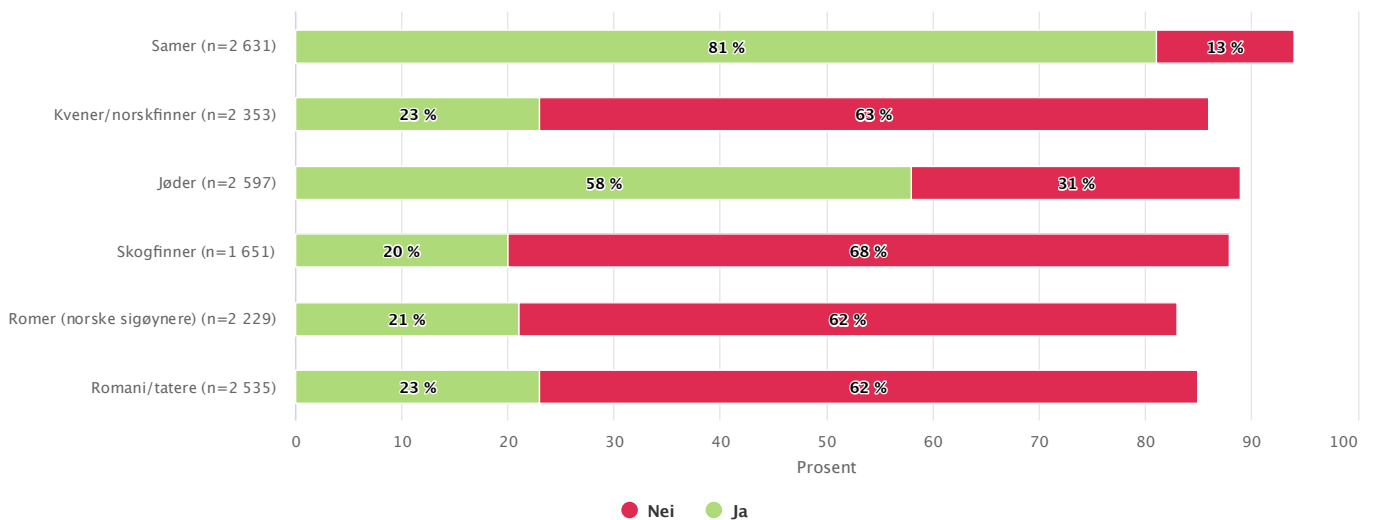
Generelt rapporterer eldre, og spesielt den eldste aldergruppen (60 år +) i større grad at de har høyere selvrapportert kunnskap om samer og nasjonale minoriteter i dag sammenliknet med hva de oppfatter at de lærte om gruppene på grunnskolen. Høyt utdannede oppfatter også

i større grad at de har et høyere kunnskapsgrunnlag i dag enn læringsutbytte på skolen.

5.5 Medieoppmerksomhet

De som oppgir at de har hørt om de respektive gruppene ble spurt om de har lest, sett eller hørt saker i media om gruppene de siste 12 månedene. Flest oppgir å ha lagt merke til nyhetssaker om samer (81 %). Det er også en stor andel som har lagt merke til nyhetssaker om jøder (58 %). Kun et mindretall oppgir å ha lagt merke til nyhetssaker om de øvrige gruppene (mellom 20 % og 23 %).

Medieoppslag om samer, kvener, jøder, og skogfinner oppfattes å framstille disse gruppene på en vanligvis positiv eller balansert måte, mens oppslag om romer og

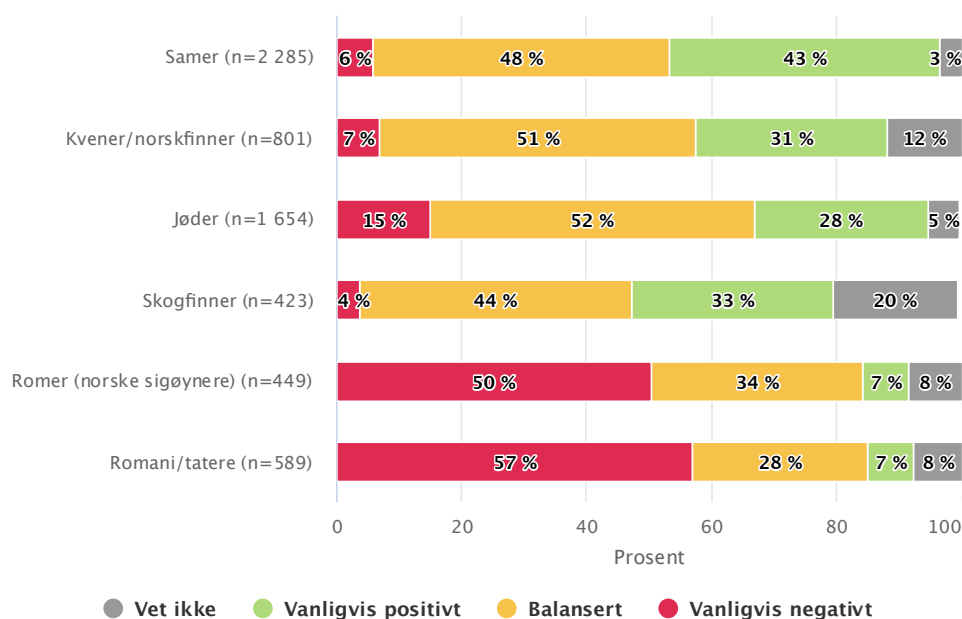

Figur 8: Har du lest, sett eller hørt saker i media om disse minoritetsgruppene de siste 12 månedene? Utvalg: Kun de som har hørt om gruppene.

romani/tatere i overveiende grad oppfattes å framstille disse gruppene vanligvis negativt. Andelen som oppfatter at gruppene vanligvis framstilles negativt i medieoppslag er 57 % for romani/tatere og 50 % for romer. Oppslag om jøder oppfattes som vanligvis negative av 15 %. Tilsvarende tall (vanligvis negative) er 7 % om kvener/norskfinner, 6 % om samer, og 4 % om skogfinner.

- Andelen som oppfatter medieoppslag om samer som vanligvis negative er høyere blant de som er bosatt i Nord-Norge (11 %).

- Personer med lav utdanning oppfatter i større grad oppslag om kvener/norskfinner som negativt vinklet (14 %), sammenliknet med de med høy utdanning (4 %).
- De som jobber i førstelinje, i kontakt med publikum, brukere og lignende oppfatter i noe større grad oppslag om romer og romani/tatere negativt vinklet (henholdsvis 60 % og 63 %), sammenliknet med de som ikke jobber i førstelinje (henholdsvis 46 % og 54 %).

Figur 9: Hvordan synes du følgende grupper blir fremstilt i medieoppslagene du har sett eller hørt? Utvalg: Kun de som har lagt merke til mediesaker om de respektive gruppene.

5.6 Kontakt

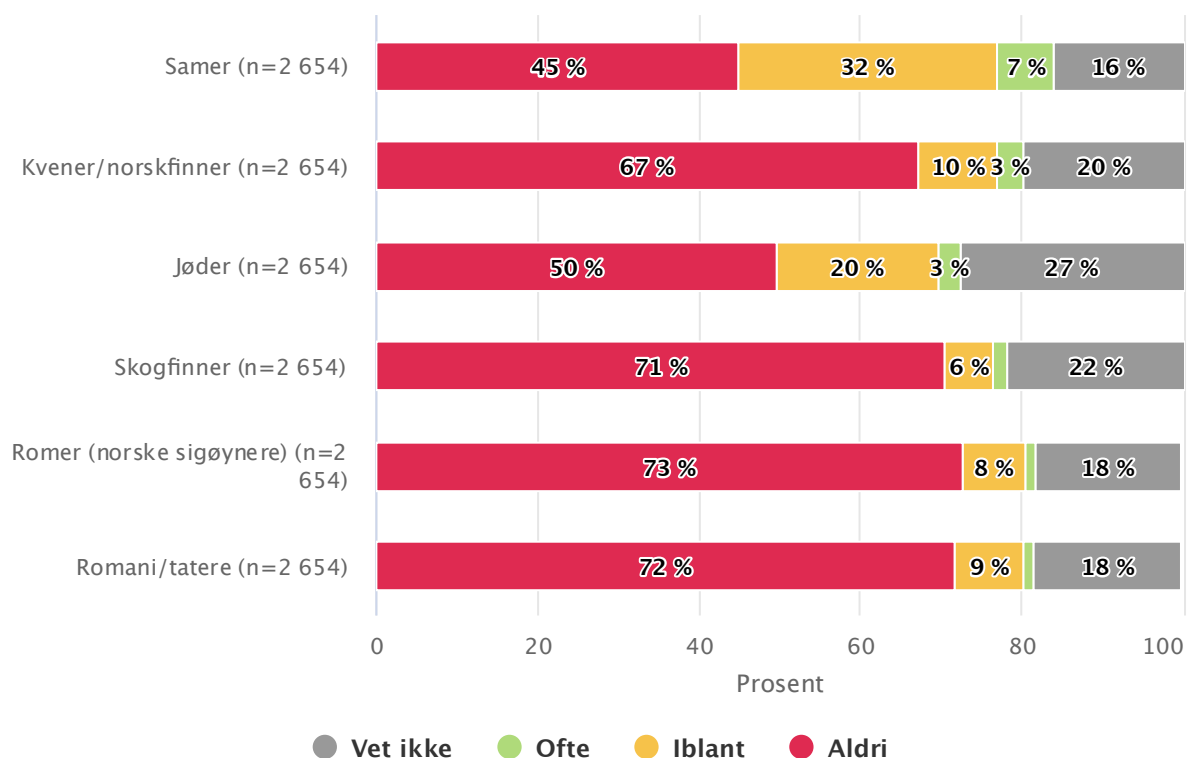
I undersøkelsen ble det stilt spørsmål om hvor ofte de med kjennskap har hatt kontakt med de respektive gruppene det siste året.

Selvrapportert kontakt med gruppene er lav, men befolkningen oppgir i større grad å være i kontakt med samer og jøder enn de øvrige gruppene. Omtrent 70 % av befolkningen oppgir at de «aldri» har vært i kontakt med kvener/norskfinner, skogfinner, romer og romani/tatere det siste året, mens omtrent halvparten oppgir det samme om kontakt med samer og jøder.

Hva som legges i begrepet «kontakt» ble ikke definert i spørsmålet og har derfor vært åpent for individuell tolkning av de som har svart på undersøkelsen. Gitt den relativt høye andelen respondenter som svarte at de har kontakt med samer og jøder, er det sannsynlig at noen respondenter har tolket begrepet «kontakt» vidt, det vil si ikke begrenset til personlig kontakt eller noen man omgås fra tid til annen eller kommer over gjennom et fysisk møte.

Kontakten med gruppene er betydelig hyppigere i de geografiske områdene som assosieres med de respektive gruppene, og spesielt i Nord-Norge:

- Blant personer som er bosatt i Nord-Norge, det vil si Nordland, Troms og Finnmark, ligger andelen med hyppig (ofte) kontakt med samer på 34 % (vs. 7 % i landet som helhet), og andelen med hyppig kontakt med kvener på 13 % (vs. 3 % i landet som helhet).
- Blant personer som er bosatt i områder assosiert med sørsamer, det vil si Midt-Norge og de nord-østlige deler av Innlandet, ligger andelen med hyppig (ofte) kontakt med samer på 13 %.
- Blant personer som er bosatt i områder assosiert med skogfinner, det vil si de østlige deler av Sør-Norge, ligger andelen med hyppig (ofte) kontakt med skogfinner på 7 % og andelen med hyppig (ofte) kontakt med romani/tatere på 3 %.

Figur 10: Hvor ofte har du hatt kontakt med personer fra følgende minoritetsgrupper de siste 12 månedene? Utvalg: Kun de som har hørt om gruppene.

I tillegg viser undersøkelsen at personer som jobber i offentlig sektor oftere har kontakt med samer og kvener enn personer som jobber i privat sektor:

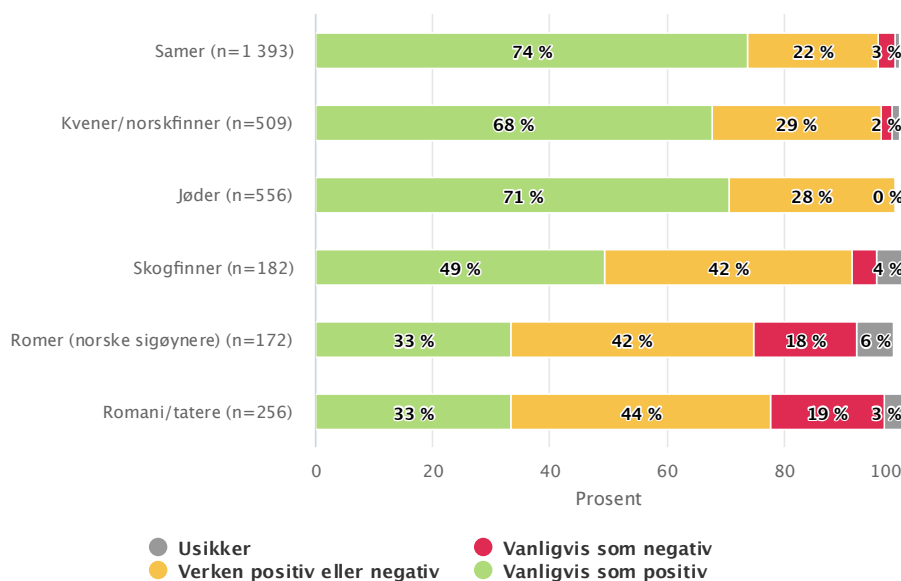
- Ofte kontakt med samer: 12 % i offentlig sektor, mot 5 % i privat sektor.
- Ofte kontakt med kvener: 5 % i offentlig sektor, mot 2 % i privat sektor.

Generelt sett oppfattes kontakten med de ulike minoritetene i større grad som positiv enn negativ, men andelen som opplever kontakten med romer og romani/tatere som negativ er betydelig høyere enn for de øvrige gruppene.

Analysegrunnlaget/antall intervju er begrenset og mulighetene for å bryte resultatene for selvrapportert kontakt ned på relevante bakgrunnsvariabler er begrenset for skogfinner, romer, og romani/tatere.

Blant de som har vært i kontakt med samer, kvener, eller, jøder finner vi ingen grupper som skiller seg betydelig ut når det gjelder negativ opplevelse av kontakt med disse gruppene. Det er imidlertid noe variasjon mht. andelen som oppgir at kontakten har vært positiv som kan sees på tvers av disse tre gruppene:

- Menn opplever i noe mindre grad kontakten med minoritetene som positiv sammenliknet med kvinner. Dette gjelder for alle de tre gruppene.
- Aldersgruppen 45–59 skiller seg ut med en noe lavere andel som opplever kontakten med samer og kvener/norskfinner som positiv. De over 60 år skiller seg derimot ut med en høyere andel som opplever kontakten som positiv.
- Lavt utdannede skiller seg fra høyt utdannende med en noe lavere andel som opplever kontakten med kvener/norskfinner og jøder som positiv.
- Personer ansatt i privat sektor skiller seg fra de som er ansatt i offentlig sektor med en noe lavere andel som opplever kontakten som med samer og kvener/norskfinner positiv.
- Andelen som opplever kontakt med romani/tatere som vanligvis negativ er høyere blant de som jobber i privat sektor (23 %) sammenlignet med de som jobber i offentlig sektor (13 %).
- Andelen som opplever kontakt med samer som vanligvis negativ er høyere blant de som jobber i førstelinje innen helsetjenester (7 % vs. 3 %).

Figur 11: Hvordan har du opplevd kontakten med denne gruppen?
Utvalg: Kun de som rapporterer at de har vært i kontakt med de respektive gruppene.

6. Holdninger

6.1 Bakgrunn og eksisterende forskning

I undersøkelsen kartlegges ulike dimensjoner av negative holdninger for hver av gruppene: eget inntrykk, oppfatninger om andres holdninger, sosial avstand, holdninger til klassiske stereotypier og oppfatninger om rettigheter. Dette bidrar til å forstå den spesifikke karakteren av holdninger overfor hver gruppe, men betyr ikke at holdninger til en gruppe generelt er verre eller mer skadelige enn holdninger til andre grupper. Dimensjonene eksisterer til en viss grad uavhengig av hverandre og påvirker ulike minoritetsgrupper i ulik grad.

Negative holdninger til minoritetsgrupper kan komme eksplisitt til uttrykk, men er også å finne i innvendinger mot rettighetene eller statusen til bestemte grupper og stereotypier om at grupper mottar for mye eller bidrar for lite til samfunnet. Ikke alle som har negative holdninger til samer eller nasjonale minoriteter vil si eller gjøre noe diskriminerende eller hatefullt mot disse gruppene. Men forskning tyder på at fordommer vanligvis er en av flere årsaker til diskriminering og hatprat, og at tiltak for å

forbedre kontakt, kunnskap og holdninger kan bidra til å redusere problemet.¹⁷²

De ulike typene negative holdninger til minoritetsgrupper kan delvis forklares av Fiske og kollegers «stereotype content model»,¹⁷³ som er diskutert i norsk sammenheng av blant annet forsker Hege Høyvik Bye.¹⁷⁴ Modellen organiserer stereotypier langs to dimensjoner: varme og kompetanse. Kompetanse refererer her til dyktighet og selvsikkerhet, mens varme viser til snillhet og ærlighet. Disse aksene kan igjen krysse hverandre. Samer er blant gruppene som ble ansett som varme og ganske kompetente, mens jøder er blant de som ble ansett som moderat til høy på varme og særlig høy på kompetanse, og romer ofte ble ansett som kalde og inkompetente. Et viktig prinsipp i modellen er at stereotypiene er knyttet til emosjonelle fordommer. Man kan beundre de varme/kompetente, misunne de kalde/kompetente, synes synd på de varme/inkompetente og forakte de kalde/inkompetente.

I denne delen av undersøkelsen spørres respondentene hvor positivt eller negativt deres inntrykk av gruppene er, basert på det

¹⁷² Mark Walters m.fl., *Causes and Motivations of Hate Crime* (London: Equality and Human Rights Commission, rapport nr. 102, 2016), s. 25; Neil Chakraborti og Jon Garland, *Hate Crime: Impact, Causes & Responses*, 2. utg. (SAGE Publications, 2015); Colin Roberts m.fl., *Understanding who commits hate crime and why they do it* (Cardiff: Welsh Government Social Research, 2013), s. 32; Dylan Glover m.fl., «Discrimination as a Self-Fulfilling Prophecy: Evidence from French Grocery Stores» *Quarterly Journal of Economics* 132, nr. 3 (2017); J. Aislinn Bohren m.fl., *The Dynamics of Discrimination: Theory and Evidence* (Philadelphia: Penn Institute for Economic Research, rapport nr. 18-016, 2018); Claudia Lenz m.fl., *Tiltak mot hatefulle ytringer: Kunnskaps- og tiltaksoversikt* (Oslo: Holocaust-senteret, 2018); McBride, *What works to reduce prejudice and discrimination? - A review of the evidence*.

¹⁷³ Susan T. Fiske mfl., «A Model of (Often Mixed) Stereotype Content: Competence and Warmth Respectively Follow from Perceived Status and Competition» *Journal of Personality and Social Psychology* 82, nr. 6 (2002).

¹⁷⁴ Hege H. Bye mfl., «Stereotypes of Norwegian Social Groups» *Scandinavian Journal of Psychology* 55, nr. 5 (2014); Hege Høyvik Bye, «Norske stereotypier» *Tidsskrift for Norsk psykologforening* 52, nr. 11 (2015).

såkalte «feeling thermometer».¹⁷⁵ HL-senteret kaller dette den affektive eller emosjonelle dimensjonen av holdninger som omfatter respondentenes følelser av sympati eller antipati overfor gruppene.¹⁷⁶ Siden dette er det mest direkte spørsmålet om negative holdninger til gruppene, er det mer påvirket av en tendens til å underrapportere sosialt uønskede holdninger. Det kan antas at respondentene som svarer negativt på dette spørsmålet har mer eksplisitte negative holdninger til de angitte gruppene, er klar over disse holdningene og tror at det er sosialt akseptabelt å uttrykke slike holdninger åpent. Andre kan ha et negativt inntrykk av gruppene, men vegrer seg for å uttrykke slike holdninger åpent fordi de ikke ønsker å framstå som intolerante, eller kan ha mer implisitte negative holdninger som de ikke er klar over.¹⁷⁷

Undersøkelsen inneholder også et spørsmål om respondentenes oppfatning av den bredere befolkningens holdninger til samer og nasjonale minoriteter. Undersøkelser utført av blant annet Fafo og HL-senteret har inkludert lignende spørsmål om respondentenes syn på utbredelsen av diskriminering og negative holdninger til

jøder, samer, romer og romani/tatere.¹⁷⁸ Fordi denne typen spørsmål er mindre direkte enn spørsmål om respondentenes egne holdninger, er den mindre påvirket av politisk korrekthet og kan være en mer nøyaktig indikator på nivået av fordommer i samfunnet.¹⁷⁹ Omfanget av opplevde negative holdninger i befolkningen er derfor ofte høyere enn selvrapporterte negative holdninger. Forskning tyder også på at samsvar med opplevde sosiale normer spiller en viktig rolle i spredningen av fordommer,¹⁸⁰ og at individer som selv har et nøytralt syn på en bestemt minoritetsgruppe gradvis kan utvikle mer negative holdninger dersom de oppfatter slike holdninger som utbredte og sosialt aksepterte.¹⁸¹ Men å være bevisst på negative holdninger i samfunnet betyr ikke nødvendigvis at man er enig i slike holdninger. Når noen respondenter blir bedt om å utdype mulige årsaker til befolkningens syn på gruppene i oppfølgingsspørsmål, beskriver de fenomenet generelt med henvisning til historiske og sosiale forhold, mens andre beskriver eller begrunner befolkningens syn med henvisning til sitt eget syn på gruppene.

En veletablert tilnærming til å måle fordommer er å spørre hvor komfortable

¹⁷⁵ Shannon Nelson, «Feeling thermometer» i Paul Lavrakas (red.), *Encyclopedia of survey research methods* (Sage Publications, 2008); Dominic Abrams, Hannah J. Swift og Lynsey Mahmood, *Prejudice and unlawful behaviour: Exploring levers for change* (London: Equality and Human Rights Commission, rapport nr. 101, 2016), s. 37-38.

¹⁷⁶ Hoffmann og Moe, *Holdninger til jøder og muslimer 2017*, s. 33.

¹⁷⁷ Tyldum, *Holdninger til diskriminering, likestilling og hatprat i Norge*, s. 32.

¹⁷⁸ *Ibid.*, s. 68; Hoffmann og Moe, *Holdninger til jøder og muslimer 2017*, s. 66.

¹⁷⁹ Abrams, *Prejudice and unlawful behaviour*, s. 38.

¹⁸⁰ Christian Crandall, Amy Eshleman og Laurie O'Brien, «Social norms and the expression and suppression of prejudice: the struggle for internalization» *Journal of Personality and Social Psychology* 82, nr. 3 (2002); Gretchen Sechrist og Charles Stangor, «Perceived consensus influences intergroup behavior and stereotype accessibility» *Journal of Personality and Social Psychology* 80, nr. 4 (2001); Jordan Robbins og Joachim Krueger, «Social projection to ingroups and outgroups: A review and meta-analysis» *Personality and Social Psychology Review* 9, nr. 1 (2005).

¹⁸¹ Luca Váradi, Ildikó Barna og Renáta Németh, «Whose Norms, Whose Prejudice? The Dynamics of Perceived Group Norms and Prejudice in New Secondary School Classes» *Frontiers in Psychology* 11 (2021); Margaret Tankard og Elizabeth Levy Paluck «Norm perception as a vehicle for social change» *Social Issues and Policy Review* 10, nr. 1 (2016); Luca Váradi, *Youths Trapped in Prejudice: Hungarian Adolescents' Attitudes Towards the Roma* (Weisbaden: Springer Science & Business, 2014); Elisabeth Noelle-Neumann, *The Spiral of Silence: Public Opinion-Our Social Skin* (Chicago: University of Chicago Press, 1984).

man ville være med å være i kontakt med minoritetsgrupper på ulike arenaer.¹⁸² Dette konseptet omtales som «sosial avstand» eller «toleranse for nærhet». I denne undersøkelsen presenterer vi tre ulike mål på sosial avstand: hvilke grupper man ikke kunne tenkt seg som nabo, som del av vennekretsen, som kollega, eller som nært familiemedlem. Sosial avstand er ofte knyttet til følelser av forakt eller avsky overfor en gruppe. Det kan også indikere sannsynlighet for at noen vil vise diskriminerende atferd fordi det måler grensene for toleranse for fysisk og sosial nærhet til medlemmer av andre grupper. Et behov for sosial avstand kan også stamme fra andre bekymringer som ikke nødvendigvis er knyttet til fordommer, som sosiale normer og kulturelle eller religiøse regler. Likevel anses sosial avstand generelt som et nyttig mål på toleranse og samhold mellom grupper.

Undersøkelsen måler også i hvilken grad respondentene er enige i et utvalg stereotypier om samer og nasjonale minoriteter, samt påstander om gruppenes historie og rettigheter. HL-senteret har inkludert lignende spørsmål om stereotypier overfor jøder i sine undersøkelser i mange år,¹⁸³ men det er få studier av utbredelsen av

stereotypier overfor samer og de andre nasjonale minoritetene. Stereotypier er en form for sosial kategorisering, som er en naturlig kognitiv prosess som lar mennesker gjøre raske antagelser om seg selv og andre for å vurdere potensielle trusler og for å gjøre livet mer forutsigbart.¹⁸⁴ Problemet er at folk har en tendens til å være enig i stereotypier som overvurderer gruppene de tilhører og undervurderer eller forenkler dem de ikke tilhører.¹⁸⁵ Dette kan føre til uberettiget mistenksomhet, fiendtlighet eller unngåelse overfor mennesker basert utelukkende på deres tilknytning til en bestemt gruppe. Forskning viser at stereotypier kan påvirke folks beslutninger og atferd og ofte bidra til diskriminering og hatprat/hets.¹⁸⁶

Til slutt inneholder denne delen av undersøkelsen spørsmål om respondentenes motivasjon til å kontrollere sine egne negative holdninger til minoritetsgrupper. Personlige (interne) bekymringer for å *ha* negative holdninger til minoritetsgrupper er annerledes enn sosiale (eksterne) bekymringer for å *uttrykke* slike holdninger åpenlyst.¹⁸⁷ Personer som har eksterne og interne bekymringer har lavere tilbøyelighet for å ytre negative holdninger. Å måle disse holdningene er nyttig fordi det

¹⁸² Emory S. Bogardus, «A social distance scale» *Sociology and Social Science Research* 17 (1933); Hoffmann og Moe, *Holdninger til jøder og muslimer 2017*, s. 34.

¹⁸³ Hoffmann og Moe, *Holdninger til jøder og muslimer 2017*, s. 36.

¹⁸⁴ Amy Cuddy m.fl., «Stereotype content model across cultures: Towards universal similarities and some differences» *British Journal of Social Psychology* 48, nr. 1 (2009); David Schneider, *The Psychology of Stereotyping* (New York: Guilford Press, 2004).

¹⁸⁵ Dominic Abrams, «Social identity and intergroup relations» i *APA handbook of personality and social psychology*, Mario Mikulincer m.fl. (reds.) (Washington: American Psychological Association, 2015).

¹⁸⁶ Anthony Greenwald og Mahzarin Banaji, «Implicit social cognition: attitudes, self-esteem, and stereotypes» *Psychological Review* 102, nr. 1 (1995); Todd Nelson, *Handbook of Prejudice, Stereotyping and Discrimination*, 2. utg. (Hove: Psychology Press, 2016); Jana Papcunová m.fl., «Hate speech operationalization: a preliminary examination of hate speech indicators and their structure» *Complex and Intelligent Systems* (2021); ActiveWatch, *Report on research on how to identify incidents most likely to generate waves of hate speech* (2021); Mark Walters m.fl., *Causes and Motivations of Hate Crime*.

¹⁸⁷ Ashby Plant og Patricia Devine, 'Internal and external motivation to respond without prejudice', *Journal of Personality and Social Psychology* 75, nr. 3 (1998).

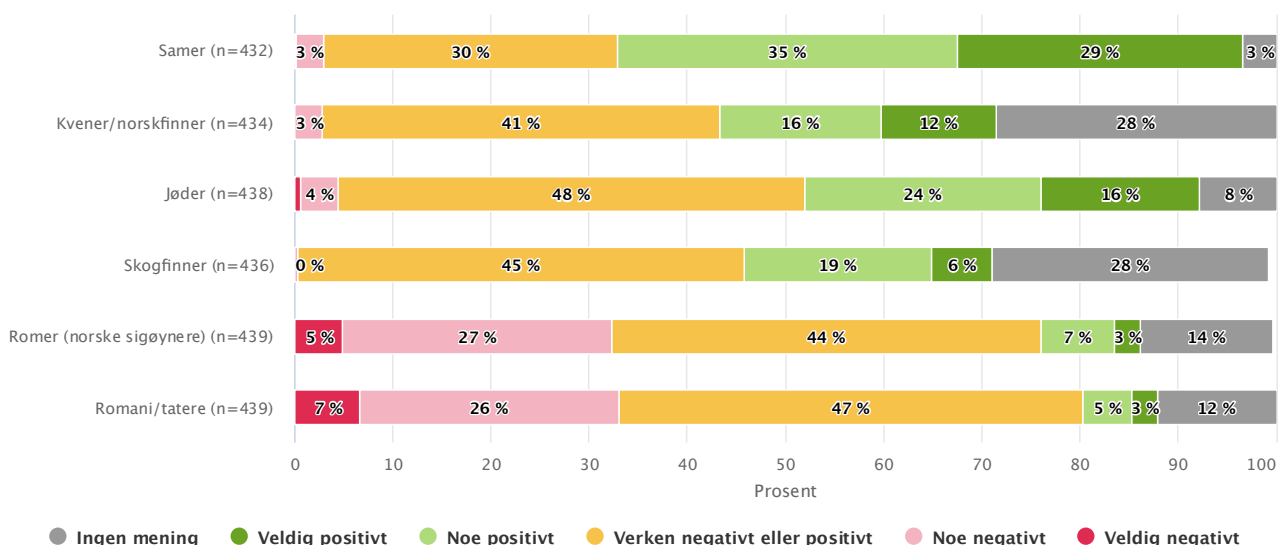
kan gi en indikasjon på endringer over tid. Det kan også bidra til å forstå hvilke underliggende motivasjoner som bidrar til ulike typer holdninger og til å utvikle mer målrettede tiltak for å møte dem.

6.2 Overordnet inntrykk av gruppene

Respondentene ble delt inn i seks delutvalg og spurt om deres inntrykk av én tilfeldig valgt gruppe av gruppene de har hørt om. Undersøkelsen viser at 64 % av befolkningen har et positivt inntrykk og 3 % har et negativt inntrykk av samer. Når det gjelder jøder, viser undersøkelsen at 40 % har et positivt inntrykk og at 5 % har et negativt inntrykk. Videre har 28 % et positivt inntrykk og 3 % et negativt inntrykk av kvener/norskfinner. Når det gjelder skogfinner oppgir 25 % at de har et positivt inntrykk og ingen at de har et negativt inntrykk. Andelen med et *dårlig inntrykk* av romer er 32 %, mot 10 % positivt inntrykk. Tilsvarende ser vi at andelen med et dårlig inntrykk av romani/tatere er 33 %, mot 8 % positivt inntrykk. En betydelig andel av respondentene valgte det nøytrale svaralternativet «verken negativt eller positivt» for alle grupper (mellom 30 % og 40 %).

I tillegg viser undersøkelsen følgende:

- Blant personer bosatt i Nord-Norge er andelen med et negativt inntrykk av samer og kvener/norskfinner høyere enn gjennomsnittet (11 % vs. 3 %).
- Blant høyt utdannede er andelen med et negativt inntrykk av romer høyere enn blant lavt utdannede (38 % vs. 22 %).
- Blant de som aldri har vært i kontakt med kvener/norskfinner er andelen med et positivt eller veldig positivt inntrykk noe lavere (21 % vs. 28 %).
- Blant de som har lite eller ingen kunnskap om skogfinner er andelen med et positivt inntrykk en antydning lavere (19 % vs. 25 %).
- Blant de som opplever at befolkningen ellers (andre) har et negativt inntrykk av romer er andelen som selv har et negativt inntrykk av romer også betydelig høyere enn gjennomsnittet (47 % vs. 32 %).
- Blant de som opplever at befolkningen ellers (andre) har et negativt inntrykk av romani/tatere er andelen som selv har et negativt inntrykk av romani/tatere også betydelig høyere enn gjennomsnittet (46 % vs. 33 %).

Figur 12: Vil du beskrive ditt inntrykk av (...) som (...). Utvalg: Seks tilfeldige delutvalg bestående av de som svarer at de har hørt om gruppene.

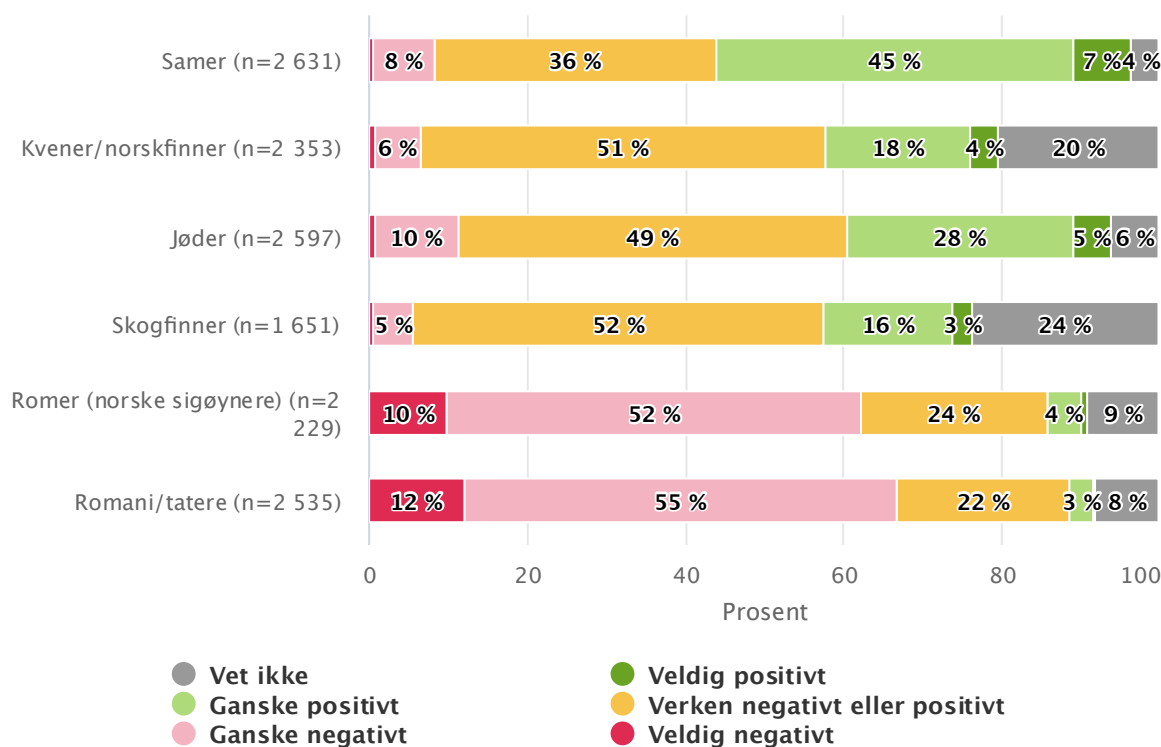
- Andelen med et negativt inntrykk av romer er høyere blant de som jobber i offentlig sektor (47 %) sammenlignet med de som jobber i privat sektor (34 %). Derimot er andelen med et negativt inntrykk av romani/tatere lavere blant de som jobber i offentlig sektor (29 %) sammenlignet med de som jobber i privat sektor (42 %).

6.3 Oppfattelser om andres holdninger

Alle som besvarte undersøkelsen ble spurt om hvilket syn de oppfatter at den bredere befolkningen har på de respektive minoritetsgruppene de har hørt om. I undersøkelsen kommer det frem at respondentene tror at befolkningen har følgende oppfatning av de ulike gruppene:

- **Samer:** 52 % av respondentene tror at befolkningen har et positivt syn på samer, mens en andel på 9 % oppfatter at andre har et negativt syn på denne gruppen.

- **Jøder:** 33 % tror at befolkningen har et positivt syn på denne gruppen, mens 11 % mener at befolkningen har et negativt syn.
- **Kvener/norskfinner og skogfinner:** Det er mange som ikke har noen klar oppfatning av hvordan andre vurderer kvener/norskfinner og skogfinner. Henholdsvis svarer 20 % og 24 % «vet ikke». Samtidig kommer det frem at de som har en oppfatning av hvordan andre vurderer disse gruppene, i større grad oppfatter at synet er positivt enn negativt.
- **Romer og romani/tatere:** Disse gruppene kommer svært dårlig ut av vurderingen. Kun 5 % oppfatter at befolkningen har et positivt syn på romer, og 62 % tror at det generelle synet på denne gruppen er negativt. Tilsvarende tall for romani/tatere er 3 % positivt og 67 % negativt.

Figur 13: Hvilket syn tror du befolkningen har på følgende minoritetsgrupper? Utvalg: Kun de som svarer at de har hørt om gruppene.

De som svarte at de oppfatter at befolkningens syn på en av gruppene er negativt, ble fulgt opp med et åpent spørsmål om hva de tror årsakene til det negative synet på den aktuelle gruppen:

- Det negative synet på samer begrunnes og forstås gjerne med utgangspunkt i en forståelse av at samene er (for) kravstore. Dette er også knyttet opp mot at gruppen kan oppfattes å ha (for store og urimelige) rettigheter som minoritet. Andre mener konflikter over reinbeiteområder er en viktig faktor. Noen respondenter nevner også fordommer og manglende kunnskap som hovedårsakene til negative holdninger til samer.
- Det negative synet på kvener/norskfinner begrunnes først og fremst med en oppfatning av at befolkningen har for lite kunnskap og ikke er kjent med denne minoriteten. Noen respondenter oppfatter også at kvener/norskfinner krever for mye, mens andre mener negative holdninger til gruppen er forankret i gamle fordommer.
- Israel-palestina-konflikten og Israels politikk oppfattes som den viktigste årsaken til at befolkningen kan ha et negativt syn på jøder i Norge. Noen respondenter nevner også gamle konspirasjonsteorier, stereotyper og fordommer som en medvirkende årsak.
- Kunnskapsmangel er også den hyppigste begrunnelsen for hvorfor befolkningen kan ha et negativt syn på skogfinner.
- Den klart viktigste begrunnelsen for negativt syn på både romer og romani/tatere er at befolkningen assosierer disse gruppene med kriminalitet, tigging og utenforskap. Mange påpeker også at det negative synet på romer kan knyttes til nedarvede

fordommer og negative mediefremstillinger av gruppene. De åpne svarene viser også at det i liten grad skiller mellom disse to gruppene, altså at de lett sammenblandes. De åpne svarene viser tydelig at noen respondenter har forvekslet norske romer og romani/tatere med tilreisende romer fra Romania og andre land i Øst-Europa. Noen respondenter nevner imidlertid også gamle holdninger og den historiske mishandlingen av norske romer og romani/tatere fra den norske stat.

Tilsvarende ble de som svarte at de oppfatter at befolkningens syn på en av gruppene er positivt, fulgt opp med spørsmål om hva de tror årsakene til det positive synet på den aktuelle gruppen:

- Respondentene som mener at befolkningen har et positivt syn på samer peker på at samene er en viktig del av det norske samfunnet, kulturen og historien, at de har blitt mer synlige som følge av positiv omtale i media og i politikken. I tillegg vises det forståelse for tidligere assimileringpolitikk og diskriminering. Mange nevner også at samer har vært flinke til å fremme sin kultur og status som urfolk, og dette har økt forståelsen og toleransen for samer.
- Respondentene som mener at befolkningen har et positivt syn på kvener/norskfinner begrunner dette med at gruppen er en viktig del av det norske samfunnet og har vært godt integrert i Norge i mange år. Mange nevner også positiv medieomtale om kvener/norskfinner, økt kunnskap om gruppen og at de bidrar positivt til kulturlivet.
- Respondentene som mener at befolkningen har et positivt syn på jøder peker på medfølelse og sympati for

uretten jødene ble utsatt for under andre verdenskrig og oppfatter holocaust som den viktigste årsaken til at befolkningen kan ha et positivt syn. Mange nevner også positiv medieomtale om jøder, positive bidrag til samfunnet og kulturlivet, og at jøder ofte forbindes med høyere utdanning og er ressurssterke.

- Respondentene som mener at befolkningen har et positivt syn på skogfinner begrunner dette med at skogfinnene er lite kjent i Norge, men at det er økende medieoppmerksomhet om gruppen og mer kunnskap om deres kultur og historie, noe mange synes er interessant og spennende. Noen respondenter oppfatter også at skogfinnene er arbeidsomme, flittige og er en viktig del av det norske samfunnet.
- Respondentene som mener at befolkningen har et positivt syn på romer og romani/tatere peker på medfølelse og sympati for den dårlige behandlingen de har vært utsatt for av den norske stat tidligere og deres positive bidrag til kulturlivet, spesielt gjennom musikk og håndverk.

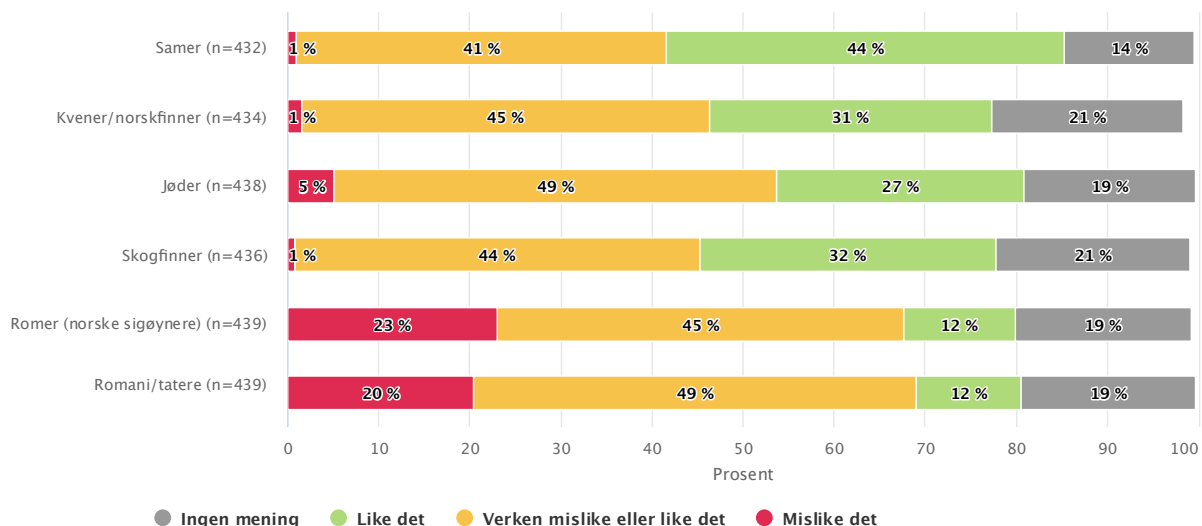
6.4 Sosial distanse/toleranse for nærhet

Hvert av de seks delutvalgene ble spurt om sosial avstand og toleranse for nærhet i forhold til én tilfeldig valgt gruppe av gruppene de har hørt om. Sosial distanse og toleranse for nærhet til minoritetene er kartlagt ved å stille spørsmål om man ville mislikt eller likt minoritetene som henholdsvis naboer, del av vennekretsen, som kollega, og som inngiftet/samboer med nært familiemedlem. Generelt uttrykker få respondenter åpent en preferanse for sosial avstand sammenlignet med noen av de mer subtile dimensjonene ved negative holdninger, men dette varierer avhengig av kontekst og målgruppe. Undersøkelsen

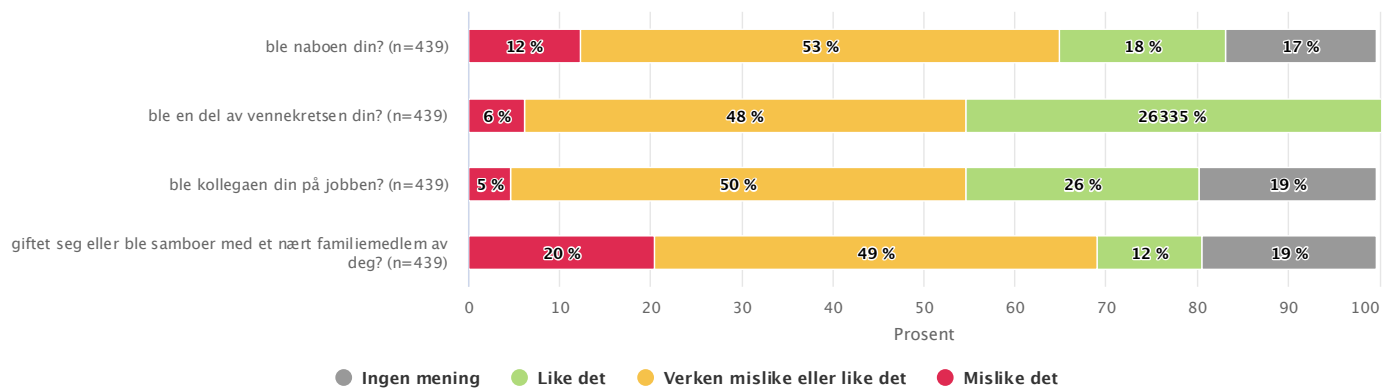
bekrefter antakelsen om at konteksten inngiftet/samboer med nært familiemedlem oppfattes som noe av det mest nærgående, gjennom at dette er det minst attraktive av de fire alternativene på tvers av de aktuelle gruppene. Samtidig viser undersøkelsen at alternativet «*naboen din*» framstår som mindre attraktivt i forbindelse med to av minoritetene.

Undersøkelsen viser at andelen som opplever et behov for sosial distanse til samer, kvener/norskfinner og skogfinner er svært liten. Svært få, tilnærmet ingen, gir uttrykk for at de ville mislike å ha en same, kven, eller skogfinne som nabo, som del av vennekretsen, som kollega, eller som nært familiemedlem.

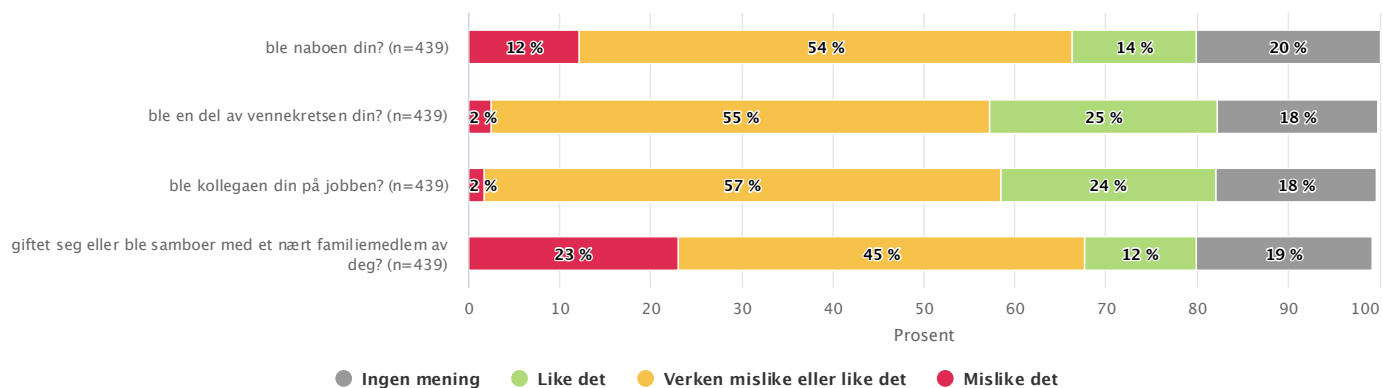
Behovet for sosial distanse er noe høyere når det gjelder jøder, og dette knytter seg til spørsmålet om en jøde giftet seg eller ble samboer med et nært familiemedlem. En andel på 5 % av svarer at de ville mislike dette. Derimot viser undersøkelsen at behovet for sosial distanse til romer og romani/tatere er betydelig større enn for de øvrige minoritetene. For begge disse gruppene er det tanken på å få en av disse minoritetene som nabo eller nært familiemedlem som i størst grad mislikes. En andel på 12 % ville mislike en rom som nabo, og 23 % ville mislike en rom som nært familiemedlem. En andel på 12 % ville mislike en romani/tater som nabo og 20 % mislike en romani/tater som nært familiemedlem. 6 % oppgir at de ville mislike å ha en romani/tater i vennekretsen og 5 % ville mislike å ha en romani/tater som kollega.

Figur 14: Sosial distanse/toleranse for nærhet: Ville du mislikt eller likt at (...) gifte seg eller ble samboer med et nært familiemedlem av deg?, etter minoritet. Utvalg: Seks tilfeldige delutvalg bestående av de som har hørt om gruppene.

Figur 15: Sosial distanse/toleranse for nærhet til romer: Ville du mislikt eller likt at romer (...). Utvalg: Seks tilfeldige delutvalg bestående av de som svarer at de har hørt om gruppene.

Figur 16: Sosial distanse/toleranse for nærhet til romani/tatere: Ville du mislikt eller likt at romani/tatere (...). Utvalg: Seks tilfeldige delutvalg bestående av de som svarer at de har hørt om gruppene.

6.5 Oppfatninger om stereotypier

For disse spørsmålene ble respondentene igjen delt i seks, og hvert delutvalg ble bedt om å ta stilling til en rekke påstander som reflekterer klassiske stereotypier om én tilfeldig valgt gruppe av gruppene de har hørt om. Stereotypiske påstander ble fremsatt tilfeldig overfor respondentene uavhengig av hva de hadde svart tidligere, for å redusere feilkilder knyttet til responsskjvheter.

Stereotypiene ble valgt basert på eksisterende forskning om temaet og møter med grupperrepresentanter, og inkluderer både subtile og mer ekstreme påstander. Ulike stereotyper ble valgt ut for hver gruppe, selv om noen er like. Mens positive stereotypier om gruppene også eksisterer, fokuseres det her på negative stereotypier fordi disse er de mest relevante fra et menneskerettighetsperspektiv. For de fleste gruppene har vi inkludert fire negative stereotypier, men færre ble inkludert om skogfinner fordi de er den minst kjente gruppen og generelt er mer opptatt av utfordringer knyttet til usynliggjøring og manglende kunnskap. Utvalget av stereotypier om jøder inkluderer tre påstander brukt i HL-senterets undersøkelser.

Av de respondentene som tar standpunkt, krysser et flertall av «stemmer ikke i det hele tatt» eller «stemmer nokså dårlig» på de fleste av stereotypiske påstandene. En betydelig andel av respondentene krysser likevel av «stemmer nokså godt» eller «stemmer helt» – mellom 10 og 30 % for de fleste stereotypier om samer, kvener/norskfinner, jøder og skogfinner, og mellom 20 og 40 % for de fleste stereotypier om romer og romani/tatere.

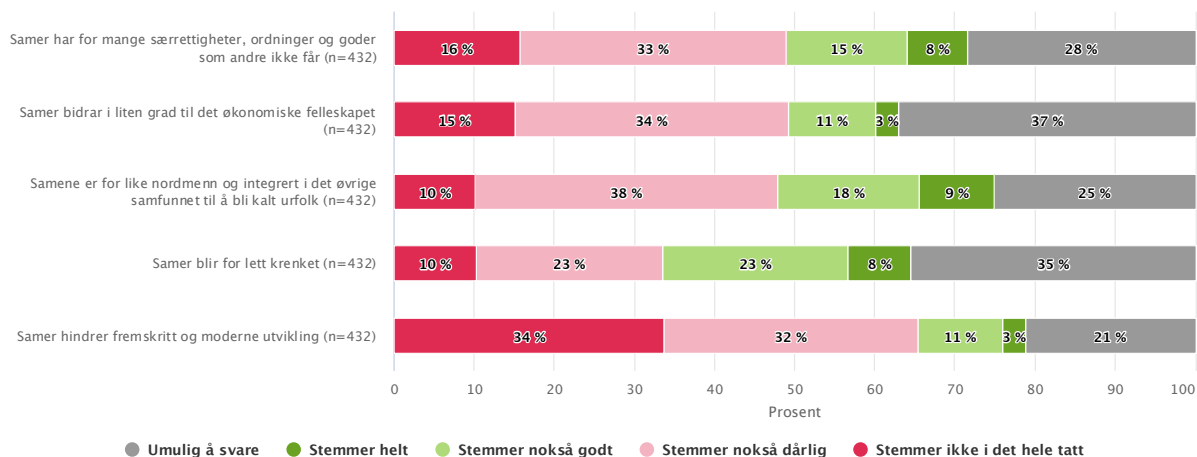
Det er størst støtte til utsagnet om at romer og romani/tatere i liten grad bidrar til det økonomiske fellesskapet (stemmer for 39 %), at de ikke vil jobbe (stemmer for henholdsvis 27 % og 28 %), og at mange av dem er kriminelle (stemmer for henholdsvis 34 % og 32 %). Som nevnt tidligere er det mulig at noen respondenter kan ha forvekslet norske romer og romani/tatere for tilreisende romer fra Romania og andre land i Øst-Europa som reiser til Norge på sesongbasis.

Når det gjelder de øvrige minoritetene er støtten relativt høy til stereotypiske utsagn om at minoritetene er for like nordmenn og for integrert i det øvrige samfunnet til å bli kalt henholdsvis urfolk eller et eget folkeslag. Dette gjelder både samer (stemmer for 27 %), kvener/norskfinner (stemmer for 26 %), og skogfinner (stemmer for 32 %). Denne stereotypien er spesielt høy for skogfinner, noe som stemmer overens med gruppens utfordringer rundt usynlighet og gjenkjennelse. Aksepten er også relativt høy for stereotypiske utsagn om at samer har for mange særrettigheter, ordninger og goder som andre ikke får (stemmer for 23 %), at samer blir for lett krenket (stemmer for 31 %) og at jøder blir for lett krenket (stemmer for 26 %). I tillegg støtter 14 % av respondentene stereotypiske utsagn om at samer i liten grad bidrar til det økonomiske fellesskapet og at samer hindrer fremskritt og moderne utvikling. Relativt få respondenter støtter stereotypiske utsagn om at kvener/norskfinner har for mange særrettigheter, ordninger og goder som andre ikke får (stemmer for 8 %) og at kvener/norskfinner i liten grad bidrar til det økonomiske fellesskapet (stemmer for 7 %).

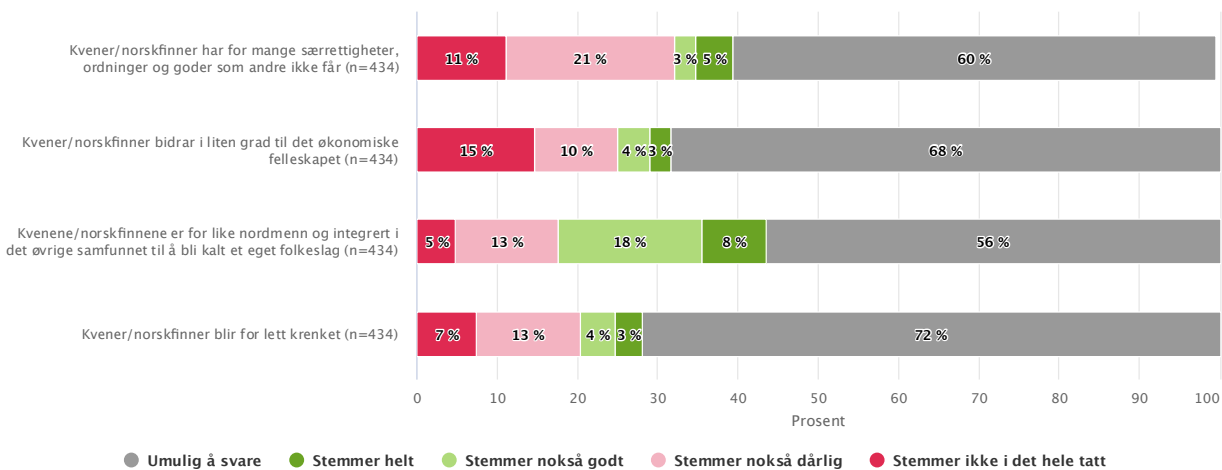
Når det gjelder de tre stereotypiene som ble hentet fra HL-senterets undersøkelse i 2017, er NIMs resultater veldig like HL-senterets

resultater. 15 % av respondentene støtter påstanden om at jøder har altfor stor innflytelse over internasjonal økonomi, mens 18 % støtter påstanden om at jøder ser på seg selv som bedre enn andre, og 13 % støtter påstanden om at verdens jøder arbeider i det skjulte for å fremme jødiske interesser.

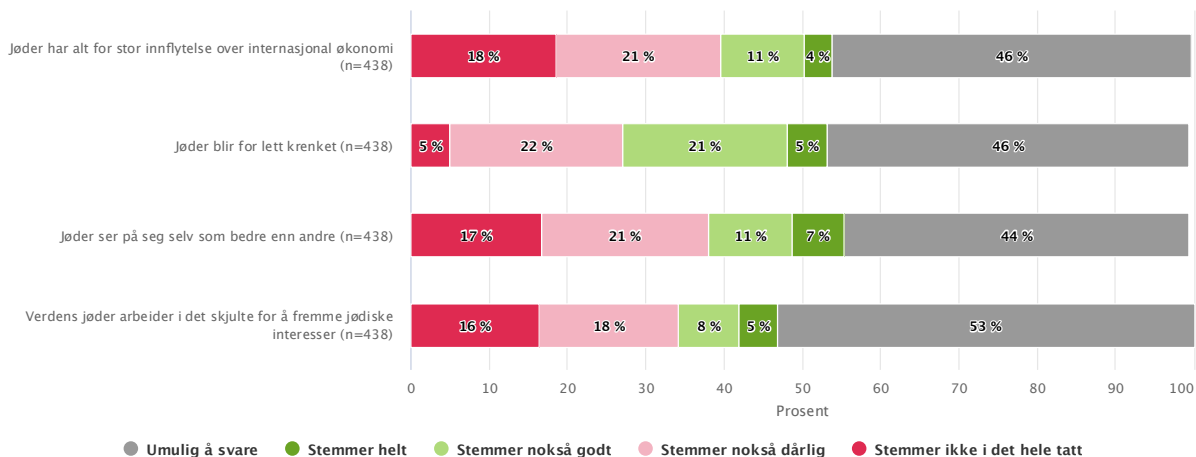
Hvert utvalg fikk også en positiv påstand om at minoriteten generelt er ærlig og pålitelig. Andelen respondenter som ikke støtter påstanden var svært lav for samer, kvener, skogfinner og jøder (mellom 0 % og 3 %), men mye høyere for romer og romani/tater (stemmer ikke for 27 %).

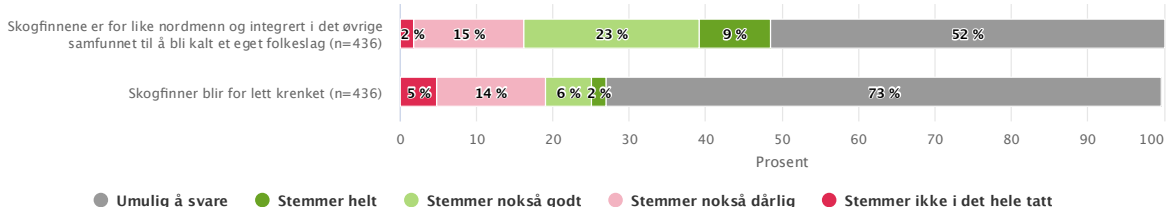
Figur 17: Stereotyper om Samer: Hvor godt eller dårlig stemmer disse påstandene for deg?

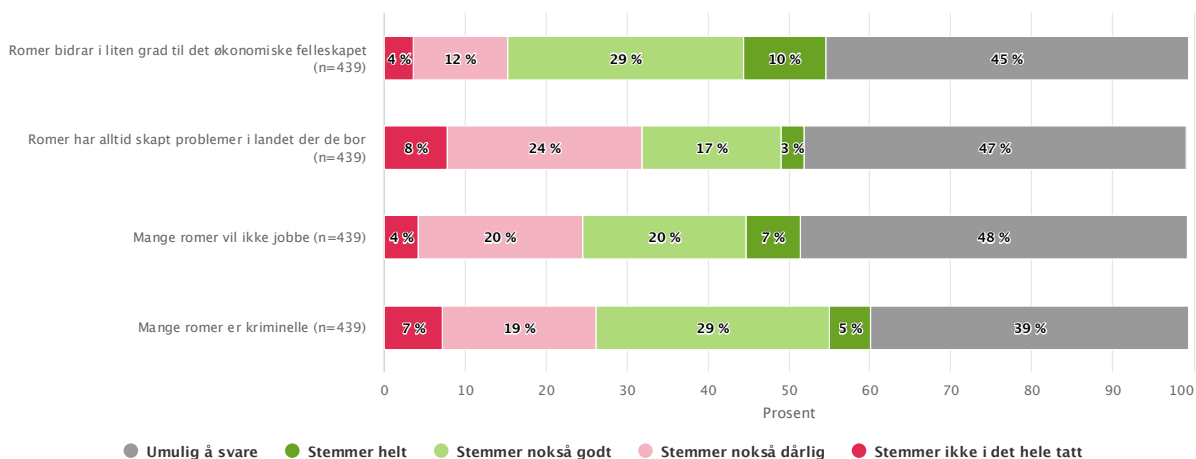
Figur 18: Stereotyper om kvener/norskfinner: Hvor godt eller dårlig stemmer disse påstandene for deg?

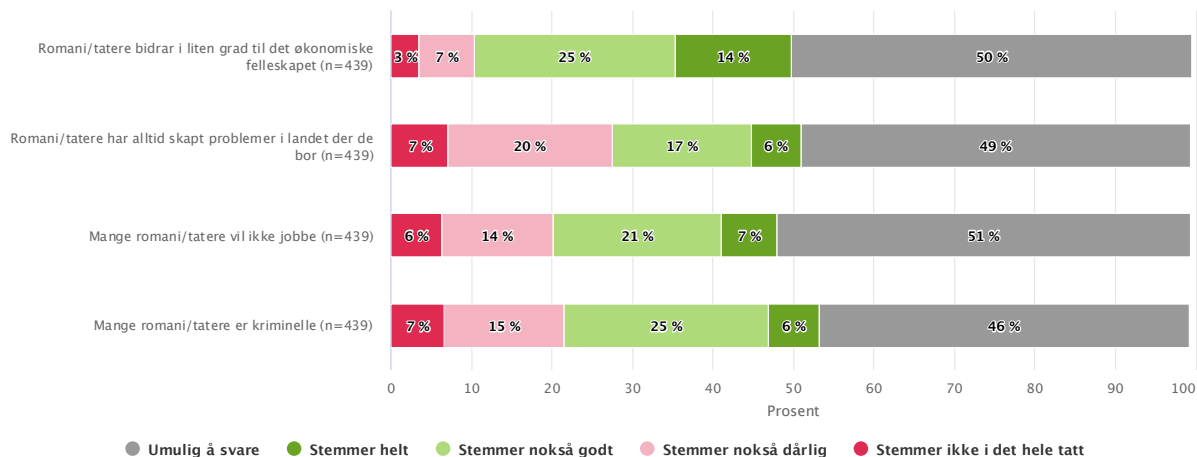
Figur 19: Stereotyper om jøder: Hvor godt eller dårlig stemmer disse påstandene for deg?

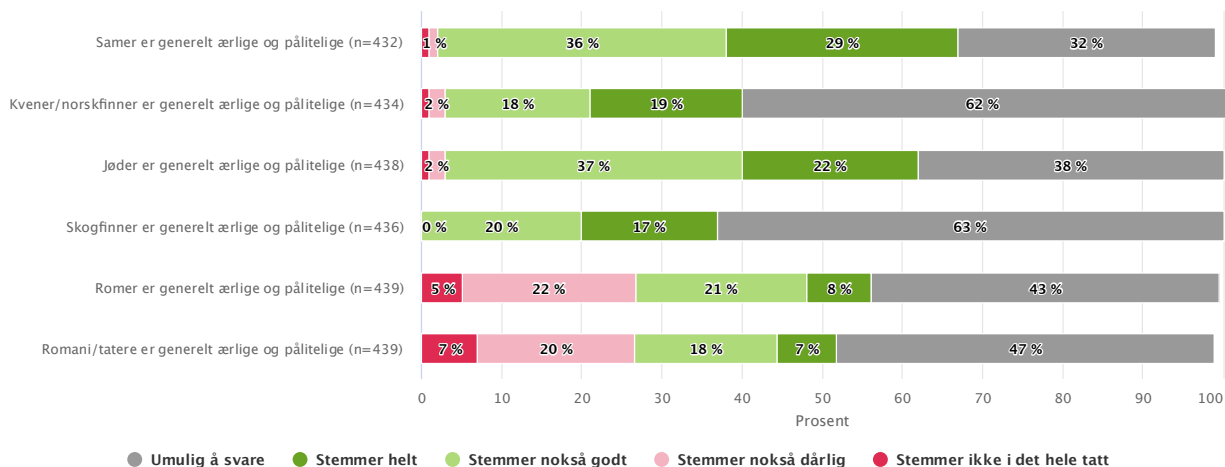
Figur 20: Stereotyper om skogfinner: Hvor godt eller dårlig stemmer disse påstandene for deg?

Figur 21: Stereotyper om romer: Hvor godt eller dårlig stemmer disse påstandene for deg?

Figur 22: Stereotyper om romani/tatere: Hvor godt eller dårlig stemmer disse påstandene for deg?

Figur 23: Ærlighet og pålitelighet: Hvor godt eller dårlig stemmer disse påstandene for deg?, etter minoritet.

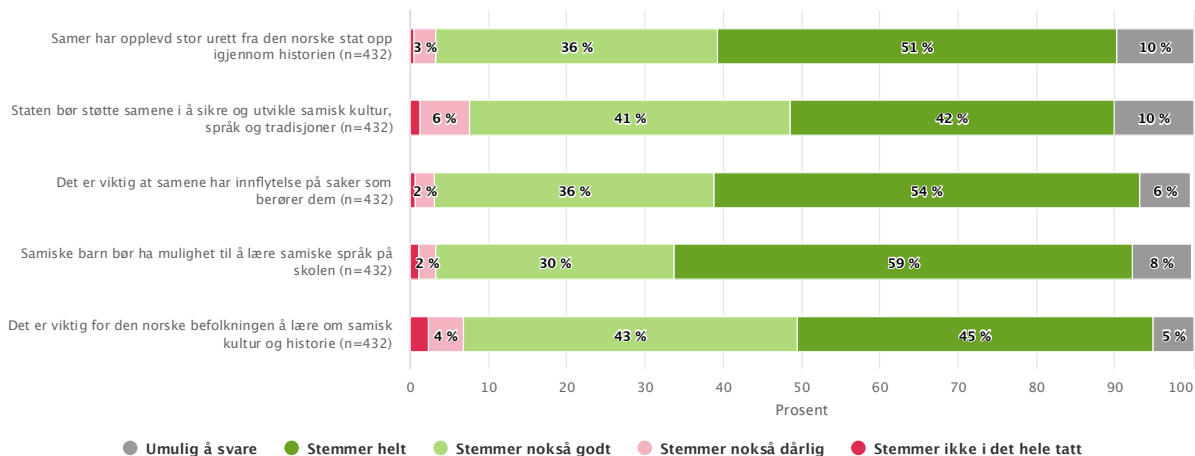
6.6 Oppfatninger om rettigheter

Hvert av de seks delutvalgene ble også bedt om å ta stilling til en rekke påstander om samers og nasjonale minoriteters rettigheter knyttet til deltakelse, kultur og språk etter internasjonal og norsk rett. Det ble også inkludert påstander om historisk urett mot gruppene og viktigheten av at den bredere befolkningen lærer om gruppenes historie og kultur. For de fleste gruppene ble det inkludert cirka fem påstander om rettigheter, men påstander om språkrettigheter for jøder og skogfinner ble fjernet fordi de er mindre relevante for disse gruppene i norsk sammenheng.

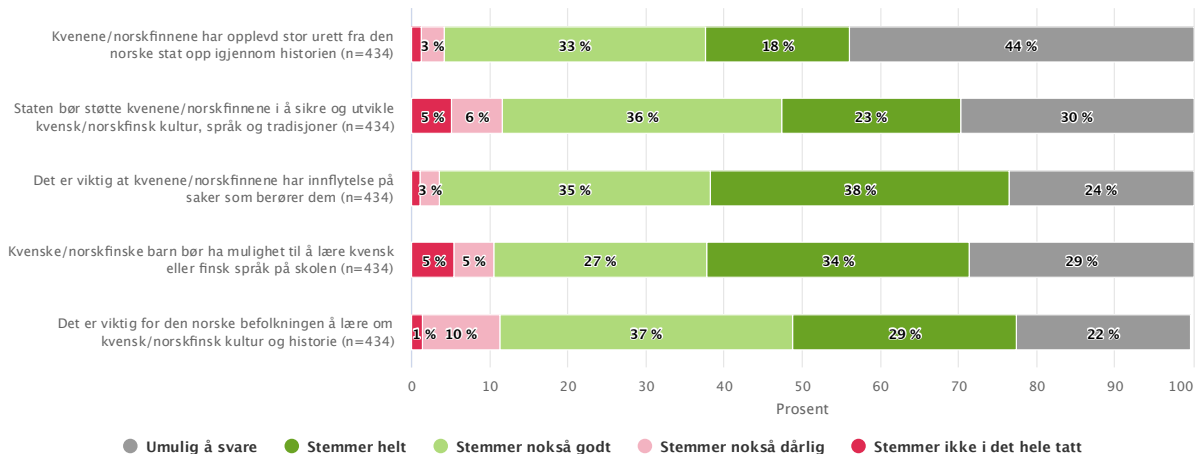
Undersøkelsen viser at påstandene om gruppenes rettigheter i all hovedsak har bred støtte i befolkningen, men også at mange har motforestillinger. På et overordnet nivå er det sterkere motforestillinger til påstander om nasjonale minoriteters rettigheter enn til påstander om samers rettigheter, og sterkest motstand mot romers og romani/tateres rettigheter.

Påstanden som får minst støtte for alle gruppene er at staten burde støtte gruppen i å sikre og utvikle deres kultur, språk og/eller tradisjoner. Andelen av respondentene som svarer at denne påstanden ikke stemmer overens med hva de selv mener, er 36 % for romer, 30 % for romani/tater, 28 % for jøder, 13 % for skogfinner, 11 % for kvener/norskfinner og 7 % for samer. Motforestillingene er også store for påstanden om at det er viktig at den norske befolkningen lærer om disse minoritetenes historie og kultur. Andelen respondenter som er uenige i denne påstanden er 24 % for romani/tater, 23 % for romer, 11 % for kvener/norskfinner, 10 % for jøder, 8 % for skogfinner og 6 % for samer.

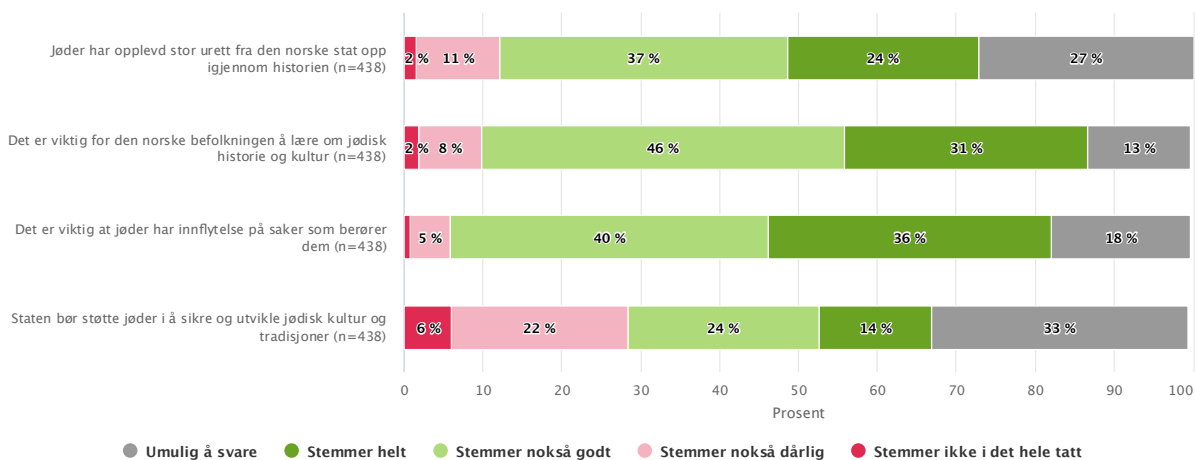
De fleste respondentene er enige i at samer og nasjonale minoriteter har opplevd stor historisk urett fra den norske stat, men andelen respondenter som er uenige er høyest i forhold til jøder (13 %) og romani/tatere (13 %), etterfulgt av romer (10 %), skogfinner (5 %), kvener/norskfinner (4 %) og samer (3 %). For 52 % av respondentene er det «umulig å svare» på dette spørsmålet om skogfinner, noe som indikerer at de fleste ikke er klar over den historiske uretten mot denne gruppen. Andelen respondenter som ikke mener at barn til romani/tatere og romer burde ha mulighet til å lære språket sitt på skolen er relativt høy (henholdsvis 36 og 30 %), etterfulgt av 10 % for kvenske/norskfinske barn og 3 % for samiske barn. De fleste respondentene er enige om at det er viktig at samene og de nasjonale minoritetene har innflytelse på saker som berører dem, men andelen respondenter som er uenige er høyere for romer og romani/tatere (begge 11 %).

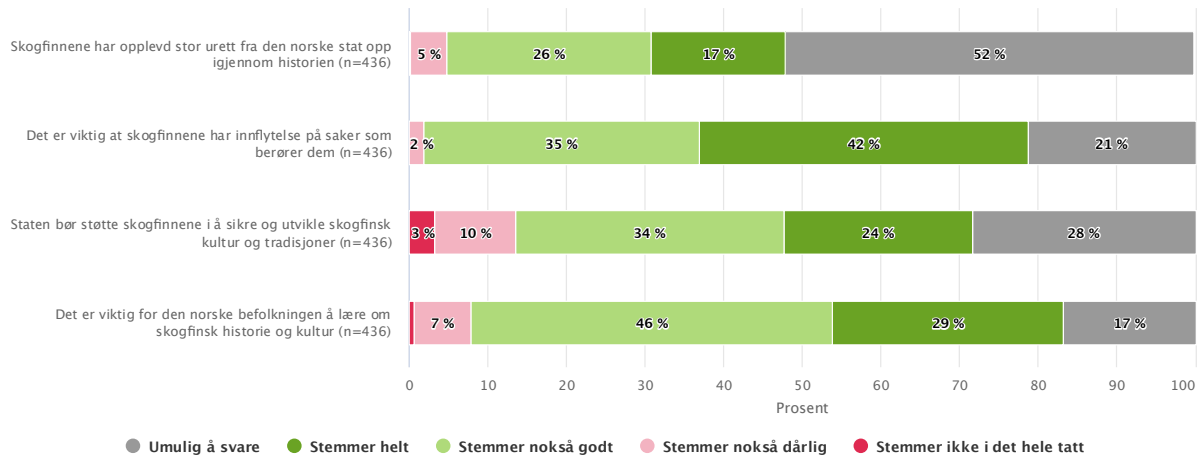
Figur 24: Samers rettigheter: Hvor godt eller dårlig stemmer disse påstandene for deg?

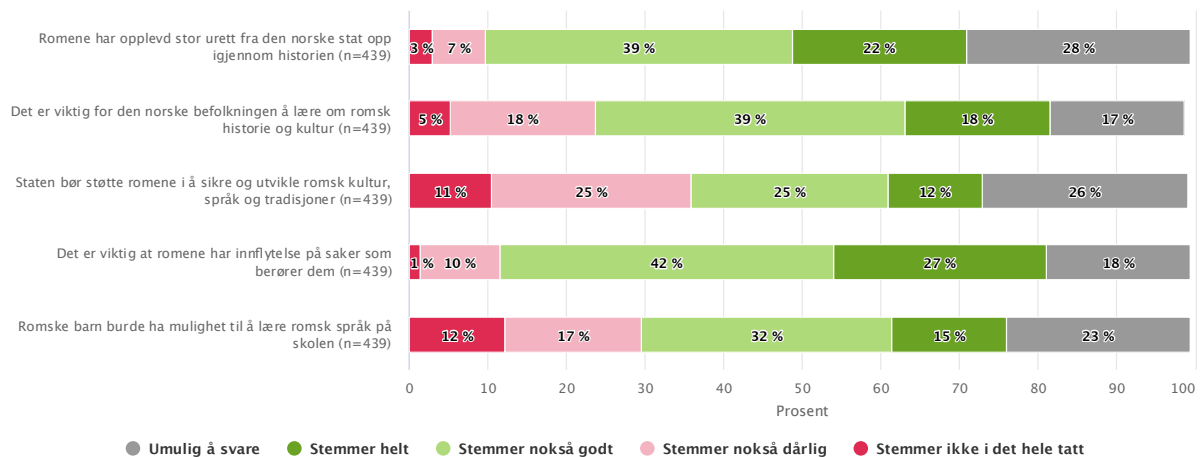
Figur 25: Kveners rettigheter: Hvor godt eller dårlig stemmer disse påstandene for deg?

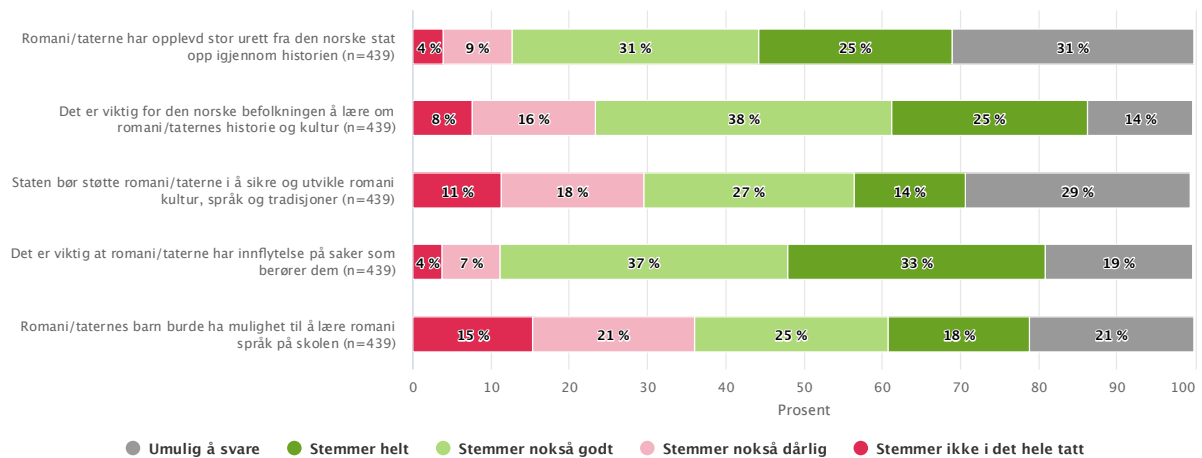
Figur 26: Jøders rettigheter: Hvor godt eller dårlig stemmer disse påstandene for deg?

Figur 27: Skogfinners rettigheter: Hvor godt eller dårlig stemmer disse påstandene for deg?

Figur 28: Romers rettigheter: Hvor godt eller dårlig stemmer disse påstandene for deg?

Figur 29: Romani/tateres rettigheter: Hvor godt eller dårlig stemmer disse påstandene for deg?

6.7 Intern og ekstern kontroll av negative holdninger

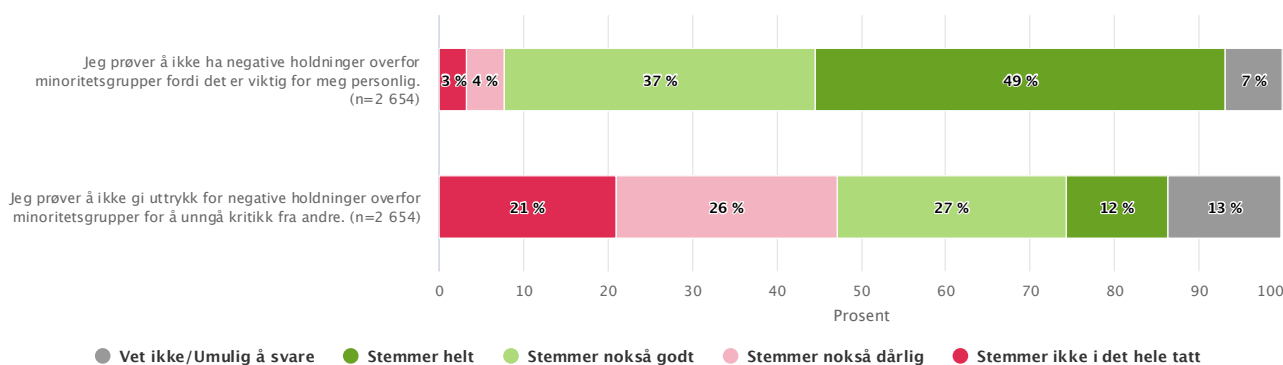
Undersøkelsen kartlegger befolkningens vurderinger av to påstander som skal reflektere henholdsvis intern og ekstern motivasjon for å kontrollere negative holdninger (selvkontroll). Intern motivasjon er her forstått som å ikke ha negative holdninger til minoriteter fordi dette oppfattes å være viktig for en selv personlig. Ekstern motivasjon er forstått som å ikke gi uttrykk for egne negative holdninger overfor minoritetsgrupper for å unngå kritikk fra andre.

De fleste kan sies å være internt motivert til å ikke ha negative holdninger ovenfor minoritetsgrupper (86 %), mens befolkningen er betydelig mer delt når det gjelder ekstern motivasjon til å kontrollere negative holdninger. 39 % kan i hovedsak beskrives som eksternt motivert til å unngå å vise negative holdninger til minoriteter, mens 47 % i all hovedsak mener det motsatte, altså at de ikke er eksternt motivert til å unngå å vise negative holdninger.

Når påstandene om intern og ekstern motivasjon for å kontrollere negative holdninger krysses mot hverandre kommer det frem fire grupperinger:

1. Personer som hovedsakelig er internt motivert (viktig å unngå av personlige grunner). Dette gjelder 40 % av befolkningen.
2. Personer som hovedsakelig er eksternt motivert (viktig å unngå kritikk fra andre). Dette gjelder 3 % av befolkningen.
3. Personer som er motivert av begge årsaker. Dette gjelder 35 % av befolkningen.
4. Personer som ikke er motivert av noen av delene. Dette gjelder 4 % av befolkningen.

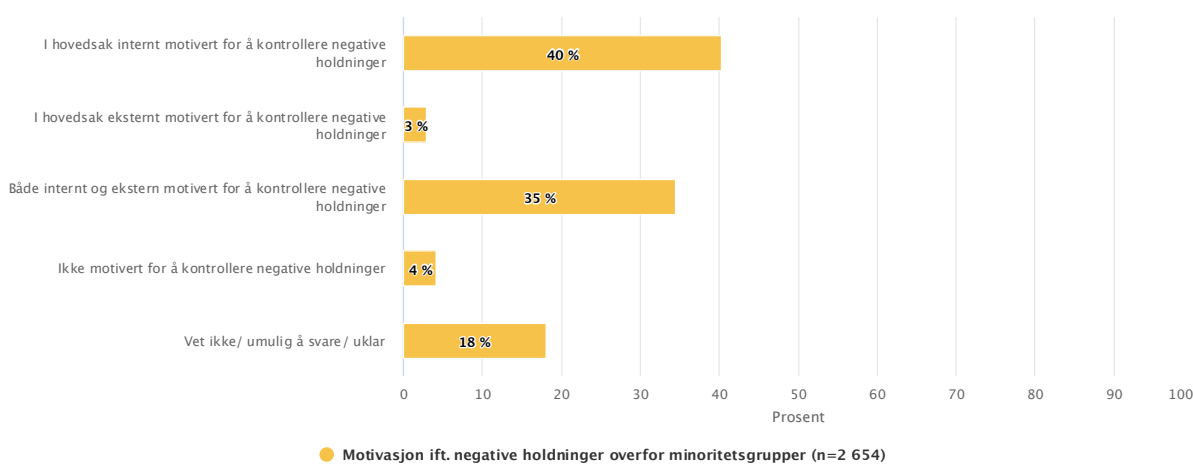
Dette vil si at 75 % av befolkningen til en viss grad prøver å unngå å ha negative holdninger overfor minoritetsgrupper av personlige årsaker, mens 7 % ikke er motivert for å unngå å ha negative holdninger i det hele tatt, eller kun er motivert for å unngå å vise negative holdninger av eksterne årsaker.

Figur 30: Påstander om intern og ekstern motivasjon for å kontrollere negative holdninger til minoriteter: Hvor godt eller dårlig stemmer disse påstandene for deg?

I tillegg viser undersøkelsen følgende:

- Blant høyt utdannede er andelen «i hovedsak internt motivert for å kontrollere negative holdninger» (hvor dette er viktig av personlige grunner) høyere enn blant lavt utdannede (44 % vs. 35 %).
- Blant de under 30 år er andelen «i hovedsak eksternt motivert for å kontrollere negative holdninger» høyere enn blant de på 60 år eller eldre (6 % vs. 3 %).
- Blant lavt utdannede er andelen «både internt og eksternt motivert for å kontrollere negative holdninger» høyere enn blant høyt utdannede (39 % vs. 32 %).
- De som ikke er motivert for å kontrollere negative holdninger verken internt eller eksternt er høyere blant menn enn kvinner (5 % vs. 3 %), i aldersgruppen 45–59 år (6 %), og blant personer med lav utdanning (6 %).

Figur 31: Grupperinger basert på krysning av påstandene om intern og ekstern motivasjon for å kontrollere negative holdninger til minoriteter.

7. Reaksjoner på hatprat/hets

7.1 Bakgrunn og eksisterende forskning

NIMs undersøkelse inneholder flere spørsmål om respondentenes reaksjoner på et hypotetisk eksempel på hatprat/hets mot samer og nasjonale minoriteter i et kommentarfelt på Facebook.

Respondentene ble delt opp i seks underutvalg, som fikk nesten identiske eksempler på hatprat, men der vi varierte hvilke grupper utsagnene var rettet mot. Denne delen av undersøkelsen gir en indikasjon på om respondentene mener et konkret eksempel på hatprat/hets er akseptabelt eller ikke, hvordan de har tenkt å reagere på slike hendelser, hvordan de mener myndighetene bør reagere, og hvordan disse svarene varierer avhengig av den aktuelle gruppen.

Denne typen spørsmål, der respondentene får en beskrivelse av en hendelse eller situasjon i litt lengre tekstblokker og blir bedt om å ta stilling til denne, kalles «vignetter». Vignetter anses som en effektiv måte å måle holdninger til abstrakte temaer som respondentene ikke nødvendigvis har forkunnskaper om fordi de gir respondentene bakgrunn og kontekst i stedet for å spørre hva de mener om fenomenet på et generelt nivå.¹⁸⁸ Å bli bedt om å vurdere et konkret eksempel kan også

oppleves som mer upersonlig enn å bli spurt direkte om egne holdninger, noe som kan redusere «sosial ønskelighet» eller «politisk korrekthet» når man svarer på spørsmål om sensitive temaer som diskriminering og hatprat/hets.¹⁸⁹

Forskning tyder på at det generelt er sterk motstand mot hatprat/hets i den norske befolkningen. For eksempel viser en undersøkelse gjennomført i 2014 i forbindelse med forskningsprosjektet «Status for ytringsfriheten i Norge» at 76 % av respondentene mener hatefulle ytringer rettet mot innvandrere ikke bør tolereres på ulike arenaer.¹⁹⁰ Studier viser også at selv om de fleste nordmenn mener at hatprat/hets er uakseptabelt, mener de også at slike ytringer bør møtes med motargumenter eller sosial motstand, og at det bør være en høy terskel for hva som skal være straffbart.¹⁹¹

En Fafo-undersøkelse fra 2019 inneholdt en rekke vignetter for å kartlegge holdninger til diskriminering og hatprat mot ulike grupper.¹⁹² I én av disse vignettene ble respondentene fortalt om et hypotetisk eksempel der noen i kommentarfeltet til en VG-artikkel skrev at menn, tatere, innvandrere, muslimer, funksjonshemmede eller samer er «overrepresentert på NAV»,

¹⁸⁸ Tyldum, Holdninger til diskriminering, likestilling og hatprat i Norge, s. 94; Bernard Enjolras, Terje Rasmussen og Kari Steen-Johnsen, Status for ytringsfriheten i Norge: Hovedrapport fra prosjektet (Oslo: Institutt for samfunnsforskning, 2014), kapittel 8.

¹⁸⁹ Morten Ejrnæs og Merete Monrad, Vignetmetoden. Sociologisk metode og redskap til faglig utvikling (København: Akademisk forlag, 2012).

¹⁹⁰ Elisabeth Staksrud m.fl., Status for ytringsfriheten i Norge: Resultater fra befolknings undersøkelsen (Oslo: Institutt for samfunnsforskning/ Fritt-Ord, 2014).

¹⁹¹ Ibid; Tyldum, Holdninger til diskriminering, likestilling og hatprat i Norge, s. 103; Wessel-Aas, Fladmoe og Nadim, Hatefulle ytringer. Delrapport 3.

¹⁹² Tyldum, Holdninger til diskriminering, likestilling og hatprat i Norge, s. 96.

«bidrar ikke til noe bra i samfunnet» og er «parasitter». Respondentene ble deretter spurt om de trodde dette kunne forstås som hatprat og hva slags reaksjon personen som skrev kommentaren burde få. Når ytringene var rettet mot samer, svarte 82 % «ja, helt klart» og 11 % «kanskje», mens 39 % mente at personen som skrev kommentaren burde utestenges fra VG-nett. Når ytringene var rettet mot tatere, svarte 72 % «ja, helt klart» og 19 % «kanskje», mens 31 % mente at personen som skrev kommentaren burde utestenges fra VG-nett. For alle gruppene mente omtrent 18 % at personen burde få bot og 2 % at personen burde få fengselsstraff.

Vignetten i NIMs undersøkelse følger et lignende format, men i stedet for å spørre om respondentene mener eksemplet kan forstås som hatprat, spør vi om respondentene mener det er akseptabelt eller uakseptabelt i henhold til deres egne synspunkter. I tillegg stiller vi et oppfølgingsspørsmål om hvordan respondentene tror de selv ville reagert på en slik situasjon. Det hypotetiske scenariet vi har valgt handler om en kommentar på sosiale medier etter en beslutning fra regjeringen om å gi økonomisk støtte til en minoritetsgruppes kultur fordi dette generelt er relevant for både samer og de fem nasjonale minoritetene. Kommentarene kommer på Facebook-siden til en nettavis

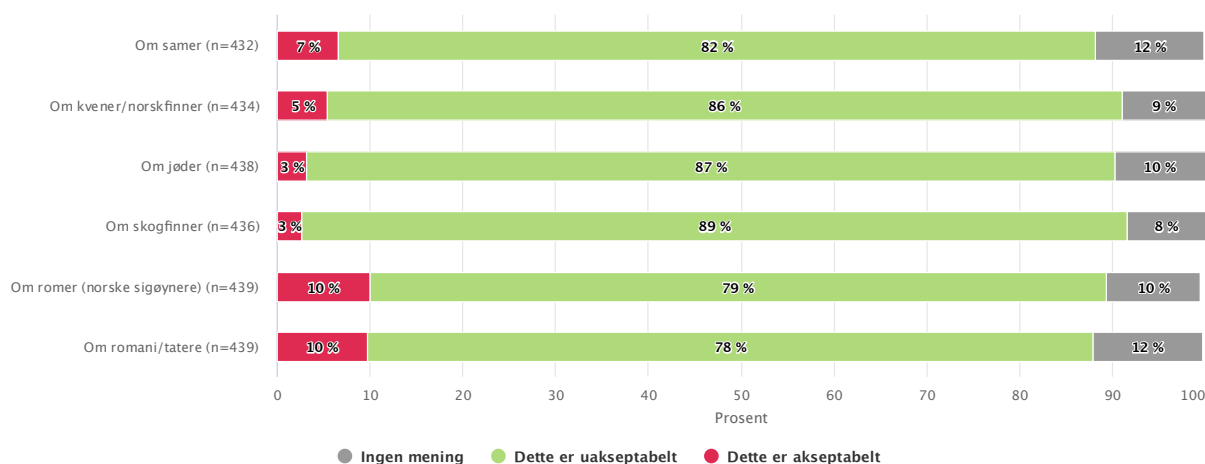
fordi dette er en arena som ofte kommer i søkelyset på grunn av hatprat. Ordet «parasitter» brukes også i vignetten fordi dette har blitt funnet av domstoler å være spesielt dehumaniserende i saker om hatefulle ytringer.

7.2 Aksept for hatprat/hets

Respondentene fikk følgende hypotetiske scenario, og vi stilte deretter en rekke spørsmål knyttet til dette:

En avis publiserer en nyhetssak på Facebook om en beslutning fra regjeringen om å gi økonomisk støtte til (minoritetens) kultur. I kommentarfeltet skriver en person at (minoriteten) er «parasitter» som «snylter på staten» og «tapper Norge for skatte kroner».

Undersøkelsen viser først og fremst at det store flertallet av befolkningen mener at denne ytringen er uakseptabel (mellom 78 % og 89 %), men at andelen som ikke avviser ytringen varierer mellom gruppene. De klart fordomsfulle ytringene aksepteres i størst grad når de rettes mot romer og romani (begge aksepteres av 10 % av befolkningen), men også av mange når de rettes mot samer (7 %) og kvener/norskfinner (5 %). Vi ser også at en mindre andel aksepterer dem når de rettes mot jøder (3 %) og skogfinner (3 %).

Figur 32: Aksept for hatprat/hets

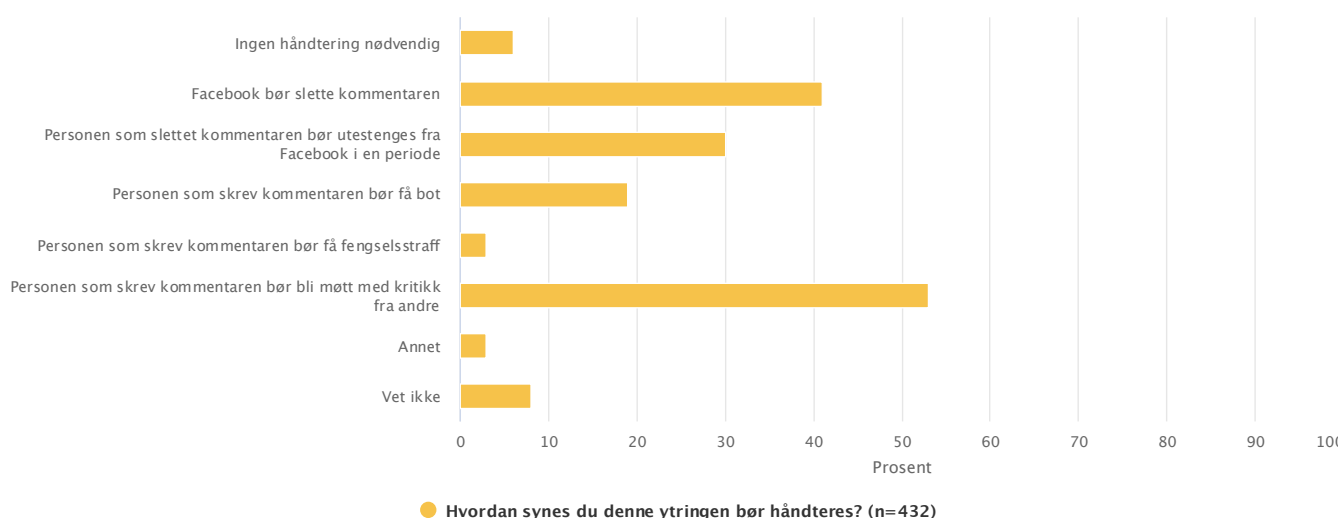
På generelt grunnlag, på tvers av de ulike gruppene, kan vi observere følgende:

- Ytringene aksepteres i større grad av menn enn kvinner (9 % vs. 4 %).
- Ytringene aksepteres i større grad blant personer med lav utdanning enn høy utdanning (9 % vs. 5 %).
- Ytringene aksepteres i større grad blant de som jobber i privat sektor enn de som jobber i offentlig sektor (8 % vs. 5 %).
- Ytringene aksepteres i betydelig større grad av personer som opplever egen kontakt med gruppen som negativ (14 %).
- Ytringene aksepteres i betydelig større grad av personer som hovedsakelig er eksternt motivert for å kontrollere negative holdninger til minoriteter (23 %) og blant de som ikke er motivert for å kontrollere negative holdninger (20 %).

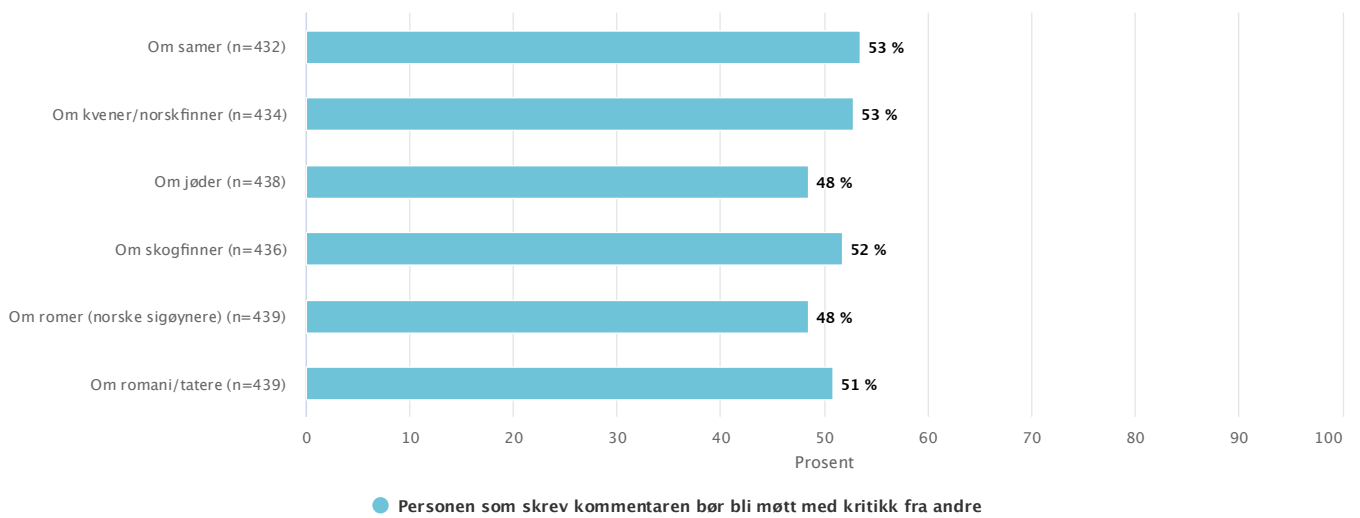
7.3 Håndtering av hatprat/hets

Befolkningens vurderinger av hvordan slike ytringer bør håndteres er tilnærmet lik på tvers av de ulike minoritetene. Spørsmålet om samer i figur 33 reflekterer det generelle reaksjonsmønsteret: et flertall mener at personen bør bli møtt med kritikk fra andre (53 %), videre mener mange at Facebook bør slette kommentaren (41 %), og en del mener også at personen som skrev kommentaren bør utestenges fra Facebook i en periode (30 %). Det er langt færre som mener at et slike ytringer bør få formelle sanksjoner. 19 % av respondentene mener at personen bør få bot og bare 3 % mener at personen bør få fengselsstraff. Andelen som mener at det ikke er nødvendig å gjøre noe er lav (6 %).

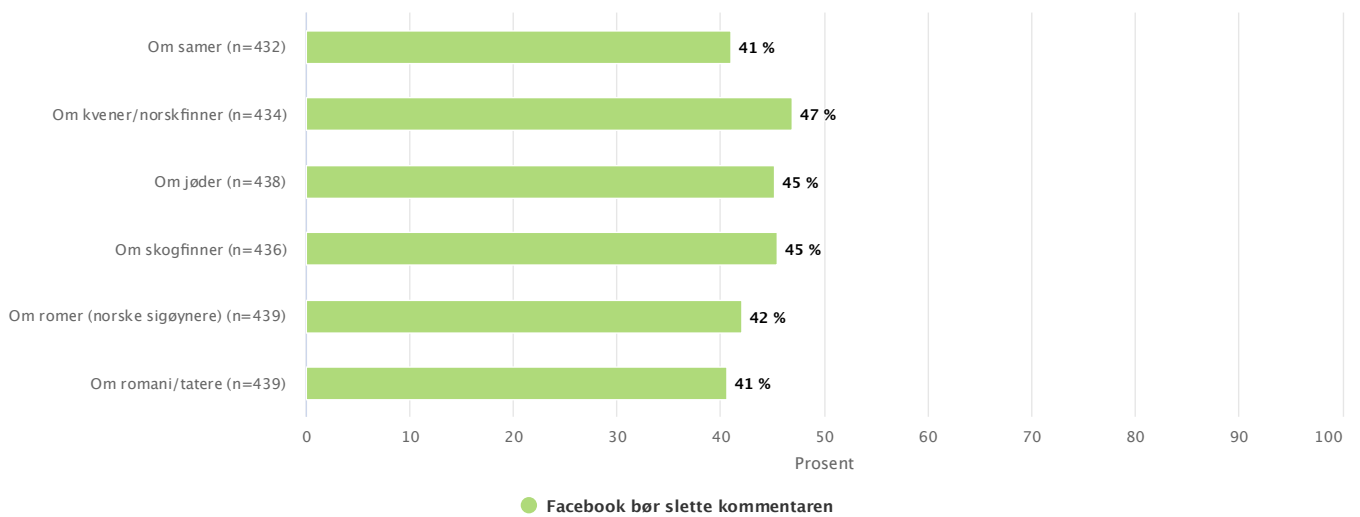
Vi kan se størst variasjon mellom gruppene når det gjelder andelen som mener at personen bør få bot (se under). Tilbøyeligheten til å mene at ytringen kvalifiserer for bøter varierer mellom 11 og 19 % og er størst for samer og kvener/norskfinner (henholdsvis 19 og 18 %) og klart minst for romer og romani (henholdsvis 12 og 11 %).

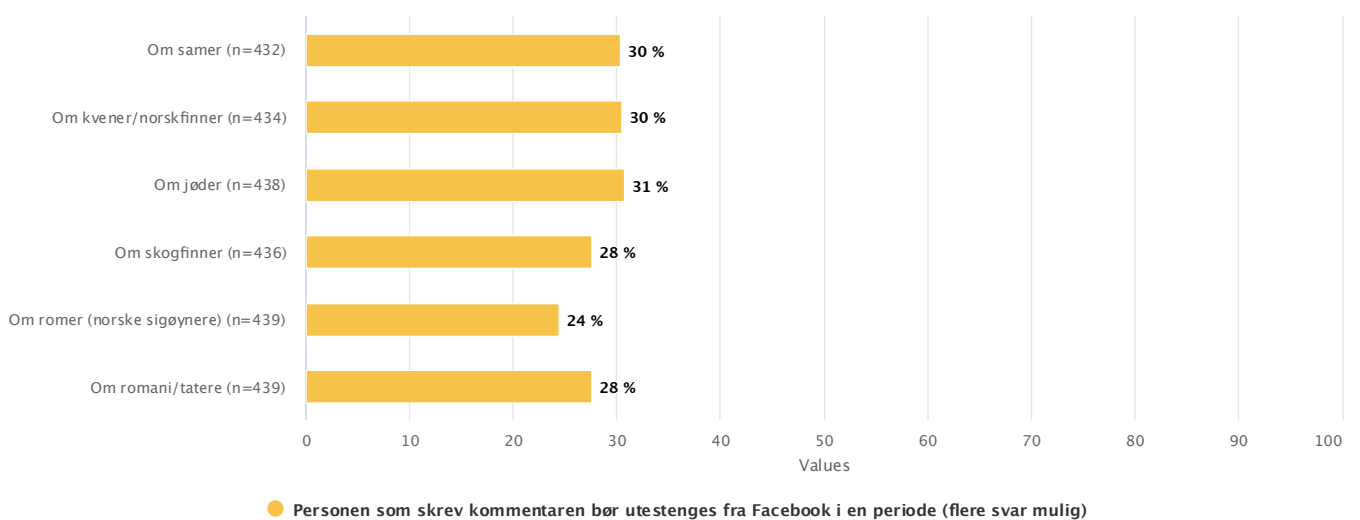
Figur 33: Hvordan synes du denne ytringen bør håndteres? Samer.

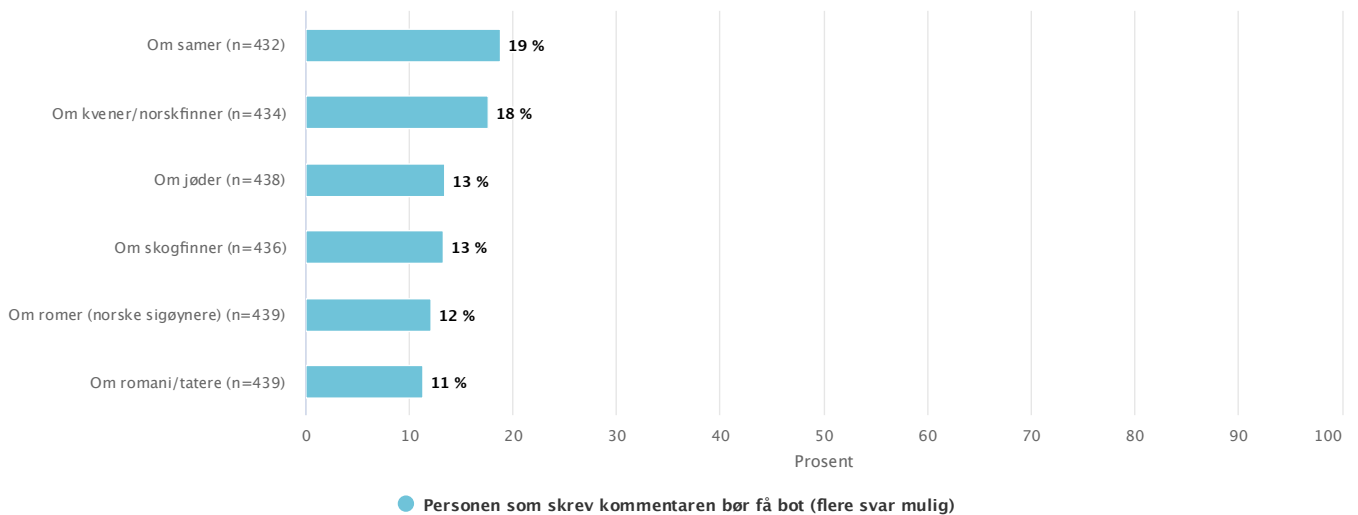
Figur 34: Hvordan syns du denne ytringen bør håndteres?: "Bør bli møtt med kritikk fra andre", etter minoritet.

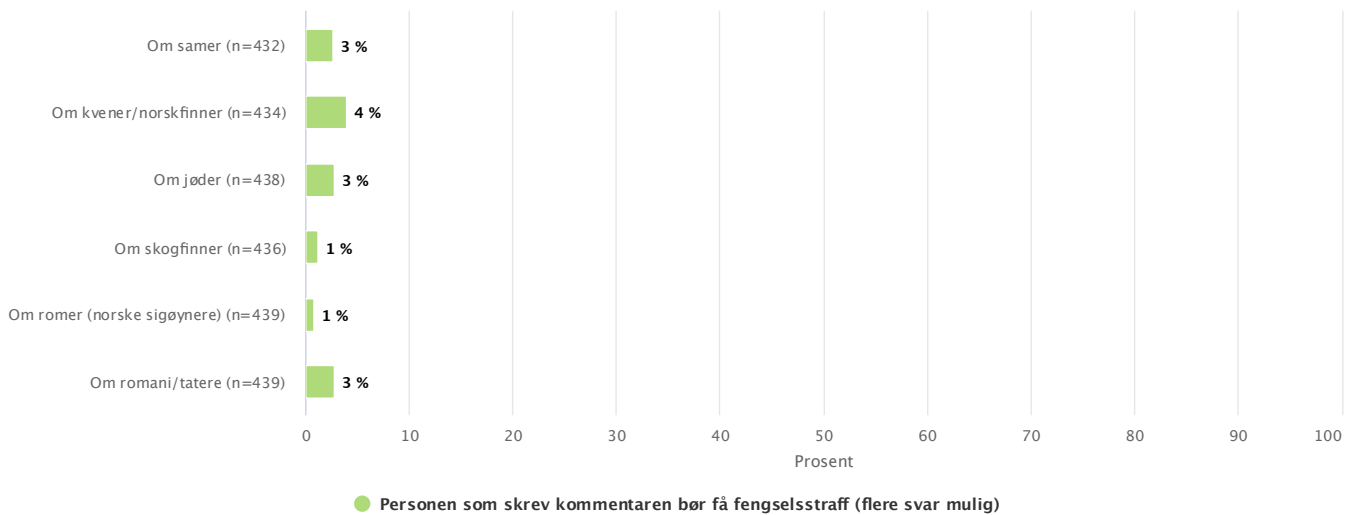
Figur 35: Hvordan syns du denne ytringen bør håndteres?: "Facebook bør slette kommentaren", etter minoritet.

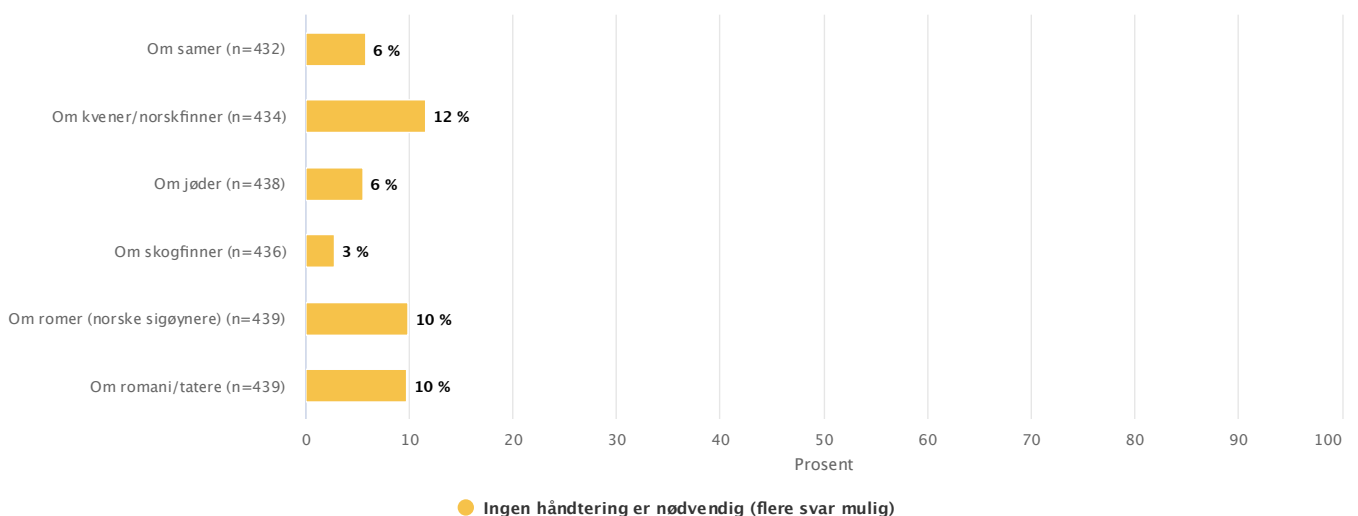
Figur 36: Hvordan syns du denne ytringen bør håndteres?: "Personen bør utestenges fra Facebook for en periode", etter minoritet.

Figur 37: Hvordan syns du denne ytringen bør håndteres?: "Personen som skrev kommentaren bør få bot", etter minoritet

Figur 38: Hvordan syns du denne ytringen bør håndteres?: "Personen som skrev kommentaren bør få fengselsstraff", etter minoritet.

Figur 39: Hvordan syns du denne ytringen bør håndteres?: "Ingen håndtering nødvendig", etter minoritet.

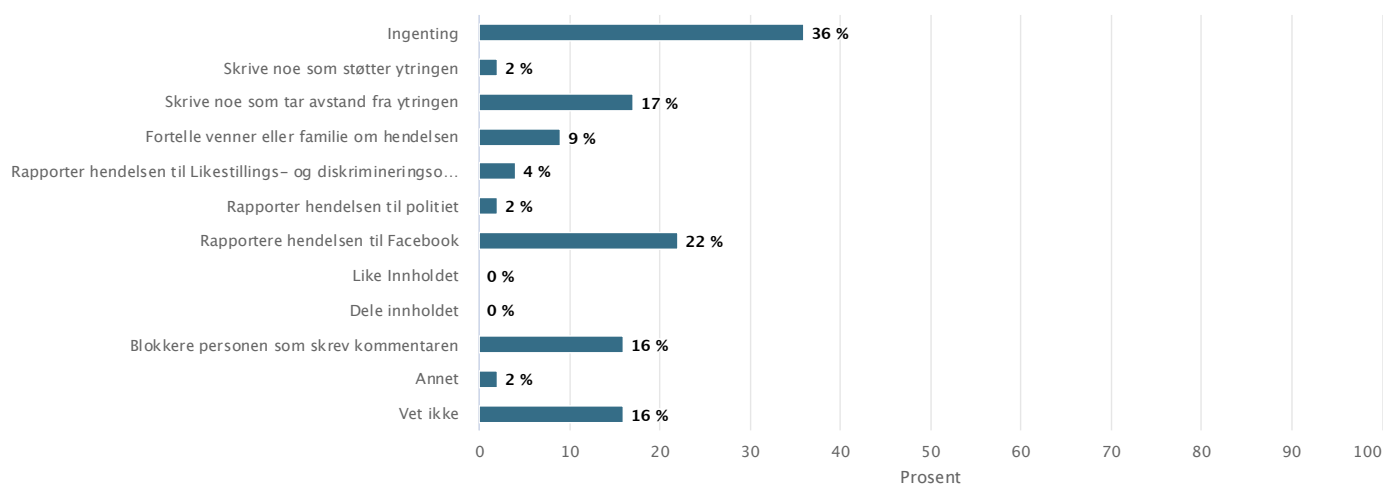
7.4 Intensjoner om egen handling som svar på hatprat/hets

Befolkningens vurderinger av hva de selv ville gjort dersom de observerte slike ytringer er også tilnærmet lik på tvers av de ulike minoritetene. Eksempelet under om ytringer rettet mot samer reflekterer igjen det generelle reaksjonsmønsteret: flest ville valgt å gjøre ingenting (36 %), videre ville en viss andel valgt å rapportere hendelsen til Facebook (22 %), skrive noe som tar avstand til ytringen (17 %) og/eller blokkere personen som skrev kommentaren (16 %). Svært få respondenter svarer at de vil skrive noe til støtte for den hatefulle kommentaren (2 %). I tillegg er det svært få som svarer at de vil rapportere hendelsen til LDO (4 %) eller politiet (2 %).

Andelen som ville valgt å ikke foreta seg noe (ingenting) er høy for alle gruppene, men litt høyere for ytringer rettet mot romer, romani/tatere (begge 44 %) og jøder (40 %). Andelen som selv ville skrevet noe som tar avstand til ytringen er betydelig lavere når ytringen er rettet mot romer eller romani/tatere (begge 12 %, mot f.eks. 17 % for samer).

Resultatene indikerer også at en høyere andel av respondentene rapporterer intensjoner om egen handling som svar på det hypotetiske scenarioet om hatprat mot kvener/norskfinner og skogfinner, sammenlignet med de andre gruppene. Dette er et noe forvirrende og uventet resultat som ikke fremkommer i andre deler av undersøkelsen, som for eksempel delen om «håndtering av hatprat/hets». En kan anta at det kan være tre mulige forklaringer på dette:

- Siden kvener/norskfinner og skogfinner er de minst kjente av de seks gruppene, er det mer sannsynlig at respondenter som har hørt om dem har en form for positiv relasjon til gruppene. En kvalitetssjekk av utvalgene som mottok spørsmål om kvener/norskfinner og skogfinner viser imidlertid ingen overrepresentasjon av respondenter som for eksempel er høyt utdannede eller som bor i områder assosiert med kvener/norskfinner eller skogfinner.
- Det kan være mer sannsynlig at respondentene rapporterte egne handlinger som svar på hypotetisk hatprat rettet mot en minoritetsgruppe som de vet lite eller ikke har sterke meninger om. Andre resultater i

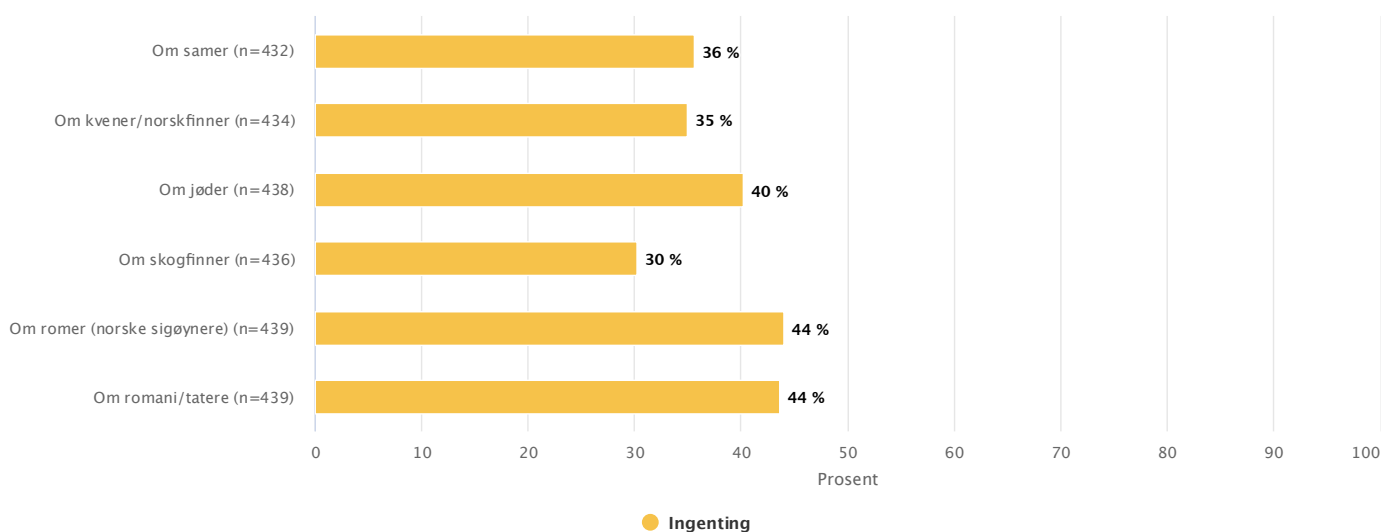

● Hvis du så denne kommentaren på nett hva ville du gjort. Flere svar mulig. (n=432)

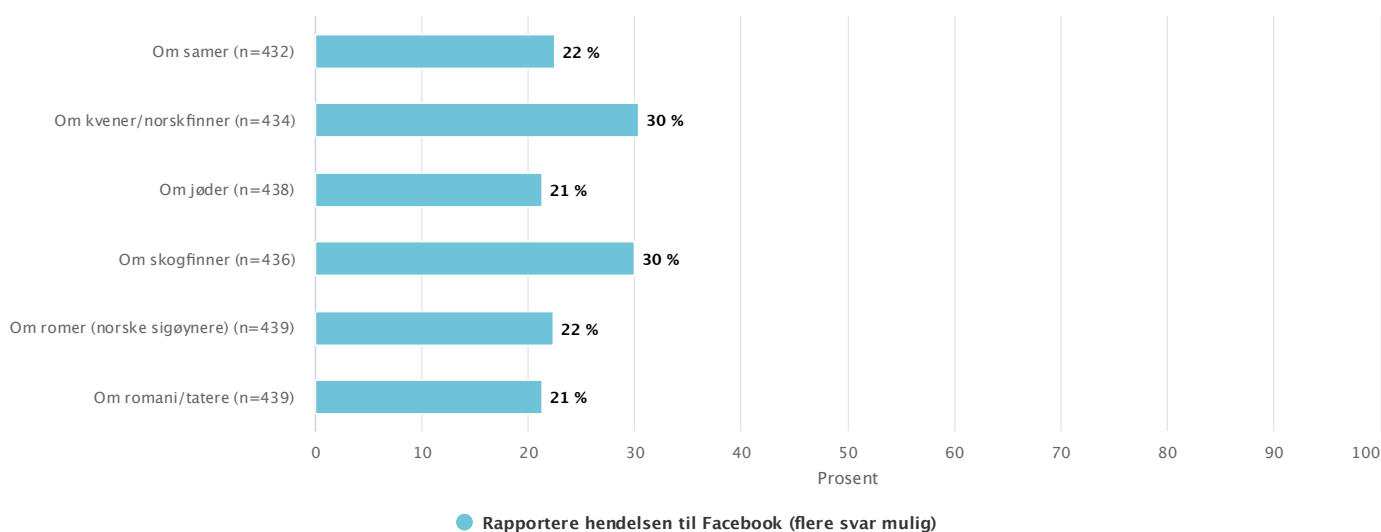
Figur 40: Hvis du så denne kommentaren på nettet, hva ville du gjort? Samer.

undersøkelsen viser at en betydelig andel av respondentene svarte «ingen mening» eller «vet ikke» på spørsmål om eget inntrykk av kvener/norskfinner og skogfinner, samt stereotyper om disse gruppene og befolkningens holdninger til disse gruppene.

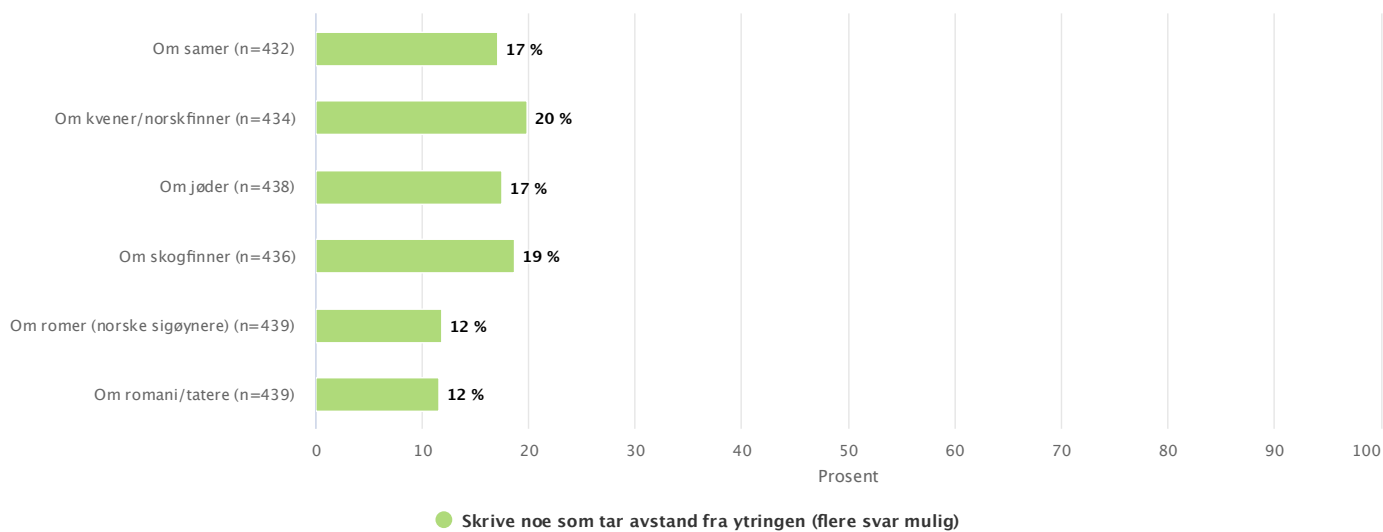
Respondentene kan ha vurdert det hypotetiske scenarioet om hatprat mot kvener/norskfinner og skogfinner som mindre sannsynlig eller realistisk, og derfor svart på en mer prinsipiell måte. Andre resultater i undersøkelsen viser at kun 3 % av respondentene faktisk har observert hatytringer mot kvener/norskfinner og skogfinner (den laveste av alle seks gruppene).

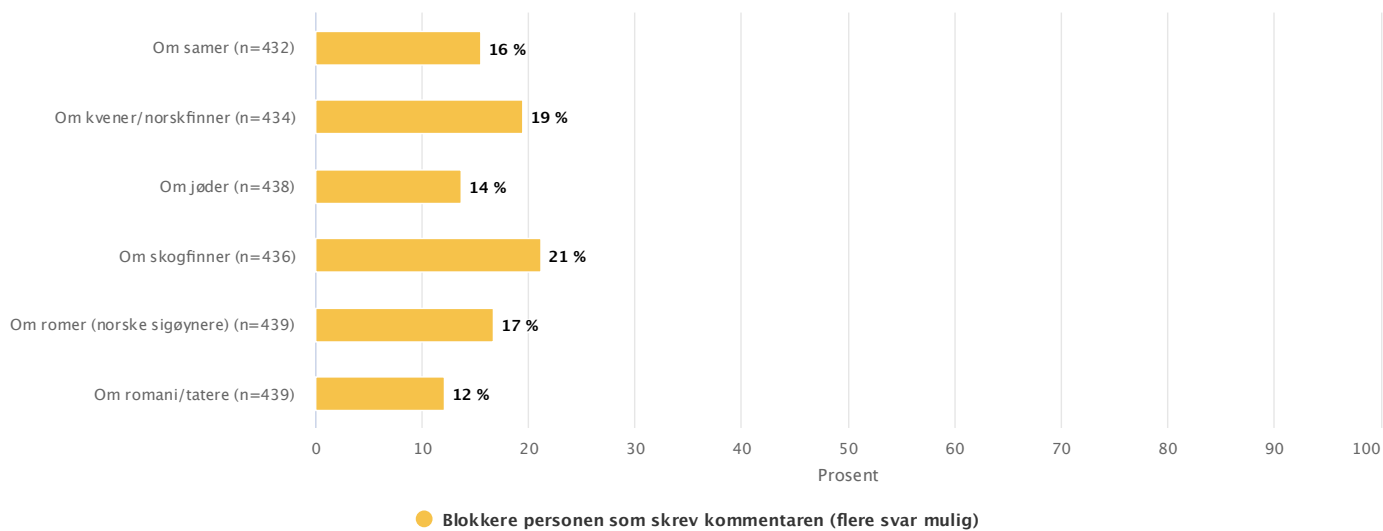
Figur 41: Hvis du så denne kommentaren på nettet, hva ville du gjort? "Ingenting", etter minoritet.

Figur 42: Hvis du så denne kommentaren på nettet, hva ville du gjort? "Rapportere hendelsen til Facebook", etter minoritet.

Figur 43: Hvis du så denne kommentaren på nettet, hva ville du gjort? "Skrive noe som tar avstand fra ytringen", etter minoritet.

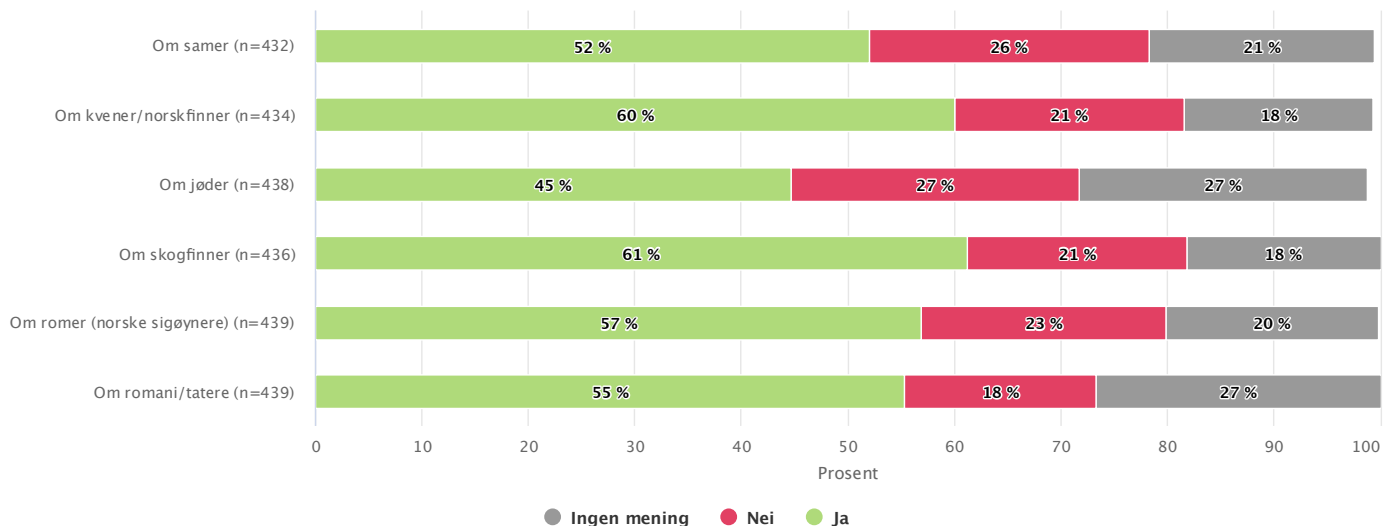

Figur 44: Hvis du så denne kommentaren på nettet, hva ville du gjort? Blokkere personen som skrev kommentaren", etter minoritet.

7.5 Myndighetenes rolle i forbindelse med hatprat/hets

Støtten til at norske myndigheter bruker ressurser på å hindre og bekjempe hatprat/hets som den vi har presentert i vignetten er størst når ytringene er rettet mot kvener/norskfinner eller skogfinner

(henholdsvis 60 % og 61 %). Deretter følger romer (57 %), romani (55 %), og samer (52 %). Støtten til bruk av ressurser på dette er noe lavere når ytringene er rettet mot jøder (45 %). Menn støtter i klart mindre grad enn kvinner å bruke ressurser på å hindre og bekjempe fordomsfulle ytringer, uavhengig av hvilken gruppe det er snakk om.

Figur 45: Bør norske myndigheter bruke ressurser for å hindre og bekjempe uttalelser som dette?

8. Observasjoner av hatprat/hets

8.1 Bakgrunn og eksisterende forskning

NIMs undersøkelse inneholder flere spørsmål om hvorvidt respondentene har observert hatprat/hets mot samer og nasjonale minoriteter. De som har observert hatprat/hets ble fulgt opp med spørsmål om hvem ytringene var rettet mot, hva som var innholdet i ytringene, og hva de selv foretok seg da de observerte ytringene. Dersom respondenter har observert hatprat/hets mot flere av gruppene, har vi kun fulgt opp med spørsmål om én av dem.

Denne delen av undersøkelsen gir en viss indikasjon på utbredelsen og synligheten av hatprat/hets mot samer og nasjonale minoriteter i mangel av en nasjonalt representativ undersøkelse blant medlemmer av gruppene selv, men det vil uunngåelig være hendelser som få i befolkningen har vært vitne til. Den belyser også hvordan tilskuere oppfatter hatprat/hets mot disse minoritetsgruppene selv om de ikke er direkte mottakere av ytringen, og hvilke faktorer som kan føre til at de griper inn.

Forskning tyder på at eksponering for hatprat/hets kan ha både direkte skadevirkninger for dem som utsettes for det, samt indirekte konsekvenser for de som

observerer den og for samfunnet generelt.¹⁹³ Å bli utsatt for hatprat/hets kan oppleves som krenkende, skremmende og svært nedverdiggende. På individnivå kan det ha direkte, skadelige konsekvenser i form av frykt, angst, psykisk stress, depresjon og selvforakt, og kan hindre de som opplever det i å delta i den offentlige debatten, i arbeidslivet eller i utdanning. Å være vitne til hatprat/hets kan også ha negative konsekvenser for dem som observerer den. På gruppenivå kan det begrense andre i å ytre seg fritt i det offentlige ordskiftet, holde liv i fordommer, og legitimere trakassering, diskriminering og i ytterste konsekvens vold rettet mot personer som tilhører de berørte gruppene. For minoriteter kan hatprat/hets oppleves som et angrep på deres status som likeverdige medlemmer av samfunnet.

Hvordan individer som observerer skadelige ytringer eller atferd reagerer, er noe som lenge har vært av interesse innenfor den sosialpsykologiske litteraturen.¹⁹⁴

Tradisjonelt har fokuset vært på et fenomen kjent som tilskuereffekten eller «bystander»-effekten, som oppstår når individer forblir passive i en situasjon der andre trenger hjelp fordi følelsen av personlig ansvar for å gripe inn reduseres med antall andre tilskuere

¹⁹³ Helga Eggebø og Elisabeth Stubberud, «Hatefulle ytringer. Delrapport 2: Forskning på hat og diskriminering» (Institutt for samfunnsforskning, rapport nr. 15, 2016); Fladmoe, Nadim og Birkvad, Erfaringer med hatytringer og hets blant LHBT-personer, andre minoritetsgrupper og den øvrige befolkningen, s. 68; Anne Birgitta Nilsen, Hatprat (Oslo: Cappelen Damm Akademisk, 2014) s. 8; LDO, Hatytringer og hatkriminalitet (2015) s. 5; Teo Keipi m.fl., Online Hate and Harmful Content. Cross-National Perspectives (Abingdon: Routledge, 2019); Wiktor Soral, Michał Bilewicz og Mikołaj Winiewski, «Exposure to hate speech increases prejudice through desensitization» *Aggressive Behavior* 44, nr. 2 (2018); Elissa Lee og Laura Leets, «Persuasive storytelling by hate groups online: Examining its effects on adolescents» *American Behavioral Scientist* 45, nr. 6 (2002).

¹⁹⁴ Jacqueline Nelson mfl., Review of bystander approaches in support of preventing race-based discrimination (Sydney: VicHealth, 2010), s. 6.

som er til stede.¹⁹⁵ Dette har blitt bekreftet både ved tilfeller av fysisk tilstedeværelse, men også hatprat på sosiale medier.¹⁹⁶

Utenfor norsk kontekst finnes det en rekke eksempler på forskning som viser at ofre rapporterer positive effekter av å bli støttet av tilskuere når det kommer til blant annet mobbing, diskriminering, hatprat og emosjonell, fysisk og seksuell trakassering.¹⁹⁷ Her konkluderer flere med at tilskuerintervensjonen spiller en avgjørende rolle og bør utgjøre en sentral del av enhver strategi som forsøker å stoppe utførelse av spesifikke hendelser, redusere risikoen for eskalering, forebygge de fysiske, psykiske og sosiale skader, samt styrke sosiale normer og fellesskapskulturer som kan redusere sannsynligheten for lignende hendelser i fremtiden.

I Norge har tilskuereffekten noen ganger blitt trukket frem i sammenheng med arbeid mot mobbing, men sjelden i sammenheng med diskriminering og hatprat.¹⁹⁸ Et unntak er en undersøkelse gjennomført av Institutt for samfunnsforskning i 2019, som viste at nesten 70 % av befolkningen hadde observert det de oppfattet som hatefulle ytringer i løpet av det siste året.¹⁹⁹ Blant de mest vanlige grunnlagene for hatefulle ytringer er slike som kan knyttes til innvandringsbakgrunn, som etnisitet, religion og hudfarge. Andelen av befolkningen som hadde hørt eller sett ulike ord brukt som skjellsord i løpet av det siste året var 10,6 % for ord som «same, finn, lapp eller lignende», 15,0 % for ord som «tater, sigøyner, rom eller lignende» og 23,1 % for «jøde».²⁰⁰ Undersøkelsen inneholdt oppfølgingsspørsmål om hvordan de som observert hatefulle ytringer ble berørt, men

¹⁹⁵ John M. Darley og Bibb Latane, «Bystander Intervention in Emergencies: Diffusion of Responsibility» *Journal of Personality and Social Psychology* 8, nr. 4 (1968); Peter Fischer mfl., «The Bystander-Effect: A Meta-Analytic Review on Bystander Intervention in Dangerous and Non-Dangerous Emergencies» *Psychological Bulletin* 137, nr. 4 (2011); Magdalena Obermaier, Nayla Fawzi, og Thomas Koch, «Bystanding or Standing by? How the Number of Bystanders Affects the Intention to Intervene in Cyberbullying» *New Media & Society* 18, nr. 8 (2016); Larissa Leonhard mfl., «Perceiving threat and feeling responsible. How severity of hate speech, number of bystanders, and prior reactions of others affect bystanders' intention to counterargue against hate speech on Facebook» *Studies in Communication and Media* 7, nr. 4 (2018).

¹⁹⁶ Sara Bastiaensens mfl., «Cyberbullying on Social Network Sites. An Experimental Study into Bystanders' Behavioural Intentions to Help the Victim or Reinforce the Bully» *Computers in Human Behavior* 31 (2014); Carrie A. Blair, Lori Foster Thompson, og Karl L. Wuensch, «Electronic Helping Behavior: The Virtual Presence of Others Makes a Difference» *Basic and Applied Social Psychology* 27, nr. 2 (2005); Marek Palasinski, «The Roles of Monitoring and Cyberbystanders in Reducing Sexual Abuse», *Computers in Human Behavior* 28, nr. 6 (2012).

¹⁹⁷ Nelson mfl., «Review of bystander approaches in support of preventing race-based discrimination»; Sherry Hamby mfl., «What Difference Do Bystanders Make? The Association of Bystander Involvement with Victim Outcomes in a Community Sample.», *Psychology of Violence* 6, nr. 1 (2016); European Parliament Policy Department for Citizens' Rights and Constitutional Affairs, *Bullying and sexual harassment at the workplace, in public spaces, and in the political life in the EU (European Union, 2018)*; Frances Aboud og Anna Joong, «Intergroup Name-Calling and Conditions for Creating Assertive Bystanders», i *Intergroup Attitudes and Relations in Childhood through Adulthood*, Sheri R. Levy og Melanie Killen, reds. (New York: Oxford University Press, 2007); Darren Pennay og Yin Paradies, *The role of bystander knowledge, attitudes and behaviours in preventing race-based discrimination (The Social Research Centre, 2011)*; Obermaier, Fawzi, og Koch, «Bystanding or Standing By?».

¹⁹⁸ Vidar Maxmilian Husby, «En systemisk forståelse av diskrepansen mellom holdninger til mobbing og faktisk mobbeatferd» *Skolepsykologi* 9 (2009); Robin Ulriksen og Marit Knapstad, *Digital mobbing. Kunnskapsoppsummering over forskning på effekter av tiltak (Nasjonalt folkehelseinstitutt, 2016)*.

¹⁹⁹ Fladmoe, Nadim og Birkvad, *Erfaringer med hatytringer og hets blant LHBT-personer, andre minoritetsgrupper og den øvrige befolkningen*, s. 57.

²⁰⁰ *Ibid*, s. 64.

ikke om de tok noen grep som følge av det de opplevde.

8.2 Observasjoner

Alle som besvarte undersøkelsen ble stilt spørsmål om de har observert hatprat/hets rettet mot de minoritetsgruppene de har hørt om de siste 12 månedene. Før de ble stilt spørsmål om hatprat/hets ble de presentert for følgende definisjon:

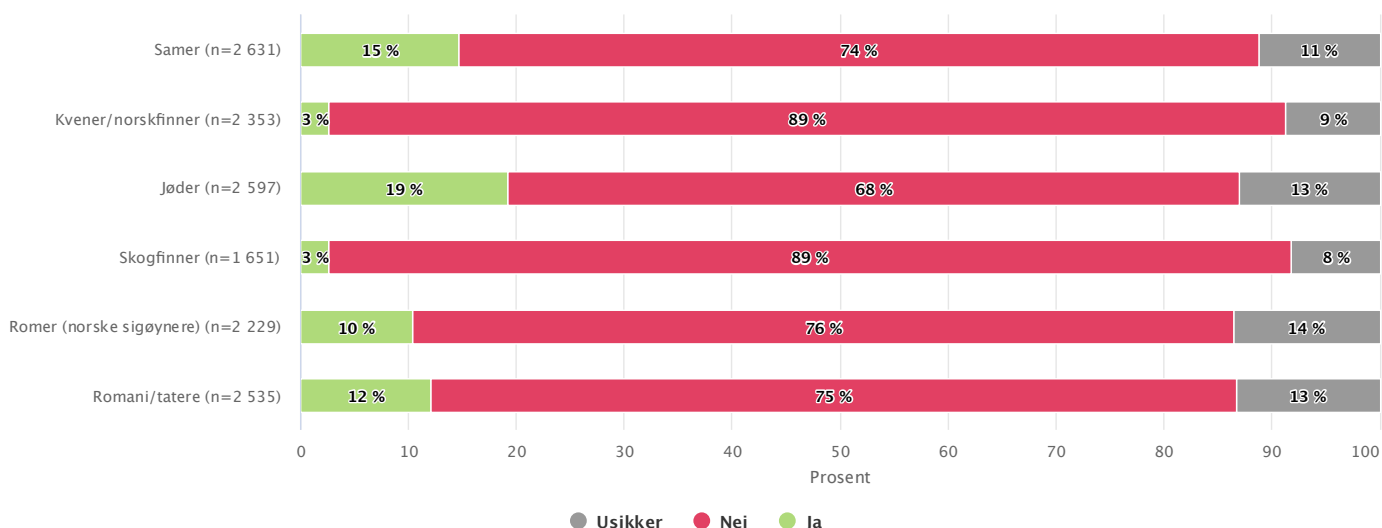
Med «hatprat/hets» menes ytringer som er stigmatiserende, nedverdiggende, trakasserende eller truende, og er rettet mot et individ eller en gruppe på grunnlag av gruppekaraktistikker (som for eksempel etnisitet). Enkelte ytringer som omfattes av denne definisjonen kan også utgjøre «hatefulle ytringer» etter straffeloven.²⁰¹

Andelen som har observert hatprat/hets de siste 12 månedene varierer mellom 3 % og 19 %. Omfanget av observert hatprat/hets er størst for jøder (19 %) og samer (15 %). En viss andel har også observert hatprat/hets rettet mot romani/tatere (12 %) og romer (10

%). Betydelig færre har observert hatprat/hets rettet mot kvener/norskfinner (3 %) og skogfinner (3 %). Svaralternativet «usikker» ble inkludert fordi noen respondenter kan ha observert det de mener var hatprat/hets, men ikke var helt sikre på om det oppfylte definisjonen eller om offeret var medlem av en av de seks gruppene.

I tillegg viser undersøkelsen følgende:

- Hatprat/hets rettet mot samer er i betydelig større grad observert av personer bosatt i Nord-Norge (33 %) og i områder assosiert med sørsamer (24 %).
- Hatprat/hets rettet mot jøder er i større grad observert av menn enn kvinner (24 % vs. 15 %).
- Hatprat/hets rettet mot både romer og romani/tatere er i større grad lagt merke til av den yngste aldersgruppen under 30 år (henholdsvis 18 % og 19 %).

Figur 46: Har du i løpet av de siste 12 månedene observert hatprat/hets rettet mot personer fra følgende minoritetsgrupper eller mot gruppene som helhet?

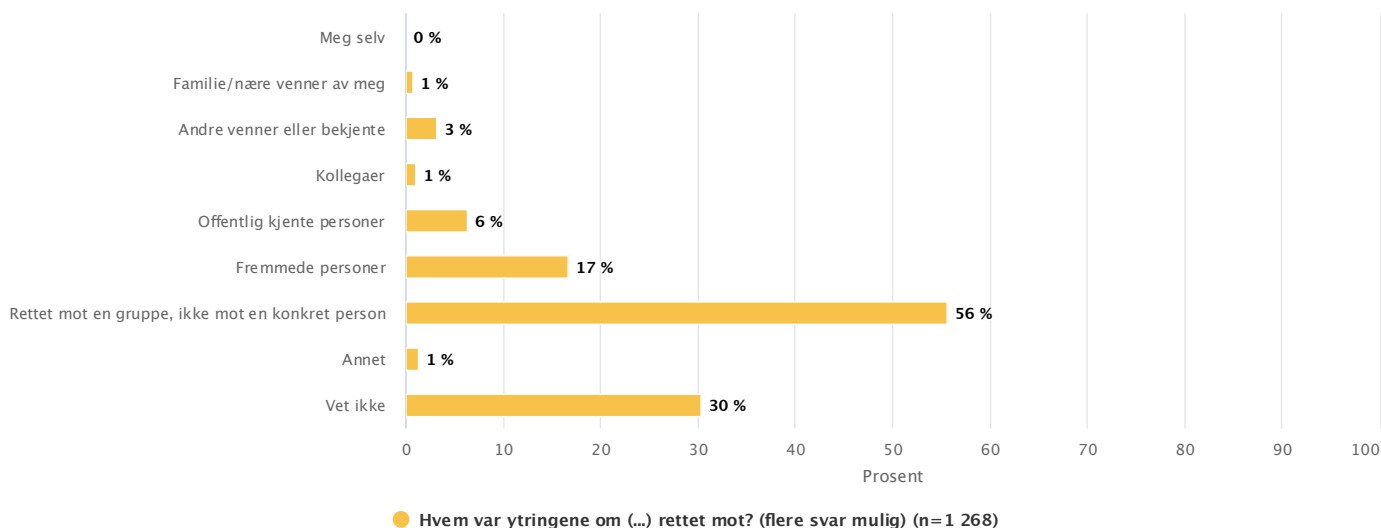
²⁰¹ Se terminologidelen av rapporten.

8.3 Hvem var ytringene rettet mot?

De observerte ytringene var i all hovedsak rettet mot gruppen som helhet, ikke en konkret person, dernest fremmede personer, og offentlig kjente personer. Andelen som opplever at ytringene var rettet mot gruppen som helhet er størst blant de som rapporterte om ytringer rettet mot jøder (72 %), noe lavere for romer (64 %), romani (59 %), og samer (58 %), og betydelig lavere for kvener/norskfinner (34 %) og skogfinner (25 %). De som rapporterte om hatprat/hets rettet mot de to siste gruppene, svarer i vesentlig høyere grad «vet ikke» på spørsmålet om hvem ytringene var rettet mot, altså framstår det som mindre tydelig hvem som var adressaten for ytringene om disse gruppene.

I tillegg viser undersøkelsen følgende:

- Hatprat/hets rettet mot samer er oftere rettet mot fremmede personer. En andel på 23 % oppgir at fremmede personer var adressat for hatytringene rettet mot samer.
- Hatprat/hets rettet mot samer og jøder er oftere rettet mot offentlig kjente personer enn for de øvrige minoritetene. Blant de som rapporterte om hatprat/hets rettet mot samer oppgir 14 % at ytringene var rettet mot offentlig kjente personer, og blant de som rapporterte om ytringer rettet mot jøder oppgir 12 % at ytringene var rettet mot offentlig kjente personer.

Figur 47: Hvem var ytringene rettet mot? Totaloversikt på tvers av de aktuelle minoritetene.

8.4 Hvor observeres ytringer?

Hatprat/hets observeres oftest på nettet/sosiale medier, og dernest i tradisjonelle medier. En mindre andel oppgir også at de har observert hatprat/hets i private omgivelser/blant venner og kjente eller i det offentlige rom. Andelen som ikke husker hvor de har observert hatprat/hets er betydelig høyere blant dem som har observert hatprat/hets rettet mot kvener/norskfinner og skogfinner (over 50 % for begge).

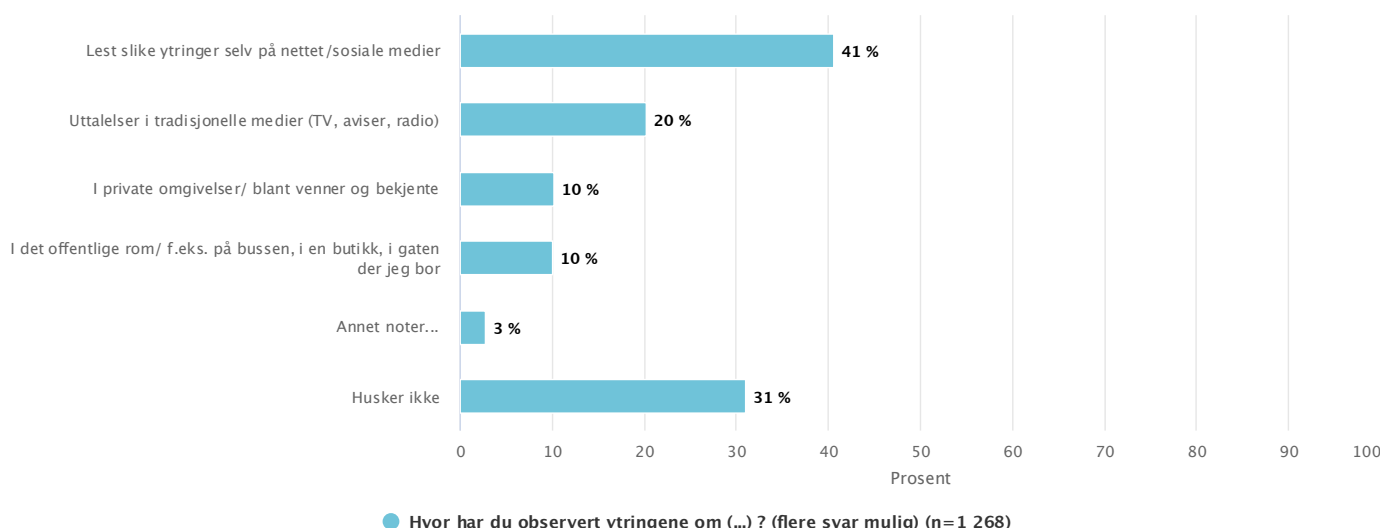
I tillegg viser undersøkelsen følgende:

- Andelen som har observert hatprat/hets på nettet/sosiale medier er høyere for jøder og samer (henholdsvis 53 % og 52 %).

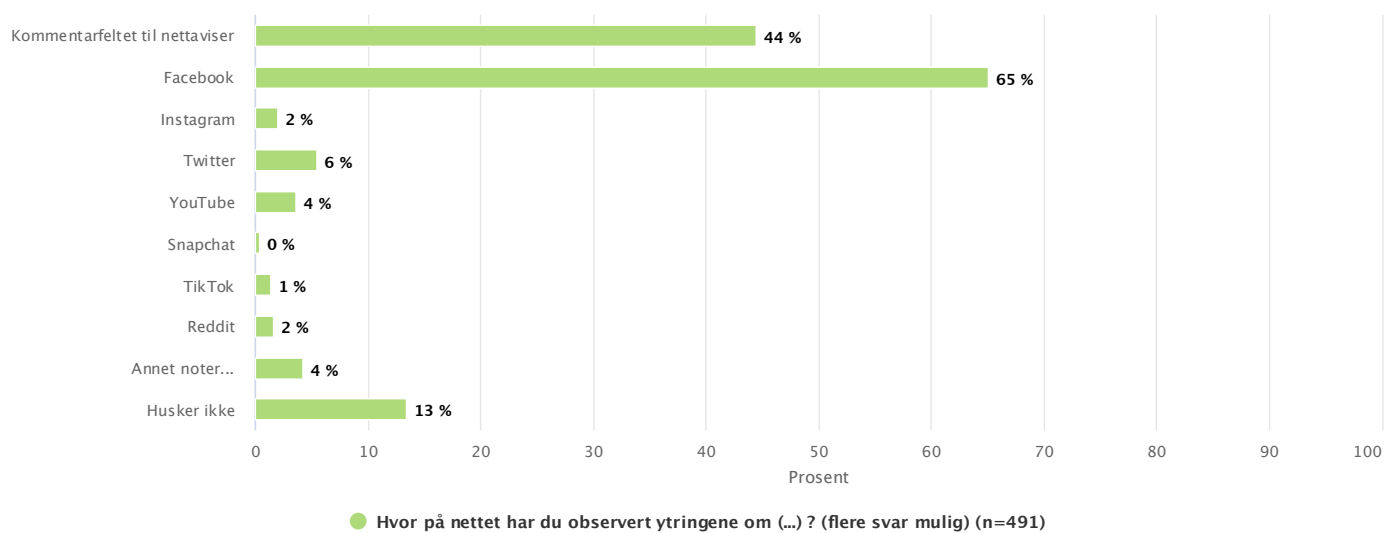
- Andelen som har observert hatprat/hets i tradisjonelle medier er betydelig høyere for jøder enn andre minoriteter (43 %).
- Hatprat/hets rettet mot romani/tatere er mer vanlig i det offentlige rom enn for andre minoriteter (16 % vs. 10 %).

Med hatprat/hets på nettet/sosiale medier menes i all hovedsak hatprat/hets på Facebook (65 %) og i kommentarfeltet til nettaviser (44 %). Omfanget av rapportert hatprat/hets på andre plattformer er relativt beskjedent.

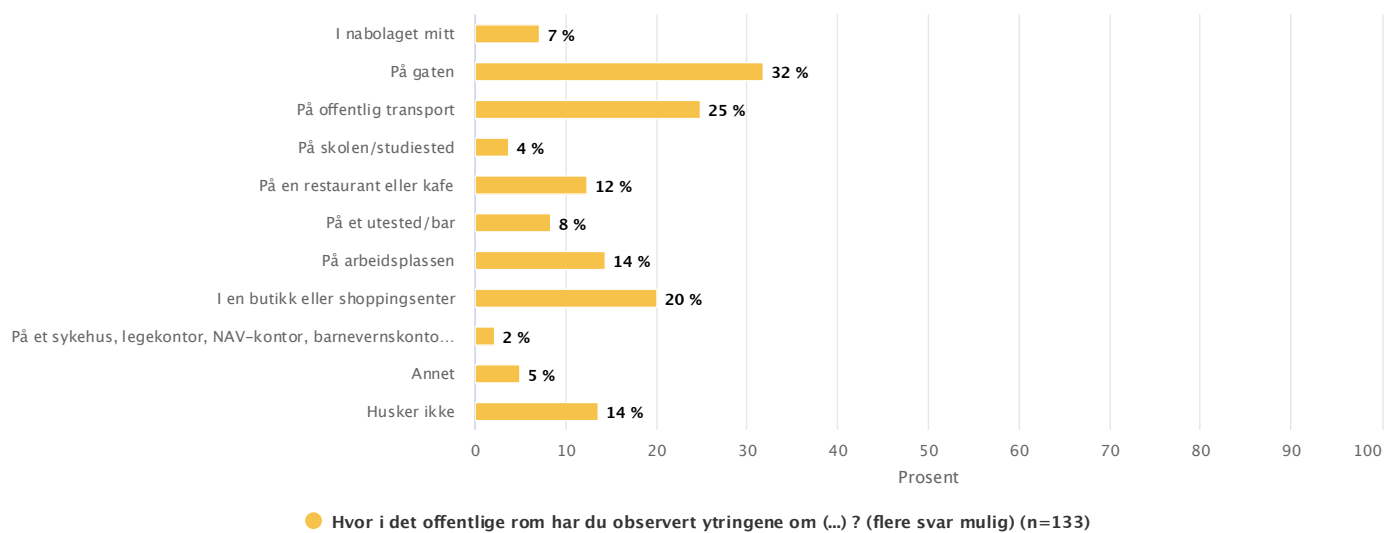
Hatprat/hets i det offentlige rom handler i størst grad om hatprat/hets på gaten (32 %), på offentlig transport (25 %), og i butikk eller shoppingssenter (20 %).

Figur 48: Hvor har du observert ytringene om (...)? Totaloversikt på tvers av de aktuelle minoritetene.

Figur 49: Hvor på nettet har du observert ytringene om (...)? Totaloversikt på tvers av de aktuelle minoritetene.

Figur 50: Hvor i det offentlige rom har du observert ytringene om (...)? Totaloversikt på tvers av de aktuelle minoritetene.

8.5 Innholdet i hatprat/ hets

Kartleggingen omfatter et åpent spørsmål om hva som ble sagt eller skrevet i hendelsene som er observert. Flere respondenter beskriver bruk av skjellsord og nedsettende ytringer om gruppene, som ikke skal gjentas her. En gjennomgang av hovedtemaene i de åpne svarene viser følgende:

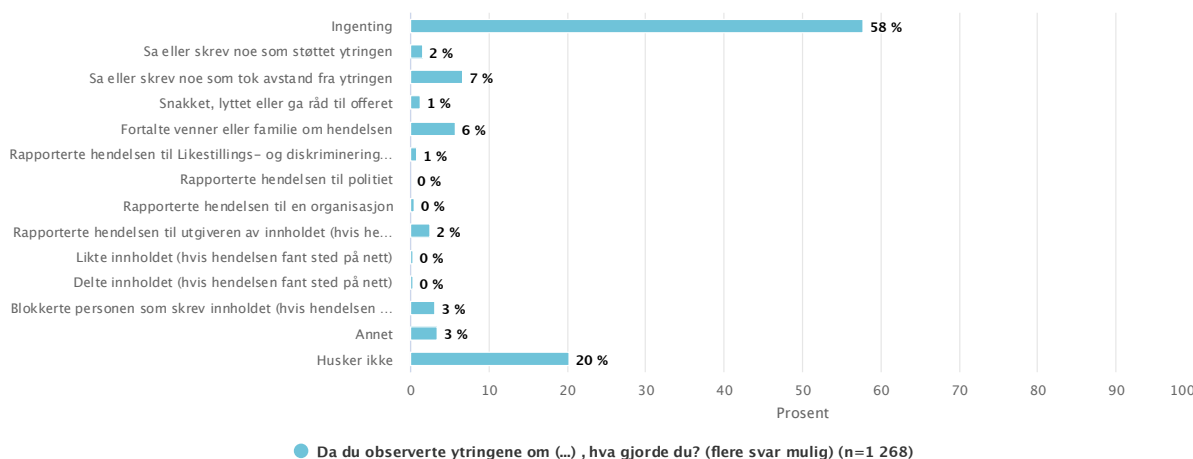
- Observert hatprat/hets rettet mot samer handler ofte om samenes rettigheter til utmark/beite, og påstander om at disse rettighetene er urettmessige. Kommentarene har gjerne utspring i aktuelle utbyggingsprosjekter innen vindkraft og gruvedrift. Flere viser også til ytringer om at samene ikke er urfolk, at de misbruker rettighetene sine, at de har for mye makt og krever for mye.
- Observert hatprat/hets rettet mot jøder handler ofte om Israels politikk og konflikten med palestinerne, hvor jøder og Israels politikk gjerne sammenblandes. Noen av beskrivelsene refererer også til hvordan media og journalister rapporterer fra og beskriver konflikten, og at dette i noen tilfeller kan oppfattes som å bidra til negative holdninger til jøder. Noen respondenter

beskriver også utsagn som fremmer gamle konspirasjonsteorier, stereotypier og fordommer.

- Observert hatprat/hets rettet mot romer og romani/tatere handler gjerne om påstander om at disse gruppene tigger, stjeler og snylter på samfunnet. De åpne svarene viser tydelig at noen respondenter har forvekslet norske romer og romani/tatere for tilreisende romer fra Romania og andre land i Øst-Europa som reiser til Norge på sesongbasis.
- Antall rapporterte hendelser mot kvener/norskfinner og skogfinner er for få til å trekke frem felles tema. Men av de få respondentene som oppgir at de har observert hatprat/hets mot disse gruppene, viser noen til ytringer om at gruppene er for små og for like nordmenn til å bli kalt et eget folkeslag eller til å ha rettigheter som minoriteter.

8.6 Handling som følge av observasjonen

Et flertall av de som observert hatprat/hets foretok seg ingenting som følge av det de opplevde (58 %). Svært få oppgir at de sa eller skrev noe som tok avstand fra handlingen (7 %). Svært få respondenter oppgir at de sa eller skrev noe til støtte for

Figur 51: Da du observert ytringene om (...), hva gjorde du? Totaloversikt på tvers av de aktuelle minoritetene.

hatprat/hets (2 %). Nesten ingen rapporterte hendelsen til LDO, politiet eller en annen organisasjon.

Tilbøyeligheten til å ta til motmæle gjennom å si eller skrive noe som tar avstand fra handlingen er størst når handlingen er rettet mot jøder. Blant de som har observert hatprat/hets rettet mot jøder rapporterer 12 % at de selv sa eller skrev noe som tok avstand fra hetsen. Tilbøyeligheten til å ta til motmæle mot det man oppfatter som hets er lavest når det gjelder samer (4 %), og romer (5 %) og romani (5 %). I tillegg til dette viser undersøkelsen at det er korrelasjon mellom selvrapporert tilbøyelighet til å gjøre noe og følgende:

- Menn oppgir i høyere grad at de ikke har gjort noe (ingenting) sammenliknet med kvinner (64 vs. 51 %).
- De som har et negativt medieinntrykk av en eller flere av de aktuelle gruppene oppgir i høyere grad at de ikke har gjort noe (65 %).
- De som oppfatter det hypotetiske tilfellet av hets i kommentarfelt som akseptabelt oppgir også i vesentlig høyere grad at de ikke har gjort noe når de faktisk har observert hatprat/hets (85 %).

Disse resultatene indikerer at det er stor forskjell mellom respondentenes tiltenkte reaksjoner og faktiske reaksjoner på hatprat/hets mot samer og nasjonale minoriteter. Når respondentene får et hypotetisk eksempel på hatprat/hets mot de seks gruppene, mener ca. 50 % at den ansvarlige bør møtes med kritikk fra andre og ca. 17 % mener de selv ville sagt eller skrevet noe for å ta avstand fra ytringen. Men av respondentene som faktisk har observert hatprat/hets mot disse gruppene, sa eller skrev bare 7 % noe for å ta avstand fra ytringen.

8.7 Årsaker til reaksjoner på hatprat/hets

De som ikke gjorde noe (*ingenting*) ble fulgt opp med et åpent spørsmål om hva som var de viktigste grunnene til at de bestemte seg for å ikke gjøre noe. En av de hyppigste begrunnelsene handler om lav deltakelse i sosiale medier eller at man har lite erfaring med å legge ut ting på sosiale medier. Flere oppgir også at de ikke tør å delta i offentlig debatt, spesielt på sosiale medier, eller at de unnlater å kommentere i sosiale medier fordi de oppfatter debattklimaet som dårlig. Noen oppgir at de ikke gjorde noe fordi de ikke ønsket å gi saken mer oppmerksomhet, eskalere situasjonen eller gjøre ting verre. Noen oppgir også at slike ytringer er så vanlige at de er lei av å svare, og at tidligere forsøk på å rapportere slike ytringer ikke har resultert i noe. Andre mente at ytringene ikke angikk dem eller var beskyttet av ytringsfriheten. Det er også enkelte som oppgir at de ikke har gjort noe, eller at de har gjort noe for å støtte ytringene, fordi de var enige med dem.

De som gjorde noe som svar på observert hatprat/hets ble også spurt om hvorfor de bestemte seg for å gjøre det. Hovedårsaken er at respondentene mener at slike ytringer ikke burde stå uimotsagt, spesielt hvis de strider mot deres personlige verdier eller er skadelige for minoriteter og samfunnet. Noen respondenter oppgir at hatprat/hets kan være basert på uvitenhet, så det er viktig å forklare hvorfor slik oppførsel er uakseptabel. Andre oppgir at de først og fremst ikke svarer for å overbevise motdebattanten, men for å vise andre som leser at ikke alle deler slike synspunkter. I motsetning til de som ikke gjorde noe som svar, fremhevet noen respondenter her at de mener hatprat/hets er misbruk av ytringsfriheten og derfor bør møtes med kritikk.

Referanseliste

Lover og forskrifter

Forskrifter om rammeplan for grunnskolelærerutdanning for trinn 1–7, av 07.06.2016, nr. 860.

Forskrifter om rammeplan for grunnskolelærerutdanning for trinn 5–10, av 07.06.2016, nr. 861.

Forskrifter om rammeplan for grunnskolelærerutdanning for trinn 8–13, av 18.03.2013, nr. 288.

Lov om Norges nasjonale institusjon for menneskerettigheter (NIM-loven) av 22.05.2015.

Lov om straff (straffeloven) av 20.05.2005.

Forarbeider til lover og offentlige utredninger

Meld. St. 12 (2020–2021).

NOU 1994: 21.

NOU 2007: 14.

NOU 2015: 7.

NOU 2022: 9.

Ot.prp. nr. 8 (2007–2008).

Ot.prp. nr. 93 (2008–2009).

Prop. 66 L (2019–2020).

Prop. 81 L (2016-2017).

Rettsavgjørelser

HR-2001-1588.

HR-2012-689-A.

HR-2016-2554-P.

HR-2018-674-A.

HR-2020-184-A.

HR-2020-185-A.

HR-2020-2133-A.

HR-2022-401-A.

LH-2019-36965.

TSALT-2018-159702.

Internasjonale konvensjoner og erklæringer

Den europeiske menneskerettskonvensjon (EMK), CETS No. 005 (04.11.1950, trådte i kraft 03.09.1953).

FN-pakten, 1 UNTS XVI (24.10.1945).

FNs generalforsamling, Erklæring om urfolks rettigheter, UN Doc. A/RES/61/295, 13.09.2007.

FNs konvensjon om avskaffelse av alle former for rasediskriminering (RDK), 66 UNTS 195 (21.12.1965, trådte i kraft 04.01.1969).

FNs konvensjon om barnets rettigheter (BK), 1577 UNTS 3 (20.11.1989, trådte i kraft 02.09.1990).

FNs konvensjon om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne (CRPD), 2515 UNTS 3 (13.12.2006, trådte i kraft 03.05.2008).

FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter (SP), 999 UNTS 171 (16.12.1966, trådte i kraft 23.03.1976).

FNs konvensjon om økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter (ØSK), 993 UNTS 3 (16.12.1966, trådte i kraft 3.01.1976).

FNs konvensjon om å avskaffe alle former for diskriminering mot kvinner (KDK), 1249 UNTS 13 (01.03.1980, trådte i kraft 03.09.1981).

Menneskerettighetserklæringen (UDHR), UN Doc. A/810 (10.12.1948).

Avgjørelser fra Den europeiske menneskerettsdomstol (EMD)

Glimmerveen and Hagenbeek v. Nederland (8348/78 og 8406/78) kommisjonsavgjørelse 11.10.1979.

Jersild v. Denmark [GC] (15890/89) 23.09.1994.

Erdoğdu and İnce v. Turkey [GC] (25067/94) 08.07.1999.

Sugg and Dobbs v. Sweden (dec.) (45934/99) 28.08.2001.

Pedersen and Baadsgaard v. Denmark (49017/99) 19.06.2003.

Norwood v. UK (23131/03) 16.11.2004.

Soulas and others v. France (15948/03) 10.07.2008.

Feret v. Belgium (15615/07) 16.07.2009.

Féret v. Belgium (15615/07) 16.07.2009.

Alves da Silva v. Portugal (41665/07) 20.10.2009.

Fatullayev v. Azerbaijan (40984/07) 22.04.2010.

Vejdeland and Others v. Sweden (1813/07) 9.02.2012.

Perinçek v. Switzerland (27510/08) 15.10.2015.

M'Bala M'Bala v. France (dec.) (25239/13) 20.10.2015.

Stomakhin v. Russia (52273/07) 09.05.2018.

Williamson v. Germany (64496/17) 8.01.2019.

Pastörs v. Germany (55225/14) 03.10.2019.

Kobenter and Standard Verlags GmbH v. Austria (60899/00) 02.11.2006.

Uttalelser og rapporter fra europeiske menneskerettighetsorganer

Den rådgivende komité for rammekonvensjonen om beskyttelse av nasjonale minoriteter, *Fjerde uttalelse om Norge*, ACFC/OP/IV (2016)008, 13.10.2016.

Den rådgivende komité for rammekonvensjonen om beskyttelse av nasjonale minoriteter, *Femte uttalelse om Norge*, ACFC/OP/V(2021)7, 02.02.2022.

Europarådets ministerkomité, *Recommendation of the Committee of Ministers to Member States on Combating Hate Speech*, CM/Rec(2022)16, 20.05.2022.

Uttalelser og rapporter fra FNs menneskerettsorganer

David Kaye, *Report of the Special Rapporteur on the Promotion and Protection of the Right to Freedom of Opinion and Expression*, UN Doc. A/74/486, 09.10.2019.

FNs barnekomité, *General Comment No. 1 The Aims of Education*, UN Doc. CRC/GC/2001/1, 17.04.2001.

FNs generalforsamling, *Rabat Plan of Action on the Prohibition of Advocacy of National, Racial or Religious Hatred*, UN Doc. A/HRC/22/17/Add.4, 11.01.2013.

FNs komité mot rasediskriminering, *Concluding Observations on the Combined Twenty-Third and Twenty-Fourth Periodic Reports of Norway*, UN Doc. CERD/C/NOR/CO/23-24, 2.01.2019.

FNs komité mot rasediskriminering, *General Recommendation 15: Measures to Eradicate Incitement to or Acts of Discrimination*, UN Doc. A/48/18, 23.03.1993.

FNs komité mot rasediskriminering, *General Recommendation 35: Combatting Racist Hate Speech*, UN Doc. CERD/C/GC/35, 26.09.2013.

FNs menneskerettskomité, *Concluding Observations on the Seventh Periodic Report of Norway*, UN Doc. CCPR/C/NOR/CO/7, 25.04.2018.

FNs menneskerettskomité, *General Comment 34: Article 19 Freedom of Opinion and Expression*, UN Doc. CCPR/C/GC/34, 12.09.2011.

Frank La Rue, *Report of the Special Rapporteur on the Promotion and Protection of the Right to Freedom of Opinion and Expression*, UN Doc. A/67/357, 2012.

Yilmaz-Dogan v. The Netherlands, UN Doc. CERD/C/36/D/1/1984, 10.08.1988.

Bøker

Anne Birgitta Nilsen, *Hatprat* (Oslo: Cappelen Damm Akademisk, 2014).

Arne Johansen Ijäs, *Samer i to norske nyhetsmedier. En undersøkelse av saker med samisk hovedfokus i Nordlys og Dagsrevyen i perioden 1970-2000* (Kautokeino: Sámi allaskuvla, 2012).

Arne Johansen Ijäs, *Samisk pressehistorie: fra Muiltægje til Ávvir* (Karasjok: CálliidLágádus, 2011).

Arnfinn Midtbøen, Julia Orupabo og Åse Røthing, «Gamle minoriteter i det nye Norge» i *Nasjonale minoriteter og urfolk i norsk politikk fra 1900 til 2016*, Nik Brandal, Cora Alexa Døving og Ingvill Thorson Plesner, reds. (Oslo: Cappelen Damm Akademisk, 2017).

Bengt-Ove Andreassen og Torjer A. Olsen, *Urfolk og nasjonale minoriteter i skole og lærerutdanning* (Bergen: Fagbokforlaget, 2020).

David Schneider, *The Psychology of Stereotyping* (New York: Guilford Press, 2004).

Dominic Abrams og Anja Eller, «A temporally integrated model of intergroup contact and threat» i *Intergroup Contact Theory: Recent Developments and Future*, Loris Vezzalis og Sofia Stathi (reds.) (Abingdon: Routledge, 2016).

Dominic Abrams, «Social identity and intergroup relations» i *APA handbook of personality and social psychology*, Mario Mikulincer m.fl. (reds.) (Washington: American Psychological Association, 2015).

Elisabeth Noelle-Neumann, *The Spiral of Silence: Public Opinion-Our Social Skin* (Chicago: University of Chicago Press, 1984).

Frances Aboud og Anna Joong, «Intergroup Name-Calling and Conditions for Creating Assertive Bystanders», i *Intergroup Attitudes and Relations in Childhood through Adulthood*, Sheri R. Levy og Melanie Killen, reds. (New York: Oxford University Press, 2007).

Gordon Allport, *The Nature of Prejudice* (New York: Addison-Wesley, 1954).

Hadi Strømmen Lile, «Human Rights Education», i Malcolm Langford; Marit Skivenes & Karl Harald Søvig (reds.), *Children's Rights in Norway: An Implementation Paradox?* (Universitetsforlaget, 2019).

Luca Váradi, *Youths Trapped in Prejudice: Hungarian Adolescents' Attitudes Towards the Roma* (Weisbaden: Springer Science & Business, 2014).

Monica Five Aarset og Hilde Lidèn, «Historiens betydning for rom og romanifolks/tateres situasjon i dag», i *Nasjonale minoriteter og urfolk i norsk politikk fra 1900 til 2016*, Nik Brandal, Cora Alexa Døving, og Ingvill Thorson Plesner, reds. (Oslo: Cappelen Damm Akademisk, 2017).

Morten Ejrnæs og Merete Monrad, *Vignetmetoden. Sociologisk metode og redskap til faglig utvikling* (København: Akademisk forlag, 2012).

Neil Chakraborti og Jon Garland, *Hate Crime: Impact, Causes & Responses*, 2. utg. (SAGE Publications, 2015).

Nik Brandal, Cora Alexa Døving og Ingvill Thorson Plesner, reds., *Nasjonale minoriteter og*

urfolk i norsk politikk fra 1900 til 2016 (Oslo: Cappelen Damm Akademisk, 2017).

Norunn Askeland og Bente Aamotsbakken, *Folk uten land? Å gi stemme og status til urfolk og nasjonale minoriteter* (Oslo: Cappelen Damm, 2016).

Sharam Alghasi, Elisabeth Eide og Anne Hege Simonsen, *Hvem er "vi" nå? Medier og minoriteter i Norge* (Oslo: Cappelen Damm Akademisk, 2020).

Sheri Levy m.fl., «Understanding and reducing racial and ethnic prejudice among children and adolescents» i *Handbook of prejudice, stereotyping, and discrimination* Todd D. Nelson (red.), 2. utg. (Hove: Psychology Press, 2016).

Tara Ross «Media and Stereotypes» i *The Palgrave Handbook of Ethnicity*, Steven Ratuva, red. (Singapore: Palgrave Macmillan, 2019).

Teo Keipi m.fl., *Online Hate and Harmful Content. Cross-National Perspectives* (Abingdon: Routledge, 2019).

Thomas F. Pettigrew og Linda R. Tropp, *When groups meet: The dynamics of intergroup contact* (Hove: Psychology Press, 2013).

Todd Nelson, *Handbook of Prejudice, Stereotyping and Discrimination*, 2. utg. (Hove: Psychology Press, 2016).

Torjer A. Olsen, «Not Good Enough for Anyone? Managing Sámi Education in the Cultural Interface» i *Indigenising Education and Citizenship Perspectives on Policies and Practices from Sápmi and Beyond*, Torjer A. Olsen og Hilde Sollid, reds. (Oslo: Universitetsforlaget, 2022).

Ulrich Wagner og Miles Hewstone, «Intergroup contact» i *The Oxford Handbook of Intergroup*

Conflict, Linda R. Tropp (red.) (Oxford: Oxford Library of Psychology, 2012).

Tidsskriftsartikler

Amy Cuddy m.fl., «Stereotype content model across cultures: Towards universal similarities and some differences» *British Journal of Social Psychology* 48, nr. 1 (2009).

Angeles Cea D'Ancona, «Measuring xenophobia: Social desirability and survey mode effects» *Migration Studies* 2, nr. 2 (2014).

Anthony Greenwald og Mahzarin Banaji, «Implicit social cognition: attitudes, self-esteem, and stereotypes» *Psychological Review* 102, nr. 1 (1995).

Ashby Plant og Patricia Devine, 'Internal and external motivation to respond without prejudice', *Journal of Personality and Social Psychology* 75, nr. 3 (1998).

Carrie A. Blair, Lori Foster Thompson, og Karl L. Wuensch, «Electronic Helping Behavior: The Virtual Presence of Others Makes a Difference» *Basic and Applied Social Psychology* 27, nr. 2 (2005).

Christian Crandall, Amy Eshleman og Laurie O'Brien, «Social norms and the expression and suppression of prejudice: the struggle for internalization» *Journal of Personality and Social Psychology* 82, nr. 3 (2002).

Courtney M. Bonam, «Ignoring History, Denying Racism: Mounting Evidence for the Marley Hypothesis and Epistemologies of Ignorance» *Social Psychological and Personality Science* 10, nr. 2 (2018).

Dylan Glover m.fl., «Discrimination as a Self-Fulfilling Prophecy: Evidence from French

Grocery Stores» *Quarterly Journal of Economics* 132, nr. 3 (2017).

Elissa Lee og Laura Leets, «Persuasive storytelling by hate groups online: Examining its effects on adolescents» *American Behavioral Scientist* 45, nr. 6 (2002).

Emory S. Bogardus, «A social distance scale» *Sociology and Social Science Research* 17 (1933).

Fethi Mansouri og Matteo Vergani, «Intercultural contact, knowledge of Islam, and prejudice against muslims in Australia» *International Journal of Intercultural Relations* 66 (2018).

Florian Arendt og Temple Northup, «Effects of long-term exposure to news stereotypes on implicit and explicit attitudes» *International Journal of Communication* 9 (2015).

Gary Lautenschlager og Vicki Flaherty, «Computer administration of questions: More desirable or more social desirability?» *Journal of Applied Psychology* 75, nr. 3 (1990).

Geir Ulfstein, «Høyesteretts anvendelse av traktatorganers tolkningspraksis» *Lov og Rett*, nr. 7 (2016).

Graham Thornicroft m.fl., «Stigma: ignorance, prejudice or discrimination?» *The British Journal of Psychiatry* 190, nr. 3 (2007).

Gretchen Sechrist og Charles Stangor, «Perceived consensus influences intergroup behavior and stereotype accessibility» *Journal of Personality and Social Psychology* 80, nr. 4 (2001).

Hege H. Bye mfl., «Stereotypes of Norwegian Social Groups» *Scandinavian Journal of Psychology* 55, nr. 5 (2014).

Hege Høvig Bye, «Norske stereotypier» *Tidsskrift for Norsk psykologforening* 52, nr. 11 (2015).

Ivar Krumpal, «Determinants of Social Desirability Bias in Sensitive Surveys: A Literature Review» *Quality & Quantity* 47, nr. 4 (2013).

Jana Papcunová m.fl., «Hate speech operationalization: a preliminary examination of hate speech indicators and their structure» *Complex and Intelligent Systems* (2021).

John M. Darley og Bibb Latane, «Bystander Intervention in Emergencies: Diffusion of Responsibility» *Journal of Personality and Social Psychology* 8, nr. 4 (1968).

Jordan Robbins og Joachim Krueger, «Social projection to ingroups and outgroups: A review and meta-analysis» *Personality and Social Psychology Review* 9, nr. 1 (2005).

Karla Perez Portilla, «Challenging Media (Mis)Representation: An Exploration of Available Models» *International Journal for Crime, Justice and Social Democracy* 7, nr. 2 (2018).

Larissa Leonhard mfl., «Perceiving threat and feeling responsible. How severity of hate speech, number of bystanders, and prior reactions of others affect bystanders' intention to counterargue against hate speech on Facebook» *Studies in Communication and Media* 7, nr. 4 (2018).

Luca Váradi, Ildikó Barna og Renáta Németh, «Whose Norms, Whose Prejudice? The Dynamics of Perceived Group Norms and Prejudice in New Secondary School Classes» *Frontiers in Psychology* 11 (2021).

Magdalena Obermaier, Nayla Fawzi, og Thomas Koch, «Bystanding or Standing by? How the Number of Bystanders Affects the Intention to Intervene in Cyberbullying» *New Media & Society* 18, nr. 8 (2016).

Malin J Fævelen, «Rom for forskjell? Barnevernstjenestens møte med norske romer» *Fontene forskning*, årgang 9, nr. 2 (2016).

Marek Palasinski, «The Roles of Monitoring and Cyberbystanders in Reducing Sexual Abuse», *Computers in Human Behavior* 28, nr. 6 (2012).

Margaret Tankard og Elizabeth Levy Paluck «Norm perception as a vehicle for social change» *Social Issues and Policy Review* 10, nr. 1 (2016).

Peter Fischer mfl., «The Bystander-Effect: A Meta-Analytic Review on Bystander Intervention in Dangerous and Non-Dangerous Emergencies» *Psychological Bulletin* 137, nr. 4 (2011).

Runa Falck, «Discrimination against Roma: Evidence from Two Survey Experiments in Norway» *Migration Studies* (2020) 1-23.

Sally Grapin m.fl., «School-based interventions for reducing youths' racial and ethnic prejudice» *Policy Insights from the Behavioral and Brain Sciences* 6, nr. 2 (2019).

Sara Bastiaensens mfl., «Cyberbullying on Social Network Sites. An Experimental Study into Bystanders' Behavioural Intentions to Help

the Victim or Reinforce the Bully» *Computers in Human Behavior* 31 (2014):

Sara Gabrielli m.fl., «Reducing implicit prejudice towards migrants in fifth grade pupils: efficacy of a multi-faceted school-based program» *Social Psychology of Education* 25 (2022).

Sherry Hamby mfl., «What Difference Do Bystanders Make? The Association of Bystander Involvement with Victim Outcomes in a Community Sample.», *Psychology of Violence* 6, nr. 1 (2016):

Stefania Paolini m.fl., «Positive and extensive intergroup contact in the past buffers against the disproportionate impact of negative contact in the present» *European Journal of Social Psychology* 44 (2014).

Susan T. Fiske mfl., «A Model of (Often Mixed) Stereotype Content: Competence and Warmth Respectively Follow from Perceived Status and Competition» *Journal of Personality and Social Psychology* 82, nr. 6 (2002).

Sylvie Graf, Pavla Linhartova og Sabine Sczesny, «The effects of news report valence and linguistic labels on prejudice against social minorities» *Media Psychology* 23, nr. 2 (2020).

Thomas F. Pettigrew, Linda R. Tropp, «How does intergroup contact reduce prejudice? Meta-analytic tests of three mediators» *European Journal of Social Psychology* 38, nr. 6 (2008).

Tobias Stark m.fl., «The impact of social desirability pressures on Whites' endorsement of racial stereotypes: A comparison between oral and ACASI reports in a national survey» *Sociological Methods & Research* 51, nr. 2 (2018).

Torjer A. Olsen et. al., «Kunnskap om samiske forhold som integrert del av lærerutdanningene» *Acta Didactica Norge* 11, nr. 2 (2017).

Vidar Maxmilian Husby, «En systemisk forståelse av diskrepansen mellom holdninger til mobbing og faktisk mobbeatferd» *Skolepsykologi* 9 (2009):

Wiktor Soral, Michał Bilewicz og Mikołaj Winiewski, «Exposure to hate speech increases prejudice through desensitization» *Aggressive Behavior* 44, nr. 2 (2018).

Rapporter

ActiveWatch, *Report on research on how to identify incidents most likely to generate waves of hate speech* (2021).

Arnfinn Midtbøen og Hilde Lidèn, *Diskriminering av samer, nasjonale minoriteter og innvandrere i Norge – En kunnskapsgjennomgang* (Oslo: Institutt for samfunnsforskning, rapport nr. 1, 2015).

Arnfinn Midtbøen, Julia Orupabo og Åse Røthing, *Beskrivelser av etniske og religiøse minoriteter i læremidler* (Institutt for samfunnsforskning, rapport nr. 11, 2014):

Audun Fladmoe, Marjan Nadim og Simon Roland Birkvad, *Erfaringer med hatytringer og hets blant lhbt-personer, andre minoritetsgrupper og den øvrige befolkningen* (Oslo: Institutt for samfunnsforskning, rapport nr. 4, 2019).

Bernard Enjolras, Terje Rasmussen og Kari Steen-Johnsen, *Status for yringsfriheten i Norge: Hovedrapport fra prosjektet* (Oslo: Institutt for samfunnsforskning, 2014).

Bård A Berg, *Holdninger til samer og samiske forhold 1996-2000: en undersøkelse av avisene Aftenposten, Nordlys, Finnmark dagblad, Altaposten og Finnmarken for perioden 1.1.1996-31.12.1999* (Tromsø: Senter for samiske studier, 2001).

Christhard Hoffmann og Vibeke Moe, *Holdninger til jøder og muslimer 2017* (Oslo: Holocaust-senteret, 2017).

Christhard Hoffmann, Øivind Kopperud og Vibeke Moe, *Antisemittisme i Norge? Den norske befolkningens holdninger til jøder og andre minoriteter* (Oslo: Holocaust-senteret, 2012).

Claudia Lenz m.fl., *Tiltak mot hatefulle ytringer: Kunnskaps- og tiltaksversikt* (Oslo: Holocaust-senteret, 2018).

Colin Roberts m.fl., *Understanding who commits hate crime and why they do it* (Cardiff: Welsh Government Social Research, 2013).

Darren Pennay og Yin Paradies, *The role of bystander knowledge, attitudes and behaviours in preventing race-based discrimination* (The Social Research Centre, 2011).

Den norske Helsingforskomité, *Norsk romani-/taterpolitikk: Fortid, nåtid, fremtid* (2009).

Dominic Abrams, Hannah J. Swift og Lynsey Mahmood, *Prejudice and unlawful behaviour: Exploring levers for change* (London: Equality and Human Rights Commission, rapport nr. 101, 2016).

Dominic Abrams, *Processes of prejudice: Theory, evidence and intervention* (London: Equality and Human Rights Commission, rapport nr. 56, 2010).

Elisabeth Staksrud m.fl., *Status for ytringsfriheten i Norge: Resultater fra befolkningsundersøkelsen* (Oslo: Institutt for samfunnsforskning/ Fritt-Ord, 2014).

European Parliament Policy Department for Citizens' Rights and Constitutional Affairs, *Bullying and sexual harassment at the workplace, in public spaces, and in the political life in the EU* (European Union, 2018).

Guri Hjeltnes, *Medieanalyse av antisemittisme i dag* (Oslo: Holocaust-senteret, 2016).

Guri Tyldum, *Holdninger til diskriminering, likestilling og hatprat i Norge*, 2. utgave (Oslo: Fafo, rapport nr. 26, 2019).

Hanne Vaagen og Anne-Britt Gran, *Kartlegging av kunnskaper og holdninger på området rasisme og antisemittisme i Osloskolen* (Oslo: Perduco, 2011).

Helga Eggebø og Elisabeth Stubberud, «Hatefulle ytringer. Delrapport 2: Forskning på hat og diskriminering» (Institutt for samfunnsforskning, rapport nr. 15, 2016).

Ingjerd Hansen, *Anmeldt hatkriminalitet i Oslo politidistrikt 2021* (Oslo politidistrikt, 2022).

J. Aislinn Bohren m.fl., *The Dynamics of Discrimination: Theory and Evidence* (Philadelphia: Penn Institute for Economic Research, rapport nr. 18-016, 2018).

Jacqueline Nelson mfl., *Review of bystander approaches in support of preventing race-based discrimination* (Sydney: VicHealth, 2010).

Jessika ter Wal, *Racism and cultural diversity in the mass media: An overview of research and examples of good practice in the EU Member States 1995-2000* (Utrecht: European Research

Centre on Migration and Ethnic Relations, 2002).

Jon Wessel-Aas, Audun Fladmoe og Marjan Nadim, *Hatefulle ytringer. Delrapport 3: Grenseoppgangen mellom ytringsfrihet og strafferettslig vern mot hatefulle ytringer* (Oslo: Institutt for samfunnsforskning, rapport nr. 16, 2016).

Kantar, *Politiets innbyggerundersøkelse* (2019).

Ketil Lenert Hansen og Sara With Skaar, *Unge samers psykiske helse. En kvalitativ og kvantitativ studie av unge samers psykososiale helse* (Tromsø: UiT Norges arktiske universitet, 2021).

Ketil Lenert Hansen, «Selvopplevd diskriminering av samer i Norge» i *Samiske tall forteller 9* (Kautokeino: Samisk høgskole, 2016).

LDO, *Hatytringer og hatkriminalitet* (2015).

Maria Rosvoll og Natasha Bielenberg, *Antisiganisme, stereotyper og diskriminering av rom* (Oslo: Holocaust-senteret, temahefte nr. 14, 2012).

Marita Melhus og Broderstad, *Folkehelseundersøkelsen i Nordland. Tilleggsrapport om samisk og kvensk/norskfinnsk befolkning* (Tromsø: UiT Norges arktiske universitet, 2020).

Marita Melhus og Broderstad, *Folkehelseundersøkelsen i Troms og Finnmark. Tilleggsrapport om samisk og kvensk/norskfinnsk befolkning* (Tromsø: UiT Norges arktiske universitet, 2020).

Mark Walters m.fl., *Causes and Motivations of Hate Crime* (London: Equality and Human Rights Commission, rapport nr. 102, 2016).

Maureen McBride, *What works to reduce prejudice and discrimination? - A review of the evidence* (Scottish Centre for Crime and Justice Research, 2015).

Norges institusjon for menneskerettigheter (NIM), *Kommuner og menneskerettigheter* (Oslo: rapport nr. NIM-R-2021-003-V02, 2021).

NIM, *Norges nasjonale minoriteter* (Oslo: rapport nr. NIM-R-2019-003, 2019).

NIM, *En menneskerettighetsbasert tilnærming til samisk statistikk i Norge* (Oslo: rapport nr. NIM-R-2020-003, 2020).

Ola K. Berge, Åsne Dahl Haugsevje og Nanna Løkka, *Kulturell berikelse – politisk besvær: Gjennomgang av politikken overfor nasjonale minoriteter 2000–2019* (Telemarksforskning, rapport nr. 490, 2019).

Politifagavdelingen seksjon for straffesak, *STRASAK-rapporten: Anmeldt kriminalitet og politiets straffesaksbehandling 2021* (Politidirektoratet, 2022).

Rambøll, *Kartlegging av kommunenes arbeid mot rasisme og diskriminering på grunn av etnisitet og religion*, 10.02.2022.

Robin Ulriksen og Marit Knapstad, *Digital mobbing. Kunnskapsoppsummering over forskning på effekter av tiltak* (Nasjonalt folkehelseinstitutt, 2016).

Sjur Kristian Moen Tveit, Tony Sandset og Kine Marie Michelet, *Kunnskapsoppsummering om rasisme og diskriminering* (Minotenk, 2022).

Stian Lid, Tone Maia Liodden og Marianne Stærkby Leirvik, *Evaluering av regjeringens strategi mot hatefulle ytringer* (Oslo: By- og regionforskningsinstituttet NIBR, 2020).

STRASAK, *Anmeldt kriminalitet og politiets straffesaksbehandling 2021*, 15.03.2022.

Nettsider

Anne Minken og Jon Gunnar Arntzen, «Skogfinner», *Store norske leksikon*. 18.01.2022. Hentet fra <https://snl.no/skogfinner>.

Antirasistisk senter, «Meld fra om rasisme». 2022. Hentet fra <https://antirasistisk.no/meld-fra-om-rasisme/>.

Arne Forsgren og Anne Minken, «Kvener», *Store norske leksikon*. 11.02.2022. Hentet fra <https://snl.no/kvener>.

Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir), «Hatefulle ytringer og hatkriminalitet mot samer, nasjonale minoriteter og personer med innvandrerbakgrunn». 08.08.2022. Hentet fra https://www.bufdir.no/en/Statistikk_og_analyse/Etnisitet/hatkriminalitet/.

Bufdir, «Diskriminering av samer, nasjonale minoriteter og personer med innvandrerbakgrunn». 27.07.2022. Hentet fra https://www.bufdir.no/en/Statistikk_og_analyse/Etnisitet/Diskriminering/.

Bufdir, «Statistikk og analyse: Diskriminering av samer, nasjonale minoriteter og personer med innvandrerbakgrunn». 17.03.2022. Hentet fra https://bufdir.no/Statistikk_og_analyse/Etnisitet/Diskriminering/.

Demokratisk beredskap mot rasisme og antisemittisme (Dembra), «Urfolk og nasjonale minoriteter». 2022. Hentet fra <https://dembra.no/no/utema/urfolk-og-nasjonale-minoriteter/?fane=om-temaet>.

Den europeiske menneskerettsdomstolen (EMD), «Factsheet: Hate speech». 2022. Hentet fra https://www.echr.coe.int/documents/fs_hate_speech_eng.pdf.

Det Mosaiske Trossamfunn, «Jødiske veivisere». 2022. Hentet fra <https://www.xn--jdedommen-l8a.no/jodiske-veivisere/>.

Det Mosaiske Trossamfunn, «Meld ifra om antisemittisme». 2022. Hentet fra <https://www.dmt.oslo.no/meld-fra-om-antisemittisme/>.

Diskrimineringsnemnda, «Informasjon til klager». 2022. Hentet fra <https://www.diskrimineringsnemnda.no/for-klager>.

Erlend Andreas Methi og Vilde Jalleni Tennfjord, «Hatefulle ytringer - grensen mellom ytringsfrihet og diskrimineringsvern - kommentar til HR-2020-2133-A», *Juridika*. 27.04.2021. Hentet fra <https://juridika.no/innsikt/hatefulle-ytringer-grensen-mellom-ytringsfrihet-og-diskrimineringsvern-kommentar-til-hr-2020-2133-a>.

Hoffmann og Moe, *Holdninger til jøder og muslimer 2017*; Holocaust-senteret, «Jødisk, norsk, minoritet-ish?». 28.04.2021. Hentet fra <https://www.hlsenteret.no/aktuelt/nyheter/2021/jodisk-eller-minoritet-ish-.html>.

Johanna Roto, «Samer og Sápmi i kartan», *Nordregio*. 2015. Hentet fra https://www.nordregio.org/wp-content/uploads/2018/02/Text_norwegian.pdf.

Kommunesektorens organisasjon, «Hatefulle ytringer mot folkevalgte – en trussel mot lokaldemokratiet?». 2022. Hentet fra

<https://www.ks.no/fagomrader/barn-og-unge/ks-ung/faglig-fordypning/samfunnsfag/hatefulle-ytringer-mot-folkevalgte-en-trussel-mot-lokaldemokratiet/>.

LDO, «Áittardeaddji birra». 2022. Hentet fra <https://www.ldo.no/samisk-side/>.

LDO, «Veiledningstjenesten». 2022. Hentet fra <https://www.ldo.no/ombudet-og-samfunnet/ombudets-arbeid/veiledningstjenesten/>.

Likestillings- og diskrimineringsforbundet (LDO), «Stå opp mot rasisme – du kan gjøre en forskjell» 2021. Hentet fra <https://www.ldo.no/ombudet-og-samfunnet/siste-nytt2/sta-opp-mot-rasisme--du-kan-gjore-en-forskjell/>.

Mikkel Berg-Nordlie og Harald Gaski, «Samer», *Store norske leksikon*. 22.10.2021. Hentet fra <https://snl.no/samer>.

Norske Kveners Forbund, «Det kvenske folket». 2022. Hentet fra <https://kvener.no/kvenene/det-kvenske-folket/>.

Politiet, «Hatefulle ytringer». 2022. Hentet fra <https://www.politiet.no/rad/hat-ytringer-og-trusler/hatefulle-ytringer/>.

Sametinget, «Nettbaserte kurs om samehets til arbeidsgivere, skoleledere og frivilligheten». 2021. Hentet fra <https://innsyn.onacos.no/sametinget/postliste/norsk/wfdocument.ashx?journalpostid=2021008326&dokid=1015819&versjon=1&variant=A&>.

Sametinget, «Støtte til TIL-prosjekt som skal forebygge samehets i Tromsø - Sametinget». 08.10.2021. Hentet fra <https://sametinget.no/aktuelt/stotte-til-til->

[prosjekt-som-skal-forebygge-samehets-i-tromso.16612.aspx](https://www.ks.no/fagomrader/barn-og-unge/ks-ung/faglig-fordypning/samfunnsfag/hatefulle-ytringer-mot-folkevalgte-en-trussel-mot-lokaldemokratiet/).

Samisk høgskole, «Samiske veivisere». 2022. Hentet fra <https://samiskeveivisere.no/om-veiviserordningen/>.

Skogfinneforeningen, «Skogfinske bosettinger på Østlandet». 02.02.2021. Hentet fra <https://www.skogfinneforeningen.no/kart>.

UiT Norges arktiske universitet Senter for samiske studier, «Reaidu: Et verktøy for undervisning i samiske temaer». 2022. Hentet fra <https://result.uit.no/reaidu/>.

Utdanningsdirektoratet, «Nasjonale minoriteter». 30.05.2020. Hentet fra <https://www.udir.no/laring-og-trivsel/nasjonale-minoriteter/>.

Utdanningsdirektoratet, «Samisk i skolen: Alle elever skal lære om samer og samiske forhold». 20.11.2020. Hentet fra <https://www.udir.no/laring-og-trivsel/samisk-i-skolen/>.

Vidar Strømme, «Ekspertkommentar til HR-2020-184-A og HR-2020-185-A, hatytringer på Facebook», *Juridika*. 15.6.2020. Hentet fra <https://juridika.no/innsikt/ekspertkommentar-til-dommer-om-hatytringer-p%C3%A5-facebook>.

Medieartikler

Anne Biret Holmestrand, «Gikk lei av samehets – begynte å dokumentere den», *NRK Sápmi*. 24.07.2018. Hentet fra <https://www.nrk.no/sapmi/startet-opp-jakten-pa-netthets-mot-samer-1.14113929>.

Berit Solveig Gaup og Mette Ballovara, «Raja er rystet over samehets i Tromsø», *NRK Sápmi*. 07.12.2020. Hentet fra

<https://www.nrk.no/sapmi/kulturministeren-er-rystet-over-samehets-i-tromso-1.15277285>.

Carima Tirillsdottir Heinesen og Linda Tinuke Strandmyr, «Stopp rasismen mot samer», *NRK*. 21.10.2021. Hentet fra <https://www.nrk.no/ytring/stopp-rasismen-mot-samer-1.15677056>.

Håkon Mudenia, «Opplever hets på TikTok: – Jeg slutter ikke på grunn av det», *NRK Sápmi*. 16.05.2022. Hentet fra https://www.nrk.no/sapmi/opplever-hets-pa-tiktok_-jeg-slutter-ikke-pa-grunn-av-det-1.15947193.

Lena Marja Myrskog m.fl., «Jon-Richard (21) ble slått ned: – Skal fortsatt ha på meg samekofta», *NRK Sápmi*. 23.09.2019. Hentet fra https://www.nrk.no/sapmi/jon-richard-21-ble-slatt-ned_-skal-fortsatt-ha-pa-meg-samekofta-1.14714120.

Mari Ranheim, «Fikk «lappjævel» ropt etter seg: – Hadde jeg hatt på bunad hadde ingen gjort noe», *NRK*. 30.10.2021. Hentet fra <https://www.nrk.no/innlandet/rita-laakso-fikk-lappjaevel-ropt-etter-seg-pa-gata-i-hamar-da-hun-deltok-pa-samisk-sprakuke-1.15709574>.

Mette Ballovara, «Mann bøtelagt for hatefulle ytringer – Hanne tror dette kan bremse samehets», *NRK Sápmi*. 06.05.2020. Hentet fra https://www.nrk.no/sapmi/mann-botelagt-for-hatefulle-ytringer_-hanne-tror-dette-kan-bremse-samehets-1.15005758.

Mette Ballovara, «Tror utydelig kurskatalog forklarer få søkere», *NRK Sápmi*. 16.03.2015. Hentet fra <https://www.nrk.no/sapmi/fa-soker-pa-samisk-kulturhistorie--tror-utydelig-kurskatalog-har-skylda-1.12263440>.

Susanne Skjåstad Lysvold, «Dømt for hatefulle ytringer mot samer: – En seier for alle samer i Norge», *NRK*. 01.02.2019. Hentet fra https://www.nrk.no/nordland/omt-for-hatefulle-ytringer-mot-samer_-en-seier-for-alle-samer-i-norge-1.14410857.

Øyvind Sivertsen, «Provosert av joiking fra Vålerenga-supporterne», *Aftenposten*. 23.11.2021. Hentet fra <https://www.aftenposten.no/sport/fotball/i/eE67pQ/provosert-av-joiking-fra-vaalerenga-supporterne-helt-uakseptabelt>.

Per Jan Pedersen, «Samiske elever: hetses på Skånland skole», *Harstad Tidende*. 10.12.2020. Hentet fra <https://www.ht.no/nyheter/i/17a8xl/samiske-elever-hetses-pa-skanland-skole>.

Anja Ariel Tørnes Brekke, «Samehets i fotballen», *NRK*. 19.10.2020. Hentet fra https://www.nrk.no/tromsogfinnmark/tar-et-oppgjor-med-samehets-i-fotballen_-hadde-det-dreid-seg-om-hudfarge-hadde-alle-skjont-det-1.15204011.

Alexander Kjønso Karlsen, «Magnus (5) gledet seg til 17. mai – skal ha blitt møtt med hets i barnehagetøget», *NRK*. 17.05.2022. Hentet fra <https://www.nrk.no/nordland/magnus-5-gledet-seg-til-17-mai-ble-mott-med-hets-i-barnehagetog-1.15970389>.

Eirik Rognaldsen, «Anna opplevde samehets på 17. mai», *NRK*. 20.05.2022. Hentet fra <https://www.nrk.no/sorlandet/opplevde-samehets-pa-17-mai-folk-skjønner-ikke-at-det-ikke-er-greit-1.15972197>.

Andre kilder

Arendal Kommune, *Handlingsplan mot rasisme og diskriminering*, 2021-2025, 18.02.2021.

Borghild Hanem Kavli, «Samiske tema i samfunnsfag - en nedprioritering? En kvalitativ undersøkelse av seks ungdomsskolelærere sin undervisning om samiske tema» (Masteroppgave i samfunnsfagdidaktikk, NTNU, 2019).

Hadi Strømmen Lile, «FNs barnekonvensjon artikkel 29 (1) om formålet med opplæring: En retts sosiologisk studie om hva barn lærer om det samiske folk» (PhD: Juridisk fakultet, Universitetet i Oslo, 2011).

IPSOS, *Nasjonale minoriteter i Norge: Spørreundersøkelse gjennomført på oppdrag fra Kommunal- og moderniseringsdepartementet* upublisert (2020).

Justis- og beredskapsdepartementet, *Tildelingsbrev til politiet*, 08.01.2021.

Kommunal- og distriktsdepartementet, *Handlingsplan mot handlingsplan mot antisemittisme 2021-2023*, 27.01.2021.

Kommunal- og moderniseringsdepartementet, *Prosedyrer for konsultasjoner mellom statlige myndigheter og Sametinget*, 11.05.2005.

Kultur- og likestillingsdepartementet, *Handlingsplan mot diskriminering av og hat mot muslimer 2020-2023*, 23.09.2020.

Kultur- og likestillingsdepartementet, *Handlingsplan mot rasisme og diskriminering på*

grunn av etnisitet og religion 2020-2023, 11.12.2019.

Kultur- og likestillingsdepartementet, *Statusrapport for Handlingsplan mot rasisme og diskriminering på grunn av etnisitet og religion (2020-2023)*, 16.08.2021.

Monica Five Aarset og Ragnhild Nordvik, *Dagens situasjon – Levekår og livskvalitet blant tater/romanifolk* (Vedlegg 6 til NOU 2015: 7).

Oslo Kommune, *Handlingsplan mot hatefulle ytringer og holdninger 2022-2025*, 22.12.2021.

Sametinget, *Handlingsplan mot samehets*, 22/9569, vedtatt i plenum 14.06.2022.

Shannon Nelson, «Feeling thermometer» i Paul Lavrakas (red.), *Encyclopedia of survey research methods* (Sage Publications, 2008).

Silje M. Eriksen, «Rom for sigøynere Begreper, retorikk og moderne sagn om rom. En kulturhistorisk analyse av romdebatten» (Masteroppgave i kulturhistorie, UiO, 2016).

Universitets- og høyskolerådet, *Nasjonale Retningslinjer For Grunnskolelærerutdanning Trinn 1 – 7*.

Universitets- og høyskolerådet, *Nasjonale retningslinjer for lærerutdanningene. Fellestekst for retningslinjene for alle typer av lærerutdanning*, 17.10.2018.

Publisert 26. august 2022

Publikasjonsnr.: NIM-R-2022-006

Norges institusjon for
menneskerettigheter

Postadresse
Postboks 299 Sentrum
0103 Oslo

Besøksadresse
Akersgata 8
0158 Oslo

Tel: 23 31 69 70
E-post: info@nhri.no
www.nhri.no

Vedlegg til rapport om holdninger til samer og nasjonale minoriteter

Vedlegg 1: Kommuner som er assosiert med samer, kvener/norskfinner og skogfinner

De spesifiserte kommunene ble valgt ut av NIM basert på de tradisjonelle bosettingsområdene for samer, kvener/norskfinner og skogfinner i Norge.¹ Denne listen er ikke ment å være uttømmende og brukes kun for å sikre undersøkelsen et tilstrekkelig antall svar fra områder hvor respondentene kan ha et høyere erfaringsgrunnlag med gruppene, men som normalt vil utgjøre en liten andel av respondentene i et nasjonalt representativt utvalg. I dag lever samer, kvener/norskfinner og skogfinner i alle deler av Norge, ikke bare i de tradisjonelle områdene. Kommunene kan grupperes i følgende fire hovedområder, hvorav noen overlapper hverandre:

- Områder assosiert med nordsamer, lulesamer, pitesamer og umesamer, som tilsvarer grovt sett Nordland, Troms og Finnmark.
- Områder assosiert med kvener, som omfatter også store deler av Nordland, Troms og Finnmark.
- Områder assosiert med sørsamer, som tilsvarer grovt sett brorparten av Trøndelag og de nordøstlige deler av Innlandet.
- Områder assosiert med skogfinner, som tilsvarer grovt sett de østlige deler av Sør-Norge i Viken og Innlandet fylker.

TROMS OG FINNMARK	NORDLAND	MØRE OG ROMSDAL	INNLANDET	VIKEN	TRØNDELAG
ALTA (a)(b)	ALSTAHAUG (a)(b)	RINDAL (c)	EIDSKOG (d)	AURSKOG-HØLAND (d)	FLATANGER (c)
BALSFJORD (a)(b)	ANDØY (a)(b)	SURNADAL (c)	ELVERUM (d)	EIDSVOLL (d)	FROSTA (c)
BARDU (a)(b)	BEIARN (a)(b)		ENGERDAL (c)	HURDAL (d)	FOSNES (c)
BERLEVÅG (a)(b)	BINDAL (a)(b)		FOLLDAL (c)	NES (d)	GRONG (c)
BÅTSFJORD (a)(b)	BODØ (a)(b)		GRAN (d)		HØYLANDET (c)
TANA (a)(b)	BRØNNØY (a)(b)		GRUE (d)		INDRE OSEN (c)
DYRØY (a)(b)	BØ (a)(b)		KONGSVINGER (d)		INDERØY (c)

¹ Se for eksempel beskrivelsen av tradisjonelle bosettingsområdene i NOU 1994: 21; NOU 2007: 14; Meld. St. 12 (2020–2021); Kommunal- og moderniseringsdepartementet, *Prosedyrer for konsultasjoner mellom statlige myndigheter og Sametinget*, 11.05.2005; Utdanningsdirektoratet, «Nasjonale minoriteter». 30.05.2020. Hentet fra <https://www.udir.no/laring-og-trivsel/nasjonale-minoriteter/>; Mikkel Berg-Nordlie og Harald Gaski, «Samer», *Store norske leksikon*. 22.10.2021. Hentet fra <https://snl.no/samer>; Arne Forsgren og Anne Minken, «Kvener», *Store norske leksikon*. 11.02.2022. Hentet fra <https://snl.no/kvener>; Anne Minken og Jon Gunnar Arntzen, «Skogfinner», *Store norske leksikon*. 18.01.2022. Hentet fra <https://snl.no/skogfinner>; Johanna Roto, «Samer og Sápmi i kartan», *Nordregio*. 2015. Hentet fra https://www.nordregio.org/wp-content/uploads/2018/02/Text_norwegian.pdf; Norske Kveners Forbund, «Det kvenske folket». 2022. Hentet fra <https://kvener.no/kvenene/det-kvenske-folket/>; Skogfinneforeningen, «Skogfinske bosettinger på Østlandet», 02.02.2021. Hentet fra <https://www.skogfinneforeningen.no/kart>.

KÅFJORD (a)(b)	DØNNA (a)(b)		NORD-ODAL (d)		LEKA (c)
GAMVIK (a)(b)	EVENES (a)(b)		OS (c)		LEVANGER (c)
GRATANGEN (a)(b)	FAUSKE (a)(b)		RENDALEN (c)		LIERNE (c)
KAUTOKEINO (a)(b)	FLAKSTAD (a)(b)		STANGE (d)		MERÅKER (c)
HAMMERFEST (a)(b)	GILDESKÅL (a)(b)		SØR-ODAL (d)		NAMSSKOGAN (c)
HARSTAD (a)(b)	GRANE (a)(b)		TOLGA (c)		NAMSOS (c)
HASVIK (a)(b)	HADSEL (a)(b)		TRYSIL (d)		NAMDALSEID (c)
IBESTAD (a)(b)	HAMARØY (a)(b)		TYNSET (c)		NÆRØY (c)
KARASJOK (a)(b)	HATTFJELLDAL (a)(b)		VÅLER (d)		OVERHALLA (c)
KARLSØY (a)(b)	HEMNES (a)(b)		ÅSNES (d)		RØYRVIK (c)
KVÆFJORD (a)(b)	HERØY (a)(b)				LEKSVIK (c)
KVÆNANGEN (a)(b)	LEIRFJORD (a)(b)				STEINKJER (c)
LAVANGEN (a)(b)	LURØY (a)(b)				STJØRDAL (c)
LEBESBY (a)(b)	LØDINGEN (a)(b)				SNÅSA (c)
LOPPA (a)(b)	MELØY (a)(b)				VERDAL (d)
LYNGEN (a)(b)	MOSKENES (a)(b)				VERRAN (c)
MÅLSELV (a)(b)	NARVIK (a)(b)				VIKNA (c)
MÅSØY (a)(b)	NESNA (a)(b)				BJUGN (c)
NORDKAPP (a)(b)	RANA (a)(b)				HOLTÅLEN (c)
NORDREISA (a)(b)	RØDØY (a)(b)				MELDAL (c)
PORSANGER (a)(b)	RØST (a)(b)				MIDTRE GAULDAL (c)
SALANGEN (a)(b)	SALTDAL (a)(b)				OPPDAL (c)
SENJA (a)(b)	SORTLAND (a)(b)				OSEN (c)
SKJERVØY (a)(b)	STEIGEN (a)(b)				RENNEBU (c)
STORFJORD (a)(b)	SØMNA (a)(b)				RISSA (c)
SØRREISA (a)(b)	SØRFOLD (a)(b)				ROAN (c)
SØR-VARANGER (a)(b)	TRÆNA (a)(b)				RØROS (c)
TJELDSUND (a)(b)	VEFSN (a)(b)				SELBU (c)
TROMSØ (a)(b)	VEGA (a)(b)				TYDAL (c)
NESSEBY (a)(b)	VESTVÅGØY (a)(b)				ÅFJORD (c)
VADSØ (a)(b)	VEVELSTAD (a)(b)				
VARDØ (a)(b)	VÆRØY (a)(b)				
	VÅGAN (a)(b)				
	ØKSNES (a)(b)				

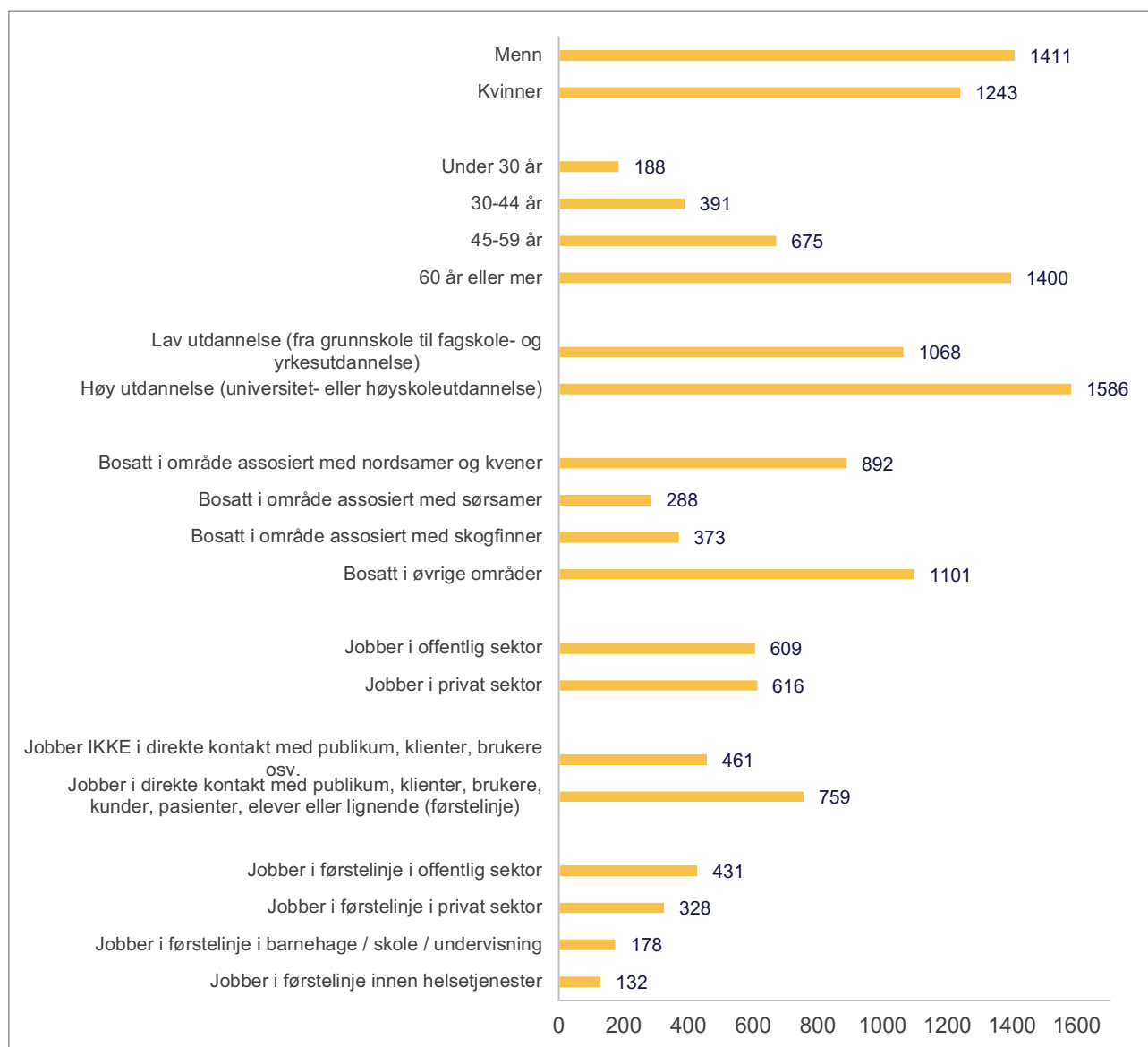
Vedlegg 2: Nettutvalgets fordeling på område kjønn og alder, og utvalget korrigert for utvalgsskjevheter iht. populasjonens fordeling på område, kjønn og alder. Totalprosentuert

		Utvalgets fordeling		Utvalg korrigert for utvalgsskjevheter (tilsvarende populasjonen)	
		Mann	Kvinne	Mann	Kvinne
	Total N	866	687	226	221
Områder assosiert samer, kvener, eller skogfinner	Under 30	0,4 %	1,5 %	1,6 %	1,5 %
	30-44	2,0 %	4,5 %	1,9 %	1,8 %
	45-59	6,1 %	8,4 %	2,2 %	2,1 %
	60+	24,1 %	11,5 %	2,8 %	2,9 %
	Total N	545	556	1107	1100
Øvrige områder	Under 30	1,8 %	3,4 %	8,4 %	8,0 %
	30-44	4,1 %	4,0 %	11,1 %	10,6 %
	45-59	5,9 %	5,0 %	10,8 %	10,3 %
	60+	8,7 %	8,5 %	11,4 %	12,7 %

Vedlegg 3: Utvalg i områder assosiert med minoriteter og øvrige områder, etter fylke

	Områder assosiert samer, kvener, eller skogfinner	Øvrige områder
Oslo		172
Rogaland		107
Møre og Romsdal	12	49
Nordland	435	
Viken	149	288
Innlandet	233	59
Vestfold og Telemark		112
Agder		74
Vestland		168
Trøndelag	267	72
Troms og Finnmark	457	
	1553	1101

Vedlegg 4: Utvalgsbaser for relevante undergrupper i datamaterialet fra NIMs undersøkelse

Vedlegg 5: Feilmarginer ved "uendelighetsutvalg" - når universet er 10 ganger større, eller enda større, enn antallet observasjoner

Størrelsen på feilmarginen i prosentpoeng

Antall svar	5(95) %	10(90) %	20(80) %	30(70) %	40(60) %	50(50) %
50	+/- 6	+/- 8,3	+/- 11,0	+/- 12,7	+/- 13,6	+/- 13,9
100	+/- 4,3	+/- 5,9	+/- 7,9	+/- 9,0	+/- 9,6	+/- 9,8
200	+/- 3,0	+/- 4,2	+/- 5,5	+/- 6,4	+/- 6,8	+/- 6,9
300	+/- 2,5	+/- 3,5	+/- 4,6	+/- 5,3	+/- 5,7	+/- 5,8
350	+/- 2,3	+/- 3,2	+/- 4,3	+/- 4,9	+/- 5,2	+/- 5,4
400	+/- 2,2	+/- 3,0	+/- 3,9	+/- 4,5	+/- 4,8	+/- 4,9
435	+/- 2,1	+/- 2,9	+/- 3,8	+/- 4,4	+/- 4,7	+/- 4,8
500	+/- 1,9	+/- 2,6	+/- 3,5	+/- 4,0	+/- 4,3	+/- 4,4
600	+/- 1,7	+/- 2,4	+/- 3,2	+/- 3,7	+/- 3,9	+/- 4,0
700	+/- 1,6	+/- 2,3	+/- 3,0	+/- 3,5	+/- 3,7	+/- 3,8
800	+/- 1,5	+/- 2,1	+/- 2,8	+/- 3,2	+/- 3,5	+/- 3,5
1000	+/- 1,4	+/- 1,9	+/- 2,5	+/- 2,8	+/- 3,0	+/- 3,1
1500	+/- 1,1	+/- 1,5	+/- 2,0	+/- 2,3	+/- 2,4	+/- 2,5
1600	+/- 1,1	+/- 1,5	+/- 2,0	+/- 2,3	+/- 2,4	+/- 2,5
2500	+/- 0,9	+/- 1,2	+/- 1,6	+/- 1,8	+/- 1,9	+/- 2,0
2700	+/- 0,8	+/- 1,2	+/- 1,5	+/- 1,8	+/- 1,9	+/- 1,9
3000	+/- 0,8	+/- 1,1	+/- 1,5	+/- 1,7	+/- 1,8	+/- 1,8
3500	+/- 0,7	+/- 1,0	+/- 1,4	+/- 1,5	+/- 1,7	+/- 1,7
4000	+/- 0,7	+/- 0,9	+/- 1,4	+/- 1,4	+/- 1,5	+/- 1,6
10000	+/- 0,4	+/- 0,6	+/- 0,8	+/- 0,9	+/- 1,0	+/- 1,0

Denne oversikten over feilmarginer angir et intervall for prosentresultater som med 95 % sannsynlighet inneholder det sanne resultat. Blant forskere er det vanlig å akseptere et «konfidensintervall» på 95% og en «feilmargin» på +/- 5 %, noe som betyr at man er 95 % sikker på at det faktiske resultatet er innenfor fem prosent i begge retninger.

F. eks. vil oppslutningen (den sanne verdi) for en kampanje som viser 10 % med 435 observasjoner (intervju), ligge mellom 7,1 og 12,9 %. Feilmarginen er her +/- 2,9 %. Dette finner vi ved å ta utgangspunkt i 435 under "antall obs." og i et prosentresultat på 10 %. Dersom utgangspunktet er 2700 observasjoner vil den sanne verdi ligge mellom 9,2 og 10,8 % (+/- 0,8 %). Matrisen viser at feilmarginene øker jo mindre utvalget er (antall obs.), og jo nærmere prosentresultatet er 50 %. Alle utvalgsundersøkelser er beheftet med feilmarginer. Dette skyldes at det ikke er mulig å intervjuer hele befolkningen (populasjonen). Derfor må man være svært forsiktig med å tolke tallene bokstavelig.

Vedlegg 6: Spørreskjema

BLOKKA: DEL A: Bakgrunn, kunnskap og erfaring

Begin block

bak01: DEL A

Single coded

Not back

Hva er din hovedkilde til livsopphold?

Normal

- 1 Inntektsgivende arbeid
- 2 Selvstendig næringsdrivende
- 3 Alderspensjonist
- 4 For tiden arbeidsledig
- 5 Annen type trygd
- 6 Elev, student
- 7 Hjemmeværende/Husarbeid i hjemmet
- 8 Annet

Ask only if **bak01,1,2**

bak02: DEL A

Single coded

Not back

Jobber du i offentlig eller privat sektor?

Normal

- 1 Offentlig sektor
- 2 Privat sektor

Ask only if **bak01,1,2**

bak03: DEL A

Single coded

Answer not required | Not back

Jobber du i direkte kontakt med publikum, klienter, brukere, kunder, pasienter, elever eller lignende? Som for eksempel i en kundeservicerolle eller en førstelinjetjeneste, som lærer, eller i helse- og omsorgssektoren?

Normal

- 1 Ja
- 2 Nei

bak04: DEL A

Single coded

Answer not required | Not back

Hvilken bransje jobber du (er din bedrift) innenfor?

Normal

1	Offentlig forvaltning / myndighet
2	Barnehage / skole / undervisning
3	Helsetjenester
4	Sosialtjenester / barnevern
5	Pleie- og omsorgstjenester
6	Forsvar / politi- / rettsvesen / vakthold
7	Landbruk / skogbruk / fiske
8	Industri / teknikk
9	Bygg / anlegg
10	Varehandel / butikk
11	Transport / samferdsel
12	Kultur / idrett / frivillige organisasjoner
13	Media / reklame / PR / informasjon
14	Forskning / analyse
15	Reiseliv / hotell
16	Restaurant / servering
17	Telekommunikasjon / IT
18	Bank / forsikring / finans
19	Forretningsmessig service- / tjenesteyting
20	Olje / gass / energi
21	Annet

bak05: DEL A

Multi coded

Not back | Min = 1

I Norge bor det mennesker med ulik etnisk bakgrunn. Man kan ha én eller flere etniske bakgrunner, som for eksempel norsk, samisk og kvensk. Hva regner du deg selv som?

Flere svar mulig

Normal

1	Norsk
2	Samisk
3	Kvensk/norskfinsk
4	Jødisk
5	Skogfinsk
6	Rom (norske sigøynere)
7	Romani/tater
8	Annet, noter... *Open *Fixed
9	Ønsker ikke svare *Fixed *Exclusive

bak06: DEL A

Matrix

Not back | Number of rows: 6 | Number of columns: 3

I de neste spørsmålene vil vi spørre deg om forskjellige minoritetsgrupper i Norge.

Har du hørt om følgende minoritetsgrupper i Norge?

Rows: Random | Columns: Normal**Rendered as Dynamic Grid**

	Ja	Nei	Usikker
Samer	☐	☐	☐
Kvener/norskfinner	☐	☐	☐
Jøder	☐	☐	☐
Skogfinner	☐	☐	☐
Romer (norske sigøynere)	☐	☐	☐
Romani/tatere	☐	☐	☐

Ask only if **bak06** ROW=1 & COL=1 or **bak06** ROW=2 & COL=1 or **bak06** ROW=3 & COL=1 or **bak06** ROW=4 & COL=1 or **bak06** ROW=5 & COL=1 or **bak06** ROW=6 & COL=1

bak06_help:

Multi coded

Not back | Min = 1 | Dummy

Hidden variable. Choosing 1 of 6 groups with response = 1 from bak06 by random.

Normal

- 1 Samer
- 2 Kvener/norskfinner
- 3 Jøder
- 4 Skogfinner
- 5 Romer (norske sigøynere)
- 6 Romani/tatere

Scripter notes: This variable will be used for filtering later in the questionnaire (DEL B)

bak07: DEL A

Single coded

Not back

Gikk du på skole i Norge?

Normal

- 1 Ja
- 2 Nei

Ask only if **bak07,1**

bak08: DEL A

Matrix

Answer not required | Not back | Number of rows: 6 | Number of columns: 7

Hvor mye mener du at du lærte om følgende minoritetsgrupper i skolen?

Rows: Random | Columns: Normal

Rendered as Dynamic Grid

	Ingenting	Svært lite	Ganske lite	Verken lite eller mye	Ganske mye	Svært mye	Husker ikke
Samer	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kvener/norskfinner	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Jøder	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Skogfinner	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Romer (norske sigøynere)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Romani/tatere	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Ask only if **bak08** ROW=1 & COL=2,3,4,5,6

bak09a: DEL A

Open

Answer not required | Not back

Hva lærte du om samer i skolen? (Gi noen eksempler på temaer)

Vennligst skriv inn tekst

Scripter notes: 3000 characters

Ask only if **bak08** ROW=2 & COL=2,3,4,5,6

bak09b: DEL A

Open

Answer not required | Not back

Hva lærte du om kvener/norskfinner i skolen? (Gi noen eksempler på temaer)

Vennligst skriv inn tekst

Scripter notes: 3000 characters

Ask only if **bak08** ROW=3 & COL=2,3,4,5,6

bak09c: DEL A

Open

Answer not required | Not back

Hva lærte du om jøder i skolen? (Gi noen eksempler på temaer)

Vennligst skriv inn tekst

Scripter notes: 3000 characters

Ask only if **bak08** ROW=4 & COL=2,3,4,5,6

bak09d: DEL A

Open

Answer not required | Not back

Hva lærte du om skogfinner i skolen? (Gi noen eksempler på temaer)

Vennligst skriv inn tekst

Scripter notes: 3000 characters

Ask only if **bak08** ROW=5 & COL=2,3,4,5,6

bak09e: DEL A

Open

Answer not required | Not back

Hva lærte du om romer (norske sigøynere) i skolen? (Gi noen eksempler på temaer)

Vennligst skriv inn tekst

Scripter notes: 3000 characters

Ask only if **bak08** ROW=6 & COL=2,3,4,5,6

bak09f: DEL A

Open

Answer not required | Not back

Hva lærte du om romani/tatere) i skolen? (Gi noen eksempler på temaer)

Vennligst skriv inn tekst

Scripter notes: 3000 characters

bak010: DEL A

Matrix

Answer not required | Not back | Number of rows: 6 | Number of columns: 7

Hvor mye kunnskap har du om følgende grupper i dag?

Rows: Random | Columns: Normal

Rendered as Dynamic Grid

	Ingenting	Svært lite	Ganske lite	Verken lite eller mye	Ganske mye	Svært mye	Vet ikke
Samer	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kvener/norskfinner	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Jøder	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Skogfinner	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Romer (norske sigøynere)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Romani/tatere	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Scripter notes: Masking if alt. 1 in bak06

Ask only if **bak06** ROW=1 & COL=1 or **bak06** ROW=2 & COL=1 or **bak06** ROW=3 & COL=1 or **bak06** ROW=4 & COL=1 or **bak06** ROW=5 & COL=1 or **bak06** ROW=6 & COL=1

bak011: DEL A

Matrix

Not back | Number of rows: 6 | Number of columns: 3

Har du lest, sett eller hørt saker i media om disse minoritetsgruppene de siste 12 månedene?

Rows: Random | Columns: Normal

Rendered as Dynamic Grid

	Ja	Nei	Husker ikke
Samer	☐	☐	☐
Kvener/norskfinner	☐	☐	☐
Jøder	☐	☐	☐
Skogfinner	☐	☐	☐
Romer (norske sigøynere)	☐	☐	☐
Romani/tatere	☐	☐	☐

Scripter notes: Masking if alt. 1 in bak06

Ask only if **bak011** ROW=1 & COL=1 or **bak011** ROW=2 & COL=1 or **bak011** ROW=3 & COL=1 or **bak011** ROW=4 & COL=1 or **bak011** ROW=5 & COL=1 or **bak011** ROW=6 & COL=1

bak012: DEL A

Matrix

Answer not required | Not back | Number of rows: 6 | Number of columns: 4

Hvordan synes du følgende gruppe blir fremstilt i medieoppslagene du har sett eller hørt?

Rows: Normal | Columns: Normal

Rendered as Dynamic Grid

	Vanligvis negativt	Balansert	Vanligvis positivt	Vet ikke
Samer	☐	☐	☐	☐
Kvener/norskfinner	☐	☐	☐	☐
Jøder	☐	☐	☐	☐
Skogfinner	☐	☐	☐	☐
Romer (norske sigøynere)	☐	☐	☐	☐
Romani/tatere	☐	☐	☐	☐

Scripter notes: Masking if alt. 1 in bak011

Ask only if **bak06** ROW=1 & COL=1 or **bak06** ROW=2 & COL=1 or **bak06** ROW=3 & COL=1 or **bak06** ROW=4 & COL=1 or **bak06** ROW=5 & COL=1 or **bak06** ROW=6 & COL=1

bak013: DEL A

Matrix

Not back | Number of rows: 6 | Number of columns: 4

Hvor ofte har du hatt kontakt med personer fra følgende minoritetsgrupper de siste 12 månedene?

Rows: Random | Columns: Normal

Rendered as Dynamic Grid

	Aldri	Iblant	Ofte	Vet ikke
Samer	☐	☐	☐	☐
Kvener/norskfinner	☐	☐	☐	☐
Jøder	☐	☐	☐	☐
Skogfinner	☐	☐	☐	☐
Romer (norske sigøynere)	☐	☐	☐	☐
Romani/tatere	☐	☐	☐	☐

Scripter notes: Masking if alt. 1 in bak06

Ask only if **bak013** ROW=1 & COL=2,3 or **bak013** ROW=2 & COL=2,3 or **bak013** ROW=3 & COL=2,3 or **bak013** ROW=4 & COL=2,3 or **bak013** ROW=5 & COL=2,3 or **bak013** ROW=6 & COL=2,3

bak014: DEL A

Matrix

Answer not required | Not back | Number of rows: 6 | Number of columns: 4

Hvordan har du opplevd kontakten med denne gruppen?

Rows: Normal | Columns: Normal

Rendered as Dynamic Grid

	Vanligvis som positiv	Verken positiv eller negativ	Vanligvis som negativ	Usikker
Samer	☐	☐	☐	☐
Kvener/norskfinner	☐	☐	☐	☐
Jøder	☐	☐	☐	☐
Skogfinner	☐	☐	☐	☐
Romer (norske sigøynere)	☐	☐	☐	☐
Romani/tatere	☐	☐	☐	☐

Scripter notes: Masking if alt. 2 or 3 in bak013

bak015: DEL A

Single coded

Answer not required | Not back

Hvor godt eller dårlig stemmer disse påstandene for deg?

Jeg prøver ikke å ha negative holdninger overfor minoritetsgrupper fordi det er viktig for meg personlig.

Normal

- 1 Stemmer ikke i det hele tatt
- 2 Stemmer nokså dårlig
- 3 Stemmer nokså godt
- 4 Stemmer helt
- 5 Vet ikke/ Umulig å svare

bak016: DEL A

Single coded

Answer not required | Not back

Jeg prøver å ikke gi uttrykk for negative holdninger overfor minoritetsgrupper for å unngå kritikk fra andre.

Normal

- 1 Stemmer ikke i det hele tatt
- 2 Stemmer nokså dårlig
- 3 Stemmer nokså godt
- 4 Stemmer helt
- 5 Vet ikke/ Umulig å svare

Ask only if **bak06** ROW=1 & COL=1 or **bak06** ROW=2 & COL=1 or **bak06** ROW=3 & COL=1 or **bak06** ROW=4 & COL=1 or **bak06** ROW=5 & COL=1 or **bak06** ROW=6 & COL=1

bak017: DEL A

Matrix

Answer not required | Not back | Number of rows: 6 | Number of columns: 6

Hvilket syn tror du befolkningen har på følgende minoritetsgrupper?

Rows: Random | Columns: Normal**Rendered as Dynamic Grid**

	Veldig negativt	Ganske negativt	Verken negativt eller positivt	Ganske positivt	Veldig positivt	Vet ikke
Samer	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kvener/norskfinner	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Jøder	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Skogfinner	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Romer (norske sigøynere)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Romani/tatere	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Scripter notes: Masking if alt. 1 in bak06

Ask only if **bak017** ROW=1 & COL=1,2

bak018a: DEL A

Open

Answer not required | Not back

Hva tror du er årsakene til det negative synet på samer?

Vennligst skriv en kort tekst

Scripter notes: 3000 characters

Ask only if **bak017** ROW=2 & COL=1,2

bak018b: DEL A

Open

Answer not required | Not back

Hva tror du er årsakene til det negative synet på kvener/norskfinner?

Vennligst skriv en kort tekst

Scripter notes: 3000 characters

Ask only if **bak017** ROW=3 & COL=1,2

bak018c: DEL A

Open

Answer not required | Not back

Hva tror du er årsakene til det negative synet på jøder?

Vennligst skriv en kort tekst

Scripter notes: 3000 characters

Ask only if **bak017** ROW=4 & COL=1,2

bak018d: DEL A

Open

Answer not required | Not back

Hva tror du er årsakene til det negative synet på skogfinner?

Vennligst skriv en kort tekst

Scripter notes: 3000 characters

Ask only if **bak017** ROW=5 & COL=1,2

bak018e: DEL A

Open

Answer not required | Not back

Hva tror du er årsakene til det negative synet på romer (norske sigøynere)?

Vennligst skriv en kort tekst

Scripter notes: 3000 characters

Ask only if **bak017** ROW=6 & COL=1,2

bak018f: DEL A

Open

Answer not required | Not back

Hva tror du er årsakene til det negative synet på romani/tatere?

Vennligst skriv en kort tekst

Scripter notes: 3000 characters

Ask only if **bak017** ROW=1 & COL=4,5

bak019a: DEL A

Open

Answer not required | Not back

Hva tror du er årsakene til det positive synet på samer?

Vennligst skriv en kort tekst

Scripter notes: 3000 characters

Ask only if **bak017** ROW=2 & COL=4,5

bak019b: DEL A

Open

Answer not required | Not back

Hva tror du er årsakene til det positive synet på kvener/norskfinner?

Vennligst skriv en kort tekst

Scripter notes: 3000 characters

Ask only if **bak017** ROW=3 & COL=4,5

bak019c: DEL A

Open

Answer not required | Not back

Hva tror du er årsakene til det positive synet på jøder?

Vennligst skriv en kort tekst

Scripter notes: 3000 characters

Ask only if **bak017** ROW=4 & COL=4,5

bak019d: DEL A

Open

Answer not required | Not back

Hva tror du er årsakene til det positive synet på skogfinner?

Vennligst skriv en kort tekst

Scripter notes: 3000 characters

Ask only if **bak017** ROW=5 & COL=4,5

bak019e: DEL A

Open

Answer not required | Not back

Hva tror du er årsakene til det positive synet på romer (norske sigøynere)?

Vennligst skriv en kort tekst

Scripter notes: 3000 characters

Ask only if **bak017** ROW=6 & COL=4,5

bak019f: DEL A

Open

Answer not required | Not back

Hva tror du er årsakene til det positive synet på romani/tatere?

Vennligst skriv en kort tekst

Scripter notes: 3000 characters

BLOKKA: DEL A: Bakgrunn, kunnskap og erfaring

End block

BLOKKB: DEL B: Holdninger og reaksjoner på hatprat/hets

Begin block

Ask only if **bak06_help,1** and **bak05,1,3,4,5,6,7,8,9****blokkB1: SPØRSMÅL OM SAMER**

Begin block

samer01: SPØRSMÅL OM SAMER

Single coded

Answer not required | Not back

Nå vil vi stille deg noen utdypende spørsmål om samer.

Vil du beskrive ditt inntrykk av samer som:

Normal

- 1 Veldig negativt
- 2 Noe negativt
- 3 Verken negativt eller positivt
- 4 Noe positivt
- 5 Veldig positivt
- 6 Ingen mening

samer02: SPØRSMÅL OM SAMER

Matrix

Answer not required | Not back | Number of rows: 4 | Number of columns: 4

Ville du mislikt eller likt at en samisk person:

Rows: Random | Columns: Normal**Rendered as Dynamic Grid**

	Mislike det	Verken mislike eller like det	Like det	Ingen mening
ble naboen din?	☐	☐	☐	☐
ble en del av vennekretsen din?	☐	☐	☐	☐
ble kollegaen din på jobben?	☐	☐	☐	☐
giftet seg eller ble samboer med et nært familiemedlem av deg som for eksempel en sønn, datter, bror, søster eller lignende?	☐	☐	☐	☐

Answer not required | Not back | Number of rows: 11 | Number of columns: 5

Hvor godt eller dårlig stemmer disse påstandene om samer for deg?

Rows: Random | Columns: Normal

Rendered as Dynamic Grid

	Stemmer ikke i det hele tatt	Stemmer nokså dårlig	Stemmer nokså godt	Stemmer helt	Umulig å svare
Samer har for mange særrettigheter, ordninger og goder som andre ikke får	☐	☐	☐	☐	☐
Samer har opplevd stor urett fra den norske stat opp igjennom historien	☐	☐	☐	☐	☐
Samer bidrar i liten grad til det økonomiske felleskapet	☐	☐	☐	☐	☐
Staten bør støtte samene i å sikre og utvikle samisk kultur, språk og tradisjoner	☐	☐	☐	☐	☐
Samene er for like nordmenn og integrert i det øvrige samfunnet til å bli kalt urfolk	☐	☐	☐	☐	☐
Det er viktig at samene har innflytelse på saker som berører dem	☐	☐	☐	☐	☐
Samer blir for lett krenket	☐	☐	☐	☐	☐
Samiske barn bør ha mulighet til å lære samiske språk på skolen	☐	☐	☐	☐	☐
Samer hindrer fremskritt og moderne utvikling	☐	☐	☐	☐	☐
Det er viktig for den norske befolkningen å lære om samisk kultur og historie	☐	☐	☐	☐	☐
Samer er generelt ærlige og pålitelige	☐	☐	☐	☐	☐

Not back

I de neste spørsmålene vil vi gi deg en beskrivelse av et scenario og be om din mening. Scenariet er:

En avis publiserer en nyhetssak på Facebook om en beslutning fra regjeringen om å gi økonomisk støtte til samisk kultur. I kommentarfeltet skriver en person at samer er «parasitter» som «snylter på staten» og «tapper Norge for skatte kroner».

Answer not required | Not back

Slik du vurderer det, er dette en akseptabel eller uakseptabel uttalelse?

Normal

- 1 Dette er akseptabelt
- 2 Dette er uakseptabelt
- 3 Ingen mening

samer05: SPØRSMÅL OM SAMER

Multi coded

Answer not required | Not back

Hvordan syns du denne ytringen bør håndteres?

*Flere svar mulig***Normal**

- 1 Ingen håndtering er nødvendig **Fixed *Exclusive*
- 2 Personen som skrev kommentaren bør bli møtt med kritikk fra andre
- 3 Facebook bør slette kommentaren
- 4 Personen som skrev kommentaren bør utestenges fra Facebook i en periode
- 5 Personen som skrev kommentaren bør få bot
- 6 Personen som skrev kommentaren bør få fengselsstraff
- 7 Annet
- 8 Vet ikke **Fixed *Exclusive*

samer06: SPØRSMÅL OM SAMER

Multi coded

Answer not required | Not back

Hvis du så denne kommentaren på nettet, hva ville du gjort?

*Flere svar mulig***Normal**

- 1 Ingenting **Fixed *Exclusive*
- 2 Skrive noe som støtte ytringen
- 3 Skrive noe som ta avstand fra ytringen
- 4 Fortelle venner eller familie om hendelsen
- 5 Rapportere hendelsen til Likestillings- og diskrimineringsombudet
- 6 Rapportere hendelsen til politiet
- 7 Rapportere hendelsen til Facebook
- 8 Like innholdet
- 9 Dele innholdet
- 10 Blokkere personen som skrev kommentaren
- 11 Annet
- 12 Vet ikke **Fixed *Exclusive*

samer07: SPØRSMÅL OM SAMER

Single coded

Answer not required | Not back

Bør norske myndigheter bruke ressurser for å hindre og bekjempe uttalelser som dette?

Normal

- 1 Ja
- 2 Nei
- 3 Ingen mening

blokkB1: SPØRSMÅL OM SAMER

End block

Ask only if **bak06_help,2** and **bak05,1,2,4,5,6,7,8,9**

blokkB2: SPØRSMÅL OM KVENER/NORSKFINNER

Begin block

kvener01: SPØRSMÅL OM KVENER/NORSKFINNER

Single coded

[Answer not required](#) | [Not back](#)

Nå vil vi stille deg noen utdypende spørsmål om dine holdninger til kvener/norskfinner.

Vil du beskrive ditt inntrykk av kvener/norskfinner som:

Normal

- 1 Veldig negativt
- 2 Noe negativt
- 3 Verken negativt eller positivt
- 4 Noe positivt
- 5 Veldig positivt
- 6 Ingen mening

kvener02: SPØRSMÅL OM KVENER/NORSKFINNER

Matrix

[Answer not required](#) | [Not back](#) | [Number of rows: 4](#) | [Number of columns: 4](#)

Ville du mislikt eller likt at en kvensk/norskfinsk person:

[Rows: Random](#) | [Columns: Normal](#)

[Rendered as Dynamic Grid](#)

	Mislike det	Verken mislike eller like det	Like det	Ingen mening
ble naboen din?	☐	☐	☐	☐
ble en del av vennekretsen din?	☐	☐	☐	☐
ble kollegaen din på jobben?	☐	☐	☐	☐
giftet seg eller ble samboer med et nært familiemedlem av deg som for eksempel en sønn, datter, bror, søster eller lignende?	☐	☐	☐	☐

kvener03: SPØRSMÅL OM KVENER/NORSKFINNER

Matrix

Answer not required | Not back | Number of rows: 10 | Number of columns: 5

Hvor godt eller dårlig stemmer disse påstandene om kvener/norskfinner for deg?

Rows: Random | Columns: Normal**Rendered as Dynamic Grid**

	Stemmer ikke i det hele tatt	Stemmer nokså dårlig	Stemmer nokså godt	Stemmer helt	Umulig å svare
Kvener/norskfinner har for mange særrettigheter, ordninger og goder som andre ikke får	☐	☐	☐	☐	☐
Kvenene/norskfinnene har opplevd stor urett fra den norske stat opp igjennom historien	☐	☐	☐	☐	☐
Kvener/norskfinner bidrar i liten grad til det økonomiske felleskapet	☐	☐	☐	☐	☐
Staten bør støtte kvenene/norskfinnene i å sikre og utvikle kvensk/norskfinsk kultur, språk og tradisjoner	☐	☐	☐	☐	☐
Kvenene/norskfinnene er for like nordmenn og integrert i det øvrige samfunnet til å bli kalt et eget folkeslag	☐	☐	☐	☐	☐
Det er viktig at kvenene/norskfinnene har innflytelse på saker som berører dem	☐	☐	☐	☐	☐
Kvener/norskfinner blir for lett krenket	☐	☐	☐	☐	☐
Kvenske/norskfinske barn bør ha mulighet til å lære kvensk eller finsk språk på skolen	☐	☐	☐	☐	☐
Det er viktig for den norske befolkningen å lære om kvensk/norskfinsk kultur og historie	☐	☐	☐	☐	☐
Kvener/norskfinner er generelt ærlige og pålitelige	☐	☐	☐	☐	☐

tekst02: SPØRSMÅL OM KVENER/NORSKFINNER

Text

Not back

I de neste spørsmålene vil vi gi deg en beskrivelse av et scenario og be om din mening. Scenariet er:

En avis publiserer en nyhetssak på Facebook om en beslutning fra regjeringen om å gi økonomisk støtte til kvensk kultur. I kommentarfeltet skriver en person at kvener er «parasitter» som «snylter på staten» og «tapper Norge for skatte kroner».

kvener04: SPØRSMÅL OM KVENER/NORSKFINNER

Single coded

Answer not required | Not back

Slik du vurderer det, er dette en akseptabel eller uakseptabel uttalelse?

Normal

- 1 Dette er akseptabelt
- 2 Dette er uakseptabelt
- 3 Ingen mening

kvener05: SPØRSMÅL OM KVENER/NORSKFINNER

Multi coded

Answer not required | Not back

Hvordan syns du denne ytringen bør håndteres?

Flere svar mulig

Normal

- 1 Ingen håndtering er nødvendig **Fixed *Exclusive*
- 2 Personen som skrev kommentaren bør bli møtt med kritikk fra andre
- 3 Facebook bør slette kommentaren
- 4 Personen som skrev kommentaren bør utestenges fra Facebook i en periode
- 5 Personen som skrev kommentaren bør få bot
- 6 Personen som skrev kommentaren bør få fengselsstraff
- 7 Annet
- 8 Vet ikke **Fixed *Exclusive*

kvener06: SPØRSMÅL OM KVENER/NORSKFINNER

Multi coded

Answer not required | Not back

Hvis du så denne kommentaren på nettet, hva ville du gjort?

Flere svar mulig

Normal

- 1 Ingenting **Fixed *Exclusive*
- 2 Skrive noe som støtte ytringen
- 3 Skrive noe som ta avstand fra ytringen
- 4 Fortelle venner eller familie om hendelsen
- 5 Rapportere hendelsen til Likestillings- og diskrimineringsombudet
- 6 Rapportere hendelsen til politiet
- 7 Rapportere hendelsen til Facebook
- 8 Like innholdet
- 9 Dele innholdet
- 10 Blokkere personen som skrev kommentaren
- 11 Annet
- 12 Vet ikke **Fixed *Exclusive*

kvener07: SPØRSMÅL OM KVENER/NORSKFINNER

Single coded

Answer not required | Not back

Bør norske myndigheter bruke ressurser for å hindre og bekjempe uttalelser som dette?

Normal

- 1 Ja
- 2 Nei
- 3 Ingen mening

blokkB2: SPØRSMÅL OM KVENER/NORSKFINNER

End block

Ask only if **bak06_help,3** and **bak05,1,2,3,5,6,7,8,9**

blokkB3: SPØRSMÅL OM JØDER

Begin block

joder01: SPØRSMÅL OM JØDER

Single coded

[Answer not required](#) | [Not back](#)

Nå vil vi stille deg noen utdypende spørsmål om jøder.

Vil du beskrive ditt inntrykk av jøder som:

Normal

- 1 Veldig negativt
- 2 Noe negativt
- 3 Verken negativt eller positivt
- 4 Noe positivt
- 5 Veldig positivt
- 6 Ingen mening

joder02: SPØRSMÅL OM JØDER

Matrix

[Answer not required](#) | [Not back](#) | [Number of rows: 4](#) | [Number of columns: 4](#)

Ville du mislikt eller likt at en jødisk person:

[Rows: Random](#) | [Columns: Normal](#)

[Rendered as Dynamic Grid](#)

	Mislike det	Verken mislike eller like det	Like det	Ingen mening
ble naboen din?	☐	☐	☐	☐
ble en del av vennekretsen din?	☐	☐	☐	☐
ble kollegaen din på jobben?	☐	☐	☐	☐
giftet seg eller ble samboer med et nært familiemedlem av deg som for eksempel en sønn, datter, bror, søster eller lignende?	☐	☐	☐	☐

joder03: SPØRSMÅL OM JØDER

Matrix

Answer not required | Not back | Number of rows: 9 | Number of columns: 5

Hvor godt eller dårlig stemmer disse påstandene om jøder for deg?

Rows: Random | Columns: Normal**Rendered as Dynamic Grid**

	Stemmer ikke i det hele tatt	Stemmer nokså dårlig	Stemmer nokså godt	Stemmer helt	Umulig å svare
Jøder har opplevd stor urett fra den norske stat opp igjennom historien	☐	☐	☐	☐	☐
Jøder har alt for stor innflytelse over internasjonal økonomi	☐	☐	☐	☐	☐
Det er viktig for den norske befolkningen å lære om jødisk historie og kultur	☐	☐	☐	☐	☐
Jøder blir for lett krenket	☐	☐	☐	☐	☐
Det er viktig at jøder har innflytelse på saker som berører dem	☐	☐	☐	☐	☐
Jøder ser på seg selv som bedre enn andre	☐	☐	☐	☐	☐
Staten bør støtte jøder i å sikre og utvikle jødisk kultur og tradisjoner	☐	☐	☐	☐	☐
Verdens jøder arbeider i det skjulte for å fremme jødiske interesser	☐	☐	☐	☐	☐
Jøder er generelt ærlige og pålitelige	☐	☐	☐	☐	☐

tekst02_joder: SPØRSMÅL OM JØDER

Text

Not back

I de neste spørsmålene vil vi gi deg en beskrivelse av et scenario og be om din mening. Scenariet er:

En avis deler en nyhetssak på Facebook om en beslutning fra regjeringen om å gi økonomisk støtte til jødisk kultur. I kommentarfeltet skriver en person at jøder er «parasitter» som «snylter på staten» og «tapper Norge for skatte kroner».

joder04: SPØRSMÅL OM JØDER

Single coded

Answer not required | Not back

Slik du vurderer det, er dette en akseptabel eller uakseptabel uttalelse?

Normal

- 1 Dette er akseptabelt
- 2 Dette er uakseptabelt
- 3 Ingen mening

joder05: SPØRSMÅL OM JØDER

Multi coded

Answer not required | Not back

Hvordan syns du denne ytringen bør håndteres?

*Flere svar mulig***Normal**

- 1 Ingen håndtering er nødvendig **Fixed *Exclusive*
- 2 Personen som skrev kommentaren bør bli møtt med kritikk fra andre
- 3 Facebook bør slette kommentaren
- 4 Personen som skrev kommentaren bør utestenges fra Facebook i en periode
- 5 Personen som skrev kommentaren bør få bot
- 6 Personen som skrev kommentaren bør få fengselsstraff
- 7 Annet
- 8 Vet ikke **Fixed *Exclusive*

joder06: SPØRSMÅL OM JØDER

Multi coded

Answer not required | Not back

Hvis du så denne kommentaren på nettet, hva ville du gjort?

*Flere svar mulig***Normal**

- 1 Ingenting **Fixed *Exclusive*
- 2 Skrive noe som støtte ytringen
- 3 Skrive noe som ta avstand fra ytringen
- 4 Fortelle venner eller familie om hendelsen
- 5 Rapportere hendelsen til Likestillings- og diskrimineringsombudet
- 6 Rapportere hendelsen til politiet
- 7 Rapportere hendelsen til Facebook
- 8 Like innholdet
- 9 Dele innholdet
- 10 Blokkere personen som skrev kommentaren
- 11 Annet
- 12 Vet ikke **Fixed *Exclusive*

joder07: SPØRSMÅL OM JØDER

Single coded

Answer not required | Not back

Bør norske myndigheter bruke ressurser for å hindre uttalelser som dette?

Normal

- 1 Ja
- 2 Nei
- 3 Ingen mening

blokkB3: SPØRSMÅL OM JØDER

End block

Ask only if **bak06_help,4** and **bak05,1,2,3,4,6,7,8,9**

blokkB4: SPØRSMÅL OM SKOGFINNER

Begin block

skog01: SPØRSMÅL OM SKOGFINNER

Single coded

Answer not required | Not back

Nå vil vi stille deg noen utdypende spørsmål om skogfinner.

Vil du beskrive ditt inntrykk av skogfinner som:

Normal

- 1 Veldig negativt
- 2 Noe negativt
- 3 Verken negativt eller positivt
- 4 Noe positivt
- 5 Veldig positivt
- 6 Ingen mening

skog02: SPØRSMÅL OM SKOGFINNER

Matrix

Answer not required | Not back | Number of rows: 4 | Number of columns: 4

Ville du mislikt eller likt at en skogfinsk person:

Rows: Random | Columns: Normal

Rendered as Dynamic Grid

	Mislike det	Verken mislike eller like det	Like det	Ingen mening
ble naboen din?	☐	☐	☐	☐
ble en del av vennekretsen din?	☐	☐	☐	☐
ble kollegaen din på jobben?	☐	☐	☐	☐
giftet seg eller ble samboer med et nært familiemedlem av deg som for eksempel en sønn, datter, bror, søster eller lignende?	☐	☐	☐	☐

skog03: SPØRSMÅL OM SKOGFINNER

Matrix

Answer not required | Not back | Number of rows: 7 | Number of columns: 5

Hvor godt eller dårlig stemmer disse påstandene om skogfinner for deg?

Rows: Random | Columns: Normal**Rendered as Dynamic Grid**

	Stemmer ikke i det hele tatt	Stemmer nokså dårlig	Stemmer nokså godt	Stemmer helt	Umulig å svare
Skogfinnene har opplevd stor urett fra den norske stat opp igjennom historien	☐	☐	☐	☐	☐
Skogfinnene er for like nordmenn og integrert i det øvrige samfunnet til å bli kalt et eget folkeslag	☐	☐	☐	☐	☐
Det er viktig at skogfinnene har innflytelse på saker som berører dem	☐	☐	☐	☐	☐
Skogfinner blir for lett krenket	☐	☐	☐	☐	☐
Staten bør støtte skogfinnene i å sikre og utvikle skogfinsk kultur og tradisjoner	☐	☐	☐	☐	☐
Det er viktig for den norske befolkningen å lære om skogfinsk historie og kultur	☐	☐	☐	☐	☐
Skogfinner er generelt ærlige og pålitelige	☐	☐	☐	☐	☐

tekst02_skog: SPØRSMÅL OM SKOGFINNER

Text

Not back

I de neste spørsmålene vil vi gi deg en beskrivelse av et scenario og be om din mening. Scenariet er:

En avis deler en nyhets sak på Facebook om en beslutning fra regjeringen om å gi økonomisk støtte til skogfinsk kultur. I kommentarfeltet skriver en person at skogfinner er «parasitter» som «snylter på staten» og «tapper Norge for skatte kroner».

skog04: SPØRSMÅL OM SKOGFINNER

Single coded

Answer not required | Not back

Slik du vurderer det, er dette en akseptabel eller uakseptabel uttalelse?

Normal

- 1 Dette er akseptabelt
- 2 Dette er uakseptabelt
- 3 Ingen mening

skog05: SPØRSMÅL OM SKOGFINNER

Multi coded

Answer not required | Not back

Hvordan syns du denne ytringen bør håndteres?

*Flere svar mulig***Normal**

- 1 Ingen håndtering er nødvendig **Fixed *Exclusive*
- 2 Personen som skrev kommentaren bør bli møtt med kritikk fra andre
- 3 Facebook bør slette kommentaren
- 4 Personen som skrev kommentaren bør utestenges fra Facebook i en periode
- 5 Personen som skrev kommentaren bør få bot
- 6 Personen som skrev kommentaren bør få fengselsstraff
- 7 Annet
- 8 Vet ikke **Fixed *Exclusive*

skog06: SPØRSMÅL OM SKOGFINNER

Multi coded

Answer not required | Not back

Hvis du så denne kommentaren på nettet, hva ville du gjort?

Flere svar mulig

Normal

- 1 Ingenting **Fixed *Exclusive*
- 2 Skrive noe som støtte ytringen
- 3 Skrive noe som ta avstand fra ytringen
- 4 Fortelle venner eller familie om hendelsen
- 5 Rapportere hendelsen til Likestillings- og diskrimineringsombudet
- 6 Rapportere hendelsen til politiet
- 7 Rapportere hendelsen til Facebook
- 8 Like innholdet
- 9 Dele innholdet
- 10 Blokkere personen som skrev kommentaren
- 11 Annet
- 12 Vet ikke **Fixed *Exclusive*

skog07: SPØRSMÅL OM SKOGFINNER

Single coded

Answer not required | Not back

Bør norske myndigheter bruke ressurser for å hindre og bekjempe uttalelser som dette?

Normal

- 1 Ja
- 2 Nei
- 3 Ingen mening

blokkB4: SPØRSMÅL OM SKOGFINNER

End block

Ask only if **bak06_help,5** and **bak05,1,2,3,4,5,7,8,9**

blokkB5: SPØRSMÅL OM ROMER

Begin block

romer01: SPØRSMÅL OM ROMER

Single coded

Answer not required | Not back

Nå vil vi stille deg noen utdypende spørsmål om romer (norske sigøynere).

Vil du beskrive ditt inntrykk av romer (norske sigøynere) som:

Normal

- 1 Veldig negativt
- 2 Noe negativt
- 3 Verken negativt eller positivt
- 4 Noe positivt
- 5 Veldig positivt
- 6 Ingen mening

romer02: SPØRSMÅL OM ROMER

Matrix

Answer not required | Not back | Number of rows: 4 | Number of columns: 4

Ville du mislikt eller likt at en romsk person:

Rows: Random | Columns: Normal**Rendered as Dynamic Grid**

	Mislike det	Verken mislike eller like det	Like det	Ingen mening
ble naboen din?	☐	☐	☐	☐
ble en del av vennekretsen din?	☐	☐	☐	☐
ble kollegaen din på jobben?	☐	☐	☐	☐
giftet seg eller ble samboer med et nært familiemedlem av deg som for eksempel en sønn, datter, bror, søster eller lignende?	☐	☐	☐	☐

romer03: SPØRSMÅL OM ROMER

Matrix

Answer not required | Not back | Number of rows: 10 | Number of columns: 5

Hvor godt eller dårlig stemmer disse påstandene om romer (norske sigøynere) for deg?

Rows: Random | Columns: Normal**Rendered as Dynamic Grid**

	Stemmer ikke i det hele tatt	Stemmer nokså dårlig	Stemmer nokså godt	Stemmer helt	Umulig å svare
Romene har opplevd stor urett fra den norske stat opp igjennom historien	☐	☐	☐	☐	☐
Romer bidrar i liten grad til det økonomiske felleskapet	☐	☐	☐	☐	☐
Det er viktig for den norske befolkningen å lære om romsk historie og kultur	☐	☐	☐	☐	☐
Romer har alltid skapt problemer i landet der de bor	☐	☐	☐	☐	☐
Staten bør støtte romene i å sikre og utvikle romsk kultur, språk og tradisjoner	☐	☐	☐	☐	☐
Mange romer vil ikke jobbe	☐	☐	☐	☐	☐
Det er viktig at romene har innflytelse på saker som berører dem	☐	☐	☐	☐	☐
Mange romer er kriminelle	☐	☐	☐	☐	☐
Romske barn burde ha mulighet til å lære romsk språk på skolen	☐	☐	☐	☐	☐
Romer er generelt ærlige og pålitelige	☐	☐	☐	☐	☐

tekst02_romer: SPØRSMÅL OM ROMER

Text

Not back

I de neste spørsmålene vil vi gi deg en beskrivelse av et scenario og be om din mening. Scenarioet er:

En avis deler en nyhets sak på Facebook om en beslutning fra regjeringen om å gi økonomisk støtte til romsk kultur. I kommentarfeltet skriver en person at romer er «parasitter» som «snylter på staten» og «tapper Norge for skatte kroner».

romer04: SPØRSMÅL OM ROMER

Single coded

Answer not required | Not back

Slik du vurderer det, er dette en akseptabel eller uakseptabel uttalelse?

Normal

- 1 Dette er akseptabelt
- 2 Dette er uakseptabelt
- 3 Ingen mening

romer05: SPØRSMÅL OM ROMER

Multi coded

Answer not required | Not back

Hvordan syns du denne ytringen bør håndteres?

*Flere svar mulig***Normal**

- 1 Ingen håndtering er nødvendig **Fixed *Exclusive*
- 2 Personen som skrev kommentaren bør bli møtt med kritikk fra andre
- 3 Facebook bør slette kommentaren
- 4 Personen som skrev kommentaren bør utestenges fra Facebook i en periode
- 5 Personen som skrev kommentaren bør få bot
- 6 Personen som skrev kommentaren bør få fengselsstraff
- 7 Annet
- 8 Vet ikke **Fixed *Exclusive*

romer06: SPØRSMÅL OM ROMER

Multi coded

Answer not required | Not back

Hvis du så denne kommentaren på nettet, hva ville du gjort?

*Flere svar mulig***Normal**

- 1 Ingenting **Fixed *Exclusive*
- 2 Skrive noe som støtte ytringen
- 3 Skrive noe som ta avstand fra ytringen
- 4 Fortelle venner eller familie om hendelsen
- 5 Rapportere hendelsen til Likestillings- og diskrimineringsombudet
- 6 Rapportere hendelsen til politiet
- 7 Rapportere hendelsen til Facebook
- 8 Like innholdet
- 9 Dele innholdet
- 10 Blokkere personen som skrev kommentaren
- 11 Annet
- 12 Vet ikke **Fixed *Exclusive*

romer07: SPØRSMÅL OM ROMER

Single coded

Answer not required | Not back

Bør norske myndigheter bruke ressurser for å hindre og bekjempe uttalelser som dette?

Normal

- 1 Ja
- 2 Nei
- 3 Ingen mening

blokkB5: SPØRSMÅL OM ROMER

End block

Ask only if **bak06_help,6** and **bak05,1,2,3,4,5,6,8,9**

blokkB6: SPØRSMÅL OM ROMANI/TATERE

Begin block

romani01: SPØRSMÅL OM ROMANI/TATERE

Single coded

Answer not required | Not back

Nå vil vi stille deg noen utdypende spørsmål om romani/tatere.

Vil du beskrive ditt inntrykk av romani/tatere som:

Normal

- 1 Veldig negativt
- 2 Noe negativt
- 3 Verken negativt eller positivt
- 4 Noe positivt
- 5 Veldig positivt
- 6 Ingen mening

romani02: SPØRSMÅL OM ROMANI/TATERE

Matrix

Answer not required | Not back | Number of rows: 4 | Number of columns: 4

Ville du mislikt eller likt at en romani/tater:

Rows: Random | Columns: Normal**Rendered as Dynamic Grid**

	Mislike det	Verken mislike eller like det	Like det	Ingen mening
ble naboen din?	☐	☐	☐	☐
ble en del av vennekretsen din?	☐	☐	☐	☐
ble kollegaen din på jobben?	☐	☐	☐	☐
giftet seg eller ble samboer med et nært familiemedlem av deg som for eksempel en sønn, datter, bror, søster eller lignende?	☐	☐	☐	☐

romani03: SPØRSMÅL OM ROMANI/TATERE

Matrix

Answer not required | Not back | Number of rows: 10 | Number of columns: 5

Hvor godt eller dårlig stemmer disse påstandene om romani/tatere for deg?

Rows: Random | Columns: Normal**Rendered as Dynamic Grid**

	Stemmer ikke i det hele tatt	Stemmer nokså dårlig	Stemmer nokså godt	Stemmer helt	Umulig å svare
Romani/taterne har opplevd stor urett fra den norske stat opp igjennom historien	☐	☐	☐	☐	☐
Romani/tatere bidrar i liten grad til det økonomiske felleskapet	☐	☐	☐	☐	☐
Det er viktig for den norske befolkningen å lære om romani/taternes historie og kultur	☐	☐	☐	☐	☐
Romani/tatere har alltid skapt problemer i landet der de bor	☐	☐	☐	☐	☐
Staten bør støtte romani/taterne i å sikre og utvikle romani kultur, språk og tradisjoner	☐	☐	☐	☐	☐
Mange romani/tatere vil ikke jobbe	☐	☐	☐	☐	☐
Det er viktig at romani/taterne har innflytelse på saker som berører dem	☐	☐	☐	☐	☐
Mange romani/tatere er kriminelle	☐	☐	☐	☐	☐
Romani/taternes barn burde ha mulighet til å lære romani språk på skolen	☐	☐	☐	☐	☐
Romani/tatere er generelt ærlige og pålitelige	☐	☐	☐	☐	☐

tekst02_romani: SPØRSMÅL OM ROMANI/TATERE

Text

Not back

I de neste spørsmålene vil vi gi deg en beskrivelse av et scenario og be om din mening. Scenarioet er:

En avis deler en nyhets sak på Facebook om en beslutning fra regjeringen om å gi økonomisk støtte til romani/taternes kultur. I kommentarfeltet skriver en person at romani/tatere er «parasitter» som «snylter på staten» og «tapper Norge for skatte kroner».

romani04: SPØRSMÅL OM ROMANI/TATERE

Single coded

Answer not required | Not back

Slik du vurderer det, er dette en akseptabel eller uakseptabel uttalelse?

Normal

- 1 Dette er akseptabelt
- 2 Dette er uakseptabelt
- 3 Ingen mening

romani05: SPØRSMÅL OM ROMANI/TATERE

Multi coded

Answer not required | Not back

Hvordan syns du denne ytringen bør håndteres?

Flere svar mulig

Normal

- 1 Ingen håndtering er nødvendig **Fixed *Exclusive*
- 2 Personen som skrev kommentaren bør bli møtt med kritikk fra andre
- 3 Facebook bør slette kommentaren
- 4 Personen som skrev kommentaren bør utestenges fra Facebook i en periode
- 5 Personen som skrev kommentaren bør få bot
- 6 Personen som skrev kommentaren bør få fengselsstraff
- 7 Annet
- 8 Vet ikke **Fixed *Exclusive*

romani06: SPØRSMÅL OM ROMANI/TATERE

Multi coded

Answer not required | Not back

Hvis du så denne kommentaren på nettet, hva ville du gjort?

Flere svar mulig

Normal

- 1 Ingenting **Fixed *Exclusive*
- 2 Skrive noe som støtte ytringen
- 3 Skrive noe som ta avstand fra ytringen
- 4 Fortelle venner eller familie om hendelsen
- 5 Rapportere hendelsen til Likestillings- og diskrimineringsombudet
- 6 Rapportere hendelsen til politiet
- 7 Rapportere hendelsen til Facebook
- 8 Like innholdet
- 9 Dele innholdet
- 10 Blokkere personen som skrev kommentaren
- 11 Annet
- 12 Vet ikke **Fixed *Exclusive*

romani07: SPØRSMÅL OM ROMANI/TATERE

Single coded

Answer not required | Not back

Bør norske myndigheter bruke ressurser for å hindre og bekjempe uttalelser som dette?

Normal

- 1 Ja
- 2 Nei
- 3 Ingen mening

blokkB6: SPØRSMÅL OM ROMANI/TATERE

End block

BLOKKB: DEL B: Holdninger og reaksjoner på hatprat/hets

End block

BLOKK: DEL C: Faktiske observasjoner av hatprat/hets rettet mot alle gruppene

Begin block

tekst5_slutt: DEL C

Text

Not back

I de neste spørsmålene vil vi spørre deg om du har observert hatprat/hets rettet mot forskjellige minoritetsgrupper i Norge.

Med «hatprat/hets» menes ytringer som er stigmatiserende, nedverdiggende, trakasserende eller truende, og er rettet mot et individ eller en gruppe på grunnlag av gruppekarakteristikk (som for eksempel etnisitet). Enkelte ytringer som omfattes av denne definisjonen kan også utgjøre «hatefulle ytringer» etter straffeloven.

Ask only if **bak06** ROW=1 & COL=1 or **bak06** ROW=2 & COL=1 or **bak06** ROW=3 & COL=1 or **bak06** ROW=4 & COL=1 or **bak06** ROW=5 & COL=1 or **bak06** ROW=6 & COL=1

obs01: DEL C

Matrix

Not back | Number of rows: 6 | Number of columns: 3

Har du i løpet av de siste 12 månedene observert hatprat/hets rettet mot personer fra følgende minoritetsgrupper eller mot gruppene som helhet?

Rows: Random | Columns: Normal**Rendered as Dynamic Grid**

	Ja	Nei	Usikker
Samer	☐	☐	☐
Kvener/norskfinner	☐	☐	☐
Jøder	☐	☐	☐
Skogfinner	☐	☐	☐
Romer (norske sigøynere)	☐	☐	☐
Romani/tatere	☐	☐	☐

Scripter notes: Masking if alt. 1 in bak06

Ask only if **obs01** ROW=1 & COL=1,3 or **obs01** ROW=2 & COL=1,3 or **obs01** ROW=3 & COL=1,3 or **obs01** ROW=4 & COL=1,3 or **obs01** ROW=5 & COL=1,3 or **obs01** ROW=6 & COL=1,3

obs01_hjelp: DEL C

Multi coded

Not back | Min = 1 | Dummy

Observert hatprat:

Normal

- 1 Samer
- 2 Kvener/norskfinner
- 3 Jøder
- 4 Skogfinner
- 5 Romer (norske sigøynere)
- 6 Romani/tatere

Scripter notes: Masking if 1 or 3 in obs01

Will be used for piping in in following questions.

Ask only if **obs01_hjelp,1,2,3,4,5,6**

obs02: DEL C

Multi coded

Answer not required | Not back

Hvem var hatpraten/hetsen om <PIPE IN FROM obs01_hjelp> rettet mot?

Flere svar mulig

Normal

- 1 Meg selv
- 2 Familie/nære venner av meg
- 3 Andre venner eller bekjente
- 4 Kollegaer
- 5 Offentlig kjente personer
- 6 Fremmede personer
- 7 Rettet mot en gruppe, ikke mot en konkret person
- 8 Annet
- 9 Vet ikke **Fixed *Exclusive*

Scripter notes: Choose only 1 random group from obs01_help

Ask only if **obs01_hjelp,1,2,3,4,5,6**

obs03: DEL C

Multi coded

Not back | Min = 1

Hvor har du observert hatpraten/hetsen om <PIPE IN FROM obs01_hjelp>?

Flere svar mulig

Normal

- 1 Lest slike ytringer selv på nettet/sosiale medier
- 2 Uttalelser i tradisjonelle medier (TV, aviser, radio)
- 3 I private omgivelser/ blant venner og bekjente
- 4 I det offentlige rom/ f.eks. på bussen, i en butikk, i gaten der jeg bor
- 5 Annet noter... **Open *Fixed*

Scripter notes: Choose random from obs01_help

Ask only if **obs03,1**

obs04: DEL C

Multi coded

Answer not required | Not back

Hvor på nettet har du observert ytringene om <PIPE IN FROM obs01_hjelp>?

Flere svar mulig

Normal

- 1 Kommentarfeltet til nettaviser
- 2 Facebook
- 3 Instagram
- 4 Twitter
- 5 YouTube
- 6 Snapchat
- 7 TikTok
- 8 Reddit
- 9 Annet noter... **Open *Fixed*
- 10 Husker ikke **Fixed *Exclusive*

Scripter notes: Masking if alt 1 in obs03a

Ask only if **obs03,4**

obs05: DEL C

Multi coded

Answer not required | Not back

Hvor i det offentlige rom har du observert ytringene om <PIPE IN FROM obs01_hjelp>?

Flere svar mulig

Normal

- 1 I nabolaget mitt
- 2 På gaten
- 3 På offentlig transport
- 4 På skolen/studiested
- 5 På en restaurant eller kafe
- 6 På et utested/bar
- 7 På arbeidsplassen
- 8 I en butikk eller shoppingsenter
- 9 På et sykehus, legekontor, NAV-kontor, barnevernskontor eller andre sosiale tjenester
- 10 Annet
- 11 Husker ikke **Fixed *Exclusive*

Ask only if **obs01_hjelp**,1,2,3,4,5,6

obs06: DEL C

Open

Answer not required | Not back

Kan du skrive noen ord om hva som ble sagt/skrevet i hendelsene du har observert om <PIPE IN FROM obs01_hjelp>?

Vennligst skriv kort tekst

Scripter notes: Masking obs01
3000 characters

Ask only if **obs01_hjelp**,1,2,3,4,5,6

obs07: DEL C

Multi coded

Answer not required | Not back

Da du observert ytringene om <PIPE IN FROM obs01_hjelp>, hva gjorde du?

Flere svar mulig

Normal

- 1 Ingenting **Fixed *Exclusive*
- 2 Sa eller skrev noe som støttet ytringen
- 3 Sa eller skrev noe som tok avstand fra ytringen
- 4 Snakket, lyttet eller ga råd til offeret
- 5 Fortalte venner eller familie om hendelsen
- 6 Rapporterte hendelsen til Ligestillings- og diskrimineringsombudet
- 7 Rapporterte hendelsen til politiet
- 8 Rapporterte hendelsen til en organisasjon
- 9 Rapporterte hendelsen til utgiveren av innholdet (hvis hendelsen fant sted på nett)
- 10 Likte innholdet (hvis hendelsen fant sted på nett)
- 11 Delte innholdet (hvis hendelsen fant sted på nett)
- 12 Blokkerte personen som skrev innholdet (hvis hendelsen fant sted på nett)
- 13 Annet
- 14 Husker ikke **Fixed *Exclusive*

Scripter notes: Choose random from obs01_help

Ask only if **obs07,2,3,4,5,6,7,8,9,10,11,12,13**

obs08: DEL C

Open

Answer not required | Not back

Når du tenker tilbake, hva var de viktigste grunnene til at du bestemte deg for å gjøre eller si noe?

Vennligst skriv kort tekst

Ask only if **obs07,1**

obs09: DEL C

Open

Answer not required | Not back

Når du tenker tilbake, hva var de viktigste grunnene til at du bestemte deg for ikke å gjøre eller si noe?

Vennligst skriv kort tekst

EndText:

Text

Not back

Det var alle spørsmålene våre! Takk for at du tok deg tid til svare på undersøkelsen!

BLOKKC: DEL C: Faktiske observasjoner av hatprat/hets rettet mot alle gruppene

End block